ГІМ
ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

ВІСНИК

студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Дніпро 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ГОРЛІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Вісник

студентського наукового товариства

Горлівського інституту іноземних мов

Випуск 14

Дніпро 2025

Друкується за рішенням вченої ради Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол №11 від 28.05.2025)

Головний редактор – кандидат педагогічних наук, доцент Н.А. Несторук

Редакційна рада:

доктор філологічних наук, професор Т.М. Марченко

доктор історичних наук, професор В.М. Докашенко

доктор історичних наук, професор Г.П. Докашенко

доктор філологічних наук, професор С.А. Комаров

кандидат історичних наук, доцент О.В. Муратова

кандидат філологічних наук, доцент Т.М. Радіонова

кандидат філологічних наук, доцент І.О. Скляр

кандидат філологічних наук, ст. викладач О.Б. Тітова

завідувач відділу наукової роботи Л.В. Ткаченко

провідний фахівець відділу наукової роботи Т.Ф. Русакевич

Рецензенти:

доктор філологічних наук, професор В.А. Глущенко

доктор філологічних наук, професор Н.В. Дьячок

Вісник студентського наукового товариства Горлівського інституту іноземних мов: зб. наук. праць. Дніпро: Вид-во ГІІМ ДВНЗ ДДПУ, 2025. Вип. 14. 343 с.

У збірнику публікуються матеріали XXII Міжрегіональної науково-практичної конференції молодих учених та аспірантів «Дослідження молодих науковців у галузі гуманітарних наук», яка відбулася на базі Горлівського інституту іноземних мов 15 травня 2025 р.

Збірник адресовано широкій аудиторії, всім зацікавленим особам, молодим науковцям, аспірантам, здобувачам вищої освіти.

Відповідальність за достовірність та коректність поданого матеріалу несуть автори.

ЗМІСТ

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

Микита Аксюк
Система духовної освіти як чинник політичної трансформації (1954-1964)……14

Вероніка Ахман
Мовні стратегії впливу у цифровому комунікативному просторі…….20

Алла Бардіна
Соціоісторичні фактори формування гендерної ідентичності……...23

Софія Болтєнкова
Складні іменники в німецькій мові та
способи їх перекладу українською мовою……27

Євгеній Васильєв
Основні напрями діяльності військових капеланів
у 2014-2024 роках (на матеріалі усної історії)…….30

Валерія Васильченко
Методи перекладу рекламних матеріалів…….34

Валерія Васильченко
Структурування тексту та пунктуація в діловому перекладі……..37

Аліна Волощенко
Типові лексико-семантичні прийоми перекладу в ділових текстах……...40

Радислав Ворошилов
Мовні особливості дезінформації…….42

Аліна Галицька
La comunicación de marca urbana
como un campo prometedor de la investigación
filológica en el período de la posguerra en Ucrania……..45

Марія Горбунова
Синонімія в німецькомовному молодіжному сленгу:
лексико-семантичні особливості……..47

Наталія Гурова
Проблема сексуальності та гендерної амбівалентності
у романі І. Бенкса «Осина фабрика»…….49

Валерія Гусак
Рекламний дискурс як лінгвокультурне явище……52

Валерія Гусак
Синтаксичні особливості ділового перекладу
(на матеріалі англійської та української мов)……..54

Ірина Денисенко
Типажі жіночих персонажів та їх інтерпретація
у шкільному курсі української літератури……56

Іван Дунас
Засоби репрезентації концепту житло в сучасній англійській мові……59

Дар'я Завгородня
Риторичні засоби та жанрові ознаки
мотиваційної промови в публічному дискурсі……....61

Марія Захарова
Вплив соціальних та політичних факторів
на формування та поширення політичної коректності в медіа……..63

Варвара Івакіна
Мовленнєва поведінка персонажів
у стилістичному вимірі англомовного кіно…….66

Кирило Івлєв
Тема Великої депресії у творчості Ш. Андерсона та
В. Фолкнера: загальна характеристика…….69

Кирило Івлєв
Роль освітніх практик у формуванні
спільноти візантійських інтелектуалів XIII-XV століть…….72

Тетяна Калина
Унікальність досвіду волонтерської діяльності
в Україні в 2014-2023 роках (на матеріалі усної історії)……75

Стефанія Калініченко
Сучасні методики розвитку творчого потенціалу учнів засобами літератури……..79

Катерина Климентовська
Особливості фразеологічного фонду німецької мови XIX століття……..82

Дар'я Комарова
Категорія модальності у контексті правових текстів……..84

Аліса Корольова
Перекладацькі трансформації у відтворенні
семантико-стилістичних функцій фразеологізмів
(на матеріалі комп'ютерної гри «Брама Балдура»)……..86

Єлизавета Кравченко
Риси готичної поетики у романі Ч. Діккенса «Great Expectations»……89

Еллада Кралікаускас
Precedent phenomena in contemporary English-language media:
typological framing and audience effects…….92

Софія Крутоголова
Формування іменників у поезії Ліни Костенко:
словотвірні тенденції та інновації…….94

Володимир Лаціна
Метафори IT та менеджменту з корелятивним доменом
COLOUR (RED and GREEN)…….97

Світлана Лиманська
Становище українського населення
в умовах нацистської окупації (1941 – 1944 рр.)……..100

Світлана Лиманська
Наставництво як архітектура душі: Сафіє Султан та
Кесем Султан у контексті Османської цивілізації……104

Юлія Лінник
Критика подвійних стандартів у романі Т. Гарді
«Tess of the d'Urbervilles»: образ Тесс як жертви
вікторіанських моральних норм……..106

Анастасія Майська
Семантико-граматичні функції герундія в газетно-інформативних текстах……...108

Олександра Меліка
Класифікація рекламних повідомлень……112

Аліна Моісеєва
Концепт самоідентифікації жінки крізь призму
тайванського фольклору в маньхві НауНау «Берегиня»……...114

Поліна Моргун
Особливості перекладу фразеологічних одиниць у німецькій мові……116

Ольга Назаренко
Синтаксичні особливості англійськомовної наукової анотації……119

Єлизавета Новохатня
Лексичні особливості презентації медіатекстів новин……..122

Єлизавета Новохатня
Показники якості та помилковості ділового письмового перекладу……124

Віра Осипенко
Формування уявлень про дискурс: міждисциплінарний підхід……127

Артем Павлюк
Сучасне молоде покоління американських військових
у локальних конфліктах……...130

Катерина Петрищева
Філософія природи в творчості Роберта Фроста……133

Микита Писаренко
Європейський досвід підготовки
до військової служби в українських реаліях……..135

Владислав Полонський
Місце і роль термінологічних одиниць у просторі економічного дискурсу……137

Дарина Проценко
Жанр соціально-кримінального роману в
англійській літературі XIX століття: змістовні та поетикальні особливості……...141

Олексій Романько
Участь краєзнавців Донеччини у збереженні
історико-культурних пам'яток: до питання історії
краєзнавчого руху в Донецькій області……..144

Анастасія Свєтлична
Структурні особливості фразеологічних одиниць
у творах жанру *HORROR*…….148

Вікторія Сілкіна
Різновид перекладацьких трансформації під час
перекладу бізнес-неологізмів……..152

Арсеній Сітніков
Взаємодія Соціалістичної партії України з профспілками
у 1990-х роках: аналіз програмних документів…….155

Ілля Соловйов
Концепт ГРОШІ в англійській та українській мовах: порівняльний аналіз……158

Карина Сторьєва
Концепт ШЛЮБ, одруження в англійській та українській мовах……...160

Анастасія Теслюк
Описовий переклад як спосіб перекладу англійських запозичень……...162

Анастасія Теслюк
Формування ідентичності у цифровому просторі……..165

Валерія Ткаченко
Жінки в українському національно-культурному та
суспільно-політичному русі другої половини XIX – початку XX століть……...168

Катерина Федчун
Роль метафор і аналогій у кінематографічному зображенні
правових процесів…….171

Владислава Хмелик
Освітні процеси на Донеччині у першій половині 1990-х років……...174

Анастасія Цебеняк
Особливості редагування ділового перекладу: проблеми та рішення…….177

Анастасія Цебеняк
Характеристика основних діалектів британської англійської мови……180

Надія Черненко
Визначення, основні характеристики та відмінності сленгу і жаргону……182

Віктор Шаповалов
Мобілізаційний ресурс України в діапазоні історичних чинників……..185

Валентина Шаталова
Білінгвізм та багатомовність: огляд наукових концепцій,
теорій та моделей білінгвізму……..188

Анастасія Шмачкова
Стилістичні нюанси адаптації колоквіалізмів до українського контексту……..191

Тетяна Штагер
Еволюція наративу про Київську державу
в російському інформаційному просторі (1991–2024)……..194

СОЦІАЛЬНІ НАУКИ

Марета Агасян
Причини та наслідки трудоголізму вчителів в умовах праці у воєнний час……197

Анастасія Александрук
Критичне мислення та медіаграмотність в освіті:
стратегічна роль сучасного педагога……..200

Фатіма Амірова
Сучасні підходи до соціально-психологічної профілактики
поведінкових залежностей у підлітків……203

Анна Аніна
Індивідуально-психологічні особливості проявів тривожності
в юнацькому віці……...206

Руслана Байнюк
Конфліктна поведінка підлітків як
психолого-педагогічна проблема в закладах освіти……..208

Руслана Байнюк
Психологічні особливості формування характеру підлітків
у контексті сучасної освіти……..211

Христина Баранова
Особливості постслужбової адаптації військових
до цивільного життя…….213

Данило Бобильов
Психологічні особливості навчання читанню
англомовних текстів у старшій школі……215

Руслана Бобришева
Чинники розвитку емоційної залежності в юнацькому віці…….218

Дар'я Булас
Вплив рівня професійного вигорання вчителів
на їхню професійну діяльність……221

Анастасія Василюк
Педагог у сиситемі інклюзивної освіти: зміна ролі та нові вимоги…….223

Поліна Великородна
Дослідження рівня психологічного благополуччя студентів
в умовах сучасності……..226

Владислава Вершиніна
Психологічні аспекти розвитку пам'яті в дітей середнього шкільного віку……..229

Владислава Вершиніна
Ефективні методики розвитку пам'яті при навчанні англійської мови……231

Наталія Волошина
Ефективність викладання іноземної мови іноземною мовою:
досвід інтеграційних курсів Німеччини для українських
навчальних закладів…….232

Маргарита Вязовська
Вплив соціально-психологічних факторів на професійну мотивацію
педагогів в умовах війни……..236

Софія Гаращенко
Розвиток обдарованих дітей як пріоритет сучасної освіти……241

Дмитро Гордєєв
Psychological and pedagogical bases of foreign language teaching methods:
from cognitive to personal……..242

Олена Гребенюк
Особливості проявів тривожності в підлітковому віці……..245

Елла Зубарєва
«Ефективні міжособистісні стосунки» як чинник
психологічного благополуччя молодших школярів……..248

Юлія Козакова
Як розірвати коло булінгу: далекоглядне бачення……250

Ніна Володимирівна Коляденко
Психологічна освіта в умовах війни……252

Марія Кулаженко
Психолого-педагогічні засади розвитку емоційного благополуччя
внутрішньо переміщених дітей……...255

Віолетта Куриленко
Особливості психо-емоційних станів молоді
в умовах збройного конфлікту……257

Даріна Майстренко
Особливості психологічного консультування клієнтів
з когнітивними упередженнями……..260

Олександра Макарович
Самооцінка інтровертів: роль сусіпльства у її становленні……..262

Алла Маркова
Акцентуація характеру як передумова певної поведінки підлітків……..266

Мирослава Марчевська
Психосоціальні ризики функціонування молоді в соціальних мережах……..268

Станіслав Мельник
Вікові, гендерні та культурні особливості комунікативних уподобань:
огляд досліджень в сфері продажів та підтримки клієнтів……270

Ельвіра Миронова
Сутність та чинники навчальної мотивації……..273

Катерина Михайлицька
Психологічні чинники сприйняття «мови ненависті»
в контексті медіаграмотності студентської молоді……276

Дар'я Мішалкіна
Психологічна динаміка юнацького періоду:
шлях до самопізнання та зрілості……278

Анатолій Мозолевський
Рівень емоційного інтелекту як передумова ігрової залежності……..280

Поліна Моргун
Взаємозв'язок самооцінки та життєстійкості…….283

Анастасія Назаренко
Вплив самооцінки на рівень життєстійкості молоді……..285

Анастасія Пензіна
Психологічні особливості застосування методу закріплення матеріалу
як поточної реорганізації та адаптації комунікативного знання……..286

Світлана Перепадиста
Вплив комунікативної компетентності особистості на рівень
її соціальної адаптованості до кризових умов……289

Юлія Понуровська
Вплив шкільного булінгу на самооцінку підлітків……291

Ярослава Поповська
Вікові особливості творчого розвитку молодших школярів…….293

Юрій Прокопенко
Використання елементів гри «Колесо фортуни»
у контексті формування риторичної компетентності……295

Михайло Псарьов
Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку
комунікативної компетенції учнів……..298

Ромашко А. М.
Особливості соціально-психологічної адаптації жінок
внутрішньо переміщених осіб в залежності від віку……..301

Галина Седьмак
Адаптація біженців у приймаючих країнах:
виклики, ресурси та підтримка……303

Олена Селіванова
Соціально-психологічні детермінанти дезадаптивної поведінки підлітків……306

Олексій Скляр
Маніпуляційні методи впливу керівників на підлеглих……309

Анастасія Скороход
Вплив використання інформаційних технологій
у навчанні на мотивацію учнів……313

Вероніка Таган
Соціально-психологічні фактори вибору професії
у старшому шкільному віці……..315

Анастасія Таран
Мовно-психологічні засоби персуазивності в
текстах сучасних українських медіа……...317

Ткаченко Денис
Особистісні та соціальні чинники,
що провокують залежну поведінку підлітків…….319

Мілена Ткаченко
Українська мова у форматі STEM: ідеї для сучасного уроку……323

Заріна Токманьова
Генеза поняття інформаційної революції та інформаційного суспільства……..328

Аліса Федіна
Поняття самооцінки у психології: структура,
функції та чинники формування……..330

Влада Філенко
Психологічна корекція психічних станів в юнацькому віці……..331

Ксенія Фоменко
Інклюзивна освіта в контексті нової української школи:
невідємна складова чи проста формальність?.....334

Єлизавета Харківська
Цифрові технології у викладанні англійської мови……...336

Анастасія Харківська
Motivation in English distance learning…….338

Юлія Ярошенко
Особливості переживання самотності в юнацькому віці……..341

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

Микита Аксюк
Науковий керівник – професор Докашенко В. М.
м. Дніпро

СИСТЕМА ДУХОВНОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ (1954-1964)

У переломний період Другої світової війни радянська влада відновлює релігійне життя у СРСР, щоб заручитись підтримкою усіх верств населення у боротьбі проти нацистської Німеччини. У такий спосіб релігійні організації отримали вагомий стимул для розвитку і зміцнення своїх структур в останню декаду сталінського правління. Коли партійне керівництво «відлиги» під впливом світових повоєнних політичних тенденцій вдається до ліберальних експериментів у суспільно-політичному житті країни, релігійні організації отримали гіпотетичний, але цілком реальний шанс для трансформації своєї суто релігійної діяльності у політичну. Така трансформація, в умовах класичного сталінізму не мала шансу на реалізацію через тотальний контроль влади над суспільством, але за умов послаблення контролю ситуація докорінно змінилася. Отже, якщо розглядати релігійне питання під кутом зору потенційного політичного протистояння, то організація масованого наступу на релігійні організації в годину найвищого для радянської системи рівня лібералізму виглядає не інакше як превентивний політичний захід партії і держави.

У світлі потенційного політичного протистояння питання професійної підготовки духовенства набуває особливої актуальності та значимості. Виховане на засадах протилежних до державної ідеології марксизму-ленінізму духовенство поширювало релігійну віру, етику та цінності серед широких верств вірян, чим підривало самі підвалини партії влади з її примарними комуністичними ідеалами. У такий спосіб кадрова політика церкви виступала важливою складовою політизації релігійних громад, що, власне, й дає підстави для її окремого дослідження.

Питання функціонування закладів духовної освіти у період «відлиги» висвітлювались у вітчизняній історіографії із різноманітних позицій. Передумови відкриття і історія функціонування Волинської духовної семінарії до моменту її закриття у 1964 р. розглядається у монографії Олександра Федчука [11]. Комплексне дослідження інституційного оформлення духовної освіти в Українській РСР після Другої світової війни і її функціонування у період «відлиги» здійснив Віктор Войналович [4; 5]. В'ячеслав Оліцький. [9] висвітлює питання внутрішньої організації навчання у Київській духовній семінарії (КДС), від

побутових умов функціонування до їх впливу на студентське дозвілля і учбовий процес. Історія Київської духовної семінарії представлена у статті Митрофана Божка [1]. Роботи Дмитра Вєдєнєєва [2; 3] присвячені аналізу роботи спецслужб СРСР по відношенню до духовних закладів освіти. Досліджуючи питання життєдіяльності духовних закладів освіти автори не торкаються питання трансформації релігійних організацій у політичні, і аспект підготовки священнослужителів, як майбутніх ідеологічних працівників альтернативної, по відношенню до комуністичної партії і її ідеології, організації залишається маловивченим. Хоча якраз останнє, на наш погляд, і загрожувало переростанням у протистояння політичне.

Мета – виявити ознаки політичної трансформації релігійних організацій крізь призму аналізу функціонування системи духовної освіти

В Українській РСР система професійної підготовки священнослужителів остаточно оформилась у 1947 р., коли двері для набору відкрила духовна семінарія у Києві. Роком раніше почали функціонувати семінарії в Одесі і Луцьку. Повного циклу духовної освіти в УРСР не існувало, богословські академії діяли тільки у Москві і Ленінграді. Духовні семінарії, на відміну від закладів спеціальної середньої освіти, не знаходились на матеріальному забезпечені держави. У 1953 р. їх перевели на утримання навчального комітету Московської патріархії, це суттєво збільшило розмір бюджетів навчальних закладів і значно покращило можливості їх матеріального забезпечення. У 1952 р. єпархіальне управління Волинсько-Рівненської єпархії на утримання семінарії у Луцьку витратило 517 тис. руб., наступного року Московська патріархія збільшила витрати вдвічі до 1 108 тис. руб., а у 1957 р. вони склали вже 1 631 тис. руб. [16, арк. 119].

Значна частина семінарського бюджету йшла на утримання учнів. У кошторисі Київської духовної семінарії на 1957 р. із запланованих 1 399 тис. руб. передбачалось, що 612 тис. руб. будуть витрачені на вихованців. Гроші йшли на виплати учнівських стипендій, харчування, медичне обслуговування, забезпечення уніформою, матеріальну допомогу учням та ін. Щорічно зростаючі асигнування закладів духовної освіти дозволили семінаріям створити комфортні і привабливі умови навчання, які посприяли зростанню попиту на здобуття духовної освіти серед населення. Найвище число здобувачів освіти духовних шкіл, разом із найбільшим числом випускників за один навчальний рік (*далі* – н.р.) було зафіксовано у 1957/1958 н.р., коли у стінах семінарій здобувало освіту 418 учнів [15, арк. 115], а успішно склали випускні екзамени 86 чоловік [17, арк. 3–4].

Наскільки вагомими були підстави вважати, що заклади духовної освіти могли посприяти політизації населення? Перш за все церква і держава ставили перед своїми закладами освіти різні завдання. Учні і студенти державних закладів освіти виховувались у «дусі ідей комунізму», на основі «марксистсько-ленінського вчення» та ін. [6, с. 56-57, 59]. У той час як семінаристи здобували знання ґрунтовані

на релігійному світогляді, який партійним керівництвом заперечувався і критикувався.

Згідно статуту православних духовних семінарій 1953 р., учні духовних шкіл вивчали предмети, що стосувались теології, церковної історії та богословської практики, серед них: «Священна історія Старого і Нового заповітів», «Катехізис», «Священне писання Старого Заповіту», «Священне писання Нового Заповіту», «Догматичне богослов'я», «Моральне богослов'я», «Основне богослов'я з історією релігій», «Порівняльне богослов'я», «Практичне керівництво для пастирів», «Літургика», «Гомілетика», «Загальна церковна історія», «Російська церковна історія», «Церковний устав» та ін. [13, арк. 14–15]. Світські предмети представлені були лише «Конституцією» і «Російською мовою», викладались тільки на першому курсі. При співставленні із навчальними планами педагогічних інститутів затвердженими Міністерством вищої освіти СРСР у 1954 р. побачимо, що усі спеціальності, від української мови і літератури до фізики і хімії, крім дисциплін професійного спрямування обов'язково містили: «Основи марксизму-ленінізму» – 224 год., «Політичну економію» – 140 год., «Діалектичний і історичний матеріалізм» – 140 год. Кожен предмет був розрахований на 2 роки навчання, і з кожного потрібно було витримати 2 іспити [12, арк. 7-11, 35].

Таким чином, перебуваючи в стінах семінарії учні діставали ґрунтовні знання не про керівну та спрямовуючу роль комуністичної партії і пролетаріату у перетворенні світу, а про роль та значення церкви і релігії на різних етапах розвитку людства, у тому числі і у справі спасіння. На пам'ять вивчали не закони матеріалістичної діалектики, а основні догми християнського віровчення. На противагу штучно сконструйованим цінностям комуністичного суспільства семінаристів залучали до християнської аксіології, її зв'язку із життям буденним і інтенціями до спасіння безсмертної душі людської. Майбутні пастирі навчались мистецтву проповіді, фактично – залучати людей до божественних істин (читай збільшувати вплив серед населення). Нарешті, за спинами майбутніх гомілетів була історія і досвід церкви, що становили більше ніж тисячу років, на противагу десятиліттям КПРС.

Семінарське життя, також потребувало від учнів значної дисциплінованості і проходило у атмосфері, звісно не повної, але, на скільки це було можливо, вільної від впливу радянського ідеологічного виховання. Обов'язковими були також заходи патріотичного, а ширше політичного виховання, котрі були необхідною поступкою владі, яку остання використовувала, щоб завадити духовному вихованню учнів у «строго церковному дусі». Уповноважений РС РПЦ по Українській РСР Г. А. Корчовий відзначав, що при зіставлені усіх церковних свят, що обов'язково відзначаються із кількістю світських позаурочних заходів, порівняння виявиться не на користь останніх [14, арк. 24, 28], отже, вплив державної ідеології на семінаристів був вкрай обмеженим.

Отже, після чотирьох років навчання, що проходили із дотриманням дисципліни, релігійних обрядів і богослужбових практик у радянському повсякденні з'являлись ідеологічні працівники якісно іншого характеру. Вони були виховані на основі християнських цінностей та істин у глибокій повазі і з вірою у них. Випускники мали відповідати високим моральним стандартам, які їм прищеплювали у стінах семінарій, жити церковним життям із дотриманням постів, здійсненням таїнств, читанням молитов та ін. Ці надбання випускники мали поширювати і серед широких мас населення чим створювали партійним чиновникам серйозну конкуренцію, котра у перспективі могла перерости у політичну.

Оцінювати практичний результат діяльності випускників семінарій доволі складно, як і духовенства загалом. Православне духовенство і уповноважені РС РПЦ не вели точного обліку вірян, тому визначити динаміку приросту і вибування віруючих неможливо. Тим не менш, наявні дані дозволяють говорити, що духовенство виявилось конкурентоспроможним супротивником комуністичної партії у боротьбі за лояльність населення. Про це, зокрема, говорять звіти обласних уповноважених, де неодноразово відмічалось, що діяльність молодого і освіченого духовенства сприяє пожвавленню релігійного життя: збільшенню відвідуваності церков, організації благодійної допомоги, збільшення прибутків церкви, вербуванню молоді до духовних семінарій та ін. [17, арк. 21–23]. Протягом 1955 р. і 1956 р. фіксувались багатолюдні церковні служби, у першу чергу на православні свята (Різдво, Пасха, Хрещення та ін.), про що своє керівництво повідомляли обласні уповноважені РС РПЦ [20, арк. 13–15]. Вони ж повідомляли, що значною була і кількість здійснення релігійних обрядів, так у 1957 р. у Харківській обл. з 41857 зареєстрованих народжень, охрестили 17276 (41,2%), у Житомирський обл. народжено – 32524, охрестили – 18958 (58%), у Херсонській обл. народжено – 17517, охрестили – 7995 (45,6%) [22, арк. 19-20].

Фактично, функціонуюча система духовної освіти, котра щорічно випускала вельми кваліфіковані кадри, дозволяла православній церкві збільшувати свій вплив серед населення і протиставити офіційній державній ідеології альтернативу, тим самим підриваючи авторитет комуністичної партії і її лідерів. Сам факт наявності вибору, при однопартійній системі, безсумнівно міг посприяти політизації релігійних громад і потенційній трансформації релігійних організацій у політичні. За такоъ ситуації, система поповнення кадрів виступала одним із чинників можливого політичного перетворення.

Щоб не допустити посилення потенційного політичного конкурента влада відновлює наступ на релігійні організації. Старт черговій фазі релігійного протиборства дала постанова ЦК КПРС від 4 жовтня 1958 р. «Про записку відділу пропаганди і агітації «Про недоліки науково-атеїстичної пропаганди». Названа доповідна надійшла у ЦК 12 вересня 1958 р., у якій висловлювалось занепокоєння зокрема і зростаючим попитом на здобуття духовної освіти [8]. Вже 18 листопада

Рада у справах РПЦ подала до ЦК КПРС розроблені заходи з реалізації постанови ЦК від 4 жовтня 1958 р. Серед них були і кроки спрямовані на підрив системи богословської освіти, зокрема йшлось про заборону набирати учнів, ліквідацію невеликих семінарій, їх злиття і підрив матеріальної бази – «не допускати матеріальної надмірності в утриманні духовних навчальних закладів» [7].

Відновлення наступу торкнулось і системи богословської освіти. Механізм ліквідації зводився до кількох взаємопов'язаних кроків. У першу чергу намагались зірвати вступну кампанію і сприяти зменшенню загальної кількості слухачів. Задля цього органи влади намагались напряму вплинути на абітурієнтів. Дізнавшись про бажання людини здобути богословську освіту або про факт подачі документів, через уповноважених РС РПЦ при облвиконкомах звертались до партійно-радянських органів влади «…вжити заходів, щоб дана особа не вступила до семінарії» [18, арк. 2-5]. Такі заходи органів влади одразу давали результат, з кожним роком заяв про вступ ставало дедалі менше, як і самих учнів. На 1960/1961 н.р. поданих заяв стало у три-чотири рази менше ніж у перші роки «відлиги»: 258 і 304 заяви у 1954 р. і 1955 р. проти 86 у 1960 р. А загальна кількість учнів скоротилась більш ніж на третину з 366 у 1956 р. до 228 у 1960 р. Вже на сам кінець відлиги ці показники впали у п'ять-сім разів, у 1964 р. всього було подано 51 заяву про вступ, а загальна кількість учнів становила 54 особи.

Невід'ємною складовою була дискримінаційна кампанія. У пресі і друкованих виданнях створювали негативний образ духовенства і церкви загалом. Довкола закладів духовної освіти створювали образ меркантильності, корупційності, неосвіченості, інституцій, що гальмують прогрес. На сторінках республіканської і обласної преси час від часу з'являлись статті із назвами на кшталт «За дверима Луцької бурси», «Гніздо мракобісся», «Грибниці під сонцем» [19, арк. 77]. Цими діями радянська влада намагалась позбавити церкву підтримки населення і зробити конкуренцію для себе більш приємною. З рештою, без електоральної підтримки весь політичний потенціал релігійних організацій зводився нанівець.

Позбавивши семінарії вагомого числа учнів, дискредитуючи їх в очах суспільства державні органи вдавались до адміністративних заходів, щоб позбавити семінарії матеріальної бази і врешті-решт закрити їх. У серпні 1961 р. у ВДС забрали «надлишкову площу» у 206 кв. м. і передали комунальному господарству міста (чотири кімнати і два коридори) [18, арк. 68]. У такий спосіб семінарію позбавляли і перспектив для збільшення контингенту слухачів у майбутньому. У сукупності цілеспрямовані дії влади призвели до руйнування функціонуючої системи духовної освіти в УРСР. Здійснювати набір продовжила лише Одеська семінарія, і то тільки через особливу турботу про неї з боку патріарха Алексія. Одноосібно забезпечити значний приріст освіченого духовенства семінарія в Одесі не могла. У її стінах у 1964/1965 н.р. навчались 54 учні, із яких до випускних іспитів у 4 класі готувались тільки 11 чол. [19, арк. 10]. У порівнянні навіть із першими роками «відлиги» потенційних випускників-семінаристів у 1965 р. вже було у 2,5

рази менше ніж скажімо у 1955 р., коли кількість останніх дорівнювала 44 чол. [21, арк. 4]. У такий спосіб партійне керівництво вирішило декілька важливих для себе питань. Було ліквідовано осередки поширення альтернативної ідеології, фактично зведено до мінімуму можливості поповнення кадрів духовенства. Разом із цим партійна номенклатура суттєво зменшувала потенційну політичну конкуренцію у боротьбі за лояльність населення.

Проведений аналіз дозволяє дійти ряду висновків. Насамперед варто наголосити на тому, що діюча система духовної освіти була джерелом поширення альтернативної ідеології по відношенню до державної. У стінах семінарій формування світогляду майбутніх священнослужителів вибудовувалося навколо релігійної віри, церковної дисципліни і християнських цінностей. Саме поширення таких ідей серед широких верств населення підривало основи комуністичного суспільства і потенційно загрожувало переростанням у політичне протистояння. Саме ці опосередковано виявлені факти вказують на те, що система духовної освіти цілком могла стати одним із елементів політичної трансформації релігійних організацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bozhko, M. The Kyiv Theological Seminary in 1947–1960 A Brief Introduction to Further Study, *Теолошки погледи*. 2020. № 3. P. 723–742. https://doi.org/10.46825/tv/2020-3-723-742.
2. Веденеев, Д. Духовные учебные заведения Украины как объект оперативной разработки спецслужб (по документальным материалам МГБ-КГБ УССР 1940-х – 1950-х гг.). *Труди Київської духовної академії.* 2015. № 23. С. 244–265.
3. Веденеев, Д. Одесская духовная семинария как приоритетный «объект» оперативной разработки органов государственной безопасности (кон. 1940-х – втор. пол. 1950-х гг.). *Труди Київської духовної академії.* 2015. № 31. С. 212–223.
4. Войналович, В. Духовні навчальні заклади України (друга половина 40-х – перша половина 60-х рр. XX ст.). *Український історичний журнал*. 2003. № 2. С. 24–38.
5. Войналович, В. Духовні навчальні заклади України (друга половина 40-х – перша половина 60-х рр. XX ст.). *Український історичний журнал*. 2003. № 4. С. 61–74.
6. Закон об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР. *Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа:* Сборник документов. 1917-1973 гг. / сост.: А. А. Абакумов, Н.П. Кузин. Москва: «Педагогика», 1974. С. 53–61.
7. Записка заместителя председателя Совета по делам РПЦ П. Г. Чередняка в ЦК КПСС «О мерах по реализации постановления ЦК КПСС от 4 октября 1958 г.». 18 ноября 1958 г. URL: https://cutt.ly/8rf4GLUB (дата візиту: 16.04.2025).

8. Записка Отдела пропаганды и агитации ЦК КПСС по союзным республикам «О недостатках научно-атеистической пропаганды». 12 сентября 1958 г. URL: https://cutt.ly/Nrf4GcdU (дата візиту: 16.04.2025).
9. Оліцький, В., 2022. Навчання та побут студентів Київської духовної семінарії (1947–1960 рр.), *Емінак,* № 2, с. 147–159. https://doi.org/10.33782/eminak2022.2(38).587.
10. Постановление ЦК КПСС О крупных недостатках в научно-атеистической пропаганде и мерах ее улучшения. 7 июля 1954 г. *КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и Пленумов ЦК в 12 томах* / ред.: А. Г. Егоров. (Т. 8), Москва: Издательство политической литературы, 1985. Т. 8. С. 428–433.
11. Федчук, О., Волинська духовна семінарія в умовах радянської тоталітарної системи (1945–1964 рр.) : дис. … канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2018. 251 с.
12. ЦДАВО. ф. 166, оп. 15, спр. 1520б, на 55 арк.
13. ЦДАВО. ф. 4648. оп. 3, спр. 138, на 88 арк.
14. ЦДАВО. ф. 4648. оп. 3, спр. 176, арк. 153
15. ЦДАВО ф. 4648, оп. 3, Спр. 196, арк. 182
16. ЦДАВО. ф. 4648. оп. 3, спр. 204, на 222 арк.
17. ЦДАВО. ф. 4648. оп. 3, спр. 209, на 41 арк.
18. ЦДАВО. ф. 4648. оп. 3, спр. 268, на 150 арк.
19. ЦДАВО. ф. 4648. оп. 3, спр. 305, на 234 арк.
20. ЦДАГО. ф. 1. оп. 24. спр. 4263. арк. 300
21. ЦДАГО. ф. 1, оп. 24, спр. 4494, на 366 арк.
22. ЦДАГО. ф. 1, оп. 24, спр. 5116, на 332 арк.

Вероніка Ахман
Науковий керівник – ст. викладач Андрущенко В. О.
м. Дніпро

МОВНІ СТРАТЕГІЇ ВПЛИВУ У ЦИФРОВОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

У сучасному світі, де цифрові платформи постають основним осередком комунікації, особливої актуальності набуває вивчення мовних механізмів, що реалізуються в цьому просторі. Стрімкий розвиток соціальних мереж, месенджерів та онлайн-платформ трансформує традиційні мовні норми, зумовлюючи появу нових типів комунікативної поведінки, що керується емоційними та маніпулятивними стратегіями впливу.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що мовні стратегії впливу в цифровому середовищі мають миттєвий характер і значною мірою впливають на формування суспільної думки, що потребує розвитку критичного мислення та медіаграмотності серед користувачів.

Саме тому пожвавлений інтерес викликають цифровий комунікативний простір, який охоплює соціальні мережі, месенджери, форуми, блоги та інші онлайн-платформи, та мовні стратегії впливу, що використовуються в цифровому комунікативному середовищі.

Метою роботи є встановити та охарактеризувати основні мовні стратегії впливу, що застосовуються у цифровому середовищі задля впливу на аудиторію.

Цифровий комунікативний простір – це сукупність усіх мовленнєвих проявів і комунікативних взаємодій, що мають місце в умовах інтернет-комунікації. Його складниками є соціальні мережі, блоги, форуми, коментарі, відеоплатформи, месенджери тощо. У цифровому середовищі з'являються нові мовні жанри – дописи, твіти, меми, сторіс, стріми, які відрізняються від традиційних форм писемного чи усного мовлення. Характерними рисами цифрового простору є зміна стилістичних норм, нечіткі межі розмежування між офіційним і неофіційним стилем, мовна варіативність, що виявляється у співіснуванні літературної мови, діалектів, суржику, жаргону, молодіжного сленгу в одному просторі. Крім текстових елементів наявне активне використання візуально-графічних засобів: емодзі, стікери, гіфки, меми, які відіграють важливу роль у побудові повідомлень. Ці засоби виконують функції емфатичних маркерів, передають інтонацію, емоційність і навіть зміст залежно від контексту та платформи [3, с. 6–9].

Комунікація в цифровому середовищі не лише передає інформацію, а й керує поведінкою аудиторії. Візуально-графічні засоби посилюють дію мовних стратегій у соціальних мережах, блогах, рекламі, інформаційних кампаніях. Згідно з А. Д. Бєловою, комунікативні стратегії та тактики – це порівняно новий об'єкт лінгвістичних досліджень [1, с. 12]. Найчастіше використовуються риторичні прийоми – метафори, гіперболізація, порівняння, які увиразнюють та емоційно насичують інформацію. Метафора, зокрема, виконує пізнавальну функцію, формуючи уявлення про реальність. У соціальних мережах можна часто натрапити на пости, де використання метафор підсилює переконливість твердження або викликає емоційну реакцію в аудиторії. Наприклад, у фразі-заголовку статті англ. *The economy is on life support* "Економіка на апараті штучного життєзабезпечення" фінансові труднощі країни вербалізуються метафоричним образом критичного стану пацієнта [4].

Важливе місце посідають стратегії переконання, серед яких: апеляція до авторитету, статистики, посилання на експертні думки або наукові дослідження. Значною мірою медіа використовують алюзії, апелюючи до загальновідомих подій. Наприклад, формулювання заголовку статті англ. *A new Cold War is on the horizon*

“Нова холодна війна на горизонті” відсилає до історичних подій XX століття, викликаючи відповідні асоціації [5].

Такі прийоми формують ефект довіри до автора повідомлення, посилюють аргументацію. Нерідко в блогах чи відео користувачі підкріплюють свої думки доказами або цитатами, що створює ілюзію об’єктивності. Ефективною також є стратегія соціального доказу – демонстрація відгуків, кількості вподобань, поширень тощо. Людина схильна приймати позицію більшості, отже пост, що має значну підтримку, автоматично сприймається як більш достовірний.

Візуальні стратегії впливу – ще один ефективний інструмент: інфографіка, відео, кольорова стилістика, меми – усе це посилює емоційний ефект і допомагає боротися за увагу аудиторії.

Адаптація мовних стратегій до цільової аудиторії істотно підвищує ефективність комунікації в цифровому середовищі. Молодіжна аудиторія краще сприймає неформальний стиль спілкування, зокрема сленг та абревіації, такі як OMG *(Oh My God)* – «О Боже!», BRB *(Be Right Back)* – «Зараз повернуся», LOL (*Laughing Out Loud)* – «голосно сміюся», TMI *(Too Much Information)* – «Занадто багато інформації» чи DM *(Direct Message)*, які дозволяють швидко передавати інформацію. Використання таких мовних засобів також сприяє створенню відчуття спільності, налагодженню довірливого контакту й формуванню емоційного зв’язку з аудиторією. Водночас старше покоління може сприймати надмірне використання абревіатур як бар’єр у спілкуванні через нерозуміння скорочень або небажання адаптуватися до нових мовних норм. У цифровому просторі це вимагає врахування особливостей сприйняття різними віковими групами, що стає важливою умовою ефективної реалізації мовних стратегій впливу [2, с. 658–663].

Мовні стратегії впливу в цифровому комунікативному просторі є потужним інструментом формування сприйняття та інтерпретації інформації аудиторією. Зреалізоване дослідження дозволило проаналізувати особливості взаємодії між індивідами в цифровому середовищі та визначити роль соціальних мереж у процесі формування громадської думки. Серед основних мовних стратегій впливу було виокремлено емоційну апеляцію, маніпулятивну стратегію, фрагментарну подачу інформації, меметичний дискурс і гібридність мовлення. Отримані результати мають важливе практичне значення для розвитку медіаграмотності та критичного мислення в сучасному суспільстві. Дослідження мовних стратегій у галузях лінгвістики, комунікаційних наук і соціології сприяє не лише підвищенню ефективності комунікації, а й формуванню свідомого, критичного споживання інформації в умовах надшвидкого інформаційного обміну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2004. № 10. С. 11–16.

2. Маковецька-Гудзь Ю. А. Українська мова в соціальних мережах. *Мовні і концептуальні картини світу.* 2014. № 1 (47). С. 658–663.
3. Рейда О. А. Основні мовні ознаки спілкування в соціальних мережах. *Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії:* Міжнародна науково-практична конференція (Наукова філологічна організація «Логос», 8–9 жовтня 2021 р.). Львів, 2021. С. 6–9.
4. Isidore C. World Economy on Life Support. CNN Business. URL: https://edition.cnn.com/2012/04/15/business/world-economy-life-support/index.html (дата звернення: 15.04.2025).
5. 5.Culiţă G., Popa L., Mihăilescu M. A New Cold War in the Horizon – Reconfiguration of the World Order. *Procedia Economics and Finance*. 2012. № 3. С. 654–659. URL: https://www.researchgate.net/publication/257744509_A_New_Cold_War_in_the_Horizon_-_Reconfiguration_of_the_World_Order (дата звернення: 15.04.2025).

Алла Бардіна
Науковий керівник – ст. викладач Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

СОЦІОІСТОРИЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Поява у науковому дискурсі другої половини XX ст. терміна «гендер» зумовила формування не тільки стійкого інтересу до аспектів феномена статі людини, а й теоретичне різноманіття трактувань різних форм гендерного буття людини, зокрема й феномена гендерної ідентичності.

В умовах діахронного аналізу трансформації поглядів поняття «гендерна ідентичність» актуальним є розгляд ряду методологічних підходів. Есенціалістський підхід до гендерної ідентичності дозволяє виділити характерні риси соціокультурно-біологічної групи. З огляду на те, що есенціалістський підхід до гендерної ідентичності формувався у межах феміністської теорії, то цією групою за умовчанням були жінки. На думку Дж. Батлер, «...переважна більшість теоретиків фемінізму визнає існування ідентичності, що позначається поняттям «жінки», яка не тільки ставить власні інтереси та цілі всередині феміністського дискурсу, а й створює суб'єкт, який має бути представлений у політичній сфері» [5].

Жіноча ідентичність вибудовується з позиції зворотної жіночої ідентичності у культурі патріархату шляхом заперечення чоловічого та визнання жіночого як альтернативної позиції; при цьому існує усталена думка щодо специфічності жіночого мислення. Феміністський підхід передбачає чітке обмеження поняття «жінка» і «жіночність», унаслідок чого формується значна група жінок, що

залишається винятком унаслідок невідповідності цим поняттям. На думку С. Бем, акцент робиться на позицію обґрунтування нерівності та можливостей змін існуючої статеворольової сегрегації [4].

Р. Коннел, будучи автором структурно-конструктивістського підходу в гендерній теорії, розробив такі поняття, як «гендерний порядок» та «гендерний режим». У науковій праці «Гендер та влада. Суспільство, особистість та сексуальна політика» їм було запропоновано чотири парадигми аналізу гендерної ідентичності на противагу двом класичним підходам – есенціалістському та феміністському. Марксистська парадигма базується на теоріях класового підходу, соціального відтворення та подвійних систем. Пригнічення жінок у рамках цієї теорії сприймається як відтворення капіталістичних відносин у суспільстві. Статево-рольовий підхід ілюструє залежність особистості від соціальної структури, у межах якої існують певні запропоновані за ознакою статі соціальні ролі, які прищеплюються індивіду у процесі соціалізації. Обидві ці парадигми у своєму конструюванні спираються на біологічні відмінності в контексті сегрегації соціокультурних аспектів інтерпретації статі. Основним їхнім мінусом є відсутність пояснення зміни статево-рольових моделей та врахування самої можливості їхньої трансформації.

Третя парадигма було названо Р. Коннелом «парадигмою гендерних категорій». Суть її полягала в описі відносин нерівності між двома соціальними категоріями – чоловіків та жінок. Гендерна ідентичність визначається з позиції відповідності соціального статусу патріархату, що відтворюється відносинами.

Четверта парадигма розглядає гендерну ідентичність як процес взаємодії історично сформованих соціальних структур, де жіночність і мужність є ідентичностями, що постійно відтворюються. Ця теорія отримала назву теорії практик. На думку Р. Коннела, за умов патріархатного соціального порядку вторинна не тільки жіночність щодо мужності, а й вторинні варіанти мужності стосовно гегемонної маскулінності. Таким чином, аналіз «теорії практик» застосовується не тільки до відносин мужності та жіночності, але й до відносин різних варіацій маскулінності.

З огляду на андроцентричність сучасного світу, доречним буде загострити увагу на понятті «гегемонна маскулінність», введеному в термінологічне поле гендерних досліджень Р. Коннеллом. Це поняття визначає тип «правлячої» маскулінності, що знаходиться на ієрархічній вершині суспільства; розділяється переважною частиною суспільства, що відчуває єдність за расовими, соціальними, культурними та гендерними ознаками [6].

На думку М. Кіммела, гегемонна маскулінність – це тип маскулінності чоловіків, які мають владу як над жінками, так і над підлеглими чоловіками (тобто над тими чоловіками, моделі маскулінності яких є маргіналізованими – це можуть бути соціальні, культурні, етнічні та сексуальні меншини). У такому разі гегемонна маскулінність не є лише домінантною маскулінністю, тоді як домінантна

фемінінність не може бути гегемонною. Репрезентується гегемонна маскулінність культом фізичної сили, агресивністю, схильністю до насильства та придушенням емоцій [8]. На думку М. Кіммела, культурна обумовленість поняття «маскулінність» впливає на рівень насильства в суспільстві. Визначення мужності має суттєвий вплив на схильність чоловіків до насильства. Чим жорсткіше структуровані в суспільстві маскулінні риси, чим сильніше диференційовані поняття мужності та жіночності, тим вищий у цьому суспільстві рівень чоловічого насильства [8].

Домінантність маскулінності / фемінності визначається, щонайменше, такими основними ознаками: розділяється переважною частиною суспільства, задає межі соціально прийнятної поведінки, прагнення відповідати даній моделі соціально заохочується. Однак, незважаючи на існування подібних гендерних патернів у будь-якій культурі, на сучасному розвитку суспільства все частіше можна фіксувати невідповідність домінантної моделі маскулінності/фемінінності в поведінці індивідів.

Проблема гендерної ідентифікації особистості із середини XX ст. стає активно обговорюваною темою в мікротеорії. Зумовлено це тим, щоу повсякденності статеві відмінності сприймаються як фундаментальні і існує упередження, що людина приходить у світ із вже заданою біологічною програмою; здійснювати своє життя у чоловічому чи жіночому образах. Ще у 30-ті рр. XX століття польові дослідження американських етнологів Маргарет Мід, а пізніше Кесслера і Маккени показали, що є суспільства, де свідомо, за необхідності, дитині навіюється відмінна від біологічної статева ідентифікація. Так, примітивні суспільства в районах південних морів Індійського океану самі вирішують, яка стать буде у дитини в залежності від того, чи достатньо в сім'ї мисливців. Якщо в сім'ї не з'являється дитина чоловічої статі, то дівчинку починають виховувати за чоловічим типом, і в неї в подальшому формується тип поведінки, відповідний чоловічому. Ці дослідження ще раз говорять на користь соціальної детермінованості статі [1]. Практично будь-яка традиція, будь-який культурний стандарт має у своїй основі історично обумовлену необхідність, зв'язок з якою вже втрачено, проте завдяки якій соціальне знання у вигляді стереотипів живе і передається від покоління до покоління [2].

Громадська свідомість, поставляючи інформацію у вигляді цілісних, внутрішньо не диференційованих стереотипів нормативно орієнтованої поведінки, здійснює стабілізуючу функцію соціального контролю, функцію спадкоємності культури. Водночас відбувається у своєму роді «ревізія» у кожному поколінні, поставлених культурною символікою, стандартів поведінки. Цей процес протікає інтенсивно в умовах трансформації соціально-політичних структур суспільства, наприклад, як ми спостерігали залучення жінки до перетворення суспільства в роки будівництва соціалізму та захисту Батьківщини у роки Другої світової війни [3].

Зміна гендерних рольових функцій – процес неоднозначний. З одного боку, культурні стереотипи поведінки на рівні індивідуальної свідомості породжують здатність до повторення, відтворення і констатації того, що суспільна свідомість «передає» індивіду як деякі норми, правила, які не тільки не вимагають теоретичного осмислення, а й виключають його, а з іншого боку, поведінкові установки культури не відбиваються дзеркально і засвоюються. Культура виступає не тільки засобом легітимізації соціальної нерівності – вона також пропонує способи її подолання: будь-яка «революція» (від соціалістичної до жіночого визвольного руху) починається з боротьби за переоцінку культурних цінностей і зміну культурної політики [8].

Культурна політика класу, статі чи раси – це боротьба за те, щоб зробити «видимою» історію та культуру даної соціальної групи, за репрезентацію, це боротьба з домінуючою ідеологією, що узурпувала право на «йменування», на натуралізації так званого «здорового глузду», на уявлення. Історія фемінізму є, можливо, найбільш яскравим прикладом такої боротьби – що включала як критику домінантних (патріархальних) способів репрезентації жінок, так і створення антисексистських позитивних образів і значень фемінінності.

Ідея статевої ідентичності може різко змінитися в залежності від ситуації, а це викликає сумнів у можливості визначити чиюсь статеву ідентичність. Можна сказати, що вона є чимось сумнівним, ніколи повністю нереалізованим, ніколи «тут» у тривалому часі. Більшість із нас думає, що статева ідентичність «іншого» більш реальна, ніж наша власна, і майже кожен вимірює себе відповідно до стандартів «мужності» та «жіночності», які він знаходить у реальних чоловіках та жінках. У той самий час, майже для кожного індивіда його власна статева ідентичність реально відчувається лише швидкоплинно і з великими перервами. Соціальне життя пропонує індивідам безліч можливостей для самоідентифікації, які Е. Гоффман називає множинністю сцен [2].

Такі міркування можна віднести і до самоідентифікації чоловіків та жінок. У суспільстві виробляються інституційні правила для визнання поведінки чоловічою чи жіночою. Американський етнометодолог Г. Гарфінкель наголошує, що «немає жодної соціальної ситуації, де б приналежність індивіда до чоловічої чи жіночої статі була б байдужою. Багато соціальних вчинків можливі лише тому, що ми твердо впевнені, кого ми бачимо перед собою — чоловіка чи жінку. Найчастіше визнається «неписане» правило бути чоловіком чи жінкою. Третьої можливості у суспільстві не передбачено» [1].

Таким чином, гендерний аналіз зробив неоціненний внесок у те перетворення цілісної картини минулого, яке становить сьогодні надзавдання оновленої соціокультурної історії. Комплексний підхід до історії традиційної культури покликаний враховувати, крім психічних і культурних складових гендерної ідентичності, становище суб'єкта соціальної ієрархії та зміну останньої. Дослідження проблеми конструювання гендерних норм розширює та поглиблює

дискурс статевої ідентичності, розкриває нові горизонти для наукових досліджень, допомагає виявленню нових сюжетних ліній гендерної проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воропай Є.В. Маскулінність і фемінність в уявленнях сучасної молоді. *Психологія. Історико-критичні огляди і сучасні дослідження*. 2018. № 6. С. 5–15.
2. Мелков С.В., Кудріна А.В. Уявлення про гендер і гендерну ідентичність у сучасному психоаналізі. *Розвиток особистості*. 2016. №3. С. 165–186.
3. Олейнікова О.Ю. До проблеми дослідження гендерної ідентичності. *Питання науки та освіти*. 2018. №8 (20). С. 176–178.
4. Bem S. L. The lenses of gender: Transforming the debate on sexual inequality. *New Haven, CT: Yale University Press*. 1929 (1994). Vol. 92. P. 1918–1942.
5. Butler J. Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. New York: Routledge, 1990. 272 p.
6. Connell R. W. The Big Picture: Masculinities in Recent World History. *Theory and Society*. Vol. 22. № 5. Special Issue: Masculinities. October. 1993. P. 597.
7. Giddens A. The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies. Stanford University Press, 1992. 216 p.
8. Kimmel M. The gendered society. New York: Oxford University Press, 2011. 288 p.
9. Mousavi MS, Shahriari M, Salehi M, Kohan S. Gender identity development in the shadow of socialization: a grounded theory approach. *Archives of women's mental health*. 2019. №22(2). P.245–251.

Софія Болтєнкова
Науковий керівник – доцент Руденко М. Ю.
м. Дніпро

СКЛАДНІ ІМЕННИКИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У контексті сучасних глобалізаційних процесів, які охоплюють політичну, економічну, наукову та культурну сфери, особливого значення набуває міжкультурна комунікація, де переклад відіграє ключову роль як засіб взаєморозуміння між народами. Важливе місце серед мов, з яких здійснюється переклад, посідає німецька, що широко використовується в міжнародному спілкуванні, науці й технічній документації, а Німеччина є одним із лідерів Європейського Союзу. Однією з найбільш складних одиниць для перекладу в німецькій мові є складні іменники, які характеризуються високою частотністю,

складною структурою та багатозначністю. Ці особливості зумовлюють потребу в детальному аналізі їхнього перекладу, адже помилки в передачі значення можуть негативно вплинути на точність перекладу текстів різного характеру – від технічної документації до художньої літератури.

Метою розвідки є ґрунтовне дослідження структурних і семантичних особливостей складних іменників у німецькій мові, а також аналіз специфіки їх перекладу українською мовою. У межах дослідження ставляться такі основні **завдання**: розкрити теоретичні підходи до розуміння складного іменника в німецькій мові, здійснити його класифікацію за структурними та семантичними параметрами, визначити особливості перекладу таких лексичних одиниць українською мовою, проаналізувати типові труднощі, що виникають у процесі перекладу, а також розробити та обґрунтувати ефективні способи і стратегії їх перекладу відповідно до контексту та сфери вживання.

У дослідженні використано широкий спектр джерел, серед яких – наукові праці з німецького та українського мовознавства, навчальна література з перекладознавства, спеціалізовані лексикографічні видання, а також автентичні тексти оригіналів та їхні переклади. Зокрема, важливими джерелами стали праця Г. Г. Дячок «Теорія і практика перекладу», яка слугувала основою для аналізу перекладацьких стратегій, граматичний довідник *Duden. Die Grammatik* (9-те видання, 2016) – як головне джерело нормативної граматики німецької мови, а також «Новий німецько-український словник» під редакцією О. І. Мельничука (Київ, 2005) для порівняльного аналізу лексичних відповідників. Крім того, до уваги було взято тексти з галузі права, економіки та техніки німецькою мовою, що містять численні приклади складних іменників, з метою дослідження їхнього практичного перекладу. **Предметом** дослідження є специфіка передачі складних іменників з німецької мови на українську, а також аналіз перекладацьких стратегій і прийомів, що застосовуються під час цього процесу.

Словоскладання є провідним способом словотвору в німецькій мові, особливо у формуванні іменників, що позначають предмети та явища. Більшість лексики формується саме через поєднання основ. Дослідження словоскладання має тривалу історію, зокрема в працях О. та Т. Бехагеля, а також Т. Пауля. У них аналізуються семантичні зв’язки між компонентами складного слова: просторові (*Bergbahn*), часові (*Nachtlied*), причинно-дієві (*Faustkampf*), матеріальні (*Bleistift*) тощо, де перший компонент визначає значення другого [4 с. 23]. У працях, присвячених історії словотвору, значну увагу приділено аналізу складних слів, зокрема встановленню типових семантичних відношень між їхніми складниками – підхід, який був характерним для ранніх досліджень у цій галузі. Характерною рисою німецьких складних іменників є здатність передавати різноманітні логіко-семантичні відношення, які в інших випадках виражаються вільними словосполученнями. Таким чином, складні слова в німецькій мові виконують одночасно лексичну й синтаксичну функції. Вони відзначаються структурною

гнучкістю, що дозволяє їм легко передавати значення завдяки семантиці складових частин. На відміну від німецької, в українській мові складні іменники не є провідним способом словотвору. Утворені в процесі словотвору, українські сполуки входять до складу лексичної системи мови, проте сам словотвір не виконує самостійної функції у вираженні відношень між об'єктами та явищами [5].

Німецькі мовознавці, зокрема А. М. Іскоз та А. Ф. Ф. Лєнкова, пропонують різні підходи до класифікації таких слів, зокрема за морфологічним і семантико-синтаксичним принципами. Вони зазначають, що граматичні особливості складного слова зазвичай визначає його другий компонент [1, с. 39]. У німецьких складних іменниках перший компонент може належати до будь-якої частини мови, проте другий завжди є іменником. Це зумовлює різноманіття морфологічних структур, серед яких: 1) *іменник + іменник* (наприклад, *das Kursniveau*); 2) *прикметник + іменник* (*das Fachgeschäft*); 3) *дієслово + іменник* (*die Prüfzone*); 4) *числівник + іменник* (*der Dreibein*); 5) *займенник + іменник* (*der Selbstabholer*, *das Zusammenwirken*); 6) *прислівник + іменник* (*die Abwärtsbewegung*). Визначено, що при перекладі морфологічна структура складного іменника іноді зберігається, але часто змінюється відповідно до норм української мови.

За семантико-синтаксичною класифікацією у німецькій мові виділяють чотири основні типи складних слів: семантичні складні слова, власне складні слова, словотвірні варіанти та складноскорочення. Переклад складних слів потребує спеціальних навичок, зокрема аналізу морфемного складу та виявлення зв'язків між компонентами. Основний компонент – корінь (das Grundwort) – визначає рід і головне значення слова, тоді як попередні елементи деталізують або уточнюють його зміст. Складні слова при цьому можуть формувати як цілісну семантичну одиницю, так і зберігати значення окремих частин [3, с. 160-161]. Крім цього, дослідження доводить, що складні іменники можуть бути частиною усталених словникових виразів або створюватися у межах конкретного контексту. Саме тому у разі наявності сталого виразу доцільно використовувати відповідний український еквівалент. Якщо ж еквівалент відсутній, значення терміна слід уточнювати з фахівцями у відповідній галузі. Аналіз теоретичних аспектів перекладу німецьких складних іменників свідчить про те, що більшість із них не мають прямого відповідника в українській мові й потребують передачі за допомогою кількох слів. Тож, виходячи з такого аналізу, ми можемо дійти висновку, що німецька мова дозволяє стисло виражати складні поняття, а це, в свою чергу, свідчить про мовну економію.

Складним різновидом віддієслівного іменника є складні іменники, які поєднують віддієслівну частину з іншим словом, найчастіше іменником, як-от *der Hauptbahnhof* («головний вокзал»). Окрему підгрупу утворюють детермінативні складні іменники, в яких перший компонент уточнює другий. Вони часто мають метонімічне значення і позначають сам об'єкт, а не лише його ознаку, наприклад: *die Schlafmütze*, *das Nashorn* [2, с. 131].

Таким чином, було встановлено, що складні іменники є однією з найважливіших і найхарактерніших одиниць німецької мови, які виконують як лексичну, так і синтаксичну функцію. Їхня структура дозволяє економно й водночас точно виражати складні поняття, що суттєво ускладнює їх переклад українською мовою. Морфологічна та семантико-синтаксична класифікації складних слів сприяють кращому розумінню принципів їх побудови. У перекладацькій практиці важливо враховувати не лише структуру таких слів, а й контекстуальні особливості, оскільки більшість складних іменників не мають прямого українського еквівалента. Отже, переклад складних іменників потребує комплексного підходу та глибокого розуміння мовних норм обох мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баран В. В. Основи теорії і практики перекладу : підручник. Львів : Світ, 2017. 348 с.
2. Бондаренко С. О. Лексикографія та переклад : навч. посіб. Київ : ВЦ Академія, 2020. 312 с.
3. Гнатюк М. І. Теорія та практика перекладу : навч. посіб. Чернівці : Рута, 2019. 230 с.
4. Захарченко Н. М. Граматика сучасної німецької мови : навч. посіб. Харків : ХНУ, 2018. 270 с.
5. Шевчук Л. М. Морфологічні особливості складних іменників у німецькій мові. Київ : Либідь, 2017. 180 с.

Євгеній Васильєв
Науковий керівник – ст. викладач Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ У 2014-2024 РОКАХ (НА МАТЕРІАЛІ УСНОЇ ІСТОРІЇ)

З початком повномасштабної війни Росії проти України, роль військового капеланства у духовно-моральній підтримці військовослужбовців набула нового значення. Військові капелани надають українським захисникам психологічну, соціальну та волонтерську підтримку. На практиці нові виклики призвели до розширення як напрямів діяльності капеланів, так і їхніх компетентностей, що підтверджують інтерв’ю з військовими священиками, а також досвід автора роботи, військового капелана. Дослідники запропонували термін для визначення різновекторних обов’язків капеланів – «множинність ролей» [2, с. 26].

Мета запропонованої роботи – проаналізувати основні напрями діяльності військових капеланів у 2014–2024 роках. Джерельну базу становить, по-перше, досвід автора [8, с. 131–143; 14], по-друге, матеріали усної історії, а саме – численні інтерв'ю з військовими капеланами, що опубліковані в інтернет-медіавиданнях [1; 3; 4; 6; 7; 9; 10; 11; 12; 13; 15; 16; 17; 18]. Діяльність капеланів підпорядковується законодавчій базі [5].

Головним напрямом служіння військових капеланів є задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців та членів їх сімей, що закріплено в законодавстві (стаття 1 закону «Про Службу військового капеланства») [5]. Капелани надають допомогу на основі права на свободу світогляду та віросповідання, саме тому головна місія інституту капеланства втілюється у гаслі «бути поруч».

Мета подібної стратегії взаємодії – вселити осмисленість у життя і самосприйняття військовослужбовців, які знаходяться в екстремальних умовах [17]. У якості ілюстрації значимості місії «бути поруч» варто навести висловлювання капеланів. Так, Володимир Овсієнко свідчить: «… бувало, приходили не щось таке розповідати, а просто посидіти. Просто ти приїхав – і людина від тебе сама щось бере…» [10]; Максим Барвінов зауважує, що військовим «… не треба щось казати … Вони тобі самі все розповідають. І під час цієї розмови, коли він тобі щось розповідає, він сам же знаходить відповіді на свої питання. Тут треба просто слухати їх» [1]; Святослав Скороход зізнається: «Іноді, для того, щоб вийти з критичної ситуації, достатньо нічого не говорити воїну. А просто його вислухати. І сказати, якщо … ми не знаємо відповіді …я не знаю, як вчинити в даній ситуації, але я буду за тебе молитися» [3].

Досвід капеланів дозволяє стверджувати, що нерідко у підтримці військових капеланів відчувають потребу й ті, хто вважає себе атеїстом або належить до іншої конфесії [4]. Зокрема, капеланка Олена Легенчук (протестантської конфесії) розповіла: «… ніхто ні разу не відмовився від молитви... Загалом, там дивні речі відбуваються, тому що хлопці бачать смерть і вони хочуть знати, що це – не кінець і не просто так» [9]. Капелан Ростислав Височан відзначив, що серед військовослужбовців є атеїсти, водночас «…коли ти на межі життя і смерті, твоя людська природа просто відкривається на запитання «А що, якщо є щось надприродне?»» [4].

Поряд з основною функцією – задоволення духовно-релігійних потреб – важливою складовою роботи військових капеланів стало надання психологічної допомоги, що здійснюється у взаємодії з психологічною службою [6; 8, с. 142; 10; 12; 13; 14; 16; 18]. Так, капелан Петро Сачко коментує зміст своєї діяльності: «…хтось потребує сповідника, інший – порадника чи допомоги психолога, а хтось хоче це все отримати в комплексі» [18]. Також можна навести думку капелана Віктора Ткача, яку (різними словами) висловлює більшість священиків: «Капелан – це така людина, що інколи замінює всіх: маму, тата, друзів. У мене також є освіта

психолога, яка допомагає мені в цьому» [6]. Це зробило нагальною потребу підвищення знань/здобуття психологічної освіти священиками [14].

Важливою складовою роботи капелана, прописаною у законодавстві (соціально-доброчинна діяльність, стаття 1 [5]), також є волонтерська діяльність в інтересах військовослужбовців та їхніх сімей, що вимагає налагодження партнерських стосунків з благодійними фондами та організаціями [6; 11; 14].

Отже, від початку гібридної війни на Сході України у 2014 р. і особливо в умовах повномасштабної війни, що була розв'язана Росією 2022 р., капеланська служба утвердилася як важливий, визнаний державою та суспільством інститут, що забезпечує духовну і психологічну підтримку військових і характеризується виконанням різновекторних обов'язків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко, К. (2024). Був священником, а потім пішов воювати: інтерв'ю з капеланом Херсонської тероборони. *ТСН (Телевізійна служба новин)*. 15 січня. URL: https://tsn.ua/exclusive/buv-svyaschenikom-a-potim-pishov-voyuvati-interv-yu-z-kapelanom-hersonskoyi-teroboroni-2493238.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR2iHK78FPRzAvffXvEx2pLMI3dUv6nlTZhf4GW6v6JB8w8donxLlOswoa4_aem_lBv1qYbRiMAbtK4sV65TAQ (дата звернення: 25.11.2024).
2. Бураков Ю.В, Томчук О.А. Відродження капеланства в сучасному українському війську. *Військово-науковий вісник*. Львів. 2021. Вип. 36. С. 31–35.
3. Вагнер, О., Тронь, О. (2023). «Наша мета – перебуваючи біля військовослужбовців, вселяти в них надію»: інтерв'ю з капеланами Дніпропетровщини. *Суспільне новини*. 1 листопада. URL: https://suspilne.media/dnipro/606049-nasa-meta-perebuvauci-bila-vijskovosluzbovciv-vselati-v-nih-nadiu-intervu-z-kapelanami-dnipropetrovsini/ (дата звернення: 25.11.2024).
4. Вальчук, В. (2023). Покров Пресвятої Богородиці та День захисників України – свято духовного та тілесного захисту. Інтерв'ю з військовим капеланом. *Український католицький університет*. 3 жовтня. URL: https://ucu.edu.ua/news/pokrov-presvyatoyi-bogorodytsi-ta-den-zahysnykiv-ukrayiny-svyato-duhovnogo-ta-tilesnogo-zahystu-interv-yu-z-vijskovym-kapelanom/ (дата звернення: 25.11.2024).
5. Закон України «Про Службу військового капеланства»: в редакції від 21.03.2024, № 2845-IX. (2024). *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text (дата звернення: 25.11.2024).
6. Змінив рясу священника на військову форму: інтерв'ю з військовим капеланом Віктором Ткачем (2023). *Національна гвардія України*. 8 лютого. URL: https://ngu.gov.ua/zminyv-ryasu-svyashhennyka-na-vijskovu-formu-intervyu-z-vijskovym-kapelanom-viktorom-

tkachem/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR345doUTAkFkhZ3qqr2ADMOpWOeCB2IpKLjIoP0jJROs5SsJH19mUn1d-w_aem_CKtLvSLChZonTcFf_36xiQ (дата звернення: 25.11.2024).
7. Історії неймовірних жінок. Як зберегти віру на фронті: «Капеланки. Молитва у пеклі» [відео]. (2024). *Суспільне. Новини*. 21 вересня. URL: https://www.youtube.com/watch?v=5UqC2_vvHoc (дата звернення: 25.11.2024).
8. Качура, О., Епер'єші, І. (2021). Шмаття війни. Донбас. Харків: Фоліо. 313 с. (Серія «Військові щоденники»).
9. Ковальчук, О., Степуренко, О. (2022). «Найважче для мене в капеланстві – не розплакатися при хлопцях» – житомирянка Олена Легенчук. *Суспільне. Новини.* 17 вересня. URL: https://suspilne.media/zhytomyr/282782-najvazce-dla-mene-v-kapelanstvi-ne-rozplakatisa-pri-hlopcah-zitomiranka-olena-legencuk/ (дата звернення: 25.11.2024).
10. Кузьменко, Є. (2024). Капелан Володимир Овсієнко: Найчастіше бійці просять, щоб ми молилися за їхніх рідних. Ну, і щоб повернутися додому. *Інтерв'ю з України*. 12 жовтня. URL: https://rozmova.wordpress.com/tag/%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D0%BD/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR2HaWs92qVF7-cud-HRjBOpqzRLwILocC_Z9eLeI2F7A7eb9n4J8ymvIMw_aem_txdkgLkBabtgXAAXrF4Y1w (дата звернення: 25.11.2024).
11. Кузьменко, Ю., Гарнов, В., Шукова, О. (2024). Що ближче до лінії зіткнення, то сильніше змінюються люди: інтерв'ю з військовою капеланкою з Одеси. *Суспільне. Новини*. 20 липня. URL: https://suspilne.media/795121-so-blizce-do-linii-zitknenna-to-silnise-zminuutsa-ludi-intervu-z-vijskovou-kapelankou-z-odesi-suspilne-ludi/ (дата звернення: 25.11.2024).
12. Куницька, І. Журавська, Л. (2023). «Бійцям важливо, щоб були люди, які за них моляться». Історія капеланки з Кіровоградщини. *Суспільне. Новини*. 8 червня. URL: https://suspilne.media/kropyvnytskiy/499759-bijcam-vazlivo-sob-buli-ludi-aki-za-nih-molatsa-istoria-kapelanki-z-kirovogradsini/ (дата звернення: 25.11.2024).
13. Олійник, Д. (2023). Бути поруч з бійцями – завдання кожного капелана – о. Петро Сачко [Інтерв'ю з о. Петром Сачко]. *20 хвилин*. 8 листопада. URL: https://te.20minut.ua/lyudi/buti-poruch-z-biytsyami--zavdannya-kozhnogo-kapelana--o-petro-sachko-11899112.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR3POuVZfJZKJN1a9JSu0v4K2UumAftuPWOhW0VUw6nztQ-MIyxsTxqsimU_aem_AWWTBVUDsQsR6PIvhk3Xi8tyPvaSgVV2IZXmx9buh0pLL9FxU3E7SNtGDklos1HipEaiHgUxykb2EmzeuE3YIy4W (дата звернення: 25.11.2024).

14. Розповідь Васильєва Євгенія Вікторовича, військового капелана. Запис Сергія Долманова. 03.02.2024. 13.00–14.20.
15. Самохвалова, Л. (2023). Владика Іоанн Черкаський, голова Синодального управління військового капеланства ПЦУ [Інтерв'ю владикою Іоаном]. *Укрінформ*. 12 вересня. URL: https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3760208-vladika-ioann-cerkaskij-golova-sinodalnogo-upravlinna-vijskovogo-kapelanstva-pcu.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR3-EeCsIx8awXLAml7i962akaobSvxbM79NsNeG8916HpjHUM42iHXyBlU_aem_AWWOngPDcvpYPv62w9-DmV4iLXKA78OcF1xfdTa66omHS7z_EwKmZGt2zqiAsrbbg4j46VDXpMTzfhCyvzfUtAdk (дата звернення: 25.11.2024).
16. Смутко, А. (2023). «Сьогодні він хоче прийняти Бога, а завтра йому йти у бій». Як служать українські капелани. *Суспільне. Новини*. 25 жовтня. URL: https://suspilne.media/344142-sogodni-vin-hoce-prijnati-boga-a-zavtra-jomu-jti-u-bij-ak-sluzat-ukrainski-kapelani/ (дата звернення: 25.11.2024).
17. Туришин, А. (2021). Мені довелося хоронити одного за одним, – інтерв'ю з військовим капеланом Андрієм Зелінським. 11 жовтня. *RISU*: Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.ua/meni-dovelosya-horoniti-odnogo-za-odnim--intervyu-z-vijskovim-kapelanom-andriyem-zelinskim_n122445?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR2wIRD7_nSvdofscGglfLnuTySySKC_WgiRgNVAeJMfp37SLeK7XICbtnI_aem_AWXcY7YPR1lVOPlgE3CrUO5mwAPO3azpp2aiX26mdS0i6BE-lUnQIuwvrMJZf0jiSqtXn6OXVt0JF03ipZk6i7rH (дата звернення: 25.11.2024).
18. Шподарунок, Н. (2023). «Бути поруч з бійцями – завдання кожного капелана», – о. Петро Сачко. *Тернопільсько-Зборівська архиєпархія УГКЦ*. 7 листопада. URL: https://tze.org.ua/2023/11/buty-poruch-z-bijczyamy-zavdannya-kozhn/ (дата звернення: 25.11.2024).

Валерія Васильченко
Науковий керівник – ст. викладач Андрущенко В. О.
м. Дніпро

МЕТОДИ ПЕРЕКЛАДУ РЕКЛАМНИХ МАТЕРІАЛІВ

Переклад – це більше, ніж проста заміна слів однієї мови іншою; це складний процес, який передбачає розуміння різних культур, стилів, поглядів та способів мислення. Важливо враховувати, що прямий переклад без урахування національних і культурних особливостей цільової аудиторії, зокрема, відмінностей у базових знаннях між відправником і одержувачем, може призвести до непорозумінь [3].

Під терміном «перекладацькі трансформації» розуміють різні рівневі зміни, що сприяють перетворенню одиниць оригінального тексту на одиниці перекладеного [2]. Однак кожен дослідник по-своєму тлумачить цю дефініцію, додаючи різні відтінки до її змісту.

У нашому дослідженні ми спираємося на визначення В. Комісарова, оскільки воно найкраще розкриває суть цього терміну. Загалом, перекладацькі трансформації можна розглядати як міжмовні перетворення, які включають зміну структури оригінального тексту та його перефразування з метою досягнення відповідного еквіваленту в перекладі. Так, В. Комісаров виокремлює певні типи трансформацій [2].

Транскрипція та *транслітерація* є основними методами передачі лексичних одиниць з оригіналу мовою перекладу за допомогою літер. *Транскрипція* відтворює звукову форму іноземного слова, тобто передає вимову останнього, зберігаючи фонетичні особливості. Наприклад, англ. *"Starbucks Rewards – get more of what you love"* перекладається як укр. *«Старбакс Ріводз – отримуй більше того, що ти любиш».* У випадку *транслітерації*, навпаки, зберігається графічна форма слова, яка зазвичай відповідає буквальному відображенню його написання в цільовій мові. Так, у фразі англ. *"Connect with friends on Facebook"* назва *Facebook* залишається без адаптації в перекладі –укр. *«Спілкуйся з друзями на Facebook»*. Ці методи застосовуються для передачі власних імен, географічних назв, термінів, які не мають точних відповідників у мові перекладу, та інших специфічних лексичних одиниць.

Калькування – це метод, за якого для перекладу лексичних одиниць оригіналу використовуються їхні складові частини (морфеми або слова) і підбираються відповідні лексичні одиниці мови перекладу. Такий підхід дозволяє зберегти основний зміст оригіналу, але при цьому адаптувати його до лексичних та граматичних особливостей мови перекладу. Наприклад, англійський слоган англ. *"Think different"* (Apple) часто перекладається як укр. *«Думай інакше»* – це пряма калька, де збережено як граматичну конструкцію, так і лексичну семантику. Попри простоту, такий переклад звучить природно українською мовою та виконує комунікативну функцію реклами, не втрачаючи стилістичного ефекту оригіналу.

Лексико-семантичні заміни – це трансформація, яка полягає у використанні одиниць цільової мови, що мають інше значення, але можуть бути логічно виведені з мови оригіналу. Вони дозволяють перекладачеві досягти точного відтворення змісту, навіть якщо прямий переклад неможливий. До основних видів таких замін належать:

– *Конкретизація* – це процес, коли слово або словосполучення з ширшим значенням у вихідній мові замінюється на еквівалент з більш вузьким значенням у мові перекладу. Наприклад, загальний термін укр. *«транспорт»* може бути конкретизований до укр. *«автомобіль»* у певному контексті.

– *Генералізація* – заміна слова з вузьким значенням більш загальним терміном. Наприклад, конкретне укр. *«автомобіль»* може бути перекладене як укр. *«транспорт»* [1].

Модуляція – заміна лексичної одиниці, коли її значення логічно розвивається або змінюється в процесі перекладу в залежності від контексту. Це може бути необхідним, коли в мові перекладу відсутній точний відповідник слова мовою оригіналу. Наприклад, у рекламному слогані англ. *«Have a break, have a KitKat»* бренд KitKat використовує заклик до короткого відпочинку як ключовий меседж. В українській адаптації слоган передається як укр. *«Зроби паузу – з KitKat»*. Тут застосовано модуляцію: замість буквального перекладу укр. *«Май перерву»* обрано більш звичний для сприйняття українців вираз укр. *«Зроби паузу»*, що набагато краще передає ідею відпочинку й одночасно зберігає рекламну привабливість.

Граматичні трансформації В. Комісаров розглядає як важливу складову перекладу. До таких трансформацій науковець зараховує:

– *синтаксичне уподібнення* – метод, за якого структура оригіналу адаптується до синтаксичних особливостей мови перекладу. Цей тип трансформації застосовується, коли в мовах є паралельні синтаксичні структури, що дозволяють зберегти оригінальний порядок слів і граматичні форми. Яскравим прикладом є слоган компанії L'Oréal: англ. *«Because you're worth it»*, який в українському перекладі звучить як укр. *«Тому що ти цього варта»*. Тут збережено граматичну структуру, логіку підрядного речення й особову форму звернення – усе це відповідає нормам української мови та передає стиль і емоційне навантаження оригіналу;

– *членування речення* – це спосіб перекладу, коли складне або просте речення оригіналу розбивається на два або більше простих речень у мові перекладу. Цей метод застосовується, коли структура оригіналу є не зовсім зручною для перекладу в межах одного речення іноземною мовою. Наприклад, у рекламі бренду *Coca-Cola* фраза англ. *«Open happiness»* може бути перекладеною як укр. *«Відкрий радість»*. У цьому випадку просте і коротке речення в мові оригіналу розбивається на два окремі компоненти, щоб краще передати зміст мовою перекладу;

– *поєднання речень* – протилежний процес, коли два або більше простих речень мовою оригіналу поєднуються в одне складне речення в мові перекладу. Це дозволяє створити більш зручну для сприйняття синтаксичну конструкцію. Наприклад, у рекламі *McDonald's* фраза англ. *«I'm lovin' it. It makes me feel good»* може бути поєднана в одне складне речення укр. *«Мені це подобається, бо це робить мене щасливим»*. Тут два прості речення інтегруються в одну конструкцію для полегшення сприйняття та збереження емоційного забарвлення мови оригіналу;

– *граматична заміна* – метод, за якого одна граматична одиниця мови оригіналу змінюється іншою в мові перекладу, що може позначати інше граматичне значення. Наприклад, зміна форми дієслова або заміна частини мови може бути необхідною для правильного відтворення змісту в цільовій мові. У рекламі *Nike*

фраза англ. *«Just do it»* має дієслівну форму наказового способу. У перекладі українською мовою ми використовуємо конструкцію з модальним дієсловом: укр. *«Просто зроби це»*. Така граматична заміна дозволяє зберегти силу заклику й зробити його природним для українського контексту.

Отже, рекламний текст – це повідомлення, яке передає інформацію, спрямовану на просування товарів, послуг чи ідей. Цей тип тексту має кілька визначальних характеристик: по-перше, він надає подробиці про особу чи організацію, а також продукт чи ідею, що рекламується; по-друге, він націлений на певну аудиторію, спрямовуючи повідомлення до тих, на кого розрахована реклама; по-третє, створює і підтримує інтерес до продукту чи ідеї, що просувається; і, нарешті, він відіграє ключову роль у сприянні продажу товарів або реалізації ідей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хоменко Г. Є. Прагматика сучасного рекламного тексту. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* 2010. Вип. 5. С. 221–225.
2. Швед Г. О. Комунікативні особливості англомовних рекламних текстів. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка*: *Сер. Іноземна філологія*. 2001. № 31. С. 22–25.
3. Aitchison J. Cutting Edge Advertising: How to Create the World’s Best Print for Brands in the 21st Century. Singapore: Pearson, Prentice Hall, 2007. 451 p.

Валерія Васильченко
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

СТРУКТУРУВАННЯ ТЕКСТУ ТА ПУНКТУАЦІЯ В ДІЛОВОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Діловий переклад відіграє вирішальну роль у сприянні глобальній комунікації, оскільки дає змогу компаніям точно передавати свої повідомлення різними мовами та в різних культурних контекстах. У цій роботі аналізуються структурні та пунктуаційні проблеми ділового перекладу, зосереджуючись на їхньому впливі на зміст, ясність і юридичну цілісність. Дослідження розглядає конкретні приклади того, як структурні невідповідності та пунктуаційні помилки можуть призводити до неправильного тлумачення. Крім того, розглядаються різні стилістичні традиції з метою з’ясувати, як перекладачі можуть адаптувати тексти без зміни їхнього первинного значення.

На відміну від літературного чи неофіційного перекладу, діловий переклад вимагає точності, ясності та суворого дотримання формальних вимог. Однією з

головних проблем для перекладачів є збереження цілісності як структури, так і пунктуації, а також забезпечення природного звучання перекладу цільовою мовою [2]. Ділові документи часто містять технічні терміни, які можуть не мати прямих еквівалентів у цільовій мові. Наприклад, такі слова, як *underwriting* та *sub-underwriting*, є спеціалізованими термінами, які не мають прямих відповідників, тому перекладачеві необхідно надати пояснення процесу або використати інший юридичний термін зі схожим значенням. У таких випадках перекладач повинен знайти баланс між збереженням вірності вихідному тексту та адаптацією змісту для цільової аудиторії.

Підтримка узгодженості структурування є не менш важливою для ділового перекладу. Логічно впорядкований документ допомагає згрупувати споріднені ідеї, ефективно використовує заголовки й підзаголовки та забезпечує узгоджене форматування [1]. Перекладачі повинні ретельно зберігати оригінальну структуру, одночасно модифікувати її до мовних і культурних очікувань цільової аудиторії. Ще одним важливим аспектом ділового перекладу є зазначення вектора перекладу. Кожен переклад повинен починатися курсивним зазначенням напрямку перекладу, наприклад: *Translation from Ukrainian into English*. Це дозволяє з самого початку визначити мову оригіналу та мову перекладу, що є особливо важливим у юридичних і фінансових документах. Чітке зазначення мовної пари допомагає уникнути плутанини, особливо у випадках, коли документ може бути доступним у декількох мовних версіях або використовуватися міжнародними організаціями.

Чіткий підхід також сприяє стандартизації оформлення перекладів, що є ключовим у професійному середовищі. Відповідне маркування забезпечує уніфікованість документації, дозволяючи швидко ідентифікувати вихідний текст та його переклад без потреби в додаткових поясненнях.

Ще одним важливим етапом є підтвердження перекладу, особливо якщо його передбачається використовувати в офіційному чи юридичному контексті. Наприкінці перекладу необхідно додати сертифікаційний підпис перекладача, який засвідчує відповідність перекладу оригінальному документа.

У діловому перекладі структура тексту та правильне використання пунктуації мають надзвичайно важливе значення, оскільки навіть найменша помилка може вплинути на юридичну значимість документа. Різниця в структурі дат, адрес, переліку інформації та використання пунктуаційних знаків може залежати від варіантів англійської мови, зокрема британського й американського стилів. Наприклад, щодо дат у британському стилі зазвичай використовують формат *24 July 2004*, тоді як в американському стилі – *July 24, 2004*.

Окрему увагу варто приділити розшифруванню печаток, адже вони часто містять скорочення, юридично значущі фрази та назви організацій. При перекладі печаток важливо правильно передавати специфічну пунктуацію, оскільки навіть незначні відхилення можуть змінити юридичний зміст документа або викликати плутанину в його тлумаченні. Переклад печаток зазвичай здійснюється за

наступною схемою: текст читається по колу за годинниковою стрілкою, починаючи з верхньої частини, а центральна частина (якщо є) перекладається окремо, зазвичай виносячи її перед або після основного тексту. Скорочення або розшифровуються, якщо це необхідно для розуміння, або залишаються без змін, з можливим додаванням пояснень у дужках. Усі офіційні назви організацій перекладаються згідно з прийнятими стандартами або залишаються в транслітерації, якщо офіційного перекладу немає. Якщо печатка містить слова на зразок *М. П. (місце печатки)*, вони передаються відповідно до норм цільової мови, наприклад, *Seal, Official Seal або Stamp*. Дати слід перекладати згідно з форматом цільової мови, зберігаючи розділові знаки.

Особливу увагу слід приділяти також підписам. У діловому перекладі підписи не переносяться, однак у перекладі необхідно зазначати слово */підпис/* курсивом у скісних дужках. Це дозволяє зберегти структуру документа та уникнути непорозумінь щодо автентичності підпису.

Також варто пам'ятати про особливості вживання пунктуаційних знаків в українській мові. Наприклад, після двокрапки та крапки з комою слово зазвичай пишеться з малої літери, якщо воно не є власною назвою або не починає цитату: *«Уповноважений має право**: n**ідписувати, укладати, оформляти, змінювати, коригувати або скасовувати будь-які договори, подавати будь-які заяви та…»*. Двокрапка використовується перед переліком або поясненням, а також перед прямою мовою, але в англійській мові наступне слово після двокрапки може писатися з великої літери: *The authorised representative shall have the right to perform the following actions:* ***Sign****, conclude, amend, or terminate contracts;* ***Submit*** *applications; and* ***Represent*** *the company in all legal matters.*

Крапка з комою, своєю чергою, розділяє частини складного речення або елементи великого переліку, зберігаючи логічні зв'язки між ними. Наприклад: *«Здійснювати, підтримувати та отримувати страхові виплати від збитків, пошкоджень та відповідальності**;** надавати, змінювати та відкликати інструкції щодо способу виплати чи використання будь-яких коштів, які підлягають сплаті компанії або компанією, а також щодо зберігання та розпорядження будь-яким особистим майном, включаючи цінні папери та правовстановлюючі документи…».* Дотримання цих принципів допомагає уникнути юридичних неточностей, зберегти точність перекладу та забезпечити правильне розуміння змісту документа.

У правових текстах необхідно дотримуватися логіки, враховуючи відмінності у використанні крапок із комами та паралельних структур для чіткішого розмежування складових частин. Наприклад, помилковим є нагромадження у формулюванні *…**familiar** with the general requirements, compliance with which is necessary for the validity of the transaction aware of the significance of my actions and of my free will, which fully corresponds to my inner will fluent in Ukrainian, which gives me the opportunity to communicate with the attorney and notary without any language restrictions during the preparation of the text of the document, in accordance with the*

requirements and in accordance with Articles 244, 4007 of the Civil Code of Ukraine on the basis of the power of attorney concluded with the attorney. Потрібно увиразнити так: *...**familiar** with the general requirements, compliance with which is necessary for the validity of the transaction**; aware** of the significance of my actions and my free will, which fully aligns with my inner will**; fluent** in Ukrainian, which enables me to communicate with the attorney and notary without any language barriers during the preparation of the document**; and consistent** with the requirements and Articles 244 **and** 4007 of the Civil Code of Ukraine, based on the power of attorney concluded with the attorney.*

Розглянуті особливості впливають на сприйняття документа та його юридичну інтерпретацію, тому правильне використання пунктуації та структурних елементів є необхідним для забезпечення точності та зрозумілості в ділових текстах, як оригіналу, так і перекладу.

Отже, структурування та пунктуація мають вирішальне значення для забезпечення ясності, читабельності та професіоналізму. Добре організований документ гарантує логічне оформлення, а точна пунктуація зберігає значення та запобігає непорозумінням. Перекладачі повинні адаптувати ці елементи відповідно до мовних і культурних відмінностей, дотримуючись найкращих практик, таких як розуміння мовних умовностей, забезпечення послідовності та ретельна перевірка. Оволодіння цими навичками є важливим для створення ефективних і точних ділових перекладів та підтримки глобальної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алтухов В. М., Клименко Н. Б. Ділова українська мова. Луцьк: ДонНТУ, 2024. 120 с.
2. Тащенко Г. В. Переклад ділової документації. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 108 с.

Аліна Волощенко
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

ТИПОВІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ В ДІЛОВИХ ТЕКСТАХ

Ділові тексти є важливим сегментом перекладацької діяльності, оскільки вони використовуються у сфері міжнародних відносин, комерційної діяльності, правового регулювання та адміністративного управління. Основною метою перекладу таких текстів є забезпечення точної передачі змісту, стилістичної відповідності та юридичної коректності. У зв’язку з цим особливу роль відіграють

лексико-семантичні прийоми, які застосовуються для адекватного відтворення змісту вихідного тексту.

Діловий переклад широко використовує транскрипцію, транслітерацію, калькування, описовий переклад, лексичну заміну, генералізацію, конкретизацію та модуляцію. Транскрипція та транслітерація необхідні для передавання власних назв, назв компаній, географічних об'єктів та спеціалізованих термінів, наприклад, *Microsoft Corporation* перекладається як *Корпорація Майкрософт*, а *Harvard University* – як *Гарвардський університет*. Калькування передбачає буквальний переклад складових частин терміносполуки, наприклад: *Chief Executive Officer – головний виконавчий директор*. Конкретизація забезпечує міжмовну відповідність, як-от ***Board** of Directors – **рада** директорів* або ***Human Resources** Department – **відділ кадрів***. Діловий переклад часто передбачає міжмовну аналогію, наприклад, *Limited Liability Company (LLC)* передається як *Товариство з обмеженою відповідальністю* (юридична форма підприємства, що передбачає обмежену відповідальність його учасників).

Важливим прийомом є лексична заміна, що передбачає використання слова чи виразу, найбільш природного для мови перекладу. Наприклад, англомовний вислів *to execute a contract* перекладається як *укласти договір*, а не буквально *виконати контракт*. Аналогічно, *to hold a meeting* доречно перекладати як *провести засідання*. Генералізація використовується, коли конкретний термін у мові оригіналу має більш загальне значення у перекладі, як-от *attorney – юрист* (замість точного *адвокат*, якщо контекст не вимагає деталізації). Конкретизація, навпаки, дозволяє точніше передати значення, наприклад, *goods* може перекладатися як *товари та послуги*, якщо контекст вимагає деталізації. Модуляція полягає у зміні акценту або точки зору для збереження природності перекладу, наприклад, *strictly confidential* перекладається як *лише для службового користування*, змінюючи акцент значення.

Під час перекладу офіційно-ділових текстів, зокрема контрактів, довіреностей, фінансових звітів та сертифікатів, особливу увагу слід приділяти термінологічній правильності [1; 2; 3]. Наприклад, у перекладі довіреності на управління майном застосовується терміносполука *Power of Attorney*, що може мати кілька варіантів перекладу залежно від контексту: *Довіреність, Акт представництва* або *Документ, що надає право представляти інтереси*. У процесі перекладу свідоцтв про народження особливо важливим є застосування транслітерації та стандартизованих термінів, щоб уникнути двозначності у юридичних процесах. Наприклад, *Certificate of Birth* правильно передається як *Свідоцтво про народження*, а не *Посвідчення про народження*.

Лексико-семантичні прийоми є важливими інструментами у перекладі ділових текстів, забезпечуючи точність, юридичну відповідність і збереження стилістичних особливостей. Застосування таких методів, як калькування, лексична заміна, модуляція та генералізація, дозволяє створювати переклади, що

відповідають стандартам міжнародної ділової комунікації. Подальші дослідження у цій сфері можуть сприяти розробці нових підходів до перекладу спеціалізованих документів, що полегшить роботу перекладачів у юридичній, економічній та адміністративній сферах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дайнеко В. В. Англійська мова в міжнародній торгівлі = Foreign trade correspondence: навч. посіб. [для студ. ф-тів та ін-тів міжнар. відносин]. Київ: Арій, 2007. 305 с.
2. Шамхалова Н. А. Сучасна ділова англійська мова: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2000. 164 с.
3. Шевченко О. Л., Тернова Б. М. Ділова англійська мова для економістів: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 270 с.

Радислав Ворошилов
Наукові керівники – доцент Шкуропат М. Ю.,
доцент Дроздова Д. С.
м. Дніпро

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

Мова є одним із найпотужніших інструментів впливу на свідомість людей, що надає їй виняткову силу у формуванні громадської думки. На сьогодні, завдяки стрімкому розвитку інформаційних технологій та цифрових платформ, інформація поширюється зі швидкістю, яка була раніше неможлива. Це спричиняє ситуацію, коли громадськість щодня отримує масиви даних, багато з яких є маніпулятивними та такими, що вводять в оману [1, с. 45-58].

Дезінформація, як явище, набуває масштабів соціальної небезпеки, створюючи серйозні загрози як для окремих людей, так і для цілих суспільств. Особливу увагу привертає той факт, що дезінформація часто має добре структуровану мовну основу, яка спрямована на викликання в аудиторії сильних емоційних реакцій та зміщення акцентів у сприйнятті реальності [2, с. 12-28].

Актуальність запропонованої теми зумовлена тим, що в умовах цифровізації інформаційного простору та глобалізації світового комунікаційного середовища дезінформація стала викликом для демократичних інституцій, наукової об'єктивності та соціальної стабільності [3, с. 67-85]. Вивчення мовних та психолінгвістичних аспектів, які використовуються для створення маніпулятивних текстів, є надзвичайно важливим для розуміння природи цього явища та розробки ефективних стратегій його викриття та запобігання.

Метою розвідки є визначення мовних закономірностей дезінформації, які використовуються у сучасних медіа, та виявлення психологічних механізмів маніпулятивного впливу на аудиторію. Зокрема, дослідження спрямоване на аналіз лексико-семантичних особливостей маніпулятивних текстів, вивчення ролі контексту у їхньому впливі, а також на оцінку ефективності застосування емоційно забарвленої лексики для створення певного соціального настрою [4, с. 33-47].

Дезінформація є складним соціальним і комунікаційним феноменом, який має багаторівневу структуру та використовує різноманітні мовні механізми для досягнення маніпулятивного впливу. Обґрунтування важливості дослідження мовних особливостей дезінформації базується на необхідності розуміння її впливу як на індивідуальну свідомість, так і на суспільство загалом. Маніпулятивні тексти активно формують емоційний фон, спрямований на викликання негативних або позитивних асоціацій, залежно від бажаного результату. Ці механізми діють на підсвідомому рівні та впливають на рішення, переконання і соціальну поведінку людей [7, с. 79-92].

Методологічна база дослідження включає контент-аналіз текстів новинних порталів та соціальних мереж, семантичний аналіз лексичних та контекстуальних компонентів, а також експериментальні підходи, спрямовані на оцінку реакцій аудиторії. Використання психолінгвістичних методів дозволяє глибоко аналізувати текстові структури та виявляти закономірності маніпуляцій, що є необхідним для створення ефективних засобів викриття дезінформації [6, с. 24-39].

Аргументами на підтримку цієї тези є наступне: по-перше, використання специфічної лексики, що створює емоційний ефект, здатний впливати на підсвідомість аудиторії. Слова та вирази з сильним емоційним забарвленням, як-от «катастрофа», «загроза», «терміново», привертають увагу та формують бажаний емоційний фон, який впливає на сприйняття інформації [5, с. 105-120].

По-друге, створення «ефекту правдоподібності» шляхом спотворення реальних фактів через семантичні трансформації. Маніпулятивні тексти часто включають у себе частково правдиві дані, які поєднуються з викривленою інформацією, створюючи ілюзію достовірності. Така стратегія дозволяє підсилити довіру аудиторії до представленого змісту, навіть якщо він має приховані маніпулятивні цілі [6, с. 24-39].

По-третє, контекстуальна організація текстів, яка відіграє ключову роль у формуванні довіри до інформації. Завдяки структурованому підходу до представлення контексту, маніпулятивні тексти створюють враження системності та логічності, що підсилює довіру читачів чи слухачів до представленої інформації, навіть якщо вона є хибною або викривленою [7, с. 79-92].

Емпірична основа цього дослідження включає аналіз текстів, опублікованих у сучасних медіа, а також повідомлень у соціальних мережах, що демонструють ознаки дезінформації. Зібраний матеріал охоплює текстові одиниці різного типу: новинні заголовки, статті, пости користувачів, коментарі та меми, що містять

маніпулятивний зміст. Основний акцент зроблено на матеріалах, опублікованих протягом останніх п'яти років, щоб врахувати сучасні тенденції використання дезінформації як інструменту впливу. Попередні результати дослідження показують, що маніпулятивні тексти мають добре структуровану мовну основу, яка забезпечує ефективність їх впливу. Емоційно забарвлена лексика викликає сильну психологічну реакцію, посилюючи сприйняття змісту як важливого.

Розуміння мовних та психологічних особливостей дезінформації є ключовим етапом у боротьбі з викривленою інформацією, яка впливає на свідомість та поведінку людей у сучасному суспільстві. Результати проведеного дослідження підкреслюють, що маніпулятивні тексти не лише формують хибні переконання, але й сприяють загостренню соціальних та політичних конфліктів. Використання специфічної лексики, семантичних трансформацій та контекстуальних прийомів дозволяє авторам дезінформації створювати сильний психологічний ефект та викликати довіру аудиторії.

Отже, завданням суспільства залишається не лише виявлення дезінформації, але й активне використання отриманих знань для створення безпечного інформаційного середовища. Поширення критичного мислення, навчання методам аналізу текстів та розвиток медіакомпетенцій є важливими кроками для забезпечення інформаційної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барикіна О. В. Психолінгвістичний аналіз текстів у медіа Журнал соціальної психології. 2023. № 3. С. 45–58.
2. Гречко І. Медіаманіпуляції: сучасні виклики Соціальна психологія. 2022. № 4. С. 12–28.
3. Зоряний Б. Психолінгвістика масових комунікацій Наукові дослідження в гуманітарії. 2021. № 8. С. 67–85.
4. Іваненко О. Роль контексту у сприйнятті інформації Збірник тез конференції з мовознавства. 2023. № 11. С. 33–47.
5. Маликова Р. Експериментальні підходи у дослідженні маніпуляцій Праці конференції. 2022. № 6. С. 105–120.
6. Стороженко П. Семантичні аспекти дезінформації Культурологічний огляд. 2024. № 7. С. 24–39.
7. Філіпова А. Маніпулятивні стратегії у медіа: контекстуальний підхід А. Філіпова Науковий вісник. 2022. № 5. С. 79–92.

Аліна Галицька
Науковий керівник – професор Корбозерова Н. М.
м. Київ

LA COMUNICACIÓN DE MARCA URBANA COMO UN CAMPO PROMETEDOR DE LA INVESTIGACIÓN FILOLÓGICA EN EL PERÍODO DE LA POSGUERRA EN UCRANIA

El período de posguerra en Ucrania ha puesto de relieve el problema de la reconstrucción cultural y la representación de la identidad urbana. En este contexto, la comunicación de marca urbana aparece no sólo como una herramienta de marketing, sino como un fenómeno filológico multidimensional que incluye componentes discursivos, semióticos, lingüísticos y culturológicos. El estudio de la comunicación de marca urbana permite identificar los mecanismos de construcción de una imagen urbana a través del lenguaje, narrativas y códigos simbólicos que se difunden en el espacio informativo interno y externo. El período de posguerra en Ucrania está acompañado de procesos activos de replanteamiento de la identidad nacional y regional, lo que afecta directamente a la comunicación urbana. Una marca de ciudad actúa no sólo como una herramienta económica y turística, sino también como un medio para construir una comunidad a través del lenguaje y el simbolismo. La restauración de las ciudades destruidas implica no sólo la reconstrucción física, sino también la creación de un nuevo paisaje simbólico que debería garantizar la unidad y un sentido de pertenencia para los residentes.

La comunicación de marca urbana se considera una categoría interdisciplinaria que sintetiza los logros de la lingüística, la sociolingüística, los estudios culturales y los estudios de la comunicación. Los conceptos clave son “discurso urbano”, “marca-ciudad”, “identidad urbana” y “narrativa espacial”. El análisis lingüístico permite procesar las estrategias verbales de posicionamiento de la ciudad, identificar la estructura de las prácticas discursivas y evaluar la efectividad de los modelos comunicativos en la formación de una imagen positiva de la ciudad.

La Ucrania de la posguerra se enfrenta a la necesidad de una reconstrucción no sólo física sino también simbólica de las ciudades. En este contexto, crece el papel del filólogo como intérprete y creador de significados. Palabras, lemas, historias, canciones e iniciativas artísticas se convierten en elementos de un campo comunicativo que contribuye a la formación de una nueva imagen de la ciudad: la vibrante, sostenible y abierta al diálogo. Hoy en día las marcas urbanas de las ciudades ucranianas son portadoras no sólo de capital turístico, sino también sociocultural.

1. Aspectos lingüísticos del branding urbano.

Un análisis de los esloganes y los lemas oficiales de las ciudades ucranianas indica su transformación hacia una retórica patriótica, de restauración y de integración europea. Los recursos lingüísticos, incluidas las metáforas, los lemas y los símbolos lingüísticos, desempeñan un papel fundamental en la creación de una imagen positiva de una ciudad.

Por ejemplo, los esloganes como “Ciudad invencible” o “Corazón de una Ucrania revivificada” pasan a formar parte de la estrategia de comunicación de las administraciones urbanas.

De particular interés son los cambios toponímicos en el espacio urbano, que apuntan a descolonizar el discurso urbano y reinterpretar la narrativa histórica a través de los nombres de calles, plazas y lugares públicos.

2. Rasgos discursivos y semióticos del branding urbano.

El discurso urbano incluye no sólo elementos verbales, sino también visuales y espaciales. El uso de nombres históricos, la reconceptualización del espacio urbano y la integración del patrimonio cultural en las estrategias de comunicación son componentes importantes del branding de una ciudad.

El análisis semiótico de los logotipos de las ciudades, las paletas de colores y los estilos gráficos indica el deseo de las ciudades de reflejar su resiliencia, identidad nacional y apertura al mundo. Por ejemplo, muchas ciudades ucranianas utilizan activamente los colores azul y amarillo en su identidad de marca, lo que enfatiza su identidad nacional.

3. El impacto de los medios digitales en la comunicación de marca urbana.

Las plataformas digitales modernas ayudan a ampliar la audiencia de las marcas urbanas. Las redes sociales, los sitios web de la administración de la ciudad y las aplicaciones móviles proporcionan actualizaciones de información oportunas e interacción con los ciudadanos. El contenido distribuido por las comunidades urbanas juega un papel importante, ya que configura la imagen colectiva de la ciudad.

De particular interés es el análisis de la reacción de la comunidad internacional a las nuevas imágenes simbólicas de ciudades ucranianas en las redes sociales, que refleja el apoyo y la solidaridad mundial.

Kyiv demuestra una estrategia de “ciudad-símbolo”, apelando a su papel histórico y a su resiliencia moderna. Járkiv es una ciudad de inteligencia y resiliencia, que configura activamente un nuevo marco narrativo a través de proyectos culturales. Mariupol, aunque temporalmente destruida, está representada en el espacio comunicativo como una ciudad heroica que representa la invencibilidad nacional. Todos estos ejemplos demuestran cómo se forma una nueva identidad urbana a través del lenguaje.

Los estudios filológicos de la comunicación de marca urbana abren nuevas perspectivas para comprender el papel del lenguaje, los símbolos y las prácticas discursivas en la configuración de la imagen urbana. En el período de posguerra Ucrania se enfrenta al reto de la recuperación de la comunicación, y el análisis de las estrategias lingüísticas puede convertirse en una herramienta eficaz para la revitalización de la cultura y la identidad urbanas. La marca de la ciudad juega un papel importante no sólo en el posicionamiento interno, sino también en la comunicación internacional, lo que enfatiza la importancia de los enfoques filológicos en el estudio del discurso urbano.

En el contexto de la transformación de Ucrania en la posguerra la comunicación de marca urbana se está convirtiendo en un campo prometedor de la investigación filológica. Permite no sólo aprender el idioma de la ciudad, sino también ser participante activo en

la formación de nuevos significados que sostienen la unidad social, la identidad y la sostenibilidad cultural. En este sentido, la filología adquiere nuevas funciones, desde la investigadora hasta la creativa y comunicativa.

Марія Горбунова
Науковий керівник – доцент Руденко М. Ю.
м. Дніпро

СИНОНІМІЯ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ МОЛОДІЖНОМУ СЛЕНГУ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Дослідження присвячено розгляду особливостей синонімії в німецькомовному молодіжному сленгу, що є надзвичайно актуальною темою в сучасній лінгвістиці. Молодіжний сленг не лише відображає мовну творчість молоді, а й виступає дзеркалом соціальних і культурних змін у суспільстві. Він формується під впливом нових медіа, глобалізаційних процесів, міжкультурного обміну та зміни цінностей молодого покоління. Його динамічність і нестандартність робить цей тип мовлення особливо цікавим об’єктом лінгвістичного аналізу. Вивчення синонімії як лексико-семантичного явища в межах молодіжного сленгу дає змогу простежити, яким чином молоді мовці використовують мовний матеріал для вираження власної ідентичності, ставлення до дійсності та емоційного стану.

Метою нашого дослідження є виявлення особливих рис синонімії в німецькомовному молодіжному сленгу, а також аналіз способів творення й функціонування синонімів у цьому варіанті мовлення. Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання: по-перше, вивчити специфіку прояву синонімії в молодіжному сленгу німецької мови; по-друге, визначити характерні риси та основні шляхи поповнення синонімічного фонду цього мовного різновиду.

Молодіжний сленг у німецькій мові містить багато синонімів. Це показує, що молоді люди хочуть висловлюватися по-різному, емоційно й цікаво. Часто такі синоніми не просто замінюють звичайні слова, а додають до них емоції, гумор або іронію. Так молодь відокремлює свою мову від офіційної та більш «дорослої»мови. [1, с. 174]. Наприклад, для позначення поняття «друг» поряд із загальновживаним *Freund* використовуються сленгові варіанти *Kumpel, Bro, Homie, Digger*, які відрізняються за стилістичним забарвленням, походженням і сферою вживання.

Синонімічний фонд молодіжного сленгу активно поповнюється через різноманітні мовотворчі механізми. Серед них одним із провідних є запозичення, передусім з англійської мови. Англіцизми не лише адаптуються фонетично або морфологічно до німецької мови (*cool, chillen, cringe*), але й утворюють нові синонімічні ряди з уже наявними німецькими лексемами. Окрім цього, важливу

роль відіграє словотворення, особливо шляхом словоскладання (*aufbrezeln, durchsumpfen*) та контамінації (*smombie* — суміш слів *smartphone* і *zombie*).

Своєрідною рисою є також переосмислення наявних лексем, які у молодіжному сленгу набувають нового значення. Додатковим джерелом нових синонімів стають метафоричні перенесення, емоційно забарвлені вигуки, діалектизми, а також вплив мов мігрантів. Молодіжне середовище є відкритим до лінгвістичних інновацій, а тому легко поглинає такі елементи у власне мовлення.

Так, наприклад, звичайне слово *Lauch* (буквально «порей») отримало у сленговому вжитку іронічне значення «слабак» або «безхарактерна людина», тоді як вигук *Sheeeesh* використовується для вираження емоційного здивування чи захоплення. До переосмислених лексем також належить неологізм *glucosehaltig*, що став синонімом до фрази *wie süß* («як мило»), і створений за принципом жартівливого опису емоції через «солодкість». [2, с. 375]

Характерною ознакою синонімії в молодіжному сленгу є її ситуативність, тобто те саме поняття може позначатися різними словами залежно від контексту, інтонації, групової ідентичності. Наприклад, емоцію «радість» можна виразити словами *abgehen, ausrasten, eskalieren*, кожне з яких має власну підтекст — від позитивної до зухвалої або саркастичної. У такий спосіб сленг не лише збагачує мовлення, а й виконує соціальну функцію — маркує «своїх» та «чужих», слугує засобом самовираження та культурної приналежності.

Отже, синонімія в молодіжному сленгу німецької мови є яскравим прикладом мовної творчості та впливу соціальних змін. Її вивчення допомагає краще зрозуміти не лише особливості словникового складу сучасної німецької мови, а й те, як мислить і спілкується молодь. Аналіз способів створення синонімів і джерел їх появи показує, що молодіжне мовлення є складним і різноманітним явищем, яке варто глибше досліджувати в соціолінгвістиці, прагмалінгвістиці та перекладознавстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сокол Г. Сленг сучасної німецької молоді як засіб розвитку комунікативної компетенції студентів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2013. С. 172–176.
2. Чорна С. С. Особливості молодіжного сленгу в німецькій мові. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2017. № 106. С. 372–377.

Наталія Гурова
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

ПРОБЛЕМА СЕКСУАЛЬНОСТІ ТА ГЕНДЕРНОЇ АМБІВАЛЕНТНОСТІ У РОМАНІ І. БЕНКСА «ОСИНА ФАБРИКА»

Творчість шотландського письменника Ієна Бенкса (1954-2013) можна віднести до літератури постмодернізму не лише за часовою приналежністю, а ще й за присутністю багатьох рис, притаманних творам даного напряму. Це зображення зруйнованої свідомості, деформованої дійсності, інтертекстуальність, жанровий синкретизм та ін.

Роман «Осина фабрика» (The Wasp Factory, 1984) – дебютний твір І. Бенкса. Книга була зустріта з сумішшю бурхливого схвалення і суперечок з приводу описів жахливої жорстокості і сцен насильства. Критики по-різному характеризують жанрову приналежність твору: це і своєрідний «роман виховання», і яскравий зразок «літератури макабру», і готичний роман [2]. Розповідь у книзі ведеться від першої особи – сімнадцятирічного Френка Колдхейм, який живе разом зі своїм батьком в усамітненому особняку на острові недалеко від невеликого шотландського міста.

Питання сексуальності та гендерної амбівалентності головного героя «Осиної фабрики» є одним з найглибших і найсуперечливіших у романі. Здавалося б, Френк демонструє тверду впевненість у своєму чоловічому «я» протягом більшої частини оповіді. Однак його ідентичність має складні фізичні та психологічні причини, про які читач дізнається ближче до кінця твору. Роздуми героя, самоопис, поведінка та складні зв’язки з іншими персонажами демонструють цю амбівалентність.

Уже з перших розділів роману стає очевидним, що Френк має сильне відчуття гендерної ієрархії, але воно базується на викривлених уявленнях і страхах. Він чітко відділяє себе від інших людей, особливо від жінок, яких він сприймає як слабших або менш важливих. Його мізогінія, яку видно в його висловлюваннях і ставленні, глибоко вкорінена: «Жінки – це вади природи... Вони не можуть бути справжніми мисливцями, як чоловіки, і все, на що вони здатні, це створювати хаос» [1]. Френк відкидає фемінність як таку, що не має для нього цінності, прагнучи утвердити себе в жорсткому, патріархальному уявленні про «чоловічість». У його світі домінує сила, насильство й контроль, які він намагається асоціювати з чоловіками та собою.

Однак ці переконання поступово піддаються сумніву, незважаючи на його впевненість у власній чоловічій ідентичності. Його традиції та використання тварин як символів влади, а також створення «жертовних стовпів» можуть бути спосіб компенсувати відчуття втрати або нестачі чогось у собі. «Я ненавиджу постійно справляти нужду сидячи», – говорить він, демонструючи свою пристрасть до

тілесності та страх перед власним тілом. Через мою прикру ваду мені зазвичай доводиться робити це по-жіночому, що жахливо» [1]. У цій фразі відчувається сильний дискомфорт героя через те, що його фізіологічні характеристики не відповідають його ідеям про мужність.

Для Френка відраза до власного тіла є болісною темою. Він не тільки заздрить своїй фізичній силі та «похмурому й загрозливому вигляду», які приписують ідеальній чоловічій статі, але й відчуває свою «недостатність»: «Я занадто жирний» [1]. Тим часом Френк підкреслює, що тіло «убивці трьох людей» не відповідає очікуванням. У цьому місці існує явний розрив між його реальною і бажаною ідентичністю.

Саме цей дисонанс стає центральною темою наприкінці роману, коли розкривається істина про його тіло та особистість. Виявляється, що батько Френка з дитинства маніпулював його тілом і самоусвідомленням, додаючи жіночі гормони до їжі та приховуючи факт, що він народився дівчиною. Ця шокуюча деталь стає кульмінаційним моментом роману й пояснює багато аспектів поведінки та психології героя, включаючи його ненависть до себе і до жінок. Френк говорить: «Я – це я, а тут – це тут» [1], але ця фраза набуває іронічного звучання, адже навіть його «я» виявляється штучним витвором, нав’язаним батьком.

Френк із самого початку роману демонструє заплутаність своєї статевої й гендерної ідентичності. Хоча він виріс у суспільстві, яке строго дотримується розподілу на чоловіче і жіноче, його тіло і соціальні очікування перебувають у стані постійного конфлікту. Він переконаний, що є чоловіком, але приховує від читача, а також від самого себе, істину про свою біологічну стать. Саме фізична травма в дитинстві, коли собака нібито кастрував його, позбавивши геніталій, стала точкою відліку для формування амбівалентності Френка щодо гендеру.

Однак його ідентифікація як чоловіка – це не просто акт самовизначення, а відчайдушна спроба уникнути ідентичності жінки. Жіночність для Френка – це слабкість і хаос, які він намагається викорінити зі свого оточення. Вбивство Есмеральди, його двоюрідної сестри, зумовлене бажанням «відновити баланс»: «Я вбив маленьку Есмеральду, бо відчував, що заборгував як самому собі, так і світу в цілому» [1]. Для Френка знищення жіночого стає актом утвердження свого чоловічого початку. Таке уявлення підкреслює його глибоку ненависть до всього жіночого, а також страх перед тим, щоб бути ідентифікованим як жінка. Сексуальність Френка залишається майже невираженою в традиційному розумінні. Його ставлення до власного тіла є відверто ворожим, і він не демонструє жодного романтичного чи сексуального інтересу до інших людей. Це може бути результатом дискримінації його справжньої особистості, яку батько стер у процесі виховання. Герой намагається уникати не лише жінок, але й чоловіків, постійно підкреслюючи, наскільки він відрізняється від «інших». Він не може адаптуватися до світу людських стосунків, тому використовує ритуали та насильство, щоб створити враження сили і контролю. Френк сам пояснює це через метафоричний образ своєї

ворожнечі до природи: «Я ненавиджу постійно справляти нужду сидячи. Через мою прикру ваду зазвичай доводиться робити це по-жіночому, що неабияк бісить» [1].

Однією з ключових тем роману є маніпуляції батька Френка, які створюють основу для гендерної амбівалентності героя. Лише наприкінці книги стає зрозуміло, що Френк народився жінкою, але його батько, анархіст і хімік, вирішив перетворити дитину на експеримент. Анґус Колдгейм навмисне приховав від Френка правду про його стать, маніпулюючи його життям через гормональні препарати. Цей факт підкреслює ключовий момент у побудові гендерної ідентичності героя: його «чоловічість» є не природним станом, а продуктом соціального й хімічного конструювання.

Батько символізує владну постать, яка формує тіло і свідомість героя. Він змушує Френка будувати свою ідентичність у постійній боротьбі з жіночністю. Проте навіть тоді, коли правда розкривається, Френк сприймає її не як крах своєї особистості, а як можливість для нової самовизначеності: «Мене це зовсім не здивувало. Я все одно завжди був чимось окремим» [1].

Ритуали Френка, його захоплення смертю, контроль над природою й тілами мертвих тварин – це не просто прояви насильства, а спосіб віднайти порядок у світі, який здається йому хаотичним. Осина фабрика, яку він створив, стає символом його спроб зрозуміти природу себе самого. Вона слугує засобом пророкувань, через які він намагається впорядкувати не лише зовнішній світ, але й свою власну ідентичність.

Особливе місце в цьому контексті займає його ставлення до тіла. Френк усвідомлює себе через своє тіло, але водночас ненавидить його. Його спроби контролювати навколишній світ через насильство є віддзеркаленням неможливості контролювати власне тіло, травмоване і змінене батьком.

Його взаємодія з братом Еріком також свідчить про глибокі суперечності в його самоідентифікації. Ерік, якого Френк описує як «психопата», втілює образ «невдалого чоловіка», чия сила і розум були зруйновані психічним розладом. Ця динаміка між братами ілюструє ще одну сторону гендерної амбівалентності: як Френк прагне затвердити свою владу через контроль над світом, так і Ерік намагається повернути свою «мужність» через акти насильства і руйнування.

Загалом, проблема сексуальності та гендерної ідентичності корелює з більш широким питанням роману І. Бенкса. Маргінальність постає тут не лише як особиста трагедія, а й як метафора деструктивності людської природи загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенкс І. Осина фабрика / UABooks.net. URL: https://uabooks.net/reader/310/
2. Іваненко В. А. Конструювання можливих світів в інтелектуальному романі Йена Бенкса: дис. …канд. філол. наук. Київ, 2011. 212 с.

Валерія Гусак
Науковий керівник – ст. викладач Андрущенко В. О.
м. Дніпро

РЕКЛАМНИЙ ДИСКУРС ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Рекламний дискурс у сучасній лінгвістиці трактується як складне багаторівневе комунікативне явище, що функціонує на перетині мовного, візуального та соціального вимірів. Одним із провідних дослідників цього феномену є британська дослідниця Анжела Годдард, яка у своїй праці *The Language of Advertising* (1998) [3] запропонувала цілісне бачення реклами як форми соціальної комунікації, що активно формує уявлення про світ через мову. На її думку, рекламний дискурс не варто розглядати лише як інструмент продажу товарів і послуг – натомість, це потужний ідеологічний механізм, який транслює певні цінності, ролі та моделі поведінки, закладені в культурі.

Центральною характеристикою рекламного дискурсу, за А. Годдард [3], є його мультимодальність: реклама апелює не лише до мовної форми, але й до зображення, шрифтів, кольору, композиції, інтертекстуальних посилань. Відповідно, аналіз рекламного тексту неможливий без урахування його візуального оформлення та контекстуального тла. Рекламне повідомлення – це своєрідна симфонія, у якій кожен елемент (слово, образ, звук) працює на досягнення головної мети – впливу на адресата.

Рекламний дискурс – це діалогічна структура. Він завжди орієнтований на уявного адресата – споживача, з яким вступає в “розмову”, маніпулюючи очікуваннями, потребами, культурними уявленнями. Такий підхід передбачає вивчення не лише структури рекламного повідомлення, але й механізмів його сприйняття, реакції аудиторії, стратегій привертання уваги, створення довіри та спонукання до дії. Реклама – це не монолог, а інтерактивний процес зворотного впливу.

Особливістю рекламного дискурсу є його здатність до натуралізації смислів, тобто надання певних ідеологічних установок як очевидних, “природних”, таких, що не викликають сумнівів. Наприклад, реклама може переконувати, що молодість – це обов’язкова умова щастя, а худорлявість – єдино прийнятний стандарт краси. За А. Годдард, реклама не лише відображає соціальні уявлення, а й активно їх формує, репродукує або трансформує відповідно до комерційних цілей [3].

Ще одним ключовим аспектом є здатність рекламного дискурсу використовувати інтертекстуальність – звернення до культурних кодів, популярних фраз, цитат, відомих персонажів або подій, що вже закріпилися у свідомості цільової аудиторії. Це дозволяє рекламі «вписуватися» в культурний ландшафт, бути більш зрозумілою й емоційно значущою. У такий спосіб, реклама не

функціонує у вакуумі – вона активно інтегрується в ширший соціокультурний дискурс.

А. Годдард також наголошує, що рекламний дискурс варто розглядати в синхронії з іншими формами публічної комунікації – політичним, медійним, освітнім дискурсами. Між ними відбувається взаємовплив, що зумовлює широту та варіативність рекламних стратегій. Наприклад, політична реклама може переймати структури зі світу комерційної реклами, і навпаки – реклама може експлуатувати політичну риторику для створення ефекту залученості або солідарності.

Ключовим інструментом культурної індоктринації реклами є кодифікація цінностей. Вони закріплюються в повторюваних мовних моделях – метафорах, гіперболах, імперативах. Такі словосполучення як англ. *«powerful skin care»* чи англ. *«unstoppable energy»* не просто рекламують продукцію, а апелюють до культурного коду сили, контролю, молодості. Це дозволяє мові реклами не лише описувати, але й конструювати світ – світ, де кожна дія, кожен вибір підпорядковується культурно обґрунтованій нормі.

Наприклад, у фразах англ. *«Powerful anti-wrinkle action»* та англ. *«Fight the signs of aging»* [2] з реклами L'Oréal Revitalift Power Serum використовуються метафори сили та боротьби, які апелюють до бажання зберегти молодість і активність жінки.

У глобальному контексті особливо важливу роль відіграє англомовна реклама. Завдяки статусу англійської мови як міжнародної мови спілкування, саме англомовний рекламний дискурс постав основним каналом розповсюдження західних моделей мислення та стилів життя. Він не лише просуває конкретні бренди, а й поширює культурні домінанти англосаксонського світу – індивідуалізм, раціональність, прагнення до досягнень, культ молодості та продуктивності.

Наприклад, слоган англ. *«Just Do It»* [1] стало символом активності, самореалізації та прагнення до досягнень. Компанія Nike не просто рекламувала спортивне взуття, а й закликала людей діяти, долати труднощі й змінювати своє життя. Реклама формувала емоційний зв'язок із аудиторією, просуваючи такі цінності, як індивідуалізм, особиста відповідальність і культ успіху, характерні для західної культури.

Отже, рекламний дискурс є потужним механізмом впливу на суспільну свідомість, який формує не лише споживчі уподобання, а й зумовлює культурні орієнтири й моделі поведінки. Завдяки своїй мультимодальній природі реклама інтегрує мовні, візуальні та соціальні елементи для досягнення максимального ефекту на аудиторію. У сучасному глобалізованому світі рекламний дискурс залишається значущим фактором у розповсюдженні культурних ідей, використовуючи універсальну мову почуттів та образів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вплив реклами на підсвідомість споживача. URL: https://www.management.com.ua/blog/1805 (дата звернення: 27.04.2025).
2. A comprehensive guide to L'Oréal Paris skincare serums. URL: https://www.lorealparis.ca/a-comprehensive-guide-to-loreal-paris-skincare-serums#:~:text=Best%20Face%20Serum%20for%20Anti,the%20exclusive%20Anti oxidant%20Recovery%20Complex (дата звернення: 26.04.2025).
3. Goddard A. The Language of Advertising: Written Texts. London; New York: Routledge, 1998. 133 p.

Валерія Гусак
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Переклад – це не лише передача змісту тексту іншою мовою, але й збереження структурної організації тексту відповідно до стандартів цільової мови. При перекладі ділових документів синтаксичні особливості є важливими, оскільки правильне синтаксичне оформлення гарантує точність і юридичну силу перекладеного тексту. Як зазначає французький теоретик Едмон Карі, «Поняття перекладу насправді є досить складним не тільки тому, що в наш час число його тлумачень різко збільшилося, але й тому, що воно постійно змінювалося протягом століть» [2]. Ці слова підкреслюють важливість гнучкості розуміння та використання перекладу, який включає змінні синтаксичні характеристики, що залежать від мови та типу тексту.

Синтаксичні особливості ділового перекладу на матеріалі англійської та української мов мають вирішальне значення, оскільки безпосередньо впливають на точність, зрозумілість і відповідність тексту нормам ділового стилю. Обидві мови мають спільні риси, але суттєво різняться синтаксичною структурою, що впливає на способи передачі змісту офіційних документів, контрактів, фінансових звітів та інших матеріалів ділового спрямування.

Англійські ділові тексти часто містять складні речення з розгорнутими структурами. Наприклад: *This Power of Attorney* ***is made and entered into by*** *and between…* У українському перекладі часто використовується структурна трансформація або поділ на кілька простих речень, щоб зробити переклад більш зрозумілим, наприклад: *Ця довіреність укладена між…*

Англійська мова часто використовує інфінітивні та герундіальні звороти, наприклад: *for the purpose* ***of executing***. У більшості випадків ці конструкції в

українському перекладі перефразовуються іменниками, щоб зберегти зрозумілість та відповідність діловому стилю, наприклад: *з метою підписання*.

Англійська ділова мова часто використовує пасивні конструкції, наприклад: *It **is** hereby **certified** that…*. В українському перекладі пасивні конструкції можуть перекладатися активним способом або за допомогою безособових речень, що є більш характерним для української ділової мови.

Переклад ділових текстів потребує не лише точного відтворення, але й дотримання синтаксичних особливостей. Варто враховувати принципи доцільності й зрозумілості формулювань [3]. Так, серед трьох фраз для початку речення – *We have enclosed*, *Enclosed herein please find* та *Enclosed please find* – варто обрати ***We have enclosed** a catalogue showing our most recent product lines. – Надсилаємо каталог, який містить наш найновіший асортимент продукції.* Використання виразу *We have enclosed* є чітким, природним і простим, що підвищує зрозумілість тексту. Відмова від застарілих фраз типу *Enclosed herein please find* робить мову більш сучасною і лаконічною.

Зокрема, що вирази на кшталт *Please be advised* є застарілими та занадто офіційними, тому їх слід уникати для підвищення зрозумілості. Отже, ***Please note** that our office is closed between noon and 1:00 p.m. – **Зверніть увагу**, що наш офіс зачинений з 12:00 до 13:00.* Фраза *Please note* є чіткою, короткою і логічною.

Заміна застарілих фраз типу *Attached herewith please find* на просте та зрозуміле *I have attached* робить текст більш природним і зрозумілим: ***I have attached** a copy of my bill. – Я додав копію мого рахунку.*

Наприклад, вирази *despite the fact that* і *in spite of the fact that – незважаючи на той факт, що* є занадто довгими і складними. Заміна на *although* або *even though* робить текст коротшим і зрозумілішим: *We guarantee that the goods will be delivered on time, **although** the flooding has led to road closures. – Ми гарантуємо, що товари будуть доставлені вчасно, **хоча** затоплення спричинило закриття доріг.*

Отже, синтаксичні особливості ділового мовлення й перекладу потребують точності, дотримання мовних норм, чіткості й легкості сприйняття, щоб забезпечити коректність і юридичну силу документа. Переклад повинен точно передати як зміст, так і форму оригіналу, зберігаючи синтаксичну структуру та відповідаючи правовим стандартам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз граматичних особливостей української та англійської мов. URL: https://naub.oa.edu.ua/analiz-hramatychnyh-osoblyvostej-ukr/ (дата звернення: 03.03.2025).
2. Теорія перекладу. URL: https://surl.li/rxyrra (дата звернення: 01.03.2025).
3. Clear and effective business messages. URL: https://www.noslangues-ourlanguages.gc.ca/en/quiz/clear-and-effective-business-messages-eng (дата звернення: 01.03.2025).

Ірина Денисенко
Науковий керівник – доцент Скляр І. О.
м. Дніпро

ТИПАЖІ ЖІНОЧИХ ПЕРСОНАЖІВ ТА ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Актуальність нашого дослідження беззаперечна, адже воно є ключем до розвитку критичного мислення учнів, їхньої емпатії, адекватного розуміння історичних і сучасних гендерних ролей. Також воно поглиблює національну ідентичність та історичну свідомість, що особливо важливо в сучасному українському контексті. Українська літературна традиція пропонує для цього багатий матеріал, представляючи різноманітні жіночі образи. Ці образи часто є носіями ключових ідей творів, символами національної стійкості або втіленням соціальних драм і трагедій, розкриваючи універсальні теми любові, зради, материнства, соціальної несправедливості та визвольної боротьби.

Вивчення української літератури в ЗЗСО виходить за межі простого ознайомлення з текстами та біографіями авторів, передбачаючи глибокий аналіз соціокультурних контекстів, людських взаємин, характерів і доль. Особливе місце в цьому процесі посідає аналіз жіночих образів, які слугують не лише відображенням конкретних епох та суспільних умов, але й ретрансляторами морально-етичних цінностей та універсальних людських прагнень. Герменевтика типології жіночих персонажів у шкільному курсі є важливим компонентом формування світогляду учнів, їхньої емоційної та когнітивної зрілості, а також поглибленого розуміння національної культурної спадщини.

Українська літературна традиція репрезентує широкий спектр жіночих образів – від селянок та козачок до представниць інтелігенції. Ці персонажі часто функціонують як носії ключових ідей творів, символи національної ідентичності, духовної стійкості та моральної чистоти. Водночас вони можуть уособлювати трагічні обставини, соціальні конфлікти та екзистенційні проблеми. На думку Ірини Юрескул, образи персонажів у літературних творах підлягають класифікації за такими критеріями: суспільний та родинний статус, соціальна роль і професійна діяльність, морально-психологічні характеристики (включаючи темперамент), а також гендерні категорії маскулінності й фемінності [2].

У запропонованій класифікації Ірина Юрескул розробляє типологію жіночих образів у прозі авторів 80-90-х років ХХ століття, диференціюючи їх на три групи. Перша група об’єднує персонажі жінок, що відповідають традиційним патріархальним уявленням щодо ролі та місця жінки в сім’ї та суспільстві, а також її природного призначення. Ключова ідея цих образів полягає у самоствердженні жінки в межах усталених норм. Друга група включає героїнь, які характеризуються відхиленням від патріархальних поглядів і прагненням переосмислити свою роль

задля гармонізації життєдіяльності. Третя група репрезентує жінок, які активно заперечують традиційні стереотипи жіночої поведінки, демонструючи феміністичне мислення та обстоюючи своє право на індивідуальність. Основна ідея цих образів полягає у самоствердженні жінки як «іншої» [2].

Навчальна програма з української літератури для 10-11 класів, розроблена колективом у складі: Р. В. Мовчан, С. Р. Молочко, Д.І . Дроздовського, Л. Т. Коваленко, А. М. Фасолі та В.І . Цимбалюк, характеризується глибоким і багатогранним представленням жіночих образів. Зазначені персонажі розглядаються не лише як складова художнього світу творів, але й як цінний матеріал для дослідження еволюції суспільних уявлень щодо жіночої ролі, її місця в родині та соціумі протягом різних історичних епох. Аналіз репрезентованих типажів у межах шкільного курсу надає учням можливість здійснювати критичне осмислення гендерних стереотипів, соціальних норм та вічних питань людського буття.

Зокрема, шкільна програма вивчення української літератури для 10-го класу приділяє значну увагу репрезентації багатогранних жіночих персонажів, що сприяє аналізу еволюції жіночого портрету в контексті національної літератури. Серед них особливий дослідницький інтерес становлять архетипи ідеалізованої *героїні-патріотки*, що синтезує особисту самопожертву з національною свідомістю, яскравим прикладом якої є Маруся Чурай у романі Ліни Костенко. Поряд з цим представлені героїні моральної стійкості, які діють згідно зі своїми переконаннями всупереч суспільному тиску, наприклад, Мотря Кочубей у творі Богдана Лепкого «Мазепа».

Аналіз жіночих образів в українській літературі є неможливим без урахування їхнього зв’язку з традиційними гендерними ролями. Одним із ключових архетипів є образ *жінки-берегині*, який символізує материнську постать, що зберігає родинні традиції та цінності, забезпечуючи духовний зв’язок між поколіннями. Цей архетип характеризується внутрішньою силою, стійкістю та виконує функцію морального підґрунтя для сім’ї. У літературному дискурсі жінці-берегині часто приписується роль охоронниці традицій та підтримки національної ідентичності. Однак в умовах соціальних трансформацій, цей образ стає об’єктом переосмислення, що відкриває нові перспективи для вивчення еволюції материнських ролей в українській літературі. Особливе місце в українській літературі посідає образ матері, який традиційно наділяється сакральним значенням. Материнство асоціюється не лише з продовженням роду, а й з передачею культурних цінностей, моральних норм та національної ідентичності. Типаж «жінки-берегині» є одним із втілень самопожертви, ніжності, духовної сили та безмежної любові до дітей. Прикладом такого образу є Мотря, мати Чіпки, у романі Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Її життєвий шлях, сповнений боротьби за гідне майбутнє сина, часто обертається суцільним болем через його злочинні дії. Мотря уособлює материнську жертовність та безсилля перед жорстокою реальністю.

Натомість образ Марусі Кайдашихи в «Кайдашева сім’я» Івана Нечуя-Левицького демонструє складну еволюцію жіночого характеру під впливом побутових проблем та родинних стосунків. Від працьовитої господині вона перетворюється на сварливу свекруху, що підкреслює проблему материнського авторитету та можливі деформації родинних цінностей.

Новаторський погляд на жіночу самореалізацію пропонує Ольга Кобилянська у «Valse melancolique». Можна виокремити кілька яскравих типажів жіночих образів, які репрезентують різні світогляди, прагнення та долі жінок того часу (кінець XIX - початок XX століття). Ось основні з них: інтелектуалка, емансипована жінка Софія. Вона вирізняється глибоким інтелектом, незалежністю думок, прагненням до самореалізації поза межами традиційної ролі дружини та матері. Її цікавлять мистецтво (музика), філософія, вона має власні погляди на життя та суспільство. Образ Софії є втіленням нових тенденцій у жіночому русі того часу, відображаючи прагнення жінок до освіти, професійної діяльності та самостійного вибору життєвого шляху. Марта, жінка-артистка, натура творча та емоційна. Марта відображає тип жінки-митця, яка стикається з труднощами самореалізації в суспільстві, де домінували патріархальні уявлення про жіночу роль. Її емоційність часто сприймається як слабкість. Ганна репрезентує значну частину жіноцтва того часу, для яких сім'я та родина залишалися головними пріоритетами.

Отже, аналіз жіночих образів дозволяє учням глибше осягнути еволюцію літературних тенденцій, авторських задумів і відображення соціально-культурних змін у різні історичні періоди. Розуміння того, як змінювалися уявлення про жіночу роль, її місце в суспільстві та відображення цих змін у літературі, сприяє формуванню цілісної картини літературного розвитку. Також дослідження жіночих образів у літературі є важливим аспектом гендерної освіти. Воно допомагає учням усвідомити різноманіття жіночих досвідів, подолати стереотипні уявлення про жіночу роль, розвинути емпатію та розуміння до різних життєвих ситуацій і виборів, з якими стикаються жінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українська література : програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи. / уклад. Мовчан Р. В., Молочко С. Р., Дроздовський Д. І., Коваленко Л. Т., Фасоля А. М., Цимбалюк В. І. URL: https://surl.li/viwsve (дата звернення: 21.03.2025).
2. Юрескул І. Типологія жіночих образів в українській жіночій прозі кінця XX століття. Наука. Освіта. Молодь. [Електронний ресурс]. Доступно за посиланням: http://surl.li/ksspoj

Іван Дунас
Науковий керівник – доцент Круть О. В.
Дніпро

ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ ЖИТЛО В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується підвищенням інтересу до дослідження когнітивних процесів у мові та мовленні. Однією з провідних ознак лінгвістики є антропоцентризм, що зосереджує увагу на людині та її оточенні. Концепт ЖИТЛО розглядається як базовий елемент мовної картини світу, певна архетипна структура, що пов'язана з почуттям безпеки й родинного зв’язку [1].

Концепт ЖИТЛО характеризується певним лексичним значенням, ментальним відтворенням в національній свідомості. Так, у Merriam-Webster dictionary зафіксовано таке визначення: «*a shelter*» [2]. У Cambridge dictionary знаходимо інше: *«a house, flat, etc. where a person lives»* [3, с. 343].

Найефективнішими засобами репрезентації концепту ЖИТЛО є фразеологічні одиниці (далі – ФО), бо останні є втіленням ментальних уявлень про житло, його соціальних функцій тощо. З боку когнітивної лінгвістики мова це важливий інструмент концептуалізації світу. Так, ЖИТЛО сприймається як матеріальна оболонка будинку (фізичне явище), відчуття безпеки, затишку (психоемоційне поняття), моральні орієнтири (аксіологічне), або святе місце (міфопоетичне) [1].

В англомовній картині світу ЖИТЛО сприймається як ***дім, предмет приватної власності***, що знаходить підтвердження у емоційних ФО. Такі ФО пов’язано з прояву тепла та любові: пор. *Home is where the heart is (= «дім там, де твоє серце»). There’s no place like home (= «ніде не так добре, як удома»).*

Дім може бути ***простором автономії й безпек***и: пор. *A man's home is his castle (= «підтримувати дух, настрій, тепло в родині»).* Розглянемо ФО: *to keep the home fires burning (= «підтримувати дух, настрій»), to bring home the bacon (=забезпечувати родину»).* В таких виразах дім асоціюється зі ***стабільністю та традицією***.

Дім вживається на позначення ***соціального статусу, економічного становища***: *to be on the house (= «безкоштовно»*), *to eat someone out of house and home (= «розорити когось, з’ївши всі запаси»)*. ФО з елементом «дім» слугують відображенням економічних відносин.

Концепт ЖИТЛО використовується для позначення ***впливу та трансформації***: пор. *to hit home (= «щось, що сильно вразило, достукалося»), close to home (= «занадто особисте, чутливе»).* Ці вирази описують психологічний вплив або близькість до внутрішнього простору.

В англійські мові розрізнюються два поняття: “***house***” (*= «фізичний об’єкт, будівля»)* та “***home***” (*= «місце, у якому комфортно»*): пор. *to go home (= «повернутись у знайомий, близький простір»), to build a house (= «створити будівлю»).*

В англійській мові концепт ЖИТЛО асоціюється з космосом, порядком, вогнищем, що реалізується за допомогою образів ***вогню, даху, стін, порогу***: пор. *under one roof (= «жити разом»), to shut the door in someone’s face (= «відмовити у доступі до дому»).*

Аналіз ФО з елементом «***house***» має відношення до поняттєвої галузі «***театр/кіно, ресторан/кафе***: пор. *on the house* (*= «комплімент від готелю/ з ресторану» (за рахунок закладу); full house (= «повна зала»); bring down the house (= «підкорити зал»*).

Англомовна культура містить ***іронічне*** або ***негативне ставлення*** до дому: *to be a home bird (= «бути надто прив’язаним до дому, уникати змін»), to fly the nest (= «залишити батьківський дім»).* Негативне значення мають також ФО з елементом *home: пор. a home truth (= «гірька правда»); home of lost causes (= «притулок нездійсненних бажань»); turn smb. out of house and home (= «виставляти когось із дому»)*

Таким чином, концепт ЖИТЛО є багатовимірним репрезентатором фізичної та емоційної безпеки, соціального статусу, уявленням про ідентичність та моральну належність. Репрезентація концепту ЖИТЛО засобами фразеологічного фону дозволяє зрозуміти англомовну лінгвокультуру, її домінанти тощо.

Перспективи подальшого дослідження вбачаються у аналізі гендерних аспектів фразеологізмів про житло; порівнянні концепту ЖИТЛО у британському та американському варіантах англійської; порівняльному аналізі ФО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Панченко О. І. Концепт «ЖИТЛО» в англійській сучасній фразеології. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». Том 32 (71) № 6 Ч. 1 2021. С.169–173.
2. Webster, N. Merriam-Webster Dictionary. Springfield: Merriam-Webster, 1913, 6400 p. URL: https://www.merriam-webster.com/ (дата звернення – 25.04.2025).
3. White, J. Cambridge International Dictionary of Idioms. Cambridge : University Press, 1998, 608 p.

Дар’я Завгородня
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

РИТОРИЧНІ ЗАСОБИ ТА ЖАНРОВІ ОЗНАКИ МОТИВАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ В ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Мотиваційна промова є окремим жанром публічного дискурсу, який поєднує елементи ораторського мистецтва, психологічного впливу та переконувальної риторики. Вона покликана надихнути слухачів, підсилити їхню внутрішню мотивацію, змінити погляди або спонукати до дій [1]. У межах цього жанру риторика виступає головним інструментом емоційного та інтелектуального впливу на аудиторію.

Однією з провідних жанрових ознак мотиваційної промови є особистісна інтонація. Спікери зазвичай розповідають про власний життєвий досвід, труднощі, невдачі й досягнення, що дає змогу аудиторії ідентифікувати себе з мовцем. Так, Джим Керрі у своїй відомій промові перед випускниками Maharishi International University ділиться філософськими міркуваннями про страх і любов: *«I used to believe that who I was ended at the edge of my skin… Now I believe that who I am is everything»* [2]. Така відвертість формує довіру між мовцем і слухачем.

Важливою рисою жанру є використання риторичних фігур: повторів, риторичних запитань, тріад, анафор, антиметабол, метафор. Промова Мартина Лютера Кінга *«I have a dream»* є класичним прикладом риторичної побудови через повтор: *«I have a dream… I have a dream…»* – кожен новий абзац починається з цієї фрази, що підсилює емоційне напруження та наголошує на ключовому меседжі [3]. Повтори, особливо тричленні конструкції, слугують для структурування аргументів і легшого сприйняття.

Риторика мотиваційної промови також спирається на стилістичну полярність – поєднання піднесеної й розмовної лексики. Це дозволяє одночасно зберігати урочистість звернення та досягати близькості з аудиторією. Наприклад, Мішель Обама, звертаючись до молоді, балансує між емоційними висловами та простими порадами: *«You don’t have to be somebody different to be important. You’re important in your own right»* [4].

Елементом жанрової структури мотиваційної промови є заклик до дії (call to action). Він може бути як прямим, так й імпліцитним, однак обов’язково залишає слухачів із чітким посилом. У своїй промові на TEDx Симон Сінек наголошує: *«People don’t buy what you do; they buy why you do it»*, закликаючи компанії та лідерів до дій, заснованих на глибшому усвідомленні мети [5].

Не менш важливим є використання пауз, зміни інтонацій та невербальних елементів. Сильна мотиваційна промова – це не лише текст, а й сценічна реалізація. Роль паузи як риторичного засобу добре ілюструє Стів Джобс у своїй промові в

Стенфорді: *«You can't connect the dots looking forward; you can only connect them looking backwards»* – пауза після цієї фрази дає аудиторії час на осмислення [6].

Окремо слід відзначити концепт уразливості як ресурс переконання. Бріне Браун, відома дослідниця вразливості, у своїх виступах послуговується щирими зізнаннями та науковими фактами: *«Vulnerability is the birthplace of innovation, creativity and change»* [7]. Її риторика базується на емоційному резонансі, а не на авторитарному зверненні.

Ефективна мотиваційна промова дотримується чіткої композиційної структури: вступ (attention grabber), основна частина з ключовими тезами та фінальна кульмінація з емоційним зверненням. Успішні спікери використовують особисту історію як лейтмотив усієї промови. Наприклад, Наомі Осака в промові на Laureus World Sports Awards розповіла: *«There were times I thought I couldn't keep going, but every time I got back up, I became stronger»* – ця думка є наскрізною лінією виступу [8].

У підсумку, жанрова своєрідність мотиваційної промови полягає у поєднанні особистої наративності, риторичних фігур, емоційного впливу та переконливого заклику до дії. Це робить її потужним засобом не лише публічного, а й міжособистісного впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Aristotle. *Rhetoric*. Translated by W. Rhys Roberts. The Internet Classics Archive. URL: http://classics.mit.edu/Aristotle/rhetoric.html (дата звернення: 10.03.2025).
2. Martin Luther King Jr. (1963). *I Have a Dream*. American Rhetoric. URL: https://www.americanrhetoric.com/speeches/mlkihaveadream.htm (дата звернення: 11.03.2025).
3. Sinek, S. (2009). *Start with Why: How Great Leaders Inspire Everyone to Take Action*. Penguin. URL: https://www.ted.com/talks/simon_sinek_how_great_leaders_inspire_action (дата звернення: 10.03.2025).
4. Obama, B. (2008). *Yes We Can* Speech. American Rhetoric. URL: https://www.americanrhetoric.com/speeches/barackobamayeswecan.htm (дата звернення: 11.03.2025).
5. Atkinson, M. (2004). *Lend Me Your Ears: All You Need to Know About Making Speeches and Presentations*. Oxford University Press.
6. Gallo, C. (2014). *Talk Like TED: The 9 Public-Speaking Secrets of the World's Top Minds*. St. Martin's Press.
7. WTA Tennis. (2021). *Osaka named Sportswoman of the Year, King honored at Laureus Awards*. URL: https://www.wtatennis.com/news/2130737/osaka-named-sportswoman-of-the-year-king-honored-at-laureus-awards (дата звернення: 9.04.2025).

8. American Rhetoric. *Top 100 Speeches*. URL: https://www.americanrhetoric.com/top100speechesall.html (дата звернення: 17.02.2025).

Марія Захарова
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Дніпро

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРЕКТНОСТІ В МЕДІА

Політично коректні слова мають на меті коригування мови для того, щоб зробити висловлювання більш етичним, уникнути відверто різких чи грубих слів, що, власне кажучи, є завданням евфемізмів, тому їх безумовно можна назвати головним засобом вираження політичної коректності [4].

Загальновідомо, що евфемізм − слово або вислів, троп, що вживається для непрямого, прихованого, зокрема пом’якшеного, ввічливого позначення певних предметів, явищ, дій, замовчування їхньої прямої назви. Вживання евфемізмів у мові тісно пов’язане з намаганням замінити соціально або психологічно неприйнятні номінації на аналогічні, але з більш нейтральним значенням, тому евфемізми можна розглядати як естетично доцільні засоби передачі інформації [1, с. 212–215].

Одним із найбільш вживаних та розповсюджених визначень терміну «евфемізм» серед українських дослідників можна вважати наступне визначення: «Евфемізми – це вислови, що вживаються для уникнення слів із грубим чи непристойним змістом, неприємним забарвленням» [5]. Політичними евфемізмами вважатимемо групу евфемізмів, які використовують у політичній комунікації для пом’якшення неприємних повідомлень, уникнення прямої номінації всього, що може викликати негативну оцінку або образити почуття адресата політичної комунікації, завуальовування негативних аспектів політичної діяльності, а також цілеспрямованого впливу на адресата [2].

Сучасний медійний простір значною мірою зазнає впливу змін в суспільних цінностях та посилення суспільного тиску. Перетворення у поглядах на ґендерну рівність, расову справедливість, права ЛГБТК+ та інклюзивність безпосередньо впливають на те, як медіа створюють та поширюють інформацію.

Прогресивні громадські рухи останніх десятиліть стали причиною істотних змін у суспільних цінностях. Вимоги ґендерної рівності, боротьба з расовою та релігійною дискримінацією, а також захист прав ЛГБТК+ віднайшли своє відображення в медійному дискурсі. Медіа-організації, намагаючись відповідати

очікуванням аудиторії та уникнути звинувачень в упередженості, все частіше вдаються до інклюзивної мови, представляють різні суспільні групи та уникають стереотипних образів. Це веде до появи нових стандартів подачі інформації, що беруть до уваги культурне та соціальне різноманіття.

Активність громадських рухів, інтернет-спільнот та окремих активістів сприяла посиленню суспільного тиску на медіа-організації. Громадяни стали більш вимогливими до подачі інформації, вимагаючи від медіа відповідальності та неупередженості. Соціальні мережі грають важливу роль у розповсюдженні відомостей про випадки упередженості та дискримінації в медіа, що спонукає медіа-компанії бути більш обережними та відповідальними у своєму контенті. Активісти часто використовують бойкоти, петиції та інші форми суспільного тиску, щоб впливати на рішення медіа-організацій.

«Культура скасування» – феномен, що характеризується онлайн-кампаніями та бойкотами проти медіа-персон, контенту та навіть цілих медіа-організацій, які, на думку, не відповідають сучасним стандартам політичної коректності. Хоча ця практика викликає суперечки стосовно свободи слова, вона демонструє значний вплив громадської думки на медійне середовище. Страх бути «скасованим» змушує медіа-організації бути обережнішими у своєму контенті та враховувати можливі наслідки своїх дій. Це призводить до самоцензури та прагнення до більшої відповідності актуальним соціальним нормам та цінностям.

Формування та поширення політичної коректності в медіа є складним процесом, зумовленим взаємодією соціальних та політичних факторів. Ці фактори взаємодіють один з одним, утворюючи динамічну систему, де зміни в одній сфері тягнуть за собою зміни в інших.

Соціальні рухи та протести відіграють ключову роль у формуванні політики щодо медіа та політичної коректності. Активність громадянського суспільства, спрямована на досягнення ґендерної рівності, расової справедливості та захисту прав ЛГБТК+, примушує політиків брати до уваги ці вимоги. Поширення інформації через соціальні мережі та активні кампанії чинять тиск на уряди та політичні партії, спонукаючи їх до прийняття законів та впровадження політики, що сприяє політичній коректності в медіа.

Уряди та політичні партії реагують на зміни соціальних норм та цінностей, запроваджуючи політику щодо медіа та політичної коректності. Закони про дискримінацію, мову ненависті та захист прав людини безпосередньо впливають на медіа-контент. Державне регулювання, фінансування та інші політичні інструменти можуть стимулювати медіа-організації до дотримання принципів політичної коректності. Згідно з цими принципами, політики намагаються уникнути негативних оцінок, зосереджуючись на позитивних особистісних якостях опонентів [3, с. 140]. Однак, політичні рішення можуть бути неоднозначними та викликати дискусії, особливо стосовно балансу між свободою слова та необхідністю запобігання дискримінації.

Медіа, суспільство та політика перебувають у постійному взаємозв'язку. Медіа впливають на формування громадської думки, розповсюджуючи інформацію та формуючи дискурс. Суспільство, у свою чергу, впливає на медіа через суспільний тиск та вимоги до відповідальності. Політика регулює медійне середовище, визначаючи правила та норми. Ця взаємодія є комплексною та багатогранною, де кожен елемент впливає на інші, формуючи політичну коректність у медіа.

Політична коректність впливає на вибір тем, персонажів, мови та стилю медіа-контенту. Медіа прагнуть до більш інклюзивного та чутливого контенту, уникаючи упереджень та стереотипів. Це може призвести до змін у жанрах, форматах та стилях медіа-продуктів.

Дискусії про межі свободи слова та політичної коректності тривають безперервно. Самоцензура та тиск на медіа можуть обмежувати свободу висловлювання, але водночас, політична коректність може запобігати поширенню мови ненависті та дискримінації. Аудиторія по-різному сприймає політичну коректність у медіа. Одні вважають її необхідною для створення більш інклюзивного суспільства, інші — обмеженням свободи слова. Це може вплинути на довіру до медіа та їхнє сприйняття аудиторією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великорода В.Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2017. № 4. С. 212–217.
2. Гаврилова І. М. Особливості та способи перекладу політкоректної лексики. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v46/part_3/33.pdf
3. Каптюрова О. В. Релізація концепту "політична коректність" в мас-медійному дискурсі / О. В. Каптюрова // Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 43(2). С. 137–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2013_43(2)__23
4. Мартищенко К. Мовні засоби реалізації політкоректності у медіа дискурсі. International Scientific Journal “Internauka”. Сер. Філологічні науки. URL: https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15389452345252.pdf
5. Януш О. Б. Евфемізми і мовна естетика. Інститут української мови НАН України. *Інформаційно-довідкова система «Культура мови на щодень»*. 2022. Вип. 50.

Варвара Івакіна
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

МОВЛЕННЄВА ПОВЕДІНКА ПЕРСОНАЖІВ У СТИЛІСТИЧНОМУ ВИМІРІ АНГЛОМОВНОГО КІНО

Англомовні кінодіалоги становлять значний інтерес у межах лінгвостилістичного аналізу як специфічна форма художнього мовлення, що поєднує риси усного мовлення, літературного діалогу та сценарної умовності. Вони функціонують як один із провідних засобів творення художнього образу, розкриття характерів персонажів, побудови драматургії та забезпечення емоційного впливу на глядача. Лінгвостилістичний підхід до вивчення таких діалогів дозволяє виявити особливості мовного оформлення художнього змісту, жанрову специфіку та стилістичні маркери персонажної мови в різних комунікативних контекстах.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі аудіовізуального контенту як джерела мовного впливу, а також потребою у глибшому розумінні механізмів формування значення через мовні засоби в кінематографі. Особливу цінність становить дослідження англомовних фільмів, оскільки англійська мова домінує в глобальній кіноіндустрії та є інструментом міжкультурної комунікації. Кінодіалоги виступають не лише як інструмент сюжетотворення, а й як репрезентанти культурного коду, соціальних стереотипів, національних мовленнєвих моделей.

Лінгвостилістичний аналіз демонструє, що кінодіалоги поєднують елементи природного усного мовлення (еліпсиси, неповні речення, дискурсивні маркери) з художньо доцільною структурованістю та риторичною спрямованістю. Наприклад, використання пауз, повторів, інверсій, модальних конструкцій та емоційно забарвленої лексики виконує не лише естетичну, а й когнітивно-психологічну функцію. Це дозволяє глядачеві ідентифікувати персонажів, емпатійно залучатися до подій і глибше розуміти внутрішній світ героїв [3, с. 125].

Жанрова специфіка кінодіалогів виявляється в доборі мовних засобів залежно від типу фільму, оскільки мова героїв виконує не лише комунікативну, а й стилістичну та естетичну функцію. У драматичних стрічках зазвичай переважають засоби емоційної експресії, зокрема вигуки, інтонаційні коливання, синтаксично незавершені конструкції, що передають психологічний стан персонажів. Часто використовуються мовні маркери конфлікту – репліки з негативною оцінкою, риторичні запитання, заперечення, а також інтимна або емпатична лексика.

У драматичних фільмах діалоги є ключовим засобом вираження внутрішнього світу персонажів, їхніх глибоких переживань, сумнівів, болю та конфліктів. Емоційне забарвлення реплік часто досягається через використання метафор, пауз, недомовленостей і психологічної глибини. Так, у стрічці *Manchester*

by the Sea (2016) репліка *"But let me finish. However, my heart was broken, it's always gonna be broken, and I know yours is broken, too"* [1] влучно передає стан безнадійності, розпачу та глибокого емоційного зв'язку між персонажами.

Драматичні діалоги часто слугують каналом для передачі надії, віри чи розчарування. У *The Pursuit of Happyness* (2006) слова головного героя *"If you want something, go get it. Period"* [5] є мотиваційними та вказують на важливість дії, попри обставини. У *The Green Mile* (1999) Джон Коффі говорить: *"I'm tired of people being ugly to each other…"* [2]; ця репліка несе глибоку метафору морального виснаження.

Загалом діалоги в драмі вирізняються використанням експресивної лексики, персоніфікованого стилю мовлення, емоційної щільності та здатністю передавати напругу через мовні паузи, символіку та підтекст. Вони не лише розкривають сюжет, а й служать каналом емпатії між персонажами та глядачем.

Комедійні діалоги ґрунтуються на лінгвістичних засобах, що викликають сміх і знімають напругу. Гумор у кіно зазвичай базується на каламбурах, абсурдності, гіперболізації та іронії. Наприклад, у *The Grand Budapest Hotel* (2014) гра з формами порівняння у діалозі: *"I love you more than most"* [1] створює кумедний ефект саме завдяки мовній грі.

Телесеріал *The Office* (2005–2013) відомий своєю іронією. Репліка Майкла Скотта *"I'm not superstitious, but I am a little stitious"* [5] використовує словотворчу гру, яка підриває очікування глядача й викликає сміх. Іронія проявляється також у діалогах, де контекст суперечить репліці, як у *Deadpool* (2016): *"I'm about to do to you what Limp Bizkit did to music in the late '90s"* [5].

У *Monty Python and the Holy Grail* (1975) [1] або *Airplane!* (1980) [2] використовується абсурдний гумор, що працює через контраст між серйозністю ситуації та нелогічністю поведінки персонажів. Наприклад, вислів *"It's just a flesh wound"* [2] під час втрати руки – класичний приклад комічної недоцільності.

Гіперболізація як стилістичний прийом створює комічний образ, як у *Anchorman* (2004): *"Scotchy, scotch, scotch"*, або фраза із *Parks and Recreation* (2009): *"I have no idea what I'm doing, but I know I'm doing it really, really well"* [2] – суперечність у репліці викликає сміх.

Комедійні діалоги вирізняються гнучкою мовною формою, креативним використанням лексики та синтаксису, несподіваністю ігрових прийомів, що сприяє комічному ефекту й забезпечує розважальну функцію.

Діалоги в трилерах служать інструментом нагнітання психологічної напруги та створення атмосфери небезпеки. Вони зазвичай побудовані на коротких фразах, неповних реченнях і частих паузах, що посилює динамічність сцени. Наприклад, репліки типу "*If he finds out..."* або *"You know what happens if you fail…*" [1] створюють ефект невідомого, що тримає глядача у напрузі.

Трилери часто використовують імперативні вислови – *"Run!"*, *"Hide!"*, *"Don't trust anyone!*", які формують відчуття постійної загрози. Риторичні питання,

як-от *“Who can you trust?”* або *“What will happen if you fail?”*, поглиблюють психологічний тиск [5].

Лексика, орієнтована на страх і загрозу (*danger*, *threat*, *escape*), у поєднанні з мовними еліпсисами та недомовленістю, активує уяву глядача. При цьому персонажі часто не завершують думки або уникають прямої відповіді, як у фразі *“I know what you did…*” [1], що відкриває простір для здогадів.

Трилерні діалоги зазвичай утримуються в межах мінімалізму, однак саме ця стисліть і точність додають їм сили. Вони служать не лише для передачі інформації, а й як засіб психологічного тиску, формуючи динаміку сцени та тримаючи увагу глядача.

Анімаційні фільми поєднують простоту викладу з емоційною глибиною, роблячи їх мовлення доступним і для дітей, і для дорослих. Часто вживаються мотиваційні фрази, що мають виразну стилістичну форму: *“To infinity and beyond!”* (*Toy Story*), *“Just keep swimming”* (*Finding Nemo*), *“Adventure is out there!”* (*Up*) [2] – усі вони використовують імперативні конструкції й емоційно насичені слова.

Анімаційні фільми також використовують інтертекстуальні посилання, що дозволяє дорослій аудиторії «зчитувати» приховані сенси, а дітям – насолоджуватись візуальною частиною та веселим звучанням. Репліки героїв зазвичай адаптовані до ритму подій, мають чітку інтонацію і легко запам’ятовуються завдяки римам, повторам або мелодійності [4, с. 97].

Загалом, лінгвостилістика англомовних кінодіалогів є міждисциплінарним полем, що інтегрує елементи прагматики, дискурс-аналізу, когнітивної лінгвістики та соціолінгвістики. Вивчення цієї сфери сприяє поглибленому розумінню механізмів художнього мовлення, підвищенню рівня іншомовної комунікативної компетентності, а також є актуальним у контексті викладання англійської мови через автентичні матеріали. Практична значущість дослідження полягає у можливості використання кінодіалогів як ефективного засобу навчання мовленнєвої інтуїції, розширення словникового запасу та розуміння соціокультурних особливостей англомовного середовища.

Особливу цінність становить залучення кінодіалогів до освітнього процесу. У методиці викладання іноземної мови вони можуть слугувати потужним засобом формування мовленнєвої інтуїції – здатності розпізнавати тонкі нюанси значення, інтонаційні акценти, стилістичні відтінки. Завдяки автентичності джерела учні мають змогу зануритися в реальні ситуації спілкування, а також поступово опановувати різні регістри мови – від офіційного до просторічного.

Отже, аналіз англомовних кінодіалогів у лінгвостилістичному аспекті дозволяє виявити не лише лінгвістичні закономірності побудови діалогу, а й художні прийоми створення глибокого комунікативного впливу. Ці дослідження становлять вагомий внесок у сучасну лінгвістику та можуть стати основою для подальших аналітичних розвідок у сфері мовного моделювання аудіовізуального дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійські фільми з субтитрами. URL: https://speechyard.com/uk/video/ (дата звернення: 22.04.2025).
2. Дивитися Субтитровані фільми онлайн українською мовою в HD якості. URL: https://uakino.me/filmy/subtitles/ (дата звернення: 22.04.2025).
3. Мельник М. Є. Кінотекст як особливий вид дискурсу. *Сучасні дослідження з іноземної філології.* 2014. № 12. С. 123–127.
4. Шахновська І. І., Кондратьєва О. В. Прагматична адаптація під час перекладу англомовних анімаційних фільмів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. Вип. 40. Т. 3. С. 96–99.
5. Netflix. URL: https://www.netflix.com/ (дата звернення: 22.04.2025).

Кирило Івлєв
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

ТЕМА ВЕЛИКОЇ ДЕПРЕСІЇ У ТВОРЧОСТІ Ш. АНДЕРСОНА ТА В. ФОЛКНЕРА: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Вплив Великої депресії на творчість багатьох американських письменників був значним. Митці, які починали свою літературну діяльність у 1910-ті та 1920-ті роки, кардинально змінювали світоглядні установки, засадничі підходи до творчості. Цікавими у цьому зв'язку є траєкторії творчої еволюції двох визначних постатей літературного процесу США 1930-х років: Шервуда Андерсона та Вільяма Фолкнера.

Ш. Андерсон, шанований і важливий в американському літературному каноні першої половини XX століття, починав шлях літератора, друкуючи свої твори в британських видавництвах, оскільки на батьківщині його книжки не користувались попитом [3, с. 157]. Утім, на початок 1930-х років Андерсон вже був провідним письменником. Його творчий вплив був визначальним для таких молодших колег по цеху, як Вільям Фолкнер та Ернест Гемінґвей. На початку 1930-х рр. Ш. Андерсон почав сповідувати ліві ідеї. Але він досить швидко розчарувався в них, і вже за кілька років знову повернувся до своїх попередніх консервативних переконань [7, с. 275].

Найбільш цікавим з погляду нашої проблематики є його роман «Beyond Desire» («По той бік бажання»), оприлюднений 1932 року. В центрі твору – зображення нелюдських умов праці робітників промислових південних штатів, які зазнають нещадної експлуатації з боку капіталістів. Написанню книги передувала поїздка Ш. Андерсона до Джорджії та спостереження за робітниками великих

промислових підприємств. Роман хронологічно є першим в шерезі творів подібної тематики в американській літературі [6, p. 656], що збільшує важливість його як літературної пам'ятки. Серед інших проблем письменник зачіпає у своєму творі ситуацію з освітою. Як показує автор на прикладі своїх героїв, соціальне походження великою мірою визначає майбутнє мешканців Півдня. Представники середнього класу мають фінанси для того, щоб оплатити освіту своїм нащадкам і таким чином відкрити їм шлях до кар'єрного розвитку і забезпеченого життя. В той час як робітники промислових підприємств позбавлені такої можливості через скрутне матеріальне становище і тому їхні діти не мають надії перспектив зробити добру кар'єру [6, с. 660].

Як стверджують дослідники, звернення до соціальних проблем, зображених в романі, знаменувало навернення Ш. Андерсона у комуніста. Цю ідеологічну трансформацію письменника спричинила Велика депресія. Але, як вже зазначалося, його ліві симпатії не були довготривалими. Уже 1933 року він розчарувався в ідеології пригноблених та повернувся на консервативні позиції [7, с. 275].

У працях, присвячених творчості Ш. Андерсона, вже давно закріпилася думка, що його романи слабші за його новелістику [7, с. 270]. Український літературознавець В. Державін, зокрема писав, що романи Ш. Андерсона «розтягнені, не мають потрібної в романі внутрішньої закінченості, дія іде в них мляво і нерівномірно… "дієвих осіб" в жодному його творі не буває більше як дві (всі інші персонажі мають цілком епізодичний характер) в його романах "нема .. нічого нового супроти новел та оповідань, отже, мусимо розглядати їх як невдатні спроби обернути новелу в роман» [1, с. 168]. Загалом можна погодитись з цим твердженням, оскільки Ш. Андерсон дійсно був передусім майстром малих прозових форм.

Що ж до творчої манери письменника, то науковці зараховують митця до течії американського натуралізму, для художньої методи якої характерна другорядність фабули, зосередженість на розкритті внутрішнього світу героїв, психологізм. Тому часто у творах представників цієї школи, і у Ш. Андерсона зокрема, оповідь не відзначається динамізмом, а сюжетні моделі побудовані радше ескізно. У цьому зв'язку доречно процитувати уривок з оповідання «З нізвідки в нікуди», в якому піддається критиці фабульний підхід до побудови художнього твору: «…коли б я був письменником, я не писав би так, як пишуть інші. Я говорив би зовсім мало про те, що люди роблять. Що вони роблять? З якого погляду це має вагу? Вони будують міста,. вони дружаться і появляють дітей, вбивають, роблять добрі діла. Але яке значіння це все має?» [1, с. 168]. Отже, наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. Ш. Андерсон перебував в екзистенційній кризі, що, безумовно, посприяло його наверненню до комунізму. Відповідно і проблематика його творів цього періоду носила гостроактуальний характер, а з ідеологічних акцентах, які ставив письменник, неважко витлумачити симпатію до лівих ідей.

Ще один знаковий літератор цього часу, на творчості якого позначилась Велика депресія – це Вільям Фолкнер. Протягом 1930-х рр. він публікував як романи (один з найвідоміших – «Light in August» («Світло в серпні»), так і новели. Важливою рисою творів В. Фолкнера є експерименти з формою. Найбільш прикметним у цьому відношенні є його роман «Шум і лють». Роман побудований з кількох частин – оповідей про одні й ті самі події від різних осіб – членів родини Компсонів. Подібні прийоми зустрічаємо і в його новелістиці. Д. Затонський писав, що «такий оповідний лад не тільки урівнює всі часові поверхи, роблячи кожен з них однаково допустимим. Він ще й релятивує будь-яку оцінку… Виникає гідний подиву стереофонічний і стереоскопічний ефект…» [2, с. 17].

Утім, роман «Світло в серпні» має більш традиційну романну структуру [4]. Цей твір критики відносять до американської «південної готики». У ньому заторкнуті дуже болючі станом на 1930-ті роки теми расової дискримінації, насильства, соціальної маргінальності, проблеми кризи традиційної сім'ї та інші. У творі перетинаються кілька сюжетних ліній: лінія афро-американця Джона Крістмаса і його коханки Джоанни Берден, вагітної жінки Ліни Гроув, яку покинув Лукас Берч та інші. У творі показані характерні для того часу соціальні явища: бутлегерство, контрабанда [4]. Фактично, це твір про різні типи соціальної стигматизації: стару діву Джоанну Берден, яку спільнота білих мешканців Джефферсона витіснила на маргінес за те, що її предки були аболіціоністами, а сама вона мала коханця-афро-американця; Джон Крістмас, афро-американець, який порушував «сухий закон», підпільно ведучи торгівлю спиртним укупі зі своїм компаньйоном Лукасом Берчем; священник Гейл Гайтавер, підданий остракізму внаслідок того, що його дружина не гребувала подружніми зрадами і вчинила самогубство. Тобто в романі основний акцент зроблений на протиставленні консервативного суспільства Півдня США та вимушених маргіналів, які стали жертвами цього консерватизму. Однак цікаво, що у творі стигматизації соціальних ролей з часом нівелюється. Так, після того, як Джо Крістмас вбиває Джоанну Берден, їй ніби символічно повертають статус повноправної членкині спільноти білих, за вбивство і зґвалтування якої необхідно помститись винуватцю – представнику нижчої касти – «ніггеру» [5, с. 54]. Отже, для В. Фолкнера в 1930-ті роки було важливо показати, який непевний статус соціальної маргінальності та як він може видозмінюватися.

Таким чином, події Великої депресії мали суттєвий вплив на світогляд визначних американських письменників. Зокрема, Ш. Андерсон в цей час звернувся у своїй творчості до актуальних проблем соціальної нерівності. Водночас, одною з центральних тем творів Вільяма Фолкнера під впливом масштабної соціальної кризи стала тема кризи та занепаду старих соціальних ролей, яку він найбільш докладно розкрив у своєму романі «Світло в серпні».

ЛІТЕРАТУРА

1. Державін В. Шервуд Андерсон і сучасний американський натуралізм. *Червоний шлях.* 1927. № 6. С. 164–177
2. Затонський Д. Фолкнер-новеліст. *Фолкнер В. Червоне листя. Новели* / Передм. Д. Затонського. Київ: Дніпро, 1978. 368 с.
3. Немеровська О. Протест занепадництва. *Червоний шлях.* 1930. № 11/12. С. 138–147.
4. Фолкнер В. Світло в серпні. Роман / перекл. з англ. О. Короля. Київ: Видавництво Жупанського, 2013. 352 с.
5. Al-Barhow A. R. Focusing on the Margins: «Light in August» and Social Change. *The Southern Literary Journal*. 2010. Vol. 42. № 2. Pp. 52–72.
6. Esplugas C. Sherwood Anderson's "Beyond Desire" and the Industrial South. *The Mississipi Quarterly*. 2010. Vol. 63. № 4. Pp. 665–678.
7. Geismar M. D. The Last of the Provincials: the American Novel, 1915–1925; H. L. Mencken, Sinclair Lewis, Willa Cather, Sherwood Anderson, F. Scott Fitzgerald. London: Secker & Warburg, 1947. 404 p.

Кирило Івлєв
Науковий керівник – ст. викладач Богуненко В. О.
м. Дніпро

РОЛЬ ОСВІТНІХ ПРАКТИК У ФОРМУВАННІ СПІЛЬНОТИ ВІЗАНТІЙСЬКИХ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ XIII-XV СТОЛІТЬ

Упродовж XIV ст. у візантійському суспільстві виникла та набула розвитку потужна педагогічна традиція. Її ключовою особливістю була неперервність. У середньовічному суспільстві освічені люди мали особливий соціальний статус. Зазвичай вони гуртувались навколо осередків культури, якими найчастіше були монастирі, двори монархів тощо. У межах цих осередків виникали спільноти інтелектуалів. Важливу роль відігравали в цьому процесі освітні практики. Метою дослідження є спроба з'ясувати, яке місце займали освітні практики у формуванні спільноти візантійських інтелектуалів XIII–XV ст.

В основі візантійської вищої освіти, як і на Заході, лежали тривіум та квадривіум. Причому, як відзначають дослідники, для візантійців важливішим був саме тривіум, оскільки ця частина програми передбачала засвоєння найвишуканіших давньогрецьких риторичних текстів [1, с. 28]

У XIV ст. світські візантійські інституції, в яких можна було отримати вищу освіту і які фінансували з імператорської скарбниці, переважно занепали. Натомість популярним серед ромеїв стало віддавати вчити дітей до приватних вчителів. Ці

педагоги займались як індивідуально, так і з групами студентів. При цьому існувала також практика, коли навчання бідних студентів у приватних вчителів оплачувала держава [4, с. 23].

Взаємини між вчителем та учнем, безперечно, є важливим фактором утворення інтелектуальної спільноти. Водночас важливим є те, що на цьому рівні соціальної самоорганізації вибудовувалися не тільки ієрархічні відносини типу вчитель – учень, тобто суто офіційні та прагматичні. Традиція виховання дітей у приватних вчителів у середовищі візантійської аристократії надавала взаєминам наставника та учня значно більше довірливості та глибини.

Дослідники відзначають, що вчитель з достатньою підготовкою міг викладати своїм учням низку дисциплін. Звичним також було вчитися в різних наставників. Наприклад, Георгій Геміст Пліфон (1355–1453), як припускає дослідник Вудгаус, міг бути учнем Димитрія Кидоніса (1324–1398) та Никифора Григори, а також зазнав впливу з боку Феодора Метохіта (1270–1332). Як бачимо, зв'язок між поколіннями вчених ромеїв був досить щільним. Григора, Метохіт та Пліфон були "трьома сполучними ланками світського гуманізму, який був важливою ознакою культурного життя Візантії в останні сто п'ятдесят років її існування" [5, с. 22].

Цікаво з'ясувати, яке значення у своєму житті надавали освіті самі вчені ромеї. Відповідь на це питання можна знайти, ознайомившись зі структурою автобіографії Никифора Влемміда, яку він починає не з опису свого походження та дитинства, що властиво для біографій того часу, але з того, де і як він навчався [3]. Водночас, враховуючи той факт, що освітні курси у Візантії базувалися як на античній, так і на християнській літературі, важливим є зрозуміти, яке ставлення у вчених ромеїв було до світських та релігійних елементів освіти. Дослідники пропонують окреслювати релігійні елементи як «внутрішнє» знання, а світське – як «зовнішнє», оскільки такий розподіл був характерний і для самих візантійців [2, с. 235]. Втім, як свідчать джерела, поділ між цими складовими освітньої бази є досить нечітким. В автобіографії Влемміда використовується до обох типів знань одне й те саме слово «logoi» [2, с. 236].

Влеммід пише, що він засвоював курс дисциплін послідовно. Так, навчившись читати, писати та опанувавши грамматику, він почав вивчати давньогрецьку поезію, передусім твори Гомера. Потім перейшов до студіювання «Риторики Гермогена», а з 16 років почав опановувати логіку. У цей час Влеммід, вивчивши «Звуки», «Категорії» та «Мистецтво тлумачення», намагався самотужки опанувати мистецтво риторики.

Знання основ риторичного мистецтва слугувало запорукою просування при дворі. При чому це стосувалося не тільки придворних, але й самого василевса, адже вміння добре писати і говорити вважалися одними з найважливіших навичок правителя [6, с. 41]. Найбільшої майстерності серед монархів в цій справі досяг, безперечно, Мануїл II Палеолог, учень Димитрія Кидоніса.

Цікаво у цьому зв'язку порівняти освіту типову з освітою, яку отримував спадкоємець престолу. Мануїл II Палеолог в одному зі своїх творів пише, що окрім риторики та інших теоретичних предметів його навчали і більш практичним речам: "день у день доводилось збувати час з моїми численними вчителями, які вчили багатьох інших речей – як вправлятися з луком і списом чи як гарцювати верхи" [6, с. 40]. Тобто аристократичне виховання передбачало також фізичний розвиток дитини. Адже правителі мали однаково добре володіти як пером, так і мечем. Цікаво, що тема фізичного вишколу згодом стала предметом жартів у листуванні Мануїла та його друзів, заснованих на стереотипі про інтелектуала як людини, яка займається винятково розумовою працею.

Заслуговує на увагу один досить важливий пасаж зі спогадів Никифора Влемміда, в якому інтелектуал зізнається, наскільки захопливою було для нього навчання: «коли я був дитиною, я вже осягнув мистецтво граматики, опанувавши її майже за чотири роки. Я не відзначався здібностями, проте не був і цілковитим бевзнем, але допитливість та наполегливість певною мірою виправили мої природні ґанджі. З превеликою завзятістю я приходив до школи раніше, а йшов звідти набагато пізніше за інших, і по тому, як всі учні розходились, я ще залишався досить довго наодинці з дидаскалами, від них я брав плоди знання лише для себе. До того ж мені доля присудила мудрих вчителів у духовних дисциплінах» [3, с. 2]. Отже, на думку інтелектуала, старанність та наполегливість учня у навчанні є чи не найголовнішими властивостями, які давали змогу учню досягти добрих результатів.

Прикметно, що важливим у процесі навчання було здобути якомога більше знань в різних галузях наук. Ідеалом вченого візантійця вважався енциклопедист, якого окреслювали поняттям полігістор. Тому не дивно, що Никифор Влеммід в автобіографії відзначив, що багато зусиль присвятив серед іншого студіюванню медицини, причому як теоретичній, так і практичній. Влеммід підкреслював, що зайнятися вивченням лікарської справи спонукав його батько, який теж був лікарем, і заробляв собі цим на прожиток [3, с. 3-4].

Водночас багато хто зі вчених ромеїв знаходив своє місце при дворі василевса в Константинополі або при дворах намісників правителя. Коло придворних формувало елітарну спільноту, яку об'єднувала, зокрема, знання античної культури. До обов'язків придворних, які займали впливові посади, входило виголошення святкових промов, як наприклад в дні іменин василевса. Ці промови укладалися за всіма правилами риторики та писалися архаїзованою мовою, чим автор демонстрував свою очитаність та майстерність, а відтак – приналежність до елітарного співтовариства освічених ромеїв. Відповідно, ці промови не виходили поза межі цієї спільноти, адже неосвіченому простолюду годі було зрозуміти їхній зміст [1, с. 30].

Окрім кар'єри придворного вчений ромей міг обрати викладацький фах. Але не завжди це ремесло приносило стабільний та достатній для безтурботного життя прибуток. Як приклад, можна навести випадок Феодора Гиртакена. Платня за

уроки, які він давав, була нерегулярною і часто не покривала всіх витрат інтелектуала. В його листах до різних придворних та учнів можна знайти численні прохання про матеріальну допомогу [4, с. 12].

Отже, класична освіта для вчених ромеїв попри "схоластичний" характер мала цілком практичне значення. Ці знання давали можливість забезпечити собі сталий заробіток та зробити придворну кар'єру. На прикладі автобіографії Никифора Влемміда можна побачити, наскільки важливим був період навчання в його житті та становленні як інтелектуала. Описані ним освітні практики впливали на формування ширшої спільноти візантійських інтелектуалів Пізньої Візантії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Harris Jonathan. "Institunal settings: the court, schools, church and monasteries" // The Cambridge Intellectual History of Byzantium, ed. by Anthony Kaldellis and Niketas Siniossuglou. (Cambridge: Cambridge University Press, 2017). 28.
2. Kladova A. The "Autobiography" of Nikephoros Blemmydes. On the Issue of Relations between Monasticism and scholarship in Byzantium // Scrinium. Journal of Patrology, Critical Hagiography and Ecclesiastical History. 2013. № 9. pp. 229–254.
3. Nicephpri Blemmydae Curriculum vitae et carmina / ed. A. Heisenberg. Lipsiae, 1896. 136 p.
4. The letters of Theodoros Hyrtakenos, greek text, translations and commentary by Apostolos Karpozilos and Georgios Fatouros. Athens: Kanakis Publishers, 2017. 400 p.
5. Woodhouse C. M. George Gemistos Plethon: The Last of Hellenes. Oxford : Clarendon Press, 1986. 392 p.
6. Çelik, Siren. Manuel II Palaiologos (1350-1425) A Byzantine Emperor in a Time of Tumult. Cambridge University Press. 2021. 48 p.

Тетяна Калина
Науковий керівник – ст. викладач Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

УНІКАЛЬНІСТЬ ДОСВІДУ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В 2014-2023 РОКАХ (НА МАТЕРІАЛІ УСНОЇ ІСТОРІЇ)

Унікальність досвіду волонтерського руху в Україні дозволяють простежити матеріали усної історії, передусім, інтерв'ю, які взяла авторка даної роботи у волонтерів Вікторії Тітової, Юлії Соловйової та Дмитра Рівного [4; 5; 6]. Також необхідні матеріали частково втілені у публікаціях історій волонтерів у інтернет-медіавиданнях [1; 2; 3]. Інтерв'ю з Вікторією Тітовою, Юлією Соловйовою та

Дмитром Рівним репрезентують різні перспективи волонтерського руху, що дозволяє на їх прикладі виявити спільні та унікальні риси досвіду українських волонтерів.

В інтерв'ю з Вікторією Тітовою виокремлюються кілька ключових аспектів розвитку волонтерства в Україні. Одним із основних є адаптивність та мобільність волонтерів у відповідь на виклики війни та соціальних криз. Від початку бойових дій на сході України у 2014 році волонтерський рух став виявом швидкої реакції громадян на екстремальні обставини. Спонтанність об'єднання громадян та швидке формування ініціатив стали характерною рисою українського волонтерства, що підкреслює його здатність до самоорганізації [6].

Загальна тенденція до використання цифрових платформ, які допомагають ефективно координувати волонтерську діяльність, стала помітною після початку війни. Вікторія наголошує на важливості цифровізації для розвитку волонтерства, адже це дозволяє залучати нових учасників і швидше реагувати на нагальні потреби. Це свідчить про перехід від традиційних форм волонтерської допомоги до інноваційних моделей.

Крім того, волонтерська діяльність стала важливим інструментом соціальних змін в Україні. Вікторія вважає, що «останніми роками стало очевидним, що волонтерська діяльність сприяла розвитку громадянського суспільства в Україні», що виражається й у волонтерстві: «…з'явилася нова культура волонтерства. Люди тепер більше усвідомлюють, наскільки важливими є спільні дії та підтримка оточуючих. Наслідком цього стало формування мережі соціальних проектів…» [6]. Вікторія підкреслює, що волонтерство не лише забезпечує негайну допомогу постраждалим, але й сприяє довготривалим соціальним реформам, включно з розвитком медицини, освіти та соціального захисту. Вікторія Тітова звертає увагу, що «збільшилася спеціалізація волонтерів» [6]. Це робить волонтерський досвід в Україні особливим, адже він поєднує надання гуманітарної допомоги із довгостроковими стратегіями впливу на суспільство. Також досвід волонтерки вказує не лише на брак допомоги і сприяння збоку держави, а часом, навпаки, волонтери «на практиці стикаються з бюрократією і недостатньою координацією» [6].

Інтерв'ю з Юлією Соловйовою додає нові перспективи до аналізу волонтерської діяльності в Україні. Юлія наголошує на тому, що волонтерський рух після 2014 року отримав нове життя, але справжній підйом відбувся після початку повномасштабної війни у 2022 році: у 2014 р. волонтерство переживало «злети руху, затишшя, і з початку повномасштабного вторгнення знов сильна активізація не тільки серед активної частини населення, а відбулося залучення більшості українців» [5]. Її особистий досвід, пов'язаний з юридичною підтримкою, надає особливого значення правовій допомозі, яку потребують волонтери і постраждалі.

Юлія так само, як і Вікторія, зазначає, що бюрократичні перешкоди є одним із основних викликів для волонтерів: «…недовіра до волонтерства і надзвичайна

бюрократія у частинах щодо передачі допомоги» [5]. Однак її юридичні знання дозволяють їй допомагати у подоланні цих перешкод, що робить її внесок у волонтерство унікальним. Її досвід демонструє важливість мультидисциплінарного підходу до волонтерської діяльності, де волонтери не лише надають фізичну чи фінансову допомогу, але й сприяють розв'язанню правових та організаційних проблем.

Крім того, Юлія акцентує увагу на важливості психологічної реабілітації, особливо для дітей військових та тих, хто постраждав від бойових дій. Її діяльність у цьому напрямку показує, як загальні тенденції волонтерства можуть доповнюватися особистими ініціативами, спрямованими на підтримку найбільш вразливих груп населення. Волонтерство для Юлії стало не лише інструментом допомоги, але й засобом соціального зміцнення, де важливу роль відіграє підтримка психологічного здоров'я постраждалих.

Юлія Соловйова вважає, що у майбутньому через затягнення війни можливі такі проблеми волонтерського руху, як втома і зневіра волонтерів, що частково може призвести до спроб обіймання їхнього місця «псевдоволонтерами», а це потягне за собою «…контроль державою цього руху і людей, які його уособлюють» [5].

Інтерв'ю з Дмитром Рівним додає ще одну важливу перспективу до розуміння українського волонтерства. Його досвід зосереджений на військовій допомозі, що є характерною рисою українського волонтерського руху після 2014 року. Військові ініціативи стали основним напрямом діяльності багатьох волонтерів, і Дмитро відзначає, що ця тенденція є унікальною для України. На відміну від інших країн, де волонтерство зазвичай зосереджується на соціальних питаннях, український досвід відзначається значним акцентом на підтримці армії.

Дмитро підкреслює, що за останні роки волонтерський рух став більш організованим, а співпраця з державними органами – більш системною. Він звертає увагу на проблему фейкових благодійних кампаній та необхідність більш ретельної перевірки волонтерських ініціатив. Це підкреслює важливість створення прозорих механізмів для забезпечення довіри суспільства до волонтерського руху.

Окрім того, Дмитро розповідає про те, як волонтерська діяльність сприяє особистісному розвитку. Від початкового прагнення знайти однодумців його мотивація змінилася, і тепер він бачить успіх у тому, наскільки його проекти впливають на суспільство [4]. Це показує, як волонтерський рух може змінювати не лише суспільство, але й самих волонтерів, перетворюючи їх на лідерів та агентів соціальних змін.

Щодо ролі держави у діяльності волонтерів, Дмитро Рівний відзначає, що «…волонтери часто вибирають незалежні ініціативи, щоб діяти швидше та гнучкіше» [4]. Так само, як і Юлія Соловйова, волонтер вбачає у майбутньому такі перешкоди для розвитку волонтерського руху, як «… виснаження ресурсів,

емоційне вигорання волонтерів, бюрократичні перешкоди, а також ризики зниження мотивації через тривалість війни» [4].

Порівнюючи досвід Вікторії Тітової, Юлії Соловйової та Дмитра Рівного, можна виокремити кілька загальних тенденцій, які об'єднують їхні інтерв'ю. По-перше, усі троє наголошують на важливості волонтерської діяльності як реакції на нагальні потреби суспільства, викликані війною та соціальними кризами. По-друге, кожен з них підкреслює важливість адаптивності та мобільності волонтерів, що дозволяє швидко реагувати на нові виклики. По-третє, волонтери відзначають проблеми у взаємодії з державними інститутами, що вказує на те, що недостатньо відпрацьований державний механізм цієї взаємодії. По-четверте, волонтери висловлюють в інтерв'ю занепокоєння щодо можливого наростання втоми та зневіри у зв'язку з тим, що війна набуває затяжного характеру.

Водночас, унікальність кожного досвіду полягає в акцентах, які роблять волонтери. Вікторія зосереджується на цифровізації та соціальних змінах, Юлія акцентує на юридичній допомозі та психологічній реабілітації, а Дмитро наголошує на військовій допомозі та необхідності прозорості в благодійних ініціативах. Аспект координування зусиль українських та закордонних волонтерів задля допомоги Україні демонструє досвід Олени Суєтової, яка співпрацює з польськими благодійниками [2]. Ольга Зміївська – волонтерка з Харкова, діяльність якої – приклад волонтерів, які організовують різноманітну допомогу мешканцям міст на межі активних бойових дій, які з різних причин не хочуть виїжджати [3]. Про свій досвід медика-волонтера Віктор Беліловець свідчить: «Спочатку це був патріотизм та потреба адреналіну. Тепер я не можу без цього жити. Хоча є сім'я, діти, я відчуваю, що потрібен там – на передовій» [1]. Ці особливості відображають різні аспекти волонтерського руху, роблячи його досвід багатогранним та унікальним.

Таким чином, український волонтерський рух можна охарактеризувати як унікальне явище, яке поєднує загальні тенденції розвитку суспільства з особливими викликами воєнного часу. Волонтерська діяльність в Україні не лише вирішує поточні проблеми, але й сприяє довготривалим соціальним змінам, зміцнюючи громадянське суспільство. Усноісторичні інтерв'ю дозволяють дослідити особистісний вимір волонтерського руху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Не скорені війною: портрет українського волонтера. Віктор Беліловець. *DW*. 2016. 24 серпня. URL: https://www.dw.com/uk/%D0%BD%D0%B5-%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%8E-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%82-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0/a-19496294 (дата звернення: 05.11.2024 р.)

2. Портрет на тлі війни. Олена, волонтер із Києва, яка тимчасово живе у Польщі. *LSM+* [Суспільні ЗМІ Латвії]. 2022. 16 жовтня. URL: https://ukr.lsm.lv/stattja/novini/novini/portret-na-tl-vyni-olena-volonter-z-kiva-jaka-timchasovo-zhive-u-polsch.a477904/ (дата звернення: 05.11.2024 р.).
3. Портрет на тлі війни. Ольга, волонтер із Харкова, що рятувала містян. *LSM+ [Суспільні ЗМІ Латвії]*. 2022. 14 жовтня. URL: https://ukr.lsm.lv/stattja/novini/novini/portret-na-tl-vyni-olga-volonter-z-harkova-scho-rjatuvala-mstjan.a477849/ (дата звернення: 05.11.2024 р.).
4. Рівний Дмитро. Інтерв'ю на тему «Специфіка волонтерського руху в Україні в 2014–2023 роках: індивідуальний досвід». Запис Тетяни Калини. 05.09.2024.
5. Соловйова Юлія. Інтерв'ю на тему «Специфіка волонтерського руху в Україні в 2014–2023 роках: індивідуальний досвід». Запис Тетяни Калини. 21.09.2024.
6. Тітова Вікторія. Інтерв'ю на тему «Специфіка волонтерського руху в Україні в 2014–2023 роках: індивідуальний досвід». Запис Тетяни Калини. 16.08.2024.

Стефанія Калініченко
Науковий керівник – доцент Скляр І. О.
м. Дніпро

СУЧАСНІ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ

Актуальність всебічного розкриття творчого потенціалу кожної дитини набуває особливої гостроти в умовах сьогодення. Сучасна стратегія розвитку національної освіти чітко визначає пріоритетність особистісного зростання школяра, максимального виявлення його талантів та інтелектуального збагачення, що ставить розвиток творчих якостей в основу навчального процесу. Адже головним орієнтиром сучасної педагогіки є визнання унікальності кожної дитини як неповторної особистості [4]. Традиційні методи навчання, такі як виклад учителя (лекція), бесіда, коментоване читання та демонстрація наочності (за Т. Ф. Бугайко, Ф. Ф. Бугайко), метод лекції, евристичної бесіди та самостійної роботи (за В. Я. Неділько), а також лекція, бесіда, самостійна робота та творче читання (за Є. А. Пасічником), були і залишаються актуальними інструментами в освітньому процесі. Їхня фундаментальність та перевірена часом ефективність є беззаперечними. Проте, для максимальної відповідності сучасним реаліям та потребам, ці класичні методи потребують модернізації. Додавання сучасного контексту та інтеграція новітніх технологій можуть значно підвищити їхню привабливість і результативність. Наприклад:

1) *виклад матеріалу учителем* можна трансформувати в інтерактивну онлайн-лекцію з використанням платформ для голосування, чатів для запитань і

відповідей у реальному часі, вбудованих інтерактивних завдань та віртуальних екскурсій. Замість монологу, це може бути сторітелінг з елементами гейміфікації або перевернутий клас, де учні знайомляться з теоретичним матеріалом самостійно, а час лекції присвячується обговоренню, розв'язанню проблем та поглибленому аналізу;

2) *бесіда* може бути збагачена використанням онлайн-дошок для спільного брейнштормінгу, віртуальних дискусійних форумів для асинхронного обговорення, інструментів для проведення опитувань та миттєвого збору думок (Mentimeter, Kahoot!). Можна використовувати віртуальні симуляції для створення контексту для бесіди.
3) *коментоване читання* можна включати в роботу з електронними текстами з можливістю коментування та виділення, використання онлайн-словників та ресурсів для миттєвого з'ясування незрозумілих слів, аналіз текстів за допомогою інструментів штучного інтелекту для виявлення ключових тем та аргументів, створення спільних анотацій та обговорень у віртуальному просторі.
4) *демонстрація наочності з використанням технічних засобів навчання* може бути значно розширена за допомогою віртуальної та доповненої реальності, інтерактивних 3D-моделей, віртуальних лабораторій та симуляцій, відеоуроків високої якості, інтерактивних презентацій з вбудованими мультимедійними елементами та можливістю керування об'єктами;
5) *метод евристичної бесіди* може бути реалізований через онлайн-платформи для спільної роботи над проблемними завданнями, використання віртуальних дошок для фіксації гіпотез та ідей, застосування інструментів для візуалізації складних концепцій (наприклад, mind maps), організацію віртуальних командних проєктів з подальшим обговоренням результатів;
6) *метод самостійної роботи* може бути підтриманий персоналізованими навчальними платформами, онлайн-ресурсами з адаптивним контентом, інструментами для відстеження прогресу та самооцінки, можливостями для створення власних навчальних матеріалів (презентацій, відео, блогів) та обміну ними з іншими учнями.
7) *творче читання* може бути стимульоване через створення інтерактивних історій з вибором сюжету, написання фанфіків та продовжень у віртуальних спільнотах, створення буктрейлерів та відеовідгуків, організацію віртуальних літературних клубів з обговореннями у відеоформаті або чатах [2].

Зберігаючи цінність традиційних підходів, їхня інтеграція з сучасними технологіями та педагогічними ідеями відкриває нові можливості для більш глибокого, залученого та ефективного навчання, що відповідає потребам цифрового покоління.

Отже, у контексті сучасної освіти, де пріоритетом є всебічний розвиток особистості учня, розкриття їхнього творчого потенціалу засобами літератури

набуває особливого значення. Традиційні методи навчання вже не є достатньо ефективними для активізації пізнавальної діяльності та формування самостійного мислення. Тому для розвитку творчих здібностей учнів на уроках літератури необхідний комплексний підхід, що включає активне використання інтерактивних методів, новітніх технологій, інтеграцію літератури з іншими видами мистецтва, створення сприятливого середовища для самовираження та підтримку творчих спроб учнів з боку педагога. Лише за таких умов урок літератури стане простором для спільної творчості, глибокого сприйняття художніх текстів та формування життєво компетентної, творчої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Привалова С. В. Формування літературно-творчих та мистецьких інтересів учнів основної школи у процесі вивчення української літератури. *Українське літературознавство*. 2011. Вип. 11. С. 70–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ulvzsh_2011_11_5 (дата звернення: 21.04.2025).
2. Пультер С. О., Лісовський А. М. Методика викладання української літератури. StudFiles. URL: https://studfile.net/preview/5722015/ (дата звернення: 03.05.2025).
3. Рябуха Л. В. Формування та розвиток творчих здібностей учнів на уроках української мови та літератури. vseosvita. URL: https://vseosvita.ua/library/embed/001drc-88b6.doc.html (дата звернення: 21.04.2025).
4. Савка В. Розвиток творчих здібностей школярів на уроках зарубіжної літератури. Наурок. URL: https://naurok.com.ua/z-dosvidu-roboti-rozvitok-tvorchih-zdibnostey-shkolyariv-na-urokah-zarubizhno-literaturi-347388.html (дата звернення: 21.04.2025).
5. Тименко В. М. Розвиток літературно-творчих здібностей старшокласників засобами інтеграції різних видів мистецтв. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/9440/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20_%D0%A2%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%92.%D0%9C._.pdf (дата звернення: 21.04.2025).
6. Токарчик Н. М. Розвиток творчих здібностей учнів як засіб виховання креативної особистості на уроках української мови та літератури. URL: https://naurok.com.ua/rozvitok-tvorchih-zdibnostey-uchniv-yak-zasib-vihovannya-kreativno-osobistosti-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-364441.html (дата звернення: 21.04.2025).

Катерина Климентовська
Науковий керівник – доцент Руденко М. Ю.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ФОНДУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ XIX СТОЛІТТЯ

Формування фразеології німецької мови у XIX столітті було важливим аспектом її розвитку, зокрема в контексті соціокультурних змін та впливу інших мов.

XIX століття в Німеччині є періодом багатьох соціальних та політичних змін в мові. Цей період був часом зростання національної свідомості, що, своєю чергою, вплинуло на мовну практику. Нові терміни та фрази, пов'язані з політичними, соціальними і культурними процесами, стали важливим способом відображення національної самосвідомості німецького народу [1].

У першій половині XIX століття лексикографія не зазнала суттєвих змін, і був укладений лише один латино-німецький словник, що відображав погляди німецької еліти на те, що місцеве населення, можливо, не слід ігнорувати, а варто просвітити та германізувати [1].

Зміни почалися в середині століття, коли почався латвійський національний рух, очолюваний неолатишами — національно свідомими латишами, які відмовлялися від германізації, на відміну від багатих та освічених попередників [1].

Покращення освіти того періоду сприяло виникненню нових термінів, пов’язаних з наукою та ідеями Просвітництва, що також мало вплив на розвиток фразеології. Дискусії з питань освіти та знань сприяли появі великої кількості нових термінофразеологізмів, які стали невід’ємною частиною культурного дискурсу.

Загалом, соціокультурні зміни, що відбувалися в Німеччині в XIX столітті, мали вагомий вплив на формування й розвиток фразеології того періоду. Вагомі трансформації в суспільстві значно вплинули на мовлення та використання фразеологізмів.

Появу та розвиток національної свідомості можна вважати однією з основних змін XIX століття в Німеччині. Німецький національний рух мав на меті об'єднання німецькомовних регіонів і формування спільної національної ідентичності, що знайшло своє відображення і в мові, що збагатилася новими поняттями й фразами, які стосувалися ідеї патріотичної належності та гордості за націю [3].

Зміни в соціальній структурі суспільства та появу нових економічних термінів прийняти пов’язувати саме з індустріалізацією. Фразеологізми, пов’язані з промисловістю, технологічними нововведеннями та економікою, що демонстрували вплив змін на життя громадян, беруть свій початок саме в цей період. Терміни, пов’язані з урбаністичними процесами, соціальними питаннями та змінами у стилі життя, закріпилися в щоденній мовній практиці [2].

Національний рух, що активно розвивався в Німеччині впродовж XIX століття, істотно вплинув на формування загальнонаціональної ідентичності. Важливою складовою цього процесу стала мовна уніфікація. Після об'єднання Німеччини у 1871 році літературна німецька мова була закріплена як загальноприйнята мовна норма, що отримала підтримку через освітні та політичні реформи, внаслідок чого вона активно поширювалася серед різних прошарків населення [3].

Літературний підйом епохи романтизму, реалізму та інших напрямів мав істотний вплив на розвиток німецької мови, зокрема фразеології. Провідні письменники того часу, зокрема Гете й Шиллер, активно використовували нові фразеологічні конструкції, які згодом інтегрувалися в повсякденне мовлення. Через свої твори вони відображали естетичні ідеали, соціальні проблеми й культурні цінності також мали вплив на мову, тим самим роблячи її середовище більш насиченим і витонченим.

Міграційні процеси відіграли важливу роль у трансформації німецької фразеології. Зростання чисельності міського населення та інтенсивна взаємодія представників різних етнічних і культурних груп на території Німеччини зумовили появу нових мовних потреб. Це сприяло формуванню виразів і термінів, які точніше відображали нові форми соціальних відносин, мультикультурне середовище та зміну суспільної динаміки. Активне запозичення лексичних одиниць з інших мов і регіональних діалектів не лише збагатило фразеологічний фонд німецької мови, а й засвідчило її здатність адаптуватися до нових реалій міжкультурного спілкування.

Отже, соціокультурні зміни в Німеччині у XIX столітті, зокрема розвиток національної ідентичності, індустріалізація, освітні реформи, літературний бум і міжкультурні впливи, мали значний вплив на мову. Вони не лише розширили словниковий запас, а й стали відображенням глибинних змін у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Daum A. Social Structures and Language Use in Nineteenth Century Germany. Social Science Studies. 2012. 512 S.
2. Müller J. Sprache und Ideologie: Linguistische Analysen zur nationalsozialistischen Propaganda. München: Verlag C.H. Beck. 1995. 142 S.
3. Müller, K. Deutsche Militärtraditionen im 19. Jahrhundert. Berlin: Historische Verlag. 2005. 214 S.

Дар’я Комарова
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Дніпро

КАТЕГОРІЯ МОДАЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ПРАВОВИХ ТЕКСТІВ

Модальність у правових текстах має специфічне функціональне навантаження, яке відрізняє її від інших текстових жанрів. Її використання зумовлено прагненням регулювати поведінку суб’єктів через формулювання юридичних норм, що вказують на обов’язковість, дозволеність або можливість дій. Особливість правових текстів полягає у необхідності забезпечити точність, однозначність та правову обґрунтованість висловлювань, що досягається через специфічні модальні конструкції [1].

Модальність у правових документах зазвичай є об’єктивною. Її завдання – відобразити відношення між суб’єктом права та діями, які регулюються юридичними нормами. У таких текстах модальність спрямована не стільки на передачу особистого ставлення мовця, скільки на формулювання імперативів, які мають безумовне значення у певному контексті. Наприклад, юридичні норми визначають, що особа «зобов’язана», «має право», «не може» чи «повинна утриматися» [1].

Головними засобами вираження модальності в правових текстах є модальні дієслова, аналітичні конструкції, частки та спеціалізована юридична термінологія. В англійських текстах часто застосовуються модальні дієслова на кшталт «shall», «must», «may», «can», які дозволяють чітко позначати рівень обов’язковості чи дозволеності дій. У перекладі українською мовою ці конструкції передаються через відповідні словосполучення: «зобов’язаний», «має право», «може» тощо. Такий підхід забезпечує формування однозначного правового змісту, необхідного для уникнення правових колізій [2].

Модальність у правових текстах поділяється на деонтичну та епістемічну. Перша визначає нормативність дій, тобто їх необхідність, допустимість чи заборону. Наприклад, у нормативно-правових актах зустрічаються формулювання, що вказують на вимогу виконання певної дії: «особа зобов’язана надати інформацію у визначений строк». Епістемічна модальність є менш поширеною, адже юридичні тексти переважно уникають припущень чи ймовірних оцінок, натомість фокусуються на категоричності. Проте в судових рішеннях чи експертних висновках може траплятися вживання епістемічних форм для висловлення оцінки доказів чи правових ситуацій [2].

Особливе значення мають імперативні формулювання, які закладають основу для тлумачення юридичних норм. Наприклад, у міжнародному праві часто використовуються фрази «States shall ensure compliance» або «Parties must act in accordance with», які передають високий ступінь обов’язковості. В українській мові

аналогічні конструкції мають більш розгалужену систему вираження через комбінацію модальних дієслів, прислівників та підрядних речень, що дозволяє досягати необхідного рівня точності у переданні правових вимог [3].

Правові тексти вимагають чіткого вираження модальності та структурної організації, що сприяє її реалізації. Юридична мова включає велику кількість умовних конструкцій, які посилюють модальний характер тексту. Наприклад, в англійських документах часто зустрічаються формулювання типу «if a party fails to comply, the agreement shall be terminated», що поєднує деонтичну модальність із умовним способом. В українських текстах схожі конструкції реалізуються через складнопідрядні речення, де підкреслюється залежність виконання норм від настання певних умов [6].

Характерною рисою модальності у правових текстах є уникнення багатозначності, яка могла б призвести до неоднозначного тлумачення. Це досягається за рахунок стандартизації юридичної термінології, що передбачає використання чітко визначених слів та формул. Наприклад, дієслово «shall» в англійських текстах завжди вказує на обов'язковість, тоді як «may» позначає дозвіл. Українські аналоги цих конструкцій також є сталими та відповідають юридичній традиції [3].

Отже, модальність у правових текстах виконує регулюючу функцію, забезпечуючи зрозумілість, точність та обґрунтованість юридичних норм. Її використання базується на поєднанні граматичних та лексичних засобів, які дозволяють виражати необхідність, можливість або заборону. Вивчення цього феномена дає змогу глибше зрозуміти механізми формулювання юридичних норм у різних мовах та адаптувати їх для потреб юридичної практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брещина В.М Мозгунова В.В. Когнітивні аспекти теорії модальності. *Мовознавство*, 2013, № 2-3. С. 128–148. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/183745/09-Britsyn.pdf?sequence=1 (дата звернення: 16.12.2024).
2. Войналович Л. П. Модальність як багатогранна лінгвістична категорія. URL: http://eprints.zu.edu.ua/14786/1/2_Войналович_Л.П__Ніжин.pdf (дата звернення: 16.12.2024).
3. Гандзюк О. Функціонально-семантичне навантаження модальних синтаксем // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць. Вип.7. Харків: ХДПУ, 2001. С. 91–98.

Аліса Корольова
Науковий керівник – доцент Шкуропат М. Ю.
м. Дніпро

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ВІДТВОРЕННІ СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ФУНКЦІЙ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ «БРАМА БАЛДУРА»)

Фразеологізми або фразеологічні одиниці (ФО) посідають особливе місце у словниковому складі англійської мови. Їх специфічна структура приваблює і викликає неабияку зацікавленість науковців, а з іншого боку, вимагає серйозного аналізу змісту та форми мовних одиниць. ФО є частиною культури англійського народу, тому потрібно знати і розуміти їхню структуру, семантику та суть, тому що без знань та розуміння ФО дуже важко осягнути національний склад мислення носіїв мови [2, с. 134].

Проблему перекладу фразеологічних одиниць вивчали багато дослідників. Це надзвичайно складна справа адже для адекватного перекладу ФО перекладачеві необхідно врахувати і по можливості повністю передати всі її компоненти, а саме: образний, наочний, емоційний, стилістичний і національно-етнічний [4, с. 47].

Для того, щоб зберегти не лише семантику фразеологізму, але і його експресивність та комунікативну цінність в мові перекладу, перекладачі можуть використовувати не тільки різні способи перекладу, а й трансформації. Здебільшого перекладацькі трансформації можна побачити у фразеологізмах без повного або часткового еквіваленту, але є виключення, коли його семантика передається за допомогою інших слів або конструкцій і не є точним відтворенням фразеологізму.

Перекладацькі лексичні трансформації – це різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу. Такі прийоми застосовується тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані в перекладі з причин невідповідності з погляду значення і контексту [3, с. 301].

Для проведення дослідження нами було обрано такі перекладацькі трансформації: генералізація, конкретизація, змістовий переклад та антонімічний переклад.

Конкретизація – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вужчої семантики [3, с. 300]. Вона частіше застосовується тоді, коли перекладаються слова з дуже широким, навіть розмитим значенням, на кшталт thing, matter, piece, affair, entity, unit, challenge, range, claim, concern, weakness, fine, good, useful, to be, to go, to get, to come тощо [3, с. 301].

Генералізація – це лексична трансформація, внаслідок якої слово із вужчим значенням, що перекладається, замінюється в перекладі на слово із ширшим значенням (явище за своїм значенням повністю протилежне конкретизації) [8].

Змістовий розвиток – це заміна словникового відповідника певного слова або словосполучення контекстуальним, значення якого логічно пов'язане зі значенням вихідної одиниці [1, с. 145].

Антонімічний переклад – це лексико-граматична трансформація, при якій відбувається заміна стверджувальної форми в оригіналі на заперечну форму у перекладі, і навпаки, та супроводжується зміною лексичної одиниці мови оригіналу на одиницю мови перекладу з протилежним значенням. Як зазначає В.І.Карабан, термін «антонімічний переклад», який трапляється у перекладознавчій літературі, є неточним, оскільки слова, що перекладаються, не замінюються на антонім у мові перекладу, а лише змінюють форму на протилежну, тоді як його зміст, значення залишається без особливих змін. Зазвичай використовується у реченнях з подвійним запереченням.

Загальна кількість перекладацьких трансформацій у нашій вибірці нараховує 37 позицій. Докладніше кількісний розподіл перекладацьких трансформацій та їхній зв'язок з різними способами перекладу можна побачити у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Кількісні показники перекладацьких трансформацій

Трансформація \ Спосіб	**Повний еквівалент**	**Частковий еквівалент**	**Одне слово**	**Описовий переклад**	**Калькування, вільний переклад**
Генералізація	0	6	3	3	0
Конкретизація	3	4	5	6	0
Змістовий розвиток	0	1	1	2	0
Антонімічний переклад	0	1	0	1	0
Загальна кількість	3	11	9	14	0

Як можна побачити з цієї таблиці, жодне калькування або вільний переклад не зазнали перекладацьких трансформацій, їхня загальна кількість у цьому випадку буде дорівнювати нулю. Найчастіше трансформації використовувались під час використання описового перекладу, коли не було можливості добрати повний або частковий еквіваленти до заданого фразеологізму. Це пов'язано з тим, що навіть під час описового перекладу треба передати якомога точніше семантику фразеологізму з мови оригіналу. Цю думку можна підтвердити за допомогою Таблиці 1, де перевагу, порівняно з іншими видами перекладацьких трансформацій, отримало саме явище конкретизації.

Приклад генералізації: May the Absolute continue to guide your hand, sir. – Най Абсолют і далі направляє вас, пане [5].

Приклад конкретизації: You might have the manners of an imp, but you have a noble heart.– Хоч ти й хамиш, як чортеня, але маєш шляхетне серце [5].

Приклад змістового розвитку: Excellent! I'll have a rummage around and help myself in my own good time. – Прекрасно! Я попорпаюся трохи, а тоді пригощуся, щойно наберуся духу [5].

Приклад антонімічного перекладу: Everyone playing nice here? – Ніхто нікому не грає на нервах? [5]

Найбільш уживаною трансформацією в межах проаналізованої вибірки стала конкретизація (48,65%), що свідчить про прагнення перекладачів зробити фразеологізм більш доступним і зрозумілим для україномовного реципієнта шляхом додавання деталей або образних елементів. Антонімічний переклад (5,41%) використовувався зрідка, однак був ефективним інструментом для адаптації фразеологізмів засобами цільової мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богайчук О. С. Лексичні трансформації в перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Серія: Філологія. 2021 № 49 Т. 2. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v49/part_2/34.pdf (дата звернення: 05.02.2025)
2. Глуховська М. С. Підходи до тлумачення поняття фразеологічної одиниці та обмеження складу фразеології англійської мови. Вчені записки таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 33 (72) № 5, 2022. Частина 1. С. 134–138. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/5_2022/part_1/5-1_2022.pdf#page=144 (дата звернення: 10.11.2024)
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця. 2004. 560 с.
4. Нагорна Марина. Основні шляхи перекладу фразеологізмів українською мовою. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2016_2/16.pdf (дата звернення: 20.01.2025)
5. Baldur’s Gate 3. URL: https://store.steampowered.com/app/1086940/Baldurs_Gate_3/ (дата звернення: 07.11.2024)

Єлизавета Кравченко
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

РИСИ ГОТИЧНОЇ ПОЕТИКИ У РОМАНІ Ч. ДІККЕНСА «GREAT EXPECTATIONS»

Готична традиція в літературі зародилася наприкінці XVIII століття в Англії та суттєво вплинула на подальший розвиток національної словесності. Зазвичай готику розглядають як вияв передромантизму. В готичному романі акцентуються сильні емоції, жах поєднується із задоволенням, смерть із романтичними почуттями. Також, автори готичних творів досліджують похмуре, надприродне становище та психологічні складнощі людської психіки [1, с. 237]. Похмура та загадкова атмосфера складає характерну рису жанру. Канонічною властивістю готичної літератури є місце дії: сюжетні колізії творів часто пов'язані з ізольованими напівзруйнованими замками, монастирями або маєтками. Ці місця не лише слугують тлом, але і є важливими для оповіді, символізуючи психологічні стани персонажів і центральні теми історії.

Ці та інші особливості готичної поетики знайшли відображення в творчості Ч. Діккенса. Метою пропонованої розвідки є висвітлення рис готики в пізньому романі класика англійської літератури – «Great Expectations» (1861).

Аналіз діккенсівського твору з точки зору готичної естетики почнемо з розгляду хронотопу. Відомий образ опис особняка міс Гевішем одразу занурює читача в готичний простір: «Within a quarter of an hour we came to Miss Havisham's house, which was of old brick, and dismal, and had a great many iron bars to it. Some of the windows had been walled up; of those that remained, all the lower were rustily barred. There was a courtyard in front, and that was barred; so we had to wait, after ringing the bell, until some one should come to open it» [2, p. 41], – опис старого, похмурого будинку із заґратованими вікнами та зачиненим двором створює атмосферу ізоляції й заточення.

Дім міс Хевішем ніби є фізичним втіленням її внутрішнього стану: вона так само закам'яніла в часі, відгороджена від світу, зруйнована: «It was spacious, and I dare say had once been handsome, but every discernible thing in it was covered with dust and mould, and dropping to pieces. The most prominent object was a long table with a tablecloth spread on it, as if a feast had been in preparation when the house and the clocks all stopped together. An epergne or centre-piece of some kind was in the middle of this cloth» [2, с. 61]. Оповідач роману, хлопчик Піп, зауважує «I heard the mice too, rattling behind the panels, as if the same occurrence were important to their interests. But the black beetles took no notice of the agitation, and groped about the hearth in a ponderous elderly way, as if they were short-sighted and hard of hearing, and not on terms with one another» [2, p. 61], – павуки, миші, жуки стали справжніми господарями

цього місця. Символіка павутиння над святковим столом є виявом гіркої іронії: свято, яке так і не відбулося, обросло пилом і перетворилося на мертвий символ марних сподівань. «So unchanging was the dull old house, the yellow light in the darkened room, the faded spectre in the chair by the dressing-table glass, that I felt as if the stopping of the clocks had stopped Time in that mysterious place, and, while I and everything else outside it grew older, it stood still. Daylight never entered the house as to my thoughts and remembrances of it, any more than as to the actual fact. It bewildered me, and under its influence I continued at heart to hate my trade and to be ashamed of home» [2, p. 90], – у цьому фрагменті Ч. Діккенс продовжує створювати гнітючу готичну атмосферу будинку міс Хевішем. Автор підкреслює ілюзію застиглого в часі простору.

Маєток міс Гевішем нагадує типове готичне місце: це занедбаний, темний будинок, пронизаний атмосферою минулого. Пил, павутина, старий весільний стіл, накритий так, ніби час у ньому зупинився. Закриті віконниці, що не пропускають денне світло, створюють похмурий настрій. Впродовж роману Ч. Діккенс малює різноманітні похмурі пейзажі. Наприклад, болота – місце зустрічі Піпа з каторжником Магвічем. Вони описані як дикий простір, що створює відчуття небезпеки.

Готичній літературі притаманні певні типи персонажів. Одним із них є образ лиходія, незмінно присутній у готичному романі. Сам сюжет вимагає присутності негативного персонажа, того, хто навіюватиме жах не тільки решті героїв, а й читачеві.

У романі «Great Expectations» образ злодія не є однозначним, так само, як і в класичних зразках готики. У романі є декілька героїв, які тією чи іншою мірою відповідають готичному архетипу злодія, вони відіграють важливу роль у розвитку сюжету та створенні відповідної атмосфери, а саме – керують долею головного героя – Піпа. Абель Мегвіч – людина, якій Піп допоміг втекти. На початку книги ми не знаємо його справжнього ім’я, його перша поява – справжня сцена жаху: змучений, небезпечний каторжник у болотах, що загрожує маленькому хлопчику: «Hold your noise! cried a terrible voice, as a man started up from among the graves at the side of the church porch. Keep still, you little devil, or I'll cut your throat!» [2, p. 9]. Перше враження Піпа та їхня зустріч на болотах: «A fearful man, all in coarse gray, with a great iron on his leg. A man with no hat, and with broken shoes, and with an old rag tied round his head. A man who had been soaked in water, and smothered in mud, and lamed by stones, and cut by flints, and stung by nettles, and torn by briars; who limped, and shivered, and glared, and growled; and whose teeth chattered in his head as he seized me by the chin. Oh! Don't cut my throat, sir, – I pleaded in terror. Pray don't do it, sir» [2, p. 7]. Однак, згодом, його образ змінюється: він стає благодійником Піпа, що суперечить класичному злодійському архетипу, але додає історії ще більшої загадковості та готичної багатозначності.

Наступний персонаж, в руках якої знаходяться долі Піпа та Естели, – це Міс Хевішем. Вона керує долями людей, майже як лялькар. Її бажання помсти перетворює її на фатальну фігуру, що руйнує життя інших, попри це, її важко назвати «злом» у чистому вигляді – скоріше вона є жертвою власних страхів і травм, що знову-таки відповідає готичним традиціям.

Автор знайомить нас з образом міс Хевішем таким чином: «I had heard of Miss Havisham up town, – everybody for miles round had heard of Miss Havisham up town, – as an immensely rich and grim lady who lived in a large and dismal house barricaded against robbers, and who led a life of seclusion» [2, p 39]. Цей опис одразу працює на готичну поетику: пов'язаний з мотивами ізольованості, темряви, відчуттям зачиненості й страху. Друга цитата поглиблює це враження: міс Хевішем порівнюється із мерцем, а її весільне вбрання нагадує тлінний пил, що ось-ось розсиплеться: «So she sat, corpse-like, as we played at cards; the frillings and trimmings on her bridal dress, looking like earthy paper. I knew nothing then of the discoveries that are occasionally made of bodies buried in ancient times, which fall to powder in the moment of being distinctly seen; but, I have often thought since, that she must have looked as if the admission of the natural light of day would have struck her to dust». *«What have I done! What have I done!»* [2, p. 268], – цей вигук героїні після усвідомлення наслідків своїх вчинків показує, що вона не є злом у чистому вигляді. Вона глибоко страждає від власної помсти та самотності.

Ще один персонаж роману – Компісон – є справжнім антагоністом. Він виступає уособленням підступності та брехні. Саме він обдурив міс Хевішем, перетворивши її життя на трагедію; його протистояння з Магвічем додає історії напруження та атмосфери фатальної приреченості. Як і багато класичних готичних злодіїв, він діє з тіні, маніпулює іншими, але зрештою отримує справедливе покарання. Він зламав життя міс Хевішем, що відображає його роль як руйнівника доль. Мегвіч розповідає про Компісона як про людину, яка змушувала інших працювати на нього, використовувала їх у своїх цілях: «That man got me into such nets as made me his black slave. I was always in debt to him, always under his thumb, always a-working, always a-getting into danger» [2, p. 234]. Класичний лиходій готичного роману виявляється не просто злочинцем, а ще і зрадником – він намагається врятувати себе за рахунок інших, підставляючи Магвіча. Але, як багато готичних антагоністів, він отримує фатальне і неминуче покарання, зникаючи в темній безодні. Його смерть у річці символічна.

Один з провідних мотивів реалістичної літератури XIX століття – «втрачені ілюзії» – майстерно увиразнений у романі Ч. Діккенса «Great Expectations». Його, певним чином, можна назвати характерним і для готичної прози – адже персонажі класичної готики також багато мріють і переживають розчарування, на які вони приречені долею. Піп, головний герой твору, нічого не робить для досягнення бодай чогось у житті: він просто сподівається на диво, на те, що щастя «саме звалиться йому на голову». А коли це справді трапляється, Піп починає вірити, що

благодійником його є якась знатна й багата старенька або прекрасна вихована дівчина, але це не так. Його благодійник – каторжник, якого Піп колись врятував від переслідувачів. Великі, але невиправдані, мрії та бажання Піпа приводять його до суцільних розчарувань.

Отже, роман «Great Expectations» органічно поєднує готичні елементи з соціальною критикою та глибоким психологізмом. Вплив готичної традиції виявляється у похмурій атмосфері, ізольованих локаціях, моторошних персонажах та темах фатальної приреченості й розчарування. Центральна тема роману – зіткнення великих сподівань із гіркою реальністю також корелюється з естетикою готики. Піп вірить у чудо й соціальний злет, однак його ілюзії руйнуються, що підкреслює песимістичний настрій пізньої творчості Ч. Діккенса. Таким чином, готичні мотиви в романі підсилюють загальну тему розчарування та неминучого зіткнення з правдою життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1: А–Л. 608 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kovaliv_Yurii/Literaturoznavcha_entsyklopediia_U_dvokh_tomakh_T_1/
2. Dickens Ch. Great Expectations. URL: https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/great_expectations_dickens.pdf

Еллада Кралікаускас
Науковий керівник – доцент Архіпова І. М.
м. Дніпро

PRECEDENT PHENOMENA IN CONTEMPORARY ENGLISH-LANGUAGE MEDIA: TYPOLOGICAL FRAMING AND AUDIENCE EFFECTS

Precedent phenomena play a central role in shaping how English-language media present current events and influence public understanding. The analysis of articles from major international sources—including BBC News, The Guardian, CNN, Reuters, and NHK World—shows that culturally familiar and intertextual phrases are more than just stylistic devices. As Allan and Jaszczolt [1] explain, they activate shared cultural knowledge and help audiences interpret news more easily. Their frequent use in headlines and stories reflects how shared references shape emotional reactions, preferred interpretations, and political opinions.

These language units—ranging from idioms to political slogans—help journalists convey complex political, legal, or emotional content in a way that feels clear and familiar.

Idioms like "ball in China's court," "wolf in sheep's clothing," or "red line" make diplomatic conflicts easier to grasp. The "carrot and stick approach," for instance, shows how both rewards and threats are used together in diplomacy or negotiations.

Institutional labels like "Road Traffic Act" or "ceasefire must be the first step" give a sense of legal seriousness and procedure, even in tense political situations. Expressions like "blue ticket" in Japanese news or "reciprocal tariffs" in international trade debates show how official language lends weight and structure to enforcement. Phrases like "freeze the territorial lines" act as polite ways of discussing partial territorial concessions, softening their political impact.

Pop-cultural and intertextual references add emotional appeal and help the audience connect with stories. For example, "Born This Way" is more than a reference to an LGBT anthem—it also represents pride, authenticity, and acceptance in social and political discussions. "Lost in Translation" is often used to talk about language barriers and the role of technology in solving them. In reports about Lady Gaga, phrases like "My queen" express admiration and fan devotion, turning celebrities into powerful cultural symbols.

Political slogans and branding play a big part in shaping public opinion. Phrases like "Make America Healthy Again" or "Peace Deal DONE!" simplify political messages and make them more persuasive. "Children eat for free, parents are laid off" criticizes contradictions in welfare policies, while "Born to be champions" connects educational programs to national pride.

Historical and legal references give moral and institutional support to political arguments. For instance, "borders should not be changed by force" refers to international law and post-WWII agreements. Phrases like "ongoing occupation," "everlasting peace," and "Crimea is the homeland of the indigenous Crimean Tatar people" recall past injustices and legal principles to support specific viewpoints. Using terms like "de jure" and "de facto" helps explain the difference between legal recognition and actual control.

Technological and futuristic phrases highlight progress and innovation. Terms like "flying car," "cutting-edge solar cells," and "Da Vinci surgical robot" present new technologies as signs of development and modernity. References like "AI that beat champions of Go and Shogi" or "break out of factories into the home" suggest major shifts in how technology affects everyday life.

Social commentary and metaphorical expressions are used to critique political systems or call attention to underlying problems. "Goldmine for corrupt officials" points to the risks of corruption in large-scale welfare programs. The phrase "gender-essentialist worldview" is used to criticize traditional or regressive views on gender roles in certain media spaces. "Gateway drug into more extreme ideologies" describes how certain types of online content can slowly lead audiences toward more radical beliefs.

These categories of precedent language serve different purposes. Idioms simplify or dramatize; institutional terms add authority; slogans persuade; legal references justify positions. As Fairclough [4] noted, media rely on these expressions to make particular viewpoints seem natural or obvious.

Repeated phrases like “trade war,” “reciprocal tariffs,” and “ceasefire must be the first step” help media maintain consistent storylines and emotional framing. They set up oppositions such as peace vs. aggression or tradition vs. change.

Precedent phrases also reveal how media tailor language for different audiences. Pop-cultural expressions and activist slogans resonate with younger, socially aware readers. Legal and historical phrases connect more with audiences interested in politics and governance. Technological references often appear in stories about events like the World Expo, where innovation is tied to national image.

This classification is grounded in research on pragmatics and intertextuality [1; 6] and is supported by findings from Ayoub, Awan, and Abbas, who show that repeating certain types of language shapes how audiences interpret meaning.

Understanding how these expressions are used helps explain how media guide public perception. These phrases are not random—they are carefully chosen to influence thought, shape emotion, and frame events in ways that fit broader cultural or political narratives.

REFERENCES

1. Allan, K., & Jaszczolt, K. M. (2020). The Pragmatics of Precedent in Discourse. Journal of Pragmatics, 170, 56–68.
2. Ayoub, M. T., Awan, A. G., & Abbas, G. (n.d.). Textual Analysis of Print Media Text Discourse. Institute of Southern Punjab, Multan.
3. Bakhtin, M. M. (1986). Speech Genres and Other Late Essays. University of Texas Press.
4. Fairclough, N. (1995). Media Discourse. London: Edward Arnold.
5. Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). Metaphors We Live By. University of Chicago Press.
6. Zolyan, S. (2019). Intertextuality and the Notion of Precedent Texts: Between Semiotics and Cognitive Theory. Semiotica, 229(1–2), 23–43.

Софія Крутоголова
Науковий керівник – доцент Радіонова Т. М.
м. Дніпро

ФОРМУВАННЯ ІМЕННИКІВ У ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО: СЛОВОТВІРНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

Ліна Василівна Костенко – видатна українська поетеса нашого часу. Вона зробила величезний внесок у розвиток стилів, художніх засобів та тропів в українській літературі. Її творчий стиль відзначається унікальністю глибоких

почуттів, високим рівнем творчої обдарованості та художніх відкриттів [2, с. 11]. Як слушно зауважують дослідники, авторський словник письменниці надзвичайно багатогранний, налічує сотні оригінальних новотворів, які мають різний частиномовний статус і формальну новизну. Твори Ліни Костенко вирізняються багатством лексичних засобів, емоційною виразністю, а також глибоким філософським змістом [4, с. 30].

Надзвичайна образність її поезій, тонке відчуття сенсу слова, влучне використання стилістичніх тропів і фігур постійно привертають увагу дослідників. **Цим зумовлена значна кількість наукових розвідок, присвячених дослідженню особливостей поетичного мислення і мовлення, історіософським концепціям, тематичному новаторству Ліни Костенко.** З-поміж таких мовознавчих праць слід згадати роботи фонетичного (Л. Українець), етимологічного (Т. Іванова, Т. Вавринюк), лексичного (Н. Буц, Марія Скаб, Мар'ян Скаб), морфологічного (Л. Семененко) та ономастичного (М. Мельник) напрямів. **Осмисленню** питань вивчення словотвірних процесів приділяється сьогодні посилена увага [див. 1; 2; 4], тому обрана тема, поза всяким сумнівом, є актуальною.

Словотвір у поезії Ліни Костенко виконує не лише лінгвістичну функцію, а й постає засобом художнього вираження, увиразнення авторської позиції та естетизації змісту. Традиційні способи словотворення поєднуються з інноваційними, що свідчить про високий рівень мовної майстерності поетеси. Іменники, створені авторкою, слугують ключовими носіями емоцій, філософських роздумів та світоглядних позицій, що робить словотвір надважливим інструментом її поетичного стилю.

Серед розглянутих способів словотворення іменників найпродуктивнішим є суфіксація. У поетичних творах Л. В. Костенко наявна найбільша кількість іменників, утворених саме цим способом (394). Значне місце посідають іменники зі значенням абстрактності (211) і суб'єктивної оцінки (переважно позитивна семантика) (42).

Незважаючи на те, що в сучасній українській літературній мові безафіксний спосіб словотворення іменників не є продуктивним, у творах Л. В. Костенко представлена досить значна кількість іменників (63) у порівнянні з префіксальним типом словотворення, префіксально-суфіксальним і префіксально-безафіксним. Переважають іменники зі значенням абстрактної дії та процесу.

Префіксальний спосіб словотворення іменників не представлений різноманітно у творах поетеси (50). Основну групу становлять іменники з префіксом *не-* і давні префікси.

Іменники, утворенні комбінованими способами словотворення, зустрічаються в поетичних творах значно рідше (префіксально-суфіксальний спосіб – 12 іменників, префіксально-безафіксний – 18 іменників). Це пов'язано з їхньою непродуктивністю в сучасному мовознавстві.

У поезії Ліни Костенко представлена велика кількість іменникових суфіксів (43, що становлять 73,2 % загальної кількості аналізованих слів), які можуть поєднувати в собі одночасно декілька значень. Це надає поетичним творам стилістичної виразності та експресивності. Вагоме місце посідають іменники суфіксального творення зі значенням абстрактності. Їхня кількість переважає не лише над іншими суфіксальними утвореннями, а й навіть над іншими способами словотворення. Поряд із питомими українськими суфіксами поетеса активно використовує і суфікси іншомовного походження. У поетичних творах Ліни Костенко практично відсутні іменники суфіксального творення з негативною семантикою. Навпаки, переважають суфікси зі значенням позитивної суб'єктивної оцінки. Слова із суфіксами позитивної оцінки мають виразне емоційно-експресивне забарвлення. Приєднуючись до основи іменника, ці суфікси вносять додаткові відтінки здрібнілості, пестливості, ласкавості, ніжності тощо.

У творчості Ліни Костенко іменники безафіксного словотворення вживаються досить часто (становить 11,7 % загальної кількості аналізованих слів) в порівнянні з префіксальним способом словотворення. Нульовий суфікс не доповнює семантику іменника, а лише обмежує її. Тому нульовий суфікс виражає лише декілька значень, які пов'язані з семантикою твірних основ (переважно це основи дієслів).

Аналіз зібраного фактичного матеріалу дав змогу виокремити кілька словотвірних тенденцій.

1. Активне використання традиційних, чистих способів словотворення: суфіксального (наприклад, *відчайник, пелюстка*), префіксального (*безхмар'я*) та композиційного (*життєлюб*). Ці способи допомагають утворити яскраві образи, емоційно забарвлені номінації, посилюють виразність ліричного вислову.

2. Поширеною тенденцією у творчості поетеси є використання складних способів творення: префіксально-суфіксального, префіксально-основоскладання, наприклад: *недолюдок, саможертовність.* Такі конструкції сприяють створенню глибших смислових відтінків

3. Неологізми та індивідуально-авторські новотвори. Ліна Костенко сміливо порушує мовні шаблони, створюючи власні слова, які зберігають прозорість значення, але водночас звучать свіжо й оригінально, вирізняються образністю та мовною несподіваністю: (*життєвість, світлокрилість*). Часто це є прикладом мовної інновації, що відображає креативність авторки та її тонке відчуття мови. Її новотвори логічно вписуються у мовну систему, не порушуючи граматичних норм, але демонструють творчий підхід до номінації явищ і почуттів.

4. Переосмислення усталених моделей. Деякі слова виглядають знайомими, але мають новий зміст або незвичне використання, що стимулює читацьке переосмислення звичних понять. Особливу увагу заслуговує тенденція до переосмислення звичних словотвірних моделей, коли знайомі структурно слова

набувають нового, поглибленого змісту або незвичного використання. Такий прийом змушує читача поглянути на звичне під іншим кутом.

Аналіз творчого доробку Ліни Костенко засвідчує активне використання як традиційних, так і інноваційних словотвірних моделей. Її словотворчість є прикладом глибокої поваги до мови й водночас – натхненного експерименту з нею.

Отже, словотвір у поезії Ліни Костенко – це не лише граматичний процес, а й художній прийом. Через новотвори поетеса формує нове бачення світу, конструює авторську мовну картину, де кожне слово – живий елемент цілісного поетичного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вавринюк Т. І. Терміни в поетичних творах Ліни Костенко. URL : https://surl.lu/maexta (28. 02 2025).
2. Біловус Л. І та ін. Жанрова стилістика у прозовому романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого». Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 35 (74) № 2 2024. Частина 1.С.11–15. URL : https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/2_2024/part_1/5.pdf
3. Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні на тлі словотвірних норм. *Дивослово.* 2013. № 6. С. 34–37.
4. Євтушенко Н.І Іншомовні словотвірні елементи у мові сучасної української поезії. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика. 2018. С.30–34 URL : https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/2_2024/part_1/5.pdf
5. Шипнівська О. О. Місце словотворення в розвитку сучасного українського лексикону. *Мовознавство.* 2012. № 1. С. 55–63.

Володимир Лаціна
Науковий керівник – доцент Дойчик О. Я.
м. Івано-Франківськ

МЕТАФОРИ ІТ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ З КОРЕЛЯТИВНИМ ДОМЕНОМ COLOUR (RED and GREEN)

Метафора дає можливість описати об’єкт через призму інформації про інший. Існує чимало різних причин використання метафор, серед яких можна виокремити такі: надати додаткового емоційного забарвлення, описати об’єкт чи явище з точки зору іншої галузі, де схоже явище краще описане або більш відоме, спростити процес отримання інформації про об’єкт чи явище, зекономити час на пояснення,

підкреслити загальну обізнаність мовця. Концептуальна метафора як інструмент мислення та мови допомагає осмислити абстрактні явища дійсності крізь призму фізичного та чуттєвого досвіду [8]. З точки зору лінгвокогнітивного підходу, одним з основних механізмів творення метафор є поняттєво-чуттєвий. Дослідження метафоричної лексики дозволяє відстежити типові ментальні моделі, пов'язані з кольорами. До питання семантики, категоризації та когнітивного потенціалу кольорів зверталися низка мовознавців, зокрема С.Мартінек [1], Г.Яворська [2]. Лінгвокультурний підхід до аналізу кольорів в контексті мовних універсалій розвивається в працях А.Вєжбицької [12]. Сучасні праці, присвячені аналізу метафор з корелятивним доменом кольору, фокусуються, здебільшого, на асоціативних зв'язках кольорів і фізичних та абстрактних характеристик певних явищ та відповідають на питання, наскільки універсальними є ці метафоричні перенесення [9].

Також проводиться чимало досліджень, які відстежують паралелі між емоційними відчуттями та кольорами з якими ці відчуття асоціюються у людини [10; 11; 6]. Чимало доказів вказують на той факт, що кольори мають великий вплив на людину і, залежно від обставин, по-різному визначають поведінку та психологічну активність [7, с. 2].

Розвідка присвячена дослідженню метафоричних термінів сфери бізнесу та IT, котрі створені на базі корелятів домену COLOUR – RED та GREEN.

Дослідження психології сприйняття кольору доводять, що зелений колір, здебільшого, викликає позитивні почуття. Він природно асоціюється з самим життям, з його початком, з природою, зі здоров'ям [5; 3]. Варто зауважити, що зелений колір не завжди асоціюється з позитивними відчуттями і в деяких культурах та мовах може асоціюватися з хворобою чи заздрістю [10; 11; 5], проте в англомовній сфері бізнесу та IT такі метафори не зустрічаються, отже в цій розвідці їх до уваги не братиму.

Загалом, всі англомовні метафори сфери бізнесу та IT з корелятивним доменом GREEN можна категоризувати як:

1) з позитивною конотацією, наприклад:
    a. метафори надання дозволу: '*a green light'*, '*to give a green light'*;
    b. метафори успішності: '*in the green'*, '*green dollar'*;
    c. метафори екологічності: '*green IT'*, '*greenwashing*', '*green coding'*;
2) з умовно-позитивною конотацією, наприклад:
    a. метафори незрілості: '*green developer'*, '*green project';*
    b. метафори новизни: '*greenfield project'*, '*greenfield investment'*.

За даними досліджень психології сприйняття кольору, на противагу зеленому, червоний колір зазвичай асоціюється з ризиком, небезпекою чи проблемами [7; 4; 10].

У сфері бізнесу та IT– метафоричні терміни з корелятивним доменом RED, здебільшого несуть в собі емоційно негативне забарвлення. Їх можна категоризувати як:

1) з негативною конотацією, наприклад:
   a. метафори ризику: ‘*red flag’*, ‘*red alert’*, ‘*red zone’*, ‘*code red’*;
   b. метафори труднощів – ‘*red tape’*, ‘*in the red’*, ‘*red ink’, ‘red zone’*;
   c. метафори відволікання – ‘*red herring’;*
2) з умовно-негативною конотацією, наприклад:
   a. захист від загрози: ‘*red team’;*
   b. подолання бюрократичних перепон: ‘*cut through the red tape’*.

Як бачимо з прикладів метафоричних термінів, первинні емоційні асоціації кольорів (GREEN is GOOD, RED is BAD) не завжди зберігається в кінцевій метафорі, проте емоційна компонента все ще залишається досить вагомою при утворенні та використанні метафор на основі лексем кольорів. У сфері бізнесу та інформаційних технологій не використовується увесь можливий емоційно-поняттєвий спектр, що притаманний відповідним кольорам. З цього можна зробити висновок, що кольорові метафори відіграють важливу роль у сфері бізнесу та IT, оскільки вони допомагають передавати складні поняття через знайомі асоціації. Метафори, побудовані на основі корелятів RED і GREEN, демонструють чітку опозицію значень: “*зелені*” метафори здебільшого асоціюються з позитивними аспектами (дозвіл, успішність, екологічність), тоді як “*червоні*” – із ризиками, проблемами або труднощами. Водночас, деякі метафори можуть мати умовно-позитивні або умовно-негативні конотації залежно від контексту. Отримані результати підкреслюють важливість когнітивного та прагматичного підходів у вивченні метафоричної термінології у сучасній професійній комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартінек С. Концептуалізація зеленого кольору (за результатами асоціативного експерименту). *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць*. Київ, 2004. № 10. С. 404–412.
2. Яворська Г. М. Мовні концепти кольору. *Мовознавство*. 1999. №6. С. 76–81.
3. Amouzadeh M., Tavangar M., Sorahi M. A. A cognitive study of colour terms in Persian and English. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 32. P. 238–245. URL: https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.01.035 (date of access: 06.04.2025).
4. Cherry K. How Does the Color Red Impact Your Mood and Behavior?. *Verywell Mind*. URL: https://www.verywellmind.com/the-color-psychology-of-red-2795821 (date of access: 06.04.2025).

5. Cherry K. What Does the Color Green Mean?. *Verywell Mind*. URL: https://www.verywellmind.com/color-psychology-green-2795817 (date of access: 06.04.2025).
6. Color and psychological functioning: The effect of red on performance attainment. / A. J. Elliot et al. *Journal of Experimental Psychology: General*. 2007. Vol. 136, no. 1. P. 154–168. URL: https://doi.org/10.1037/0096-3445.136.1.154 (date of access: 06.04.2025).
7. Gnambs T., Appel M., Oeberst A. Red Color and Risk-Taking Behavior in Online Environments. *PLOS ONE*. 2015. Vol. 10, no. 7. P. e0134033. URL: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0134033 (date of access: 06.04.2025).
8. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live by. London : The university of Chicago press, 2003. 276 p.
9. Löffler D. Color, Metaphor and Culture - Empirical Foundations for User Interface Design : Doctoral dissertation. Würzburg, 2017. 299 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/320263825_Color_Metaphor_and_Culture_-_Empirical_Foundations_for_User_Interface_Design.
10. Metaphor, Metonymy, the Body and the Environment / J. Littlemore et al. Cambridge University Press, 2023. 75 p.
11. What color do you feel? Color choices are driven by mood / D. Jonauskaite et al. *Color Research & Application*. 2018. Vol. 44, no. 2. P. 272–284. URL: https://doi.org/10.1002/col.22327 (date of access: 06.04.2025).
12. Wierzbicka A. The semantics of colour: A new paradigm. *Progress in Colour Studies: Volume 1. Language and Culture* / ed. by C. P. Biggam, C. J. Kay. Amsterdam, 2006. P. 1–24.

Світлана Лиманська
Науковий керівник – ст. викладач Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941 – 1944 рр.)

Друга Світова війна є найтрагічнішим періодом історії України, як наслідок, мільйони жертв, розруха, зламанні людські долі. Впродовж 1941–1944 рр. Україна перетворилася на плацдарм гітлерівського «театру» воєнних дій, на її території відбувалися кровопролитні бої, знищувалося мирне населення та народне господарство. Вже 19 серпня 1941 р. нацисти окупували майже все Правобережжя, а до кінця 1941 року майже вся територія України була окупована військами вермахту, окрім декількох районів Харківської і Луганської областей, Севастополя

та Керчі. Вся територія України була окупована гітлерівцями 22 липня 1942 р. [6, с. 132, 139-42].

Для управління на окупованих територіях нацисти створювали систему управління. Територія України була поділена на чотири зони управління: дистрикт «Галичина»; рейхскомісаріат «Україна», до складу якого входило шість генеральних округів («Волинь-Поділля» включав території Волинської, Рівненської, Кам'янець-Подільської і північні райони Тернопільської областей, південні райони Пінської та Брестської областей Білоруської РСР; «Київ» мав у складі Київську і Полтавську області; «Житомир» включав північні райони Вінницької та Житомирської, а також південні райони Гомельської та Поліської областей БРСР; «Таврія» включала лівобережні райони Миколаївської (тепер Херсонської) і Запорізької областей, «Миколаїв» – Миколаївська (без західних районів) і Кіровоградська області; «Дніпропетровськ», який включав Дніпропетровську та правобережні райони Запорізької області); губернаторство «Трансністрія»; зона військової адміністрації (Чернігівська, Сумська, Харківська, Ворошиловградська та Сталінська області, тобто ті, які не входили до зони цивільного управління) [8, с. 104].

Життя населення на окупованих територіях було різним. Найбільше від окупаційної влади потерпало населення рейхскомісаріату «Україна», помірним вважався режим у губернаторстві «Трансністрія». Політика у зоні військової адміністрації відрізнялась від такої у рейхскомісаріаті Україна (базовою установкою якої була теза про цивілізаційну неповноцінність слов'янської культури): для забезпечення лояльності цивільного населення в зоні його тісного контакту з військовим контингентом (військові були розквартировані по домівках жителів, мали спільне з місцевими харчування та побут) спостерігалась варіативність політики окупаційної адміністрації, вона діяла більш ситуативно та помірковано [8, с. 106, 131].

В період окупації працювали заклади медицини, культури та освіти. Одним з негативних наслідків нацистського панування в освіті стало різке скорочення кількості шкіл [8, с. 129]. Для прикладу, в період 1941–1944 рр. на Волині та Поділлі працювала розгалужена мережа закладів професійної освіти, що включала школи та короткострокові курси, які здійснювали підготовку спеціалістів у медико-фармацевтичній, промислово-ремісничій, сільськогосподарській, педагогічній, культурно-мистецькій, торгівельній та релігійній сферах. Перевагу надавали підготовці фахівців у тих галузях, що вважали важливими з точки зору експлуатації ресурсів на користь Третього Рейху. Термін навчання в закладах фахової освіти складав від кількох тижнів до кількох років. У період 1942–1944 рр. значна кількість учнів профшкіл та курсів у лавах радянського та націоналістичного підпілля боролася з окупантами, багато було репресовано нацистами [1, с. 184]. За наказом генерал-комісара Волині та Поділля Г. Шене влітку 1942 р. учнів часто у

примусовому порядку використовували на різноманітних роботах та залучали до сільськогосподарських робіт і заготівлі матеріалу для опалювання [2, с. 102].

На окупованій території працювали музеї, бібліотеки, театри, які окрім вистав в репертуарі мали естрадні програми, видавалися газети. Культурним інструментом пропаганди окупаційної влади на Донбасі було кіно [8, с. 120]. В генеральній окрузі «Волинь-Поділля» гастролювали й іноземні трупи: трупа гітлерівської молоді (Hitler jugend) в складі 24 артистів та Віденська трупа німецької поліції [5, с. 152]. Одним з напрямків нацистської культурної політики було виявлення, вивчення та захоплення культурних цінностей.

Нацисти, на відміну від радянської влади, не забороняли церков, саме тому в подільській частині рейхскомісаріату «Україна» провідну роль відігравала православна, греко-католицька та римо-католицька церкви. Священики мали в обов'язковому порядку отримувати дозвіл на відправу церковної служби та релігійних обрядів. Для прикладу, в жовтні 1941 р. у м. Проскурів (Хмельницький) віруючим повернули будівлю Святопокровської церкви. У церкві проводили ремонт, а для церковних потреб передали деякі музейні речі: доріжки, килим, церковне начиння. Румунська окупаційна адміністрація у «Трансністрії» бажала приєднати місцеве православ'я до Румунської православної церкви. Тому для «Трансністрії» румунська православна церква направила необхідну кількість священиків. В Тирасполі було створено нове архієпископство [7, с. 173]. В храмах забороняли відправляти Служби Божі у будні дні, якщо припадали православні свята, за винятком Різдвяних свят – 7, 8 січня, Нового року – 14 січня та Пасхи – два дні та у неділю протягом світлового дня [7, с. 177].

Відновлення релігійного життя в зоні воєнної адміністрації під час окупації уступало такому в рейхкомісаріаті «Україна». Так, у Сталінській області за період з 1941 по 1943 роки було відновлено богослужіння, за різними даними, 220 – 230 церков, у Ворошиловградській – 128. Для порівняння, у Київській та Полтавській областях – з історичними та усталеними релігійними традиціями – відповідно 350 та 342 церкви [8, с. 131-132].

Гітлерівці зрідка використовували дармову працю цивільного населення, але із створенням рейхскомісаріату «Україна» було введено трудову повинність для місцевого населення у віці з 18 до 45 років, а також для євреїв віком від 14 до 60 років. Особи віком від 14 до 60 років в генеральній окрузі «Волинь – Поділля» залучалися до трудового обов'язку [5, с. 74]. На окупованих територіях України в обігу були паралельно дві валюти – радянська та окупаційна.

Для населення сіл окупаційна влада ввела до десятка різноманітних грошових податків: податок із господарства – 400 крб на рік, податок з корови – 150 крб., подушний податок – 100 крб., податок «за звільнення» – 50 крб. Мешканці сіл віком від 18 до 60 років мали сплачувати подушний податок. Від його сплати звільняли біженців, фольксдойче та інвалідів з відповідним посвідченням медичної комісії [5, с. 124].

Великими натуральними податками обкладали населення, до прикладу, господарство, де було до 15 курей, мусили здавати «100 яєць на місяць, 1 курку, 2 гусака або кучку з кожних 10. Бездітні господарства – 300 літрів молока на рік, сім'ї з дітьми – 150 літрів» [4, с. 12].

Місцеве населення нацистами з перших днів було обмежене у вільному пересуванні. При тимчасовому залишенні місця проживання населення обов'язково мало отримувати відповідні дозволи в німецьких чи в місцевих органах влади. Для євреїв навіть в межах населеного пункту було обмежено пересування. Пересування на окупованих територіях без відповідних документів було небезпечним, оскільки людей без документів приєднували до груп євреїв та знищували [3, с. 178].

Траплялися факти голоду українського населення. Перші факти опухання від голоду були зафіксовані восени 1942 р., взимку 1942–1943 рр. фіксувалися масові випадки голодної смерті [4, с. 11].

Таким чином, окупація території України німецькими військами мала свою специфіку залежно від зони окупації, однак загалом супроводжувалася жорстокими репресіями, примусовою працею, обмеженнями у свободах та голодом. Водночас, на захоплених землях продовжували діяти освітні, культурні та релігійні установи, хоча їхня діяльність була спрямована на задоволення інтересів окупаційної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дударчук Л. В. Культурно-освітні процеси в генеральній окрузі «Волинь–Поділля» в роки нацистської окупації (1941–1944 рр.): дис. докт. філос. : 03.032 / Дударчук Любомир Вікторович. Луцьк, 2023. 279 с.
2. Іванов С. С. Становище населення на Волині в період німецької окупації (1941–1944 рр.): дис. канд. істор. наук : 07.00.01 / Іванов Сергій Сергійович. Острог, 2017. 242 с.
3. Куницький М.П. Соціально-правовий статус місцевого населення Райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.): монографія. К.: ПП «НВЦ «Профі», 2014. 564 с.
4. Насильство над цивільним населенням. Вінницька область. Документи органів держбезпеки. 1941–1944 / Автори-упорядники: Валерій Васильєв, Сергій Гула, Павло Кравченко, Роман Подкур, Вольфганг Шнайдер. К.: Видавець В. Захаренко, 2020. 564 с.
5. Олійник Ю. В., Завальнюк О. М. Нацистський режим в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» (1941–1944 рр.). Хмельницький: Поліграфіст-2, 2012. 320 с.
6. Патриляк І. К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. 590 с.
7. Петрова А. І. Особливості окупаційного режиму на Поділлі (1941–1944 рр.): дис. канд. істор. наук : 07.00.01 / Петрова Алла Іванівна. К., 2011. 261 с.

8. Проценко Є.О. Культурні процеси на Донбасі в роки Другої світової війни / За ред. проф. І.М. Грідіної. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 280 с.

Світлана Лиманська
Науковий керівник – доцент Волвенко Н. М.
м. Дніпро

НАСТАВНИЦТВО ЯК АРХІТЕКТУРА ДУШІ: САФІЄ СУЛТАН ТА КЕСЕМ СУЛТАН У КОНТЕКСТІ ОСМАНСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

У XVI–XVII століттях Османська імперія пережила період, коли жінки-наставниці стали архітекторами не лише політики, а й історичної долі держави. Сафіє Султан (1520–1603) та Кесем Султан (1590–1651), дві найвпливовіші валіде-султан (матері правлячих султанів), перетворили інститут наставництва на механізм цивілізаційного розвитку. Їхні методи, що поєднували дипломатію, економічний контроль та психологічний вплив, сформували покоління правителів, від яких залежала доля імперії. Дослідження їхніх методів відкриває нові горизонти для розуміння того, як інститут наставництва ставав архітектурою душі майбутніх правителів, а отже – і всієї імперії.

Османська імперія, будучи кроскультурним мостом між Сходом і Заходом, вимагала від правителів не лише військової майстерності, а й глибокого розуміння етичних, релігійних та соціальних норм. Сафіє Султан, мати султана Мехмеда III, перетворила гарем із простору ізоляції на лабораторію духовного виховання. Її методи ґрунтувалися на ісламській концепції тарбія – виховання через знання, де вивчення Корану поєднувалося з аналізом історичних прикладів. Наприклад, вона використовувала тексти суфійських мислителів, таких як Джалаладдін Румі, щоб навчити сина мистецтва балансу між справедливістю і милосердям. Архіви Османської імперії зберігають листи Сафіє, де вона порівнює владу із садом: «Як дерево потребує коренів, так і правління – мудрості предків». Ця метафора стала основою її філософії, де політика переплiталася з етикою [2].

Кесем Султан, наступниця Сафіє, розвинула ці ідеї через призму кризового управління. Її правління припало на епоху повстань яничарів та економічних колапсів, що змусило її переосмислити роль наставництва. Вона створила систему «паралельного навчання», де онук Мехмед IV вивчав не лише військову стратегію, а й мистецтво компромісу. Під час повстання 1648 року Кесем навмисно віддалилася від влади, дозволивши йому відчути наслідки хаосу, а потім провела серію уроків з відновлення порядку. Як зазначає історик Борак Тецкан у праці The Second Ottoman Empire: Political and Social Transformation (2010), цей підхід був

інновацією, що поєднувала практичний досвід із філософією «навчання через страждання» [4].

Діяльність Сафіє та Кесем мала далекосяжні наслідки для османської цивілізації. Сафіє, акцентуючи увагу на дипломатії та культурному обміну, заклала основи «відкритої імперії», де влада спиралася на знання, а не лише на силу. Її союз із європейськими державами, зокрема листування з Венецією *(архівні документи* Archivio di Stato di Venezia, Dispacci Costantinopoli), свідчить про розуміння глобальних процесів [1]. Проте саме ця відкритість стала викликом для традиційних інститутів, викликавши конфлікт між консерваторами та реформаторами.

Кесем, навпаки, зосередилася на внутрішній стабільності, використовуючи економічні механізми як інструмент виховання. Її девальвація акче (1640), детально описана економістом Шевкетом Памуком у A Monetary History of the Ottoman Empire (2000), була не лише фінансовим рішенням, а й уроком відповідальності: вона навчила учнів, що гроші – це «кров держави», яку необхідно берегти [3]. Однак після її смерті система наставництва деградувала. Мехмед IV, позбавлений духовного керівництва, зробив ставку на релігійний радикалізм, що призвело до ізоляції імперії та провалу під Віднем (1683). Цей перехід від «архітектури душі» до механічного контролю став символом цивілізаційної кризи.

Досвід Сафіє та Кесем вказує на універсальний закон історії: будь-яка цивілізація живе доти, доки здатна передавати не лише владу, а й духовні цінності. Османська імперія добилася успіху, коли наставництво було мистецтвом формування світогляду, але занепала, коли воно перетворилося на інструмент маніпуляції. Сафіє, використовуючи суфійські притчі, нагадувала: «Правитель – це садівник, а не володар». Кесем, через економічні кризи, показувала, що влада – це вміння чути тишу між криками натовпу.

Таким чином, сьогодні, коли світ стикається з новими викликами – від технологічних революцій до ідентифікаційних криз – досвід цих жінок нагадує: цивілізаційна міцність ґрунтується не на зброї чи грошах, а на здатності виховувати лідерів, чиї душі будуються на гармонії знання, етики та відповідальності. Архітектура душі, як показали Сафіє та Кесем, залишається найважливішим проектом будь-якого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Archivio di Stato di Venezia, Dispacci Costantinopoli URL: https://www.archiviodistatovenezia.it (дата звернення: 12.04.2025)
2. BOA, A.DVNSMHM.d 12 URL: https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Sayfa.aspx?icerik=12&h=AA54A70923B86C8AD74249E0E555F5948A9923AE2A51E06E2DFE30B4D635A1E2 (дата звернення: 12.04.2025)
3. Pamuk Şevket A Monetary History of the Ottoman Empire, 2000 URL:

https://albukhari.com/wp-content/uploads/2024/12/cambridge-studies-in-islamic-civilization-sevket-pamuk-a-monetary-history-of-the-ottoman-empire-cambridge-university-press-2000.pdf (дата звернення: 12.04.2025)
4. Tezcan Baki The Second Ottoman Empire: political and social transformation in the early modern world, 2010 URL: https://books.google.com.ua/books?id=s4Ur_agZi2oC&printsec=copyright&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 12.04.2025)

Юлія Лінник
Науковий керівник – професор Комаров С. А.
м. Дніпро

КРИТИКА ПОДВІЙНИХ СТАНДАРТІВ У РОМАНІ Т. ГАРДІ «TESS OF THE D'URBERVILLES»: ОБРАЗ ТЕСС ЯК ЖЕРТВИ ВІКТОРІАНСЬКИХ МОРАЛЬНИХ НОРМ

Роман Томаса Гарді «Tess of the d'Urbervilles» порушує важливі питання щодо становища жінок у вікторіанському суспільстві. Автор показує, як суворі правила, очікування та моральні норми, встановлені соціумом, призводять до руйнівних наслідків для жінок. Головна героїня роману Тесс стає жертвою цих соціальних стандартів не тому, що скоїла гріх, а тому, що суспільство нав'язує їй провину за події, які були поза межами її контролю. Т. Гарді демонструє, як жорстокі моральні норми того часу руйнують її долю, незважаючи на її внутрішню чистоту й доброту. Через свою героїню письменник критикує суспільство, яке надто часто засуджує і карає жінок лише за те, що вони не відповідають усталеним рамкам, і кидає виклик традиційним гендерним ролям, які були пригноблюючими.

Одним із найсміливіших кроків Т. Гарді проти усталеного вікторіанського мислення стало те, що він дав роману підзаголовок «Чиста жінка». Ця, здавалося б, проста фраза викликала бурхливі суперечки, адже Тесс народжує дитину поза шлюбом, а отже, за суворими моральними нормами того часу, не могла вважатися «чистою» [4]. Проте Т. Гарді переосмислює саме поняття жіночої чистоти: для нього воно пов'язане не з соціальними правилами, а з внутрішньою чесністю та моральністю героїні.

Як пояснює сам автор у передмові до роману: «Respecting the sub-title, …I may add that it was appended at the last moment, after reading the final proofs, as being the estimate left in a candid mind of the heroine's character – an estimate that nobody would be likely to dispute. It was disputed more than anything else in the book. *Melius fuerat non scibere.* But there it stands» [1]. Т. Гарді сам підтверджує, що переосмислює жіночу «чистоту» як моральну, а не соціальну категорію. І він не відмовляється від своєї позиції, навіть якщо вона непопулярна. Він стоїть на боці своєї героїні.

Т. Гарді критикує вікторіанське суспільство, у якому домінують патріархальні норми та подвійні стандарти щодо жінок. На прикладі Тесс він показує, як особистість, що має внутрішню чистоту, виявляється зламаною системою, у якій чоловікам дозволено майже все, а жінкам не пробачається нічого.

Ключовим моментом, що ілюструє нерівність статей, стає сцена насильства з боку Алека д'Ербервілля. Цей епізод не лише підкреслює відсутність у жінок контролю над власним тілом, але й демонструє, наскільки суспільство байдужо до реальної провини чоловіків. У результаті Тесс опиняється не лише травмованою цим досвідом, але й вагітною, що для неї є соціальним вироком, тоді як Алек залишається безкарним. Таким чином Гарді викриває хижацьку природу влади та соціального устрою, де чоловік має право зруйнувати жінку – і піти, не понісши наслідків [5].

У сюжетній лінії з Енджелом Клером розкривається ще один рівень лицемірства вікторіанської моралі. Почувши про минуле Тесс, Енджел не перетворюється на демона, але, безсумнівно, стає чимось дуже близьким до цього [3]. «"Forgive me as you are forgiven! I forgive you, Angel." / "You – yes, you do." / "But you do not forgive me?" / "O Tess, forgiveness does not apply to the case! You were one person; now you are another. My God – how can forgiveness meet such a grotesque – prestidigitation as that!"» [1]. Хоча він сам зізнається у своїй миттєвій слабкості, він не може пробачити Тесс, незважаючи на те, що її «гріх» був наслідком насильства. Це подвійний стандарт: чоловік може помилятися й чекати на прощення, а жінка має залишатися «чистою» за будь-яких обставин – навіть якщо вони були поза її контролем.

Коли Енджел дізнається про минуле Тесс, його образ її як «невинної» руйнується: «"…the woman I have been loving is not you." / "But who?" / "Another woman in your shape." [1]. Для нього вона вже не та жінка, яку він уявляв. Він не може прийняти її як «справжню» жінку, бо в його уявленні вона повинна бути «чистою», навіть якщо її «гріх» був наслідком обставин, поза її контролем. Чиста Тесс – це не стільки особистість, скільки соціальна категорія; варто їй втратити цю рису, як вона піддається осуду і виключенню [3].

Алек і Енджел – це втілення руйнівного «подвійного морального стандарту», які уособлюють несправедливі моральні норми, спрямовані проти жінок. Кожен із них по-своєму стає знаряддям руйнування Тесс: один – через фізичне втручання, інший – за допомогою духовного придушення. Разом вони виступають як співучасники в перетворенні Тесс на «занепалу» жінку, утриманку і, зрештою, злочинницю [2].

У вікторіанському суспільстві, коли жінки намагаються боротися зі своїм гнобленням, вони стикаються з покаранням і навіть осудом. Чоловіче домінування у вікторіанському світі відіграє важливу роль у віктімізації головної героїні. Чоловічий панівний світ приносить Тесс в жертву, оскільки вона порушує норми, що підтримують чоловічу перевагу та домінування над жінками [2]. Т. Гарді

критикує суспільство, де такі жінки, як Тесс, суворо осуджуються і відштовхуються за свої вчинки, в той час як чоловіки часто не зазнають значних наслідків.

Підсумовуючи, можна сказати, що роман Т. Гарді «Tess of the d'Urbervilles» пронизаний глибокою критикою вікторіанського суспільства та його моральних норм, особливо щодо жінок. Т. Гарді, переосмислюючи концепт «чистоти», підкреслює, що моральність має бути внутрішньою якістю, а не соціальним ярликом. У цьому контексті Тесс, попри свої страждання та невинність у власному моральному виборі, зазнає осуду за порушення норм, зокрема через насильство, яке вона пережила. Роман порушує питання соціальної несправедливості і подвійних стандартів щодо статей, показуючи, як жінки, навіть коли вони є жертвами, все одно потрапляють під осуд і не можуть отримати прощення від суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hardy Th. Tess of the d'Urbervilles. A Pure Woman. URL: https://www.gutenberg.org/files/110/110-h/110-h.htm#preface
2. Rashid A. K. M. Aminur. Tess – A Pure Woman or A Fallen Woman? The Portrayal of Gender Issues in Tess of the D'Urbervilles: A Feminist Approach. *Research on Humanities and Social Sciences*. Vol. 8. № 15. 2018. URL: https://ssrn.com/abstract=4532858
4. Nkanka L. Gender Dynamics in *Tess Of The D'urbervilles* and the *Return Of The Native* by Thomas Hardy. June 2024. URL: https://opensiuc.lib.siu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2605&context=gs_rp
5. Chattopadhyay A. Women in Victorian Society as Depicted in Thomas Hardy's Novels. URL: https://www.academia.edu/8948946/women_in_thomas_hardys_novel
6. Tasnuva Tanjum Tanha. Class and Gender Struggles in *Tess of the D'Urbervilles* by Thomas Hardy. URL: https://www.researchgate.net/publication/388032852_Class_and_Gender_Struggles_in_Tess_of_the_D'Urbervilles_by_Thomas_Hardy

Анастасія Майська
Науковий керівник – доцент Шкуропат М. Ю.
м. Дніпро

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ГЕРУНДІЯ В ГАЗЕТНО-ІНФОРМАТИВНИХ ТЕКСТАХ

Сучасні мови є надзвичайно багатими й багатофункціональними системами, які здатні виражати широкий спектр значень за допомогою різноманітних лексичних та граматичних засобів. Одним із таких засобів є герундій, який, завдяки

своїй універсальності, відіграє важливу роль у граматичній системі англійської мови. Герундій – це особлива форма дієслова, яка поєднує характеристики дієслова і іменника, виконуючи при цьому ряд семантико-граматичних функцій, серед яких найпоширенішими є функції суб'єкта, об'єкта, додатка та інші. Вивчення семантико-граматичних функцій герундія є важливим етапом для розуміння його ролі в мовній системі та особливостей його вживання в різних типах текстів.

Одним із типів текстів, де активно використовується герундій, є газетно-інформативні тексти, що характеризуються високою частотою вживання різноманітних граматичних конструкцій для досягнення конкретних комунікативних цілей. Газетні тексти, зокрема новини, огляди, статті, мають свою специфіку в побудові повідомлення: стислість, точність, інформативність і націленість на швидке сприйняття інформації. В таких текстах герундій здатен виконувати різні семантичні та граматичні функції, зокрема виступати як суб'єкт дії, об'єкт дії, або навіть виражати супровідну дію. Це робить його важливим компонентом синтаксичної структури газетних публікацій, оскільки він дозволяє економити лексичні ресурси, скорочувати речення і підвищувати їх інформаційну насиченість.

Герундій є одним із найбільш контроверсійних та багатофункціональних елементів мови, однак наукові розвідки, присвячені його ролі у газетних та інших інформативних текстах, ще не достатньо висвітлені. Порівняно з іншими граматичними категоріями, дослідження герундія у різних типах текстів є порівняно новою темою, і дослідники досі не досягли єдиного консенсусу щодо його семантико-граматичних функцій і способів вираження [1].

Вивчення герундія на матеріалі газетно-інформативних текстів є важливим для кращого розуміння його функціонування в специфічному контексті, який відрізняється від літературних чи наукових текстів. Газетні тексти не лише інформують про події, а й намагаються впливати на читача, створюючи у нього певне ставлення до подій. Герундій у цьому контексті може виконувати роль засобу, що знижує напругу в тексті, підвищує його динамізм та точність, забезпечуючи ефективну передачу інформації без зайвих ускладнень. Зокрема, в газетно-інформативних текстах герундій активно використовуються для передачі процесів, що відбуваються одночасно з іншими подіями, або в якості супровідної дії.

У сучасному газетно-інформаційному стилі, що вирізняється стислістю, інформативністю й динамікою викладу, герундій часто використовується як засіб економії мовного простору, вираження абстрактних дій та організації тексту. Вивчення його семантико-граматичних функцій у цьому жанрі дозволяє глибше зрозуміти структурні особливості англомовних мас-медіа.

Герундій виступає як підмет, коли він позначає загальну або абстрактну дію, процес чи явище, що є важливим для висвітлення головної теми публікації. Газетні тексти часто використовують герундій у заголовках та вступних частинах, щоб скоротити речення і зробити їх лаконічними.

Reading news online has become a daily routine for millions of people.

Читання новин онлайн стало щоденною рутиною для мільйонів людей [6].

У цьому випадку герундій ***reading*** виступає підметом речення і позначає абстрактний процес. Це дозволяє чітко і коротко передати загальну ідею без зайвих складних конструкцій.

Taking action on climate change is a priority for the government.

Вжиття заходів щодо зміни клімату є пріоритетом для уряду [5].

Герундій ***taking*** позначає дію, що є важливою в контексті урядових ініціатив. Використання герундія дозволяє зробити речення коротким і точним, без зайвих деталей.

Герундій часто виконує функцію об'єкта в газетних текстах. В таких випадках він використовується після дієслів, які потребують після себе іменникових форм. Це дозволяє виражати складні дії або процеси, на які спрямована увага чи інтерес. У газетних публікаціях герундій часто виступає в таких конструкціях, як ***enjoy***, ***consider***, ***suggest***, ***recommend***, що виражають емоційне ставлення або дії, що потребують конкретизації.

She suggested taking a different approach to the problem.

Вона запропонувала обрати інший підхід до вирішення проблеми [7].

Герундій ***taking*** є об'єктом дієслова ***suggested***, що вказує на дію, яку пропонується здійснити. Використання герундія дозволяє уникнути складних конструкцій і зробити висловлювання лаконічним.

He enjoys traveling around the world.

Йому подобається подорожувати світом [3].

Герундій може виражати обставини способу дії, часу, причини чи умови, що дозволяє компактно подавати додаткову інформацію.

By increasing taxes, the government hopes to reduce the deficit.

Підвищуючи податки, уряд сподівається зменшити дефіцит.

У цьому випадку герундійна конструкція *By increasing taxes* виконує роль обставини способу дії або засобу, вказуючи, яким чином уряд прагне досягти результату.

В газетах часто використовуються герундійні конструкції в ролі атрибутивних означень у складних іменниках.

The hiking community reacted strongly to the new regulations.

Туристична спільнота гостро відреагувала на нові правила [7].

Герундій *hiking* у цьому словосполученні виконує функцію прикметника, описуючи спільноту за видом діяльності.

У багатьох випадках герундій допомагає створити номіналізовані структури, характерні для формального дискурсу.

There is growing concern over delaying the elections.

Зростає занепокоєння щодо затягування виборів [7].

У конструкції *delaying the elections* герундій дозволяє перетворити дієслово на предмет обговорення – ознаку формального викладу.

З точки зору семантики, герундій здебільшого позначає **узагальнену, абстрактну дію**. У газетних текстах це дає змогу уникати зайвих деталей, зосереджуючи увагу читача на суті події. Герундій також часто несе оцінне навантаження – його вживання може підкреслювати важливість або проблематичність дії:

При написанні газетних текстів важливими є граматичні особливості побудови тексту. Герундій часто зустрічається у публіцистичних текстах:

«The path to creating Hedwig began with, of all things, a biography of a New German Cinema icon»

«Шлях до створення «Гедвіги» розпочався, перш за все, з біографії ікони нового німецького кіно» [4].

У текстах публіцистичного стилю герундій використовується для наголошення важливості написаного речення у тексті:

«*She has accused Mr Catanzara of trying to induce an insurrection»*

«*Вона звинуватила пана Катандзару в спробі «підняти повстання»»* [2].

Герундій у газетно-інформаційних текстах англійської мови виконує низку важливих семантико-граматичних функцій: підмета, додатка, обставини, атрибута та засобу номіналізації. Його вживання зумовлене прагненням авторів до стислості, формальності й нейтральності викладу. Аналіз функцій герундія в таких текстах свідчить про його універсальність і вагому роль у мовній організації сучасних ЗМІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глінка Н.В. Семантико-стилістичні особливості англомовних текстів публіцистичного стилю. Advanced education. Київ, 2014. Вип. 1. С. 6–12.
2. Crime-hit Chicago grapples with police vaccine revolt. URL: https://www.bbc.com/news/world-us-canada-58989555 (дата звернення: 23.03.2025).
3. Haitian migrants at US border: “We've been through 11 countries”. URL: https://www.bbc.com/news/world-latin-america-58673578 (дата звернення: 24.03.2025).
4. Hedwig and the Angry Inch: A love story that broke taboos. URL: https://www.bbc.com/culture/article/20211111-hedwig-and-the-angry-inch-a-lovestory-that-broke-taboos (дата звернення: 12.03.2025).
5. How hip-hop is saving a dying Colombian language. URL: https://www.bbc.com/culture/article/20191024-how-hip-hop-is-saving-a-dyingcolombian-language (дата звернення: 24.03.2025).
6. Kongthong: The Indian village where your name is a song. URL: https://www.bbc.com/travel/article/20211123-kongthong-the-indian-village-whereyour-name-is-a-song (дата звернення: 24.03.2025).

7. The Times. URL : http://www.thetimes.co.uk/(дата звернення: 24.03.2025).

Олександра Меліка
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Дніпро

КЛАСИФІКАЦІЯ РЕКЛАМНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

Сучасний англомовний рекламний дискурс має власну унікальну специфіку, що сформувалася під впливом економічних, культурних і соціальних факторів. Важливу роль у цьому процесі відіграло зростання впливу Сполучених Штатів Америки та Великої Британії на глобальну економіку. Англійська мова стала міжнародною мовою бізнесу, а отже, і домінуючою мовою реклами. Багато відомих слоганів, таких як "Just Do It" (Nike) або "I'm Lovin' It" (McDonald's), стали впізнаваними у всьому світі [1, с. 109].

Англомовні рекламні тексти характеризуються прагненням до лаконічності, виразності та емоційної насиченості. Зокрема, одним із головних інструментів впливу є використання художніх засобів, таких як метафора, епітети та гіпербола. Також варто зазначити, що в англомовній рекламі активно застосовуються риторичні питання та звернення до аудиторії, що створює ефект діалогу та залученості споживача [7, с. 87].

З розвитком цифрових технологій реклама набула нових форм і можливостей. У XXI столітті реклама активно адаптується до цифрового середовища: соціальні мережі, блогери та інтернет-платформи стали основними каналами комунікації з потенційними споживачами. Контент створюється не лише компаніями, але й самими користувачами, що призводить до появи нових стратегій просування товарів і послуг [6, с. 56]. Однією з ключових особливостей сучасної реклами є інтерактивність та персоналізація. Завдяки алгоритмам аналізу поведінки споживачів компанії можуть створювати рекламу, яка відповідає інтересам конкретної аудиторії.

Таким чином, розвиток рекламних текстів від найдавніших часів до сьогодення демонструє їхню соціокультурну значущість. Вони не лише відображають економічні тенденції, але й формують суспільні цінності, мовні норми та навіть світогляд сучасного споживача.

Реклама є невід’ємною частиною сучасного інформаційного простору та відіграє важливу роль у маркетингових стратегіях компаній [8, с. 42]. Її основна мета – формування позитивного іміджу товару або послуги, привернення уваги потенційних споживачів і стимулювання їх до здійснення покупки. Для ефективної реалізації цієї мети важливе значення має класифікація рекламних повідомлень, що дозволяє розробити відповідні стратегії впливу на цільову аудиторію.

Існує безліч підходів до класифікації реклами, залежно від різних критеріїв, таких як цілі, засоби передачі, характер впливу тощо [10, с. 115]. Найбільш поширені класифікації ґрунтуються на наступних аспектах:

- **За засобами розповсюдження:** друкована, телевізійна, радіореклама, зовнішня реклама, інтернет-реклама [5, с. 27].
- **За характером впливу:** інформаційна, переконлива, нагадувальна [4, с. 134].
- **За стилем подачі:** раціональна (логічні аргументи) та емоційна (апелює до почуттів) [2, с. 78].

Раціональні повідомлення засновані на логіці та фактах, підкреслюють якісні характеристики продукту (наприклад, порівняння цін, складу, технічних характеристик) [9, с. 120].

Емоційні рекламні тексти апелюють до почуттів споживачів, створюють емоційний зв’язок із брендом, часто використовують гумор, ностальгію або соціальні теми [3, с. 145].

Класифікація рекламних повідомлень є важливим етапом у розробці маркетингових стратегій. Розуміння відмінностей між різними видами реклами дозволяє ефективно планувати рекламні кампанії та досягати поставлених бізнес-цілей. Врахування засобів розповсюдження, характеру впливу та стилю подачі допомагає адаптувати рекламні повідомлення до потреб конкретної аудиторії та ринкових умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brown, R. Global Marketing Strategies. Los Angeles: Harvard Business Review, 2020.
2. Buklib.net. Класифікація реклами. URL: https://buklib.net/books/22756/.
3. Harrison C. Persuasive Advertising Techniques. Berlin: De Gruyter, 2022. 190 p.
4. Kotler P. Marketing Management. New York: McGraw-Hill, 2021. 750 p.
5. Smith J. Advertising Strategies. London: Pearson, 2020. – 198 p.
6. Taylor, L. Digital Advertising Trends. San Francisco: Pearson Education, 2021.
7. Williams, P. Language in Advertising: A Stylistic Approach. Chicago: University of Chicago Press, 2019.
8. Лисенко І. В. Основи реклами. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 287 с.
9. Мартинюк С. Вплив реклами на споживачів. Київ: Академпрес, 2020. 180 с.
10. Петренко В. М. Маркетингові комунікації. Львів: ЛНУ, 2019. 312 с.

Аліна Моісеєва
Науковий керівник – доцент Скляр І. О.
м. Дніпро

КОНЦЕПТ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ЖІНКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ТАЙВАНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ В МАНЬХВІ НАУНАУ «БЕРЕГИНЯ»

Сучасна література Східної Азії вирізняється зростаючим інтересом до дослідження гендерних питань і ролі жінки в суспільстві. Творчість тайванської авторки НауНау є яскравим прикладом. Її маньхва «Берегиня» [1] не лише захоплює глибоким сюжетом та художньою майстерністю, але й порушує важливі соціальні та гендерні проблеми, зокрема питання жіночої самоідентифікації в умовах історичної епохи, позначеної значною гендерною нерівністю.

Актуальність теми дослідження зумовлена насамперед недостатньою кількістю наукових праць, присвячених аналізу маньхви «Берегиня» як в українському, так і в міжнародному науковому дискурсі. Попри багатий зміст твору та глибоке порушення соціально-культурних проблем, він залишається малодослідженим. З огляду на зростання інтересу до графічних романів як важливого культурного феномену та необхідність осмислення жіночої історії та самосвідомості в різних культурних контекстах, аналіз «Берегині» є своєчасним та важливим.

Метою дослідження є: виявлення та обґрунтування особливостей концепту самоідентифікації жінки, представленого в маньхві НауНау «Берегиня», через призму тайванського фольклору та історичного контексту.

Об'єктом дослідження є маньхва НауНау «Берегиня».

В основу сюжету маньхви «Берегиня» покладено історію панночки Дзє, чиї роздуми та спостереження стають ключем до розуміння складної проблеми жіночої самоідентифікації. Спостерігаючи за життям своєї невістки, одержимої забобонами заради народження сина, головна героїня замислюється над власною долею. Її внутрішнє питання: *«If I get married, will I end up like my sister-in-law, whose future depends entirely on whether she can bear children?»* [1] – відображає глибокий страх перед втратою власної ідентичності та свободи у шлюбі, де її цінність визначатиметься виключно здатністю до материнства.

Таке міркування авторки є центральним для розуміння проблеми самоідентифікації. Страх панночки Дзє перед повторенням долі невістки ілюструє конфлікт між особистими прагненнями жінки та жорсткими соціальними очікуваннями патріархального суспільства, де її ідентичність тісно пов'язана з репродуктивною функцією.

Історичний контекст Тайваню часів династії Цін відіграє важливу роль у формуванні цих соціальних очікувань. Патріархальна структура суспільства визначала шлюб як головну мету жінки, а її благополуччя безпосередньо залежало

від народження сина – продовжувача роду. Невдачі в цьому призводили до появи різноманітних ритуалів та народних вірувань, спрямованих на забезпечення народження спадкоємця. Розуміння історичного контексту є ключовим для аналізу самоідентифікації жінки в маньхві. Соціальні норми та традиції епохи Цін формували жорсткі рамки для жіночої самореалізації, обмежуючи її роль сім'єю та материнством. Фольклорні елементи, пов'язані з віруваннями у народження сина, відображають тиск, який відчували жінки, та їхню залежність від цих очікувань.

Маньхва «Берегиня» порушує *гендерну проблематику* через зображення внутрішніх конфліктів жінок, які змушені існувати в умовах суспільних обмежень. Авторка показує, як традиційні жіночі ролі обмежують їхні можливості та ставлять під сумнів їхню самореалізацію. При цьому НауНау підкреслює внутрішню силу жінки, яка, попри зовнішню безвладність, здатна знаходити способи самоствердження, хоча це часто супроводжується внутрішньою боротьбою між гідністю та необхідністю відповідати соціальним вимогам. Отже, зображення внутрішніх конфліктів є важливим елементом розкриття процесу самоідентифікації. Героїні маньхви змушені балансувати між власними бажаннями та суспільними очікуваннями, що породжує внутрішню напругу. Здатність до самоствердження, навіть в умовах обмежень, свідчить про активну боротьбу за власну ідентичність.

Особливу увагу варто звернути на художні засоби, які використовує авторка. Поєднання природних мотивів, міфологічних елементів і традиційних тайванських образів створює глибоку атмосферу твору. Стиль малюнка та кольорова палітра підсилюють велич жіночого образу та відчуття загадковості. Зображення символіки культури робить маньхву не лише художнім твором, але й важливим культурним артефактом.

Художні елементи маньхви відіграють важливу роль у розкритті концепту самоідентифікації. Використання фольклорних образів та символів допомагає глибше зрозуміти культурні контексти, що впливають на формування жіночої ідентичності. Естетична виразність твору підсилює емоційний вплив історії та сприяє кращому розумінню внутрішнього світу героїнь.

Порушуючи питання влади, жертв та самопожертви, «Берегиня» спонукає читача до роздумів над актуальними соціальними та гендерними проблемами, що зберігають свою важливість і в сучасному світі. Універсальність порушених у маньхві проблем підкреслює актуальність дослідження. Питання жіночої самоідентифікації, боротьби за власну гідність та подолання соціальних обмежень залишаються важливими в різних культурних та часових контекстах.

Дослідження маньхви НауНау «Берегиня» через призму тайванського фольклору дозволяє глибше зрозуміти складний процес жіночої самоідентифікації в умовах патріархального суспільства. Твір розкриває внутрішні конфлікти жінок, їхню боротьбу за самовизначення та пошук власної ідентичності в рамках жорстких соціальних очікувань. Вплетення місцевого фольклору та міфологічних елементів

не лише збагачує сюжет, але й підкреслює культурні чинники, що впливають на формування жіночої самосвідомості. Художня майстерність авторки, зокрема використання символічних образів та особливого стилю малюнка, сприяє глибшому емоційному сприйняттю історії та актуалізує порушені гендерні проблеми для сучасного читача. Таким чином, маньхва «Берегиня» є цінним джерелом для дослідження жіночої самоідентифікації в контексті тайванської культури та історії, а також для розуміння універсальних аспектів боротьби жінок за власну гідність та самовизначення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Books From Taiwan. URL: https://booksfromtaiwan.moc.gov.tw/books_info.php?id=608.

Поліна Моргун
Науковий керівник – доцент Руденко М. Ю.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Фразеологія відіграє ключову роль у формуванні мовної картини світу, оскільки саме в сталих виразах закріплені культурно зумовлені образи, історичні події та суспільні реалії, що характерні для носіїв певної мови. Відмінності у сприйнятті дійсності представниками різних культур зумовлюють складність перекладу фразеологізмів, оскільки вони можуть не мати прямих відповідників у цільовій мові. Це вимагає застосування спеціальних перекладацьких стратегій, спрямованих на відтворення не лише змістової інформації, а й експресивних, стилістичних та прагматичних характеристик вихідної фразеологічної одиниці.

Переклад фразеологізмів є одним із найскладніших аспектів міжмовної трансляції через наявність значної кількості лексико-семантичних, граматичних і стилістичних розбіжностей між мовами. У процесі перекладу необхідно враховувати такі чинники, як внутрішня структура фразеологізму, його конотативне навантаження, а також можливі прагматичні ефекти, які можуть змінюватися залежно від контексту. Саме тому дослідження механізмів перекладу фразеологічних одиниць сприяє підвищенню рівня адекватності міжмовної комунікації та запобігає втраті важливих смислових відтінків.

Значний внесок у вивчення фразеології зробили такі українські дослідники, як О. М. Білоус, Н. І. Бойко, М. Алефіренко, О. Лавченко, Ф. Медведєв, Л. Скрипник, В. Ужченко та інші. У сфері теорії перекладу фразеологізмів

важливими є праці О. О. Селіванової, яка аналізувала різні типи фразеологічних значень та механізми їх передачі іншими мовами. Серед німецьких лінгвістів фундаментальні дослідження з фразеології виконали К. Мюллер, а також Г. Бургер та Х. Фляйшер, які визначили ключові особливості німецької фразеології та класифікували основні типи стійких виразів.

Фразеологічна одиниця є фундаментальним компонентом мовної системи, що поєднує стійкі словосполучення зі специфічними семантичними властивостями. Вона має стабільну лексичну і граматичну структуру, а її значення є узагальненим, нерідко відмінним від буквального тлумачення окремих складових компонентів.

Під час перекладу фразеологічних одиниць можуть виникати деякі труднощі. Однією з головних проблем є відсутність прямих еквівалентів у мові перекладу. Багато фразеологічних одиниць формуються на основі національно-культурних особливостей, історичних реалій та ментальних асоціацій носіїв мови. Наприклад, німецький фразеологізм "*Tomaten auf den Augen haben*" (буквально: «мати помідори на очах») означає «не помічати очевидного». В українській мові немає прямого відповідника, тож переклад може вимагати описового тлумачення або пошуку аналогічного виразу.

Явище фальшивих друзів перекладача також ускладнює адекватну передачу фразеологічних конструкцій іншою мовою. У різних мовах можуть існувати фразеологізми, які на перший погляд є схожими за структурою або компонентним складом, але мають відмінне значення, що може призводити до неправильного розуміння тексту.

Деякі труднощі виникають через наявність у фразеології національно специфічних елементів, що не мають аналогів у культурі цільової мови. Такі вирази можуть містити історичні, релігійні або міфологічні відсилки, які зрозумілі лише носіям певної культури. Наприклад, німецький вислів "*eine Achillesferse haben*" («мати ахіллесову п’яту») зрозумілий носіям багатьох європейських мов завдяки античній міфології, однак деякі вирази, як-от "*den Löffel abgeben*" (буквально: «віддати ложку», що означає «померти»), можуть вимагати додаткового пояснення.

Ще однією проблемою є стилістична відповідність фразеологізму в обох мовах. Деякі сталі вирази мають певне емоційно-експресивне забарвлення, яке складно передати без спотворення значення. Наприклад, німецький вислів "*Da liegt der Hund begraben*" («тут собака похована») використовується у значенні «ось у чому суть проблеми». В українській мові подібну функцію виконує фразеологізм «ось де собака заритий». Однак у деяких випадках стилістичний рівень може не збігатися, що вимагає адаптації.

Для подолання зазначених труднощів використовуються різні перекладацькі стратегії, найпоширенішими з яких вважають:

- еквівалентний переклад, що передбачає використання у мові-реципієнті фразеологічного виразу, який повністю відповідає значенню, структурі та

стилістичному забарвленню вихідного фразеологізму. Наприклад, німецький фразеологізм "*wie ein Fisch im Wasser*" має повний український еквівалент «як риба у воді», що передає ідентичне значення комфорту та природності перебування у певному середовищі [1];

- аналогічний переклад застосовується у випадках, коли в мові-реципієнті відсутній повний еквівалент вихідного фразеологізму, проте є близький за значенням вираз, що відображає ту ж саму ідею. Наприклад, вираз "*mit jemandem ein Hühnchen zu rupfen haben*", що дослівно означає «мати з кимось курку, яку треба ощипати», але передається українською мовою як «мати з кимось розмову на підвищених тонах», «мати до когось претензії» або «мати серйозну розмову»;

- калькування – це метод, за якого фразеологізм перекладається дослівно без змін у структурі. Такий підхід дає змогу зберегти метафоричність, однак може призводити до утворення конструкцій, які не є природними для мови-реципієнта. Наприклад, німецький фразеологізм "*jemandem einen Bären aufbinden*" буквально перекладається як «нав'язати комусь ведмедя», що може спричинити труднощі в розумінні, оскільки українською мовою немає подібного виразу. У цьому випадку доречніше використовувати наявний український еквівалент «виманювати довіру обманом» або «водити за ніс» [2];

- описовий переклад застосовується у випадках, коли калькування неможливе через відсутність аналогічного образу або коли дослівний переклад може викликати труднощі в розумінні. У цьому методі використовується розгорнуте пояснення значення фразеологізму, що передає його зміст, але не завжди зберігає стилістичну забарвленість. Наприклад, вираз "*eine harte Nuss zu knacken haben*" (буквально «мати твердий горіх для розколювання»). Його описовий переклад українською мовою може звучати як «зіштовхнутися зі складним завданням», що повністю передає значення, але втрачає початкову образність [2].

Отже, переклад фразеологізмів є багатогранним процесом, що вимагає глибокого знання обох мов, їхніх фразеологічних систем та культурних особливостей. Вибір відповідного методу перекладу залежить від контексту, функціонального стилю тексту та наявності еквівалентів у цільовій мові. Найоптимальнішим підходом є використання еквівалентів або аналогічних виразів, однак у випадках їхньої відсутності застосовуються калькування, описовий переклад або семантичні трансформації, які допомагають компенсувати втрати значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Boucher K. Geflügelte Worte. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut. 1981. 780 s.
2. Duden. Redewendungen: Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Dudenverlag, 2020. URL: https://www.duden.de (дата звернення 14.04.2025).

Ольга Назаренко
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ НАУКОВОЇ АНОТАЦІЇ

Наукові анотації є ключовим елементом академічного тексту, що відіграють важливу роль у систематизації наукових знань і забезпечують доступ до результатів досліджень для глобальної аудиторії. Анотація – це засіб передачі основної інформації про зміст дослідження, що допомагає читачеві швидко зрозуміти його основні ідеї. У сучасному академічному середовищі, де англійська мова є переважною в публікаціях, якість англомовних анотацій є критичним чинником для інтегрування досліджень до світового наукового простору. Англомовні наукові анотації вимагають точності, інформативності та лаконічності, що потребує застосування специфічних лінгвостилістичних стратегій. Різні галузі науки мають свої особливості в побудові та стилі анотацій, що обумовлює актуальність їхнього детального аналізу. Це питання особливо важливе для українських науковців, які прагнуть представити свої дослідження на міжнародній арені.

Мета дослідження – проаналізувати синтаксичні особливості наукових анотацій англійською мовою із різних галузей. Наукова анотація – це стислий виклад основних аспектів наукового тексту, який включає його мету, методи, результати та ключові висновки. Її основна мета – сприяти розумінню наукового дослідження широкою аудиторією та підвищити ефективність пошуку релевантної інформації [4], надати читачеві стислу, але вичерпну інформацію про наукову роботу. Вона повинна охоплювати ключові аспекти дослідження, такі як його предмет, основна гіпотеза, методи аналізу й результати. Як зауважують Ліаката М. й Солдатова Л., це дозволяє користувачеві отримати загальне уявлення про дослідження без необхідності читати весь текст. Інформативна анотація відображає суть роботи, роблячи акцент на найважливіших її аспектах, зокрема на наукових результатах, що є особливо цінними для подальшого використання [2]. Хуан М. і Лу З. зазначають, що наукова анотація є стислим викладом основних аспектів наукової публікації, що включає ключові елементи, такі як мета дослідження, методологія, результати та висновки. Вона сприяє ефективному пошуку, індексації та каталогізації наукових документів, полегшуючи доступ до релевантної інформації для дослідників та інших зацікавлених осіб [1].

Практичне дослідження особливостей вживання складних речень здійснювалося на базі платформи Nature Research Journals Editorial Policies [3]. Nature Research Journals: Editorial Policies – сторінка на офіційному вебсайті журналів Nature Research, яка містить детальну інформацію про редакційні політики, стандарти та етичні принципи, яких дотримуються ці видання. Nature

Research – це одна з провідних платформ для публікації високоякісних досліджень у різних галузях науки, таких як природничі, медичні, технічні та соціальні науки. Наприклад: *Although the results were promising, further research is required to confirm the findings under different conditions* [3]. У цьому реченні використано підрядне речення з протиставленням, щоб показати баланс між позитивними результатами й необхідністю подальших досліджень. Сполучник *although* допомагає передати контраст, характерний для наукових текстів, де обговорюються як сильні, так і слабкі сторони. У реченні *This study provides new insights into the molecular mechanisms of cancer progression, which could pave the way for targeted therapies* [3] використано уточнювальну конструкцію *which* для деталізації ключового результату дослідження. Це допомагає підкреслити значущість знайдених механізмів і їхній потенціал для практичного застосування. У формулюванні *The findings suggest that, although significant progress has been made, certain gaps in knowledge remain* [3] застосовано *although* для вказівки на прогрес у темі, але одночасно виділено необхідність додаткового дослідження. Такі речення зазвичай підкреслюють, що тема залишається актуальною.

Складні речення в наукових анотаціях виконують кілька важливих функцій, як-от виділення ключових аспектів дослідження, зокрема результатів, методів або значущих висновків, що допомагає читачеві швидко зрозуміти основну суть роботи. Пасивний стан широко використовується в англомовних наукових анотаціях для акцентування уваги на результатах, процесах або об’єктах, а не на діях автора чи виконавця. Це сприяє нейтральному тону, який є характерним для академічного письма. Так, у реченні *All submissions are reviewed by at least two independent reviewers* [3] пасивна конструкція *are reviewed* фокусується на процесі рецензування, а не на діях рецензентів. Це підкреслює важливість об’єктивності та стандартів перевірки. У прикладі *Ethical considerations must be addressed in the methods section of the manuscript* [3] використання *must be addressed* акцентує необхідність етичного аналізу, не вказуючи конкретного суб’єкта, який це робить. Це додає універсальності та формальності тексту. У реченні *The manuscript will be returned to the authors if it does not comply with the journal’s guidelines* [3] пасивна форма *will be returned* зосереджує увагу на дії (повернення рукопису), а не на тому, хто здійснює цю дію (редакція), забезпечуючи формальний і нейтральний стиль. У прикладі *The final decision on publication is made by the editorial board* [3] пасивна форма *is made* дозволяє зосередитися на факті ухвалення рішення, підкреслюючи об’єктивність і важливість процесу, а не персональні дії. Пасивний стан є невід’ємною частиною синтаксису англомовних наукових анотацій, оскільки він забезпечує нейтральний, об’єктивний і формальний тон. Завдяки акценту на процесах, процедурах і результатах, а не на суб’єктах дії, пасивні конструкції сприяють універсальності та ясності тексту. Такі формулювання, як *are reviewed, must be addressed, is made*, підкреслюють важливість стандартів, процедур і вимог, залишаючи поза увагою конкретних виконавців. Це дозволяє фокусуватися на

головних аспектах наукового дослідження, таких як його об'єктивність, узгодженість із етичними нормами та значущість результатів. У підсумку, використання пасивного стану робить текст узгодженим, чітким і придатним для академічної комунікації.

Пасивний стан у наукових анотаціях відіграє важливу роль у забезпеченні нейтрального, об'єктивного та формального тону, що є характерним для академічного письма. Використання таких конструкцій, як *are reviewed, must be addressed, is made*, дозволяє зосередити увагу на процесах, процедурах та результатах, залишаючи суб'єктів дії поза акцентом. Наприклад: *The experiment demonstrated significant improvements in material properties under controlled conditions* [3]. Просте активне речення використовується для ясного висвітлення основного результату. Уточнення *under controlled conditions* додає детальності, не перевантажуючи речення. У реченні *The results suggest that the proposed model can accurately predict chemical reactions in various environments* [3] використано підрядну конструкцію *that the proposed model can accurately predict*, яка детально пояснює головний висновок. Такий синтаксис дозволяє розкрити складні ідеї у простій формі.

Аналіз синтаксичних особливостей англомовних наукових анотацій дозволяє зробити висновок, що вони відіграють важливу роль у науковій комунікації, забезпечуючи точність і доступність досліджень для глобальної аудиторії. Використання складних речень сприяє ефективному структуруванню інформації, що дає змогу чітко розмежовувати основні аспекти дослідження, такі як його мета, методи, результати та висновки. Значну увагу в академічному письмі приділяється пасивному стану, що забезпечує нейтральний і формальний тон, дозволяючи фокусуватися на процесах і висновках, а не на особах, які їх здійснюють. Специфічні конструкції, як-от порівняльні структури та уточнювальні підрядні речення, підкреслюють контраст між попередніми дослідженнями та новими підходами, роблячи текст більш аргументованим та логічно послідовним. Крім того, активні конструкції використовуються для чіткого формулювання результатів і нових відкриттів, що сприяє швидкому сприйняттю інформації. Отже, синтаксис наукових анотацій є чітко структурованим, а його особливості забезпечують високу інформативність і ефективність у передачі знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Huang M., Lu Z. Learning to Annotate Scientific Publications. COLING 2010, *23rd International Conference on Computational Linguistics*, Posters Volume, 463 471. URL: https://www.researchgate.net/publication/221102039_Learning_to_Annotate_Scientific_Publications (дата звернення: 15.12.2024).
2. Liakata M., Soldatova L. Guidelines for the Annotation of General Scientific Concepts. 2008. URL:

https://www.researchgate.net/publication/268424396_Guidelines_for_the_Annotation_of_General_Scientific_Concepts (дата звернення: 15.12.2024).
3. Nature Research Journals. Editorial Policies. URL: https://www.nature.com/nature-research/editorial-policies (дата звернення: 15.12.2024).
4. Zhang Y. et al. Rare disease-based scientific annotation knowledge graph. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/362624753_Rare_disease-based_scientific_annotation_knowledge_graph (дата звернення: 05.01.2025).

Єлизавета Новохатня
Науковий керівник – ст. викладач Андрущенко В. О.
м. Дніпро

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ МЕДІАТЕКСТІВ НОВИН

Мас-медіа є невід'ємною складовою сучасного суспільства й відіграє ключову роль у культурному та політичному житті будь-якої країни. Мас-медіа допомагають людям залишатися обізнаними про актуальні події та краще орієнтуватися в навколишній реальності. Варто наголосити, що заголовок є важливою частиною газетного матеріалу, оскільки саме він привертає увагу читача. Від змісту та оформлення заголовку значною мірою залежить успіх публікації, а також її вплив на аудиторію [3].

Тому автори статей повинні приділяти значну увагу вибору лексичних та граматичних одиниць у заголовках, оскільки заголовок є основним компонентом газетної статті, яка привертає увагу читача на підтримку останньої. До того ж, стиль англомовної газети має певну кількість відмінних особливостей. Газетна лексика суттєво відрізняється від лексики, що використовується в інших літературних жанрах, і має особливий стиль та підпорядковується певним правилам, які помітно відрізняються від загальноприйнятих норм англійської мови. В англійській мові заголовки мають багато класифікацій залежно від їхнього характеру.

Проаналізуємо особливості, які найчастіше використовуються в заголовках статей англійських та американських газет.

Для початку розглянемо лексичні особливості заголовків газет.

1. Семантичні перетворення. Оскільки англійська мова є досить впливовою, часте використання невеликої кількості спеціальних слів характеризується заголовками англійських медіа: англ. *Prohibition* «Заборона», англ. *Application* «Застосування», англ. *Claims* «Претензії», англ. *Cracks* «Тріщини», англ. *Cutting* «Скорочення», англ. *Dash* «Ривок», англ. *Blow* «Удар», англ. *Movement* «Рух», англ. *Covenant* «Угода», англ. *Probe* «Розслідування», англ. *Throwing* «Кидання», англ. *Quiz* «Опитування», англ. *Rap* «Критика», англ. *Difference* «Відмінність» тощо.

2. Зменшення. Часто при сприйнятті заголовків виникають труднощі й непорозуміння, особливо при перекладі, оскільки важко підібрати відповідники українською мовою. Наприклад, активіст англ. *J&K* «Вбивця» є виключенням. Ми можемо зрозуміти значення цього зменшення, лише прочитавши статтю.

3. Неологізм і сленг. Неологізми, утворені за допомогою продуктивних та непродуктивних афіксів, часто використовуються, наприклад, *Ize* (for atomization), *vessels* (skill), *anti-* (anti-American). Проаналізуємо ще один приклад: англ. *"The detachment of old friends will go to us lift", says Lambert"* – укр. «Загін старих друзів відправиться до нас на підкріплення», каже Ламберт».

4. Алюзії та образні вирази. Мета використання алюзій та образних виразів – надати заголовку більшої сили впливу на читача.

Слід зазначити, що для заголовків газетних статей типовим також є використання традиційних периферійних пристроїв, пов'язаних з політичною термінологією [4]. Наприклад, термін *Great powers* зазвичай позначає такі країни, як Британія, США, Китай, Франція тощо, проте лексичні особливості можуть викликати труднощі в розумінні заголовку. Наприклад: англ. *"Mary is still queen in prime time"* – укр. «Мері все ще королева в прайм-тайм».

Оскільки місце для заголовку обмежене, лексичні слова з власним значенням (іменники, дієслова, прикметники, прислівники) є набагато кориснішими за граматичні слова, які маркують граматичні зв'язки (визначальні слова – *це, що*; допоміжні дієслова – *є, робити*).

Предикативні (дієслово) заголовки є відмінною особливістю англомовних заголовків – це превалювання вербальних структур над номінативними [3]. Вербальні структури описують події, які висвітлюються в газетній статті. У цих заголовках дієслово часто стоїть на початку, оскільки воно найбільше цікавить читача, крім того, таке розташування значно увиразнює заголовок. Наприклад: англ. *"take it or leave it"* – укр. «приймай або відмовляйся».

Назва заголовків, а також предикативні заголовки широко використовуються і є більш компактними за структурою: англ. *"Courage M & M increases seven"* – укр. «Показник Courage M&M зріс у сім разів».

Ще однією особливістю структурування заголовків є використання тимчасових форм у сучасних англійських газетах, так званих недиференціальних часів. Простий минулий час використовується в заголовках, пов'язаних із минулими подіями у випадках, коли заголовок є обставиною часу або якщо читач просто знає, що подія має відношення до минулого часу. Наприклад: англ. *"Binned eBorders contract costs taxpayer 224 million pounds"* – укр. «Відкинутий контракт eBorders обійшовся платникам податків у 224 мільйони фунтів».

Дієприкметник зазвичай вказує на дію, що відбулася під час публікації заголовку, що відповідає теперішньому або сучасному часу. Наприклад: англ. *"risk a child's health for the sake of natural birth is responsibility"* – укр. «ризик для здоров'я дитини заради природних пологів – це відповідальність». Майбутній час часто

передається за допомогою форми інфінітивів. Наприклад: англ. *“McDonald’s opens in residential estates”* – укр. «McDonald’s відкривається в житлових районах» [2].

З лінгвістичного погляду, аналіз назв газетних публікацій в англомовних медіа демонструє високий рівень функціонального та стилістичного навантаження. Вони виступають як ключові елементи, що акумулюють смислове ядро тексту, реалізуючи комунікативну, експресивну та інформативну функції. Дослідження лексичних і граматичних особливостей засвідчує широке використання семантичних перетворень, неологізмів, сленгових одиниць, алюзій і згорнутих форм, що є характерними для газетного стилю. Превалювання предикативних структур у назвах публікацій зумовлює їхню динамічність і впливовість, а також відповідає вимогам лаконічності та виразності. Усе це свідчить про те, що газетні назви є важливим об’єктом лінгвістичного аналізу, який дозволяє виявити тенденції розвитку сучасної англійської мови в сфері мас-медійної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Київ: Нова книга, 2002. 562 с.
2. Jucker A. H. Social Stylistics: Syntactic Variation in British Newspapers. Vol. 6. 1st edn. Berlin: De Gruyter, Inc., 1992. 320 p.
3. Page J. Spies Collect More Toys as Cold War Turns to Hot Peace. *The Times*. 2006 (January, 25).
4. Style and Reader Response: Minds, Media, Methods / Alice Bell et al. Vol. 36. 1st edn. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2021. 246 p.

Єлизавета Новохатня
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ТА ПОМИЛКОВОСТІ ДІЛОВОГО ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Діловий письмовий переклад відіграє важливу роль у міжнародному бізнесі й комунікації, оскільки забезпечує ефективне розуміння інформації між партнерами з різних країн. Якість такого перекладу залежить від багатьох факторів, як-от точність передачі змісту, дотримання термінології та узгодження стилістичних особливостей мов оригіналу й перекладу. Серед основних показників якості ділового письмового перекладу варто виділити точність, адекватність, повноту, граматичну коректність і лексичну відповідність.

Точність означає правильне передавання змісту вихідного тексту без викривлення чи спотворення інформації. Висока точність передбачає відповідність перекладу оригіналу за значенням, стилем і тоном. Перекладач повинен забезпечувати повну відповідність змісту оригіналу та його інтерпретації в тексті перекладу. Це означає не лише буквальну передачу слів, але й правильне розуміння контексту та смислових нюансів [3]. Наприклад: *Year-end Performance Review* ***FY25*** потрібно перекласти як *Оцінка ефективності роботи за* ***2025 фінансовий рік***, а не *Оцінка ефективності роботи за* ***рік, FY25***.

Адекватність визначає відповідність перекладу комунікативній меті та культурному контексту. Вона забезпечує правильне сприйняття тексту цільовою аудиторією. Адекватність – це співвідношення вихідного й кінцевого текстів, при якому враховується мета перекладу. Переклад тексту можна вважати адекватним, якщо хоча б одна з двох умов збережена: правильно перекладено всі терміни та їхні сполучення; переклад є зрозумілим для спеціаліста й у нього немає до перекладача жодних питань і зауважень. Адекватний переклад – відтворення єдності змісту й форми оригіналу засобами іншої мови. Адекватний переклад враховує як змістову, так і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому жодних норм, є точним і без будь-яких неприпустимих перекручень [1]. Так, правильним перекладом речення *Select an overall* ***performance rating*** *using* ***the dropdown*** є *Виберіть загальну* ***оцінку ефективності*** *з* ***випадного списку***, а не *Виберіть загальний* ***рейтинг ефективності*** *за допомогою* ***випадаючого списку***.

Повнота. Переклад має містити всю інформацію, що є у вихідному тексті, без пропусків чи додаткових вставок. Збереження структури та всіх змістових елементів є важливим показником якості. Наприклад, речення *The name and the address of the Authorized Representative shall be indicated on* ***shipping documents*** *for all loads supplied* було перекладено як *Назва та адреса Уповноваженого представника зазначається на пакуванні/маркуванні всієї продукції, що постачається*. Однак під час редагування було виявлено, що словосполучення ***shipping documents*** – ***товаросупровідні документи***, взагалі не використовувалося, що є суттєвою неточністю та може призвести до негативних наслідків, особливо коли йдеться про довіреність як офіційний документ.

Граматична коректність. Граматичні помилки можуть не тільки спотворити зміст документа, але й створити враження некомпетентності перекладача або компанії. Серед основних критеріїв граматичної точності виділяють: правильне узгодження слів, коректна побудова речень, увага до перекладу дієслівних форм [2]. Навіть різниця між звичайними й заголовковими літерами в словах може означати відмінності в перекладі: якщо літери заголовкові, то в перекладі застосовується інфінітив, а якщо звичайні, то йдеться про спонукальне речення: наприклад: *Reach Higher – Прагнути до розвитку*, але *Respect everyone, foster inclusion – Поважайте кожного, сприяйте інклюзивності*.

Лексична відповідність. Якісний підбір слів та уникнення калькування забезпечує природність і зрозумілість тексту. Використання синонімів та ідіоматичних виразів має бути виправданим. Наприклад: *Act As an Owner – Брати на себе відповідальність*, а не *Діяти як власник*.

Якість письмового перекладу безпосередньо залежить від точності переданої інформації, правильного використання термінології та відповідності нормам граматики й пунктуації. Помилки, допущені в процесі перекладу, можуть призвести до спотворення змісту, юридичних ризиків або втрати професійної репутації. Серед найрозповсюджених помилок виділяють: граматичні, лексичні, синтаксичні та пунктуаційні.

Граматичні помилки виникають унаслідок порушення правил граматики цільової мови. Вони можуть стосуватися неправильної форми слів, помилкового використання часових форм, помилковість відмінків, неузгодження частин мови тощо. Наприклад: *їх цілісність* помилково замість *їхня цілісність* або *2.5 кілограми* замість *2,5 кілограма*.

Лексичні помилки виникають через неправильний вибір слів, що веде до зміни значення або стилістичної неузгодженості перекладу. Такі помилки особливо критичні в офіційно-діловому та юридичному перекладі, де важливо передати точне значення термінів. Наприклад: ***within*** *the term –* ***протягом*** *строку*, а не ***на протязі*** *строку.*

Орфографічні помилки суттєво знижують якість перекладу й можуть становити навіть суттєву помилку в неправильному написанні власної назви, як-от: *Agilent Technologies LDA* ***Malasia*** *Sdn. Bhd.* замість *Agilent Technologies LDA* ***Malaysia*** *Sdn. Bhd.*

Синтаксичні помилки виникають через порушення правил побудови речень у цільовій мові. Вони можуть робити текст незрозумілим, нечітким або нечитабельним. Серед основних типів таких помилок виділяють: неправильний порядок слів у реченні, нечітку структуру складних речень, надмірну довжину речень і порушення узгодженості між частинами речення. Наприклад: *The packing of the Goods corresponds to the export requirements and valid regulations in the country of the Buyer. – Упаковка товарів відповідає експортним вимогам та* ***нормам, що діють у країні покупця***, а не *Упаковка товарів відповідає експортним вимогам та* ***діючим у країні покупця нормам***.

Пунктуаційні помилки виникають через неправильне використання розділових знаків у тексті. Вони можуть призводити до двозначного тлумачення документів або втрати їхньої правової чинності. Наприклад, з англійської українською: *40,000 – 40 000*, а *2.5 – 2,5*.

Отже, для забезпечення високої якості ділового письмового перекладу необхідно дотримуватись професійних стандартів, аналізувати помилки та застосовувати сучасні інструменти контролю якості. Лише комплексний підхід до

перекладацької діяльності забезпечує максимальну точність й ефективність у передаванні інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варга Н. І., Зикань Х. І., Берта Е. Т. Вступ до перекладознавства (для студентів 2 курсу галузі знань 03 Гуманітарні науки спеціальності 035 Філологія предметної спеціальності 035.071 Філологія. Угро-фінські мови та літератури (переклад включно), перша – угорська освітньо-професійної програми «Угорська мова та література. Англійська мова. Переклад»). Навчально-методичний посібник / Уклад. Н. Варга, Х. Зикань, Е. Берта. Ужгород. ДВНЗ «УжНУ», 2023. 138с.
2. Кобякова І. К. Механізми перекладу складних речень як мінімальної одиниці перекладу в англійській мові. *The 4th International scientific and practical conference "Topical issues of the development of modern science"* (December 11-13, 2019). Sofia: Publishing House "ACCENT", 2019. С. 412–420.
3. Як перевірити якість перекладу: інструменти та методики. URL: https://legalab.com.ua/uk/ (дата звернення: 14.02.2025).

Віра Осипенко,
викладач кафедри германської філології ГІІМ ДВНЗ ДДПУ
м. Дніпро

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ДИСКУРС: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

У сучасному мовознавстві початку XXI ст. термін *дискурс* набув значної популярності й став центральним об'єктом дослідження. Це зумовлено не лише його широким застосуванням у різних наукових дисциплінах, але й здатністю відображати складні взаємозв'язки між мовою, суспільством і культурою. Дискурс досліджують як у межах традиційної лінгвістики, так і в суміжних галузях, таких як соціологія, антропологія, філософія, психологія та науки, що вивчають комунікацію.

В останні десятиліття поняття *дискурс* розглядають як складне комунікативне явище, дослідження якого розпочалося в другій половині XX ст. у межах таких наукових напрямів, як соціолінгвістика, прагматика, критична дискурсологія та ін. Термін почав поступово поширюватися в західних гуманітарних дисциплінах на початку 60-х років XX ст., коли над основними проблемами його дослідження працювали такі лінгвісти, як Р. Водак [10], Ю. Габермас [2], Т. ван Дейк [9], Г. Кресс [7], А. Маколкін [8], а з кінця 80-х рр. XX ст. та на початку XXI ст.

розробленням питань дискурсу почали займатися і українські дослідники, а саме: Є. К. Бистрицький [1], А. М. Єрмоленко [3], Г. Г. Почепцов [4], Т. В. Радзієвська [5] та ін.

Отже, дискурс постає важливим об'єктом наукових розвідок представників сучасного мовознавства й охоплює не лише окремі лексичні одиниці та граматичні структури, але й їх взаємні зв'язки, контекст і спосіб вираження думок. Сучасні дослідження дискурсу спрямовані на вивчення особливостей мовленнєвої діяльності різних суспільних груп і професій, наприклад, дослідження політичного, медичного, ділового дискурсу тощо.

З погляду сучасних академічних дисциплін, дослідження дискурсу належить до сфери гуманітарних та соціальних наук. Розвиток дискурсивної термінології узгоджують з різноманітним діапазоном значень, що надають цьому терміну, охоплюючи процеси обміну знаннями, використання спеціалізованої лексики та повсякденної мови, яка відображає інтерпретації, пов'язані з дискурсом.

Важливу роль у формуванні сучасного розуміння дискурсу відіграє також теоретичний вклад А. С. Грессера [1, p. 1–23], який у вступі до «Довідника дискурсивних процесів» наголошує, що дослідницький інтерес до дискурсу виник тоді, коли речення або висловлювання перестали бути достатньою одиницею для аналізу та вивчення мови. Учений зауважує, що друкований текст зазвичай складається з послідовності речень, тоді як усний – з послідовності висловлювань. Дискурс не можна повністю обмежити лише цими одиницями, оскільки комунікація охоплює зміст, зв'язність, узгодженість, риторичну структуру, яка об'єднує речення та висловлювання, виходячи за їх межі. У сучасній лінгвістиці дискурс досліджують не лише як сукупність слів і речень, але і як структурований процес комунікації, що відображає культурні, соціальні й когнітивні аспекти людської взаємодії.

Міждисциплінарний підхід потребує використання різних наукових методів для вивчення багатогранної природи дискурсу, що зумовлює розвиток конкретних напрямів, які дозволяють глибше аналізувати аспекти комунікації. А. С. Грессер виділяє наступні ключові **напрями** дослідження дискурсу в сучасному мовознавстві [6, p. 6–7]. Зокрема, науковець акцентує увагу на *психології дискурсу* (discourse psychology), яка зосереджена на вивченні того, як люди сприймають, розуміють, запам'ятовують та використовують мовні повідомлення. Цей підхід досліджує когнітивні процеси, що лежать в основі комунікації, та аналізує те, як мовні структури впливають на мислення і поведінку.

Крім того, А. С. Грессер підкреслює значення *корпусного аналізу* (corpus analysis), що передбачає використання великих текстових баз даних (корпусів) для вивчення мовних явищ, таких як частотність слів, колокації, граматичні структури та інші лінгвістичні особливості, що виявлені в реальних текстах [6, p. 7–9].

Науковець додатково виділяє ще кілька важливих напрямів дослідження дискурсу. Одним з них є *обчислювальний дискурс* (computational discourse), який

передбачає застосування комп'ютерних технологій для аналізу та моделювання дискурсивних процесів, зокрема систем автоматичного розпізнавання мови, машинного навчання та інших інструментів, що сприяють ефективному обробленню та розумінню великих обсягів мовних даних [6, p. 5, 9–11].

А. С. Грессер окремо розглядає також і *дискурсивні технології* (discourse technologies), які зосереджені на розробленні та впровадженні інноваційних рішень для покращення або зміни способів комунікації. Ці технології охоплюють системи підтримки діалогу та інструменти для спільної роботи, а також програмне забезпечення для аналізу й візуалізації мовної інформації [6, p. 11–12].

Серед інших питань, пов'язаних з напрямами вивчення дискурсивних практик у сучасному мовознавстві, А. С. Грессер виділяє і *аналіз розмов* (conversation analysis), що фокусується на структурі та організації комунікаційних процесів. Особлива увага приділена ініціації, підтриманню і завершенню спілкування, використанню невербальних сигналів та управлінню чергуванням реплік.

Отже, такі вчені, як А. С. Грессер, М. А. Гернсбахер та С. Р. Голдман [6, p. 13] підкреслюють важливість гібридного підходу, що поєднує як якісні, так і кількісні методи. Науковці зазначають, що якісні методи дають змогу ідентифікувати різні виміри, категорії дискурсу, а також його послідовності та шаблони. Контекст дискурсу ретельно перевіряють та приймають до уваги в межах якісного аналізу. Проте вони наголошують, що гібридний підхід не обмежений лише якісними дослідженнями, охоплює також кількісні елементи, забезпечуючи всебічний аналіз.

Важливо зазначити, що гібридні **підходи** поєднують *якісні та кількісні напрями (hybrid qualitative and quantitative approaches)* та застосовуються для комплексного аналізу дискурсу. Такий підхід дає змогу отримати глибше розуміння мовних явищ через одночасне використання статистичного аналізу та докладного опису тексту. Потрібно додати, що *культурні основи (cultural foundations)* дискурсу досліджують вплив культурних контекстів, ідеологій, цінностей та соціальних норм на формування дискурсивних практик у різних суспільствах, підкреслюючи значення соціально-культурних чинників у мовленнєвій поведінці [6, p. 5, 12–13].

Отже, в останні десятиліття технологічний прогрес, зокрема в області обчислювальних наук і корпусного аналізу, дозволив розширити обсяг і глибину досліджень дискурсу.

Підсумовуючи, можна зробити висновки, що зазначені напрями вивчення дискурсу дають змогу отримати більш глибоке і цілісне розуміння мовної комунікації в сучасній лінгвістиці з охопленням різних аспектів дослідження та рівні аналізу. Дослідження дискурсу в сучасному мовознавстві сприяє глибшому розумінню мовленнєвої діяльності та її соціокультурних наслідків. Дослідження дискурсу відкриває нові перспективи для розуміння мовних явищ, даючи змогу глибше зануритися у складні зв'язки між мовою, комунікацією та суспільством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бистрицький Є. Демократія і публічний дискурс. *Філософська думка.* 2019. № 6. С. 46–63.
2. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ / Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: підручник. Київ: Лібра, 1999. 488 с.
3. Єрмоленко А. М. Дискурс в архітектоніці мовної прагматики. *Філософська думка*. 2016. № 4. С. 69–86.
4. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ: Київський університет, 1999. 308с.
5. Радзієвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту: Текст – соціум – культура – мовна особистість. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. 491 с.
6. Graesser A. C., Gernsbacher M., Goldman S. Introduction to the Handbook of Discourse Processes. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Inc., 2003. 23 p.
7. Kress G. Multimodality: A social semiotic approach to contemporary communication. London: Routledge, 2010. 236 p.
8. Makolkin A. Name, Hero, Icon: Semiotics of Nationalism through Heroic Biography. Berlin,·New York: Walter de Gruyter, 1992. 264 p.
9. Van Dijk T. A. Pragmatics of Language and Literature. Amsterdam: North-Holland, 1976. 236 p.
10. Wodak R. Aspects of Critical Discourse Analysis. University Koblenz. *Zeitschrift für Angewandte Linguistik*. 2002. Vol. 36, № 10. P. 5–31.

Артем Павлюк
Науковий керівник – ст. викладач Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

СУЧАСНЕ МОЛОДЕ ПОКОЛІННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ У ЛОКАЛЬНИХ КОНФЛІКТАХ

Конфлікти XXI-го століття, в яких були залучені збройні сили США і країн-союзників по НАТО (насамперед, йдеться про війну в Афганістані 2001–2021 та Іраку 2003–2011 рр.) були, окрім інших факторів, ще й продуктом суспільства, яке під впливом розвитку технологій і соціально-економічних чинників абсолютно змінилося. Відповідно, й ті солдати, які відправилися на близький схід, сформувалися під впливом епохи, у якій жили, зокрема, для яких 11–те вересня визначило не тільки власний подальший шлях, але й вектор розвитку їхньої країни США.

У даній роботі увагу сконцентровано на етичних принципах та психолого-поведінкових нормах сучасного молодого покоління морських піхотинців США. Робота базується на свідченнях, що містяться у праці американського журналіста Евана Райта «Generation Kill» («Покоління вбивць»), написаної для журналу «The Rolling Stones» [4]. В цій книзі зображені представники нового покоління американців, що стали солдатами, їхні проблеми і особливості бачення світу.

Журналіст Еван Райт від початку вторгнення в Ірак 20 березня 2003 року перебував там разом з бійцями 1-го розвідувального батальйону Корпусу Морської Піхоти США. Його спогади досить яскраво характеризують і особовий склад підрозділу, і командування. Зокрема, останнє постає як не завжди компетентне, а часом таке, яке дає неадекватні накази, що загалом симптоматично для будь-якої армії. Завдяки репортажам журналіста з Іраку читач знайомиться з конкретними морськими піхотинцями, які віддзеркалюють той чи інший соціальний зріз суспільства Америки початку XXI-го століття, у тому числі з урахуванням географічних відмінностей, з їхнім ставленням до війни.

Книга «Generation Kill» була проаналізована в першому номері журналу «The Naval War College Review» у 2005 р. [1], журналі «The Indiependent» у 2021 р. [2]. Приведені вище роботи розглядали зміни в моралі війни через призму нового покоління і безпосередніх учасників вторгнення, те, як змінилося їхнє розуміння війни, цінності життя і психології вбивства.

У праці Евана Райта визначною постаттю постає сержант Бред Колберт із псевдонімом «Iceman», яке він заслужив завдяки витримці й спокою в найекстремальніших ситуаціях [4, с. 15]. Журналіст показує Колберта як людину з щирим серцем, таку, яка ставилася людяно до населення Іраку, надаючи їм гуманітарну допомогу. Пізніше, перебуваючи в Багдаді, сержант, за описом Е. Райта, прибиратиме боєприпаси, що не розірвалися, з дитячого майданчика. Це не входило до його військового обов'язку, він робив це за особистісними переконаннями [4, с. 423].

Також американський журналіст описав й інші ситуації, у яких розкривається ставлення військового до цивільних у війні, зокрема, до дітей, постраждалих під час бойових дій. Так, у книзі зображено, як Бред Колберт заслужив повагу побратимів у ситуації, коли внаслідок помилки під час ведення вогню вночі в зоні «вільного вогню» одним з його солдатів було поранено іракського хлопчика, оскільки кулеметник, що виконував наказ, не мав приладу нічного бачення. Згодом мати принесла сина до пункту дислокації 1-го батальйону. Тоді сержант Колберт сказав: «Мені доведеться принести це додому і жити з цим». Також йому належали слова: «Пілот не спускається і не дивиться на цивільних, по яким вдарили його бомби. Артилеристи не бачать наслідків того, що вони роблять. Але хлопці на землі бачать. Це вбиває мене зсередини» [4, с. 228].

Завершуючи історію з пораненим хлопчиком, потрібно згадати ще одну постать, яка у вирішальний момент проявила людяність – медика підрозділу «Дока»

Браяна, який надавав допомогу дитині, а коли командування підрозділу відмовило в її евакуації до шпиталю, відніс хлопця до палатки командира, пояснюючи свій вчинок таким мотивом: «Полковник Феррандо може змінити свій наказ, якщо йому доведеться дивитися, як він помирає» [4, с. 227]. Загалом, згаданий медик постає на сторінках книги «Generation Kill» як людина, яка критично ставилася до наказів окремого командування, а також непримиримо до певних ситуацій, у яких окремі представники армії не гуманно поводилися з місцевими цивільними. В Багдаді саме він організуав пункт надання медичної допомоги для цивільного населення [4, с. 417].

Поведінка Колберта, Браяна та їм подібних учасників війни не могла припинити випадки жертв цивільних, однак важливою була реакція, яку продемонстрували морські піхотинці, не погоджуючись із байдужістю людей зі свого оточення, у тому числі вони протистояли командуванню. Подібна поведінка могла стати прикладом для наслідування. Однак, такі вчинки не могли протистояти появі повстанського руху і терактам, які вчиняли члени різних угруповань проти солдатів США і цивільного населення.

У книзі «Generation Kill» описані й інші морські піхотинці, які формують образ молодого покоління американських військових початку XXI століття. Наприклад, заслуговує на згадку Джош Персон, солдат, який був серед тих, хто висловлював думки, що виражали загальну тенденцію ставлення до війни, розуміння патріотизму і його проявів в колах ветеранів і мілітаристів. Цей юнак, який до війни жив в трейлері, не належав навіть до середнього класу, висловлювався так: «Я ненавиджу цю патріотичну фігню. Дідько, ні, Мама, я морський піхотинець, мені не потрібно вивішувати прапорець на своїй машині, щоб показати, що я патріот» [4, с. 108].

Окрім згаданих особистостей, були й інші солдати, зі своїми проблемами і вчинками, що переслідували їх в подальшому житті. У праці Евана Райта вони постають як представники нового покоління, які вбачають у війні авантюру, постійний рух і викид адреналіну. Їхній шлях до Багдаду – це ніби роад-муві, яке розбавлено відсилками до поп-культури, музики та ігор. Для прикладу, Джош Персон співає пісні Авріл Лавін [4, с. 87], а Колберт ненавидить кантрі[4, с. 107], Тромблі стріляє з кулемету і каже, що це схоже на гру GTA: Vice city [4, с. 18].

Еван Райт показав у своїй праці, що поряд із жахами, які приносить війна, водночас в екстремальних умовах він зустрів справжнє братерство, почуття єдності з побратимами по зброї, вдосконалення військовими власних навичок. Вдало характеризує описану журналістом атмосферу, що панувала і почасти продовжує панувати в середовищі молодого покоління американських військових початку XXI ст., патч з трьома простими словами, що стали девізом пригодників і військових: «Travel, Shoot, Love» («Мандруй, Стріляй, Кохай») [3]. Ці молоді люди вирушали в різні регіоні світу в складі приватних військових кампаній (ПВК). Зокрема, до таких належить засновник PSD Info Денис Квебек, який після АТО і

поранення був в Афганістані в 2021-му році в складі ПВК, а в теперішній час займається інструкторською діяльністю. Саме йому належить згаданий вислів.

Таким чином, базуючись на праці журналіста Евана Райта «Generation Kill», можна зробити висновок, що представники сучасного молодого покоління американських військових моделюють свою поведінку відповідно до трансльованих в суспільстві уявлень про авантюристичну, пригодницьку природу війни, для більшості з них війна – це авантюра, виклик самому собі, справжні емоції і чорно-біле бачення воєнної реальності (ми/вони, побратим/ворог). Також важливо підкреслити, що їх поведінка свідчить про значний вплив гуманістичних принципів, трансльованих в сучасній американській культурі останніх десятиліть. Ці представники нового покоління пішли на війну з різних причин, привнесли свій досвід і світобачення, і певним чином змінили її гуманітарний аспект.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bonadonna R. Generation Kill: Devil Dogs, Iceman, Captain America, and the New Face of American War. *Naval War College Review*. 2005. Vol. 58, No. 1. Art. 17. URL: https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol58/iss1/17/ (Дата звернення: 25.03.2025).
2. Book Review: *Generation Kill* – Evan Wright. *The Indiependent*. 2021. URL: https://www.indiependent.co.uk/book-review-generation-kill-evan-wright/ (Дата звернення: 25.03.2025).
3. “Мандруй. Стріляй. Кохай" – воля, сила, душа. *PSDinfo*. URL: https://psd-info.com/blogs/news/мандруй-стріляй-кохай-воля-сила-душа (Дата звернення: 14.05.2025).
4. Wright E. Generation Kill. Corgi Books, 2009. 463 p.

Катерина Петрищева
Науковий керівник – доцент Горлова О. В.
м. Дніпро

ФІЛОСОФІЯ ПРИРОДИ В ТВОРЧОСТІ РОБЕРТА ФРОСТА

Роберта Фроста (1874-1963) вважають одним із найвидатніших поетів Америки XX століття. Його творчість була відзначена численними національними та міжнародними преміями, а також почесними докторськими званнями від провідних університетів США та Великої Британії. Автор одинадцяти поетичних збірок, він здобув небувале визнання серед сучасників – ще у 1920-х роках його вважали живою легендою. Згодом Р. Фроста включили до «Великої п’ятірки» поетів США, а його ім’я стало синонімом національного поета Америки.

У своїх віршах він оспівував скромні, але глибокі цінності сільської Нової Англії, послуговуючись живою розмовною мовою, природною ритмікою та образами, що походять із повсякденного життя. Хоча справжній успіх прийшов до нього пізно – перша книга побачила світ, коли йому було майже сорок років, –під кінець життя Р. Фрост став символом незалежного духу, стриманої духовності та витримки [1].

Протягом усього життя Р. Фрост цілеспрямовано йшов власним творчим шляхом, досягаючи глибини філософського змісту та драматизму в рамках класичного ямбічного віршування. Він ніколи не прагнув до популярності за рахунок спрощення – його поезія стояла осторонь «масового виробництва» віршів, однак при цьому залишалася доступною для широкого кола читачів, не перетворюючись на елітарне мистецтво.

Р. Фрост зумів майстерно передати складну й багатогранну реальність Америки свого часу – її ідейні, моральні, соціальні, духовні й психологічні виміри. Його поезія стала голосом народу, відображенням національного духу, де особисте сприйняття світу зливалося з природою, з буттям людини та спільною долею людства. Він був поетом, який тонко відчував єдність поета зі світом, нерозривний зв'язок між людиною й природою, між індивідом і спільнотою.

Природа завжди була джерелом натхнення для поетів і мислителів, але в поезії Р. Фроста вона набуває особливої глибини та філософського змісту. Його вірші – це не просто описи сніжних полів і лісових стежок, а складні метафори життя, вибору, самотності та буття.

Природа виступає як дзеркало внутрішнього світу. У вірші «Stopping by Woods on a Snowy Evening» Р. Фрост зображує людину, яка зупиняється в засніженому лісі, щоб насолодитися спокоєм природи. Однак під цим простим сюжетом прихований глибокий екзистенційний сенс: мандрівник втомлений, можливо, навіть спокушений думкою про смерть («And miles to go before I sleep»). Ліс – символ вічного спокою, краси і забуття, а шлях – символ обов'язку й відповідальності перед життям. Поет порушує питання про вибір між тимчасовою втечею й тривалою боротьбою.

«The woods are lovely, dark and deep,

But I have promises to keep…» [2].

Для Р. Фроста природа – не ідеал, а реалія життя. На відміну від романтиків, таких як В. Вордсворт чи П. Б. Шеллі, які ідеалізували природу, Р. Фрост бачить у ній одночасно і красу, і загрозу. У вірші «Design» він розглядає сцену, де білий павук вбиває метелика на білій квітці, й ставить питання про сенс такого світу:

«What but design of darkness to appall?

If design govern in a thing so small» [2].

Тут природа – не доброзичлива мати, а нейтральна, а часом – навіть жорстока сила, що діє за своїми законами. Це близько до філософії стоїцизму й навіть екзистенціалізму, де людині доводиться самій знаходити сенс у байдужому всесвіті.

Символіку доріг і вибору дуже добре можна простежити у, мабуть, найвідомішому вірші Р. Фроста – «The Road Not Taken». Дві стежки в лісі – це метафора життєвого вибору, який визначає долю. Але Р. Фрост іронічно зауважує, що обидві дороги були «насправді однакові» – отже, вибір має значення не тому, що він очевидно правильний, а тому що ми самі надаємо йому значення.

«I took the one less traveled by,

And that has made all the difference» [2].

Цей погляд на природу як арену морального вибору та духовного пошуку зближує Р. Фроста з традиціями американського трансценденталізму (Г. Торо, Р. Емерсон), але він водночас стоїть ближче до реальності, а не до утопії.

Філософія природи Роберта Фроста – це не втеча в гармонійний світ, а погляд на природу як віддзеркалення людського досвіду: боротьби, пошуку, втрат і вибору. Його вірші – це медитації на тлі снігу, лісу чи луки, в яких кожен читач знаходить відлуння власного життя. Природа у Р. Фроста – не просто фон, а жива філософська сутність, що розмовляє з людиною мовою символів і тиші.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шпак В. К. Історія американської поезії XX століття. Київ: УМК ВО, 1989. 144 с.
2. Robert Frost: Studies of the Poetry. Ed. with an introd. by Kathryn Gibbs Harris. Boston: Hall, 1979. 196 p.

Микита Писаренко
Науковий керівник – професор Докашенко Г. П.
м. Дніпро

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

Новий навчальний рік 2025-2026 років готує суттєві зміни - в усіх закладах вищої освіти розпочнеться викладання курсу базової військової підготовки студентів, тобто запроваджується теоретичний курс базової загальновійськової підготовки. Таке рішення є цілком логічним в умовах російсько-української війни і відповідає завданням створення цілісної системи національної безпеки країни. Юридичним підґрунтям такого рішення стали положення Закону України «Про основи національного спротиву», зокрема стаття 6 визначає: «Основою підготовки громадян України до національного спротиву є їх загальновійськова підготовка, яка організовується за територіально-зональним принципом, ґрунтується на засадах високої мотиваційної привабливості та узгоджується з процесом трансформації

системи комплектування за призовом відповідно до принципів та найкращих практик держав - членів НАТО» [2].

Визначення цих найкращих практик і стало завданням нашої роботи. В країнах, які стали засновницями Альянсу - США, Великій Британії, військова підготовка починається вже зі шкільного віку. Крім цього, у США діє Кадетський корпус національної оборони, Велика Британія і Канада додатково ще й спеціалізацію встановили - кадети сухопутних військ, морські кадети і кадети військово-повітряних військ. Цікаво, що в Канаді під час холодної війни діяли й українські кадетські "летунські" відділи [1]. Фінансування цих угруповань здійснюється як на державному рівні, так і за рахунок місцевих громад.

Дбають про військову підготовку молоді й країни, які вступили до НАТО на межі XX і XXI століть після розпаду СРСР та світової системи соціалізму. З початком військової агресії російської федерації проти України поляки не лише почали розгортати парамілітарну мережу територіальної оборони, а й серйозно взялися за військову підготовку в школах. У 2017 році Міністерство оборони започаткувало програму «Сертифіковані військові уніформовані класи». Із відновленням незалежності країни Балтії відновили свої структури військового вишколу молоді, які діяли до Другої світової війни. Литва — «Стрілецький союз», Латвія - теж відновили створену 1919 року організацію «Захисники землі». Естонія відновила не лише «Союз оборони» та «Жіночий захист дому», а й закон про оборону від 1930 року, яким створювалися організації «**Молоді орли»** та **«Дочки Батьківщини».**

З досвідом Фінляндії, яка нещодавно стала членом Північноатлантичного альянсу, здобувачі вищої освіти освітньої програми «Середня освіта (Історія). Психологія» магістерського рівня отримали можливість предметно ознайомитися в курсі «Гібридні загрози та комплексна безпека», розробленому учасниками програми Еразмус+WARN «Академічна протидія гібридним загрозам» [3]. Армія цієї країни формується на засадах призову і обов'язкова військова служба (призовний вік - від 18 до 30 років) є складовою патріотичного виховання і показником громадянської позиції. Нею охоплено до 70 % чоловіків. Проходження військової служби є однією з умов для подальшого влаштування на роботу в поліцію чи в урядові структури. Це виступає одним із мотиваційних факторів для служби. Одночасно країна з відносно невеликою кількістю населення (біля 6 млн. осіб) має велику територію (більше 300 тисяч кв. км.) та достатньо протяжний кордон з рф (майже 1,5 тисячі км). Ці обставини поставили перед керівництвом країни завдання створення дієвої системи ефективного захисту. Важливою ланкою такої системи стала Національна асоціація з оборонної підготовки Фінляндії (скорочено фінською МРК), що займається навчанням громадян, як діяти у разі небезпеки у повсякденному житті та у надзвичайних ситуаціях. Майже 3000 волонтерів та шатних інструкторів беруть участь в роботі Національної асоціації. Нам був доступний посібник – інструкція для волонтерів з організації навчання

населення. Громадяни Фінляндії свідомі того, що межують з потенційно ворожою державою, а тому таке навчання стало проявом громадянської свідомості. Щорічно його проходить понад 20 тисяч призовників і 18 тисяч резервістів. Навчання складається з теоретичного курсу та практичних занять. За словами авторів посібника «у навчанні ми використовуємо найкращі сучасні методи та засоби; цифрові інструменти, симулятори та онлайн-навчальні середовища надають можливості для досягнення цілей навчання…виконання завдань на практиці продовжує залишатися важливим способом навчання» [4, p.7]. У посібнику представлено методичні підходи до організації навчання, надано конкретні приклади занять, розкрито роль інструктора в досягненні запланованих результатів.

Отже, країни-учасниці НАТО накопили певний досвід підготовки молоді до військової служби, використання якого стає дуже актуальним для нашої країни. Однак при цьому ми маємо пам'ятати про власний історичний досвід скаутського руху та підготовки джурів, як резерву українського козацтва. Цим питанням ми плануємо присвятити спеціальний параграф кваліфікаційної магістерської роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Військове виховання юнацтва у країнах НАТО. А що в Україні? https://rpr.org.ua/news/viys-kove-vykhovannia-iunatstva-u-krainakh-nato-a-shcho-v-ukraini/
2. Про основи національного спротиву. Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX (зі змінами 2022-2024 рр.) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text
3. Силабус курсу «Гібридні загрози та комплексна безпека» розташований в розділі «Навчально-методичне забезпечення» https://edu.forlan.org.ua/?page_id=22181
4. Instructor's Manual (2023). Working group: Ossi Hietala, Miia Iivari, Hanna Kela, Panu Moilanen, Juha Niemi, Jarkko Paananen, Olli Parkkinen, Antti Pynttäri, Kaarina Suhonen, Elisa Suomi-Kuusela, Mikko Turunen. Helsinki. 120 p.

Владислав Полонський
Науковий керівник – доцент Суховецька Л. В.
м. Дніпро

МІСЦЕ І РОЛЬ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ПРОСТОРІ ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ

Економічний дискурс потрактовують як особливий тип фахового мовлення, що формується в межах економічної сфери і включає в себе тексти, висловлювання,

поняття, структури знань, що обслуговують професійні потреби економічної науки, бізнесу, фінансів, банківської справи, макро- та мікроекономіки. Це явище існує не лише у вигляді вербальної комунікації, а й у ширшому значенні – як соціальна практика, яка відображає і конструює економічну реальність [1, с. 38].

Економічний дискурс постає своєрідним простором, у якому розгортається спеціалізоване спілкування між представниками економічної галузі [1, с. 38-39]. Такий дискурс має низку особливостей, що відрізняють його від інших типів професійного мовлення. Перш за все, йдеться про надзвичайно високу ступінь термінологізації, стандартизованість лексики, точність і лаконічність викладу. Економічні тексти, незалежно від їхньої форми – чи це аналітичні звіти, біржові огляди, законодавчі акти, банківські інструкції, маркетингові дослідження чи академічні статті – створюються з урахуванням нормативно усталеного словника, в якому терміни відіграють ключову роль. Вони не тільки передають зміст, а й структурно впорядковують знання, забезпечують зрозуміле й ефективне професійне спілкування, знижуючи ймовірність неоднозначності.

Економічні терміни – це не просто лексичні одиниці, а одиниці спеціалізованої комунікації, які мають чітко окреслене значення в межах певної концептуальної системи. Вони характеризуються функціональною точністю, однозначністю, системністю та здатністю до включення в системи термінів. Серед ключових особливостей економічної термінології слід відзначити її динамічність – перелік термінів постійно оновлюється, збагачується новими лексемами, а також адаптується до мінливих умов економічного середовища [4, с. 33-39].

Оскільки англійська мова сьогодні є міжнародною мовою ділового та економічного спілкування, саме в її межах найактивніше відбувається творення нових економічних термінів. Саме завдяки термінам відбувається не лише позначення складних економічних понять, а й процеси концептуалізації, моделювання реальності, передачі спеціалізованих знань. Варто підкреслити, що економічні терміни мають тенденцію до високої частотності в текстах певного профілю, зокрема, в наукових статтях, фінансових документах, юридичних актах, що регламентують економічну діяльність [5, с. 142].

Семантика економічних термінів часто є складною і передбачає глибоке розуміння не тільки мовного значення, а й концептуального змісту [6, с. 603]. Наприклад, термін *liquidity* вимагає не лише перекладу як *ліквідність*, але й розуміння його контексту в макроекономіці, бухгалтерському обліку, інвестиційній діяльності. Те саме стосується таких термінів як *hedging, benchmarking, outsourcing, inflation targeting, market capitalization* тощо. Усі ці одиниці функціонують у строго визначених умовах, мають сенс і є зрозумілими лише в межах певного економічного контексту.

Варто наголосити, що економічні терміни дуже часто формуються не в ізольованому мовному просторі, а у взаємодії з іншими дискурсами: юридичним, політичним, соціокультурним [2]. Так, поняття *бюджет, планування, державна*

підтримка, регулювання є актуальними не лише для економістів, а й для урядовців, журналістів, громадських діячів. Така міждискурсивна взаємодія обумовлює широке поширення економічної термінології в медіапросторі, освіті, популярній літературі, а отже – потребує ще більшої точності у вживанні та фіксації термінів.

Термінологічні одиниці в англійській мові, особливо в межах економічного дискурсу, займають особливе місце в структурі лексикону. Як зазначалося раніше, їхня специфіка полягає не лише у вузькопрофільній спрямованості та точності, а й у високій динаміці розвитку, адаптації до нових явищ і тенденцій світової економіки – це відповідає реаліям сучасного англомовного світу, де економіка відіграє провідну роль у формуванні глобального порядку денного [4, с. 33-39]. Терміни за таких обставин слугують не лише засобами номінації, а й інструментами впливу, пізнання, пояснення складних процесів і явищ, притаманних економічній реальності. Вони є не просто частиною мови, а відображенням концептуального мислення, професійної логіки і структури сучасного фінансово-господарського світу, завдяки чому економічна термінологія посідає одне з центральних місць серед спеціалізованих терміносистем англійського лексикону [8, с. 708]. Терміни можна вважати «точками доступу» до знання, без яких неможливо повноцінно оперувати економічною інформацією, аналізувати процеси, здійснювати комунікацію між фахівцями різних країн і сфер.

Економічні терміни формують важливу підсистему в межах англійської термінології загалом. Більшість з них є результатом не спонтанного мовного творення, а системного відображення реалій економічного життя [3, ст. 75]: від фінансових операцій, бухгалтерського обліку й менеджменту до міжнародної торгівлі, макроекономіки та інноваційного підприємництва.

Особливе місце економічні терміни займають у науковому, діловому, освітньому та мас-медійному дискурсах. У наукових текстах вони постають засобами побудови системи понять і логіки дослідження. У діловій комунікації – гарантують однозначне розуміння між сторонами. У засобах масової інформації – сприяють популяризації складних економічних процесів серед ширшої аудиторії, хоча це часто потребує адаптації термінів або їхнього спрощеного тлумачення.

Іншою важливою функцією термінологічних одиниць є когнітивна [8, с. 708]. Через терміни здійснюється категоризація економічної дійсності, опис складних механізмів, які у звичайному мовленні не отримують достатньої конкретизації. Для прикладу, словосполучення *quantitative easing* позначає складний фінансовий механізм, і його сприйняття потребує точного розуміння контексту, адже йдеться не просто про загальне поняття, а про специфічну монетарну політику центрального банку.

Також, терміни в економіці мають властивість підвищеної контекстуальної залежності. Одне й те саме слово або конструкція може мати відмінне значення в різних піддисциплінах [5, с. 142]. Наприклад, *margin* у сфері біржової торгівлі має

одне значення (страховий депозит), а у сфері продажу — зовсім інше (різниця між ціною реалізації та собівартістю).

З формальної точки зору, економічні терміни можуть мати як просту, так і складену структуру. Простими є такі терміни, як *tax, bond, loan, asset, debt*. Складені ж одиниці переважають у сучасній терміносистемі (70% термінів з електронного економічного словника The Economist є складеними [7]) і найчастіше виникають завдяки словоскладанню: *supply chain, cash flow, shareholder value, cost efficiency, risk management, foreign direct investment*. Саме складені одиниці забезпечують деталізацію понять, дозволяючи поєднувати основні лексеми в нові смислові структури заради конкретизації.

Ще однією характерною ознакою англійських економічних термінів є їхня схильність до універсалізації. Оскільки англійська мова нині виконує функцію мови міжнародного спілкування, її терміни часто стають стандартами у світовому економічному просторі [1]. Такі терміни, як *outsourcing, benchmarking, start-up, merger, IPO* (initial public offering), вживаються фахівцями з різних країн, незалежно від рідної мови. Вони потрапляють у терміносистеми інших мов, часто без перекладу, і зберігають своє первинне значення, що ще раз засвідчує важливість їхнього місця у глобальному лексиконі.

Слід також зазначити, що термінологічні одиниці в англійській мові відзначаються високим рівнем стандартизації та нормованості. Їх визначення часто закріплені в міжнародних документах, глосаріях, офіційних звітах та аналітичних оглядах. Такі терміни, як *gross domestic product, stock exchange, inflation rate, capital gain, interest rate, monetary policy, venture capital, budget deficit* тощо, мають чітко закріплені значення, які регламентуються міжнародними економічними організаціями, академічними колами тощо [7]. Завдяки цій стандартизації спрощується передача знань, вона сприяє міжнародному співробітництву та забезпечує мовну прозорість у сфері економічних відносин. Окрім того, економічна термінологія тісно пов’язана з юридичною, фінансовою, маркетинговою та управлінською лексикою, утворюючи комплексну міждисциплінарну мережу понять і значень [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутко О. А. Основні особливості економічного дискурсу в англійській та іспанській мовах. Studia Philologica. 2023. № 21. С. 35–45.
2. Гумовська І. М. Особливості семантики та переклад юридичних термінів в економічній літературі різних жанрів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». 2021. № 12. С. 80–83.
3. Гунченко Ю.В., Зяда Е.М. Історичні шляхи формування англійської економічної термінології. Молодий вчений. 2019. № 5.1. С. 73–76.
4. Козак І. С. Сучасні тенденції термінологічної номінації в англійських науково-технічних текстах та їх відтворення засобами української мови: магістерська

дисертація. Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського. Київ, 2023. 156 с.
5. Крайняк Л., Дуда О., Рибачок С. Економічна термінологія як об'єкт теорії комунікації (на матеріалі англомовної галузевої періодики). Folium. 2024. № 4. С. 139–145.
6. Ускова Т., Карабітськова Н., Михайлова Л. Структурно-семантичні особливості перекладу економічної термінології з англійскої мови на українську. Вісник науки та освіти. Серія "Філологія". 2025. № 2. С. 598–610.
7. The A to Z of economics. URL: https://www.economist.com/economics-a-to-z (дата звернення: 10.4.2025).
8. Zelentsova, M. (2018). Discursive-Cognitive Features Of The English-Speaking Economic Discourse. In I. V. Denisova (Ed.), Word, Utterance, Text: Cognitive, Pragmatic and Cultural Aspects, vol 39. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences (pp. 776-782). Future Academy. https://doi.org/10.15405/epsbs.2018.04.02.111

Дарина Проценко
Науковий керівник – доцент Горлова О. В.
м. Дніпро

ЖАНР СОЦІАЛЬНО-КРИМІНАЛЬНОГО РОМАНУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ XIX СТОЛІТТЯ: ЗМІСТОВНІ ТА ПОЕТИКАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

Постійний інтерес, який виявляється в українському та закордонному літературознавстві до категорії й типології жанру, призводить до постановки нових або реактуалізації старих, «вічних» питань про літературу та літературний твір. Так, до найбільш обговорюваних сьогодні належать проблеми «залежності» досліджень жанру від контексту, зокрема міжкультурного. Закономірним розвитком цієї проблематики виявляється питання про механізми запозичення жанрових моделей, яке практично ніколи не призводить до створення в різних національних літературах тотожних у жанровому відношенні текстів. Актуальним є і питання про роль літератури «другого ряду», творів, призначених для масового читача, у становленні та розвитку жанрів, і випливає звідси підхід до жанру як комунікативно-рецептивної моделі, що володіє прагматичним статусом, тобто своїми адресатом і телеологією висловлювання. Жанр у цьому разі розуміють як «рамку сприйняття й аналізу тексту, зумовлену культурними та соціальними практиками» [1].

Однією з гострих проблем сучасної теорії та історії жанрів дослідники називають нетрадиційні жанрові найменування, перелічуючи при цьому

«єлизаветинську драму, барокову драму, античний роман, бальзаківський роман», у цей ряд можна вставити й жанрові визначення, які нас цікавлять у цій розвідці: ньюгейтський, сенсаційний, кримінальний роман.

Предметом нашого дослідження є особливий тип роману, представлений досить відомими текстами. Ця лінія романного жанру виникла в 30-40-ті роки XIX століття в Західній Європі, передусім у Франції та в Англії, і набула широкого розповсюдження і в інших західноєвропейських країнах. Про нове літературне явище писали і критики, і дослідники творчості Е. Сю, О. Дюма-батька, В. Гюго, О. Бальзака, Ч. Діккенса. У наші дні інтерес до літератури такого роду стає дедалі помітнішим і, що особливо важливо, усвідомлюється самими дослідниками як серйозна наукова проблема. Водночас зазначимо, що нинішня увага до літературних процесів цього часу – свого роду «друга хвиля» Час «першої хвилі» припав на 20-30-ті роки минулого століття. В обох випадках літературознавство робило спроби охарактеризувати цей різновид роману і термінологічно визначити його. «Радіус» запропонованих назв нового жанрового утворення досить великий: соціальний, соціально-психологічний, соціально-авантюрний, соціально-кримінальний, народний. Але при цьому зберігається незмінною певна група романів (у певному сенсі ядро жанрового утворення), що усвідомлюється літературознавцями як певна тематична єдність.

Англійська література XIX століття є одним з найбільш продуктивних періодів у розвитку жанрів, стилів і напрямів, що сформували сучасну літературну традицію. Одним з важливих і цікавих жанрів того часу є соціально-кримінальний роман, який активно розвивався, відображаючи зміни у соціальному, політичному та економічному житті Великої Британії. Цей жанр, що поєднує елементи кримінальної детективної інтриги з соціальною критикою, став не лише важливим літературним феноменом, але й відображенням глибоких соціальних процесів, зокрема індустріалізації, урбанізації та соціальних класів.

У 1830-х роках англійська література поповнилася ньюгейтським романом – жанром «crime fiction», назва якого походить від однойменної лондонської в’язниці. Як зазначає Л. Пікетт, до цього жанру належать кримінальні та окремі історичні романи, присвячені пригодам і втечам знаменитих злочинців та розбійників XVIII століття [3]. Свої сюжети творці ньюгейтських романів черпали з так званого «Ньюгейтського календаря» – своєрідного періодичного видання, що повідомляло про найвизначніші злочини та відомих злочинців. «Ньюгейтським календарем» користувалося чимало письменників упродовж XIX ст., працюючи над своїми творами і створюючи образ злочинця – від В. Годвіна до Ч. Діккенса.

Таким чином, ньюгейтський роман, який був перехідною жанровою моделлю «crime fiction» на етапі англійського пізнього романтизму, втілив і розвинув основні риси кримінального роману – героїзація головного героя-злочинця, історичне тло оповіді, включення елементів готичного роману, авторські симпатії до героя. Слід

зазначити, що для цього різновиду в англомовному літературознавстві розроблено найповніший опис і поетики, і його короткої історії [2].

Сенсаційний роман, як жанровий різновид, західні та українські літературознавці розглядають як наступний етап розвитку англійського кримінального роману. В англомовній літературі під сенсаційним романом розуміють «сучасні романи», які вирізняються переважно складними сюжетами, що включають таємниці, інтриги, напруженість, злочини та жахи, а також персонажами, часто підступними, небезпечними або морально деградованими, особливо жіночими героями. Типовий сюжет сенсаційного роману поєднує елементи обману, перевдягання, переслідувань, спокушання молодої жінки, інтриг, ревнощів і адюльтеру. Таким чином, продовжуючи традиції англійського кримінального роману, сенсаційний роман був більш орієнтований на розвагу масового середньокласового читача, що призвело до пом'якшення викривального пафосу і розмивання соціальних конфліктів у сюжеті. Крім того, у цьому жанрі з'явилися елементи, які передбачають виникнення детективного роману – образ детектива, поліцейського, загадка злочину та напруженість оповіді.

Слід зазначити, що всі ці жанрові модифікації з'явилися і функціонували виключно в контексті англійської літературної традиції.

Одним з перших літературних творів, який зображує соціальні та кримінальні проблеми на великому масштабі, є роман Ч. Діккенса «Олівер Твіст» (1837-1839). Це не лише захоплюючий кримінальний роман, але й глибока соціальна критика, що показує тяжкі умови життя бідних у Лондоні. Інші роботи Ч. Діккенса, такі як «Девід Копперфілд» (1849-1850), «Холодний дім» (1852-1853) і «Великі сподівання» (1860-1861), також містять елементи соціально-кримінальних історій, зокрема показують злочинність як результат соціальних несправедливостей. Ще одним прикладом соціально-кримінального роману є «Тисяча міль» Дж. Еліот (1866), в якому йдеться про соціальні та економічні проблеми бідних і кримінальну діяльність, яку вони можуть здійснювати, аби вижити.

Соціально-кримінальний роман XIX століття часто зображує контраст між різними соціальними класами і показує, як соціальна нерівність може призводити до кримінальних дій. Часто в таких романах злочини скоюються не з початкового бажання заподіяти шкоду, а як результат важких умов життя, що в свою чергу веде до розпачу, безвиході і злочинності.

Одним з основних мотивів таких творів є боротьба добра і зла, але з фокусом на те, як соціальні умови можуть спотворювати моральні переконання і визначати поведінку персонажів. Наприклад, в романах часто показується, як люди з нижчих класів, змушені жити в бідності та зазнавати насильства, можуть обирати кримінальний шлях як єдиний спосіб вижити.

Соціально-кримінальний роман XIX століття є важливим етапом у розвитку англійської літератури, який дозволив через зображення кримінальних дій і боротьбу між моральністю та соціальними умовами глибше зрозуміти

взаємозв’язок між індивідом і суспільством. Романи таких авторів, як Чарльз Діккенс, Джордж Еліот, Вільям Гаррісон, показують не лише злочини, але й соціальні умови, які їх викликають. Це дозволяє сучасним читачам не тільки насолоджуватися літературним процесом, а й задуматися над серйозними соціальними питаннями, які залишаються актуальними і сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шахова К. Дивні манери надпопулярного жанру. *Зарубіжна література.* 1998. Червень 21. С. 1–2.
2. Hollingsworth K. The Newgate Novel, 1830-1847: Bulwer, Ainsworth, Dickens, and Thackeray. Detroit: Wayne State University Press, 1963. 267 p.
3. Pykett L. The Newgate novel and sensation novel. *The Cambridge Companion to Crime fiction.* Ed. by M. Priestman. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. P. 19.
4. Scaggs J. Crime Fiction. London and New York: Routledge, 2005. P. 19–39.

Олексій Романько
Науковий керівник – професор Докашенко В. М.
м. Дніпро

УЧАСТЬ КРАЄЗНАВЦІВ ДОНЕЧЧИНИ У ЗБЕРЕЖЕННІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК: ДО ПИТАННЯ ІСТОРІЇ КРАЄЗНАВЧОГО РУХУ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Історична пам'ять, як одна з найцінніших еволюційних властивостей людства, належить «до найактуальніших проблем сучасної гуманітаристики» [6] та відіграє важливу роль у системі суспільних цінностей. Науковці стверджують, що «ключовою функцією історичної пам'яті є передача досвіду та знань про минуле як основи самоідентифікації» [там же]. До вирішення цієї проблеми – збереження історичної пам'яті – повинні бути причетними усі члени суспільства та організації різних рівнів під керівництвом держави.

Мета статті: на прикладі Донецької області показати роль та місце краєзнавців, членів Донецької обласної організації Національної спілки краєзнавців України (далі – ДонОО НСКУ) у збереженні історико-культурних пам'яток як важливої частини загального поняття «історична пам'ять».

Гіпотеза: роль краєзнавців Донеччини у збереженні історико-культурних пам’яток у своєму регіоні є вагомою і заслуговує на дослідження та узагальнення.

Питання збереження історико-культурних пам’яток на Донеччині час від часу

піднімалися на сторінках друкованих ЗМІ, на конференціях, в Інтернетській мережі: були повідомлення про відкриття меморіальних дощок, пам’ятників, про нові поповнення та оновлення експозицій у громадських краєзнавчих музеях, про вшанування пам’яті визначних земляків, видання щорічних «Календарів пам’ятних дат Донецької області», повернення історичних назв вулицям та містам тощо. Таким чином, **історіографія досліджень** з питання, яке розглядається у статті, має чималий список. Невеликий обсяг статті, на жаль, не дає нам можливості зробити їхній аналіз, тому обмежимося прізвищами авторів. Питання збереження історико-культурних пам’яток на Донеччині у своїх працях висвітлювали В. Березін, П. Гайворонський, В. Дєдов, О. Духін, Н. Жукова, І. Зоц, І. Корнацький, М. Кулішов, Т. Лисак, Р. Лях, В. Романько, В. Терещенко, Є, Фіалко, Є. Шаповалов та інші.

Слід відмітити, що названі автори висвітлювали, як правило, окремі події та факти, які підтверджували увічнення історико-культурної спадщини у тому чи іншому населеному пункті Донеччини. **Новизну нашої статті** вбачаємо в узагальненні та системності питання, яке досліджується.

Виклад основного матеріалу. Займаючись дослідженням краєзнавчого руху на Донеччині, ми не могли не помітити тієї активної участі у збереженні історичної пам'яті свого регіону, яку проявляють члени ДонОО НСКУ. Саме краєзнавці, ті, хто досліджує та пропагує історію рідного краю, ставали ініціаторами та керівниками багатьох проектів щодо збереження історико-культурних пам’яток, здійснених на Донеччині упродовж останніх тридцяти років. Така ділянка роботи у краєзнавчій організації стала системною та однією з важливих та актуальних.

У питаннях збереження історико-культурної спадщини краєзнавці Донецького краю діють згідно Закону України «Про охорону культурної спадщини» та основних положень Статуту НСКУ. Зокрема, у Статуті серед основних напрямків діяльності Спілки названі такі: «виявлення, дослідження та збереження пам’яток природи; вивчення, дослідження та збереження пам’яток матеріальної та духовної культури, участь у пошуку та поверненню в Україну пам’яток, що перебувають за її межами і становлять національну культурну спадщину» (п. 2.1. Розділ ІІ Статуту НСКУ [5, с. 106].

Підтвердженням вагомого внеску краєзнавців Донецького краю у збереження історичної пам'яті слугують чисельні матеріали, зупинимося на деяких з них.

Хрест вічної скорботи і пам'яті по померлих у трьох голодоморах – 1922-1923, 1932-1933. 1946-1947 рр. – було встановлено 9 серпня 1993 р. в с. Рубці Лиманського району. Це один із перших в Україні і єдиний на той час пам’ятник на Донеччині, який вшанував жертв голодоморів. Ініціатором ідеї став краєзнавець О. Й. Духін, згодом удостоєний звання «Почесний краєзнавець Донеччини», уродженець с. Рубці. У своїх спогадах Олексій Йосипович згадував: «Приїхавши ...у відпустку в Рубці, я запропонував увічнити пам'ять земляків символічним хрестом» [1, с. 85]. Він же підготував текст, який і викарбували на гранітній плиті

поруч із великим списком померлих від голоду односельців. До підготовки та встановлення хреста доєдналися десятки односельців: голова сільської ради Л. М. Гальченко, директор радгоспу «Дружба» В. Т. Амельченко, голова ради ветеранів війни і праці В. С. Міхунов, завідувач гаража О. Сумцов та інші [там же]. Хрест висотою сім метрів із скульптурою Ісуса Христа було змонтовано на подвір'ї односельця Г. О. Кохана. Скульптуру майже в людський зріст вирізав талановитий різьбяр В. П. Конопля. Уже десятки років Хрест пам'яті та три гранітних плити, на яких вибиті 64 прізвища дорослих та 17 дітей, нагадують про померлих жителів Рубців під час голодоморів. Одним з активних учасників збереження історії, пов'язаної з рідним селом, який організував односельців на добру справу, був краєзнавець О. Й. Духін.

У селі Прелесне на Слов'янщині у вересні 2016 р. встановлено пам'ятний хрест на місці колишньої Української автокефальної православної церкви, яку було спалено 1928 р. за надмірну націоналістичну активність і авторитет серед вірян. Селяни створили оргкомітет, метою якого було дослідити історичні події 1920-х років, які відбувалися у Прелесному, визначити місцезнаходження старої церкви та провести підготовчі роботи по встановленню пам'ятного хреста. Оргкомітет очолили уродженці села сестри Тетяна та Лариса Лисак, педагоги, краєзнавці, удостоєні свого часу звання «Почесний краєзнавець Донеччини», їх підтримав староста села Юрій Шевченко. Хрест було встановлено у вересні 2016 р., а 14 жовтня цього ж року його було освячено священиком парафії Української православної церкви Київського патріархату села Прелесне отцем Сергієм. Роботи по збереженню історії села продовжуються: у планах краєзнавців встановити пам'ятник засновникам села – членам сім'ї Бантишів, а поруч збудувати капличку [2].

Резонансною подією для міста Слов'янська стало відкриття двох пам'ятних дощок, які засвідчували боротьбу українського народу за свою Незалежність. Згідно рішення виконкому Слов'янської міської ради № 377 та № 378 від 7.04.2921 р. [4] у місті було встановлено дві пам'ятні дошки: 1) на будівлі КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» за адресою вул. Центральна, 39, яка засвідчує діяльність товариства «Просвіта» у цій будівлі з серпня 1942 по березень 1943 років; 2) на будівлі хіміко-механічного технікуму за адресою вул. Центральна, 41, яка присвячена уродженцеві Слов'янська, підполковнику Армії УНР, борцеві за Незалежність України Атаназію Гонті.

Попередньо перед відкриттям дощок краєзнавцями Слов'янська була проведена дослідницька робота з пошуку історичних даних про діяльність у місті організації «Просвіта» під час німецької окупації, а також біографічних даних про уродженця Слов'янська підполковника Армії УНР А. Гонту. За підписом голови ДонОО В. І. Романька на ім'я міського голови В. М. Ляха було направлено листа від 27 жовтня 2020 р. за № 24/303 про дозвіл на встановлення пам'ятних дощок з додатком історичних довідок, які підтверджують історичність подій [3]. 28 квітня

2021 р. під головуванням очільника Донецької обласної краєзнавчої організації В. І. Романька відбулося багатолюдне зібрання, на якому урочисто відкрито дві меморіальні дошки, що засвідчили важливі сторінки історії Донецького краю, пов'язані з Українською революцією 1017-1921 років. Захід пройшов згідно Указу Президента України від 22. 01. 2016 р. № 17 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років». Саме роль краєзнавців у цих заходах була особливо вагомою.

Ми продовжуємо роботу над опрацюванням інших важливих подій з питань збереження історико-культурних пам'яток, до яких мають безпосередню участь члени ДонОО НСКУ. Назвемо деякі з них:

- вшанування пам'яті правозахисника, громадського діяча Олекси Тихого (встановлення пам'ятної стели на подвір'ї школи № 14 у сел. Олексієво-Дружківка, щорічні Олексини читання, створення музейної експозиції, видання праць О. Тихого, ювілейні заходи з нагоди ювілеїв О. Тихого (організатори – Почесні краєзнавці Донеччини з м. Дружківка В. Качур, Є. Фіалко, Є. Шаповалов;

- відкриття у 2004 р. пам'ятної дошки українському поету В. М. Сосюрі на будинку навчального корпусу Донбаського державного педагогічного університету за адресою: м. Слов'янськ, вул. Університетська, 12 (організатор – Почесний краєзнавець України В. І. Романько);

- вшанування пам'яті М. Ю. Шаповала, політичного та громадського діяча, соціолога, уродженця с. Сріблянка на Бахмутчині: створення музейної кімнати у місцевій школі, відкриття пам'ятника та пам'ятного каменя на місці садиби батьківської хати, проведення Шаповалівських читань (організатор – Почесний краєзнавець Донеччини В. Т. Терещенко);

- відкриття у м. Покровську пам'ятних дощок борцям за Незалежність України Н. Губі та Д. Шумуку (організатори – Почесний краєзнавець України П. Гайворонський, член НСКУ П. Белицький);

- пам'ятні місця компактного проживання німців на території Донецької області: с. Миколаївка Покровського р-ну, с. Кіндратівка Костянтинівського р-ну (збереження архітектури, водонапірної башти, спорудження пам'ятних знаків, видання книг).

Висновок. Таким чином, на основі наведених фактів можемо стверджувати, що роль краєзнавців Донеччини у збереженні історико-культурних цінностей є вагомою та заслуговує на подальше дослідження та узагальнення. Робота у цьому напрямку нами продовжується.

ЛІТЕРАТУРА

1. Духін О., Котляров М. Хрест вічної скорботи і пам'яті в селі Рубцева //Донеччина: минуле і сучасність: історико-краєзнавчий альманах № 2, 2024. – Луцьк: «Терен», С. 84–89.
2. Лисак Т. Спокутування гріхів наших пращурів [Електронна версія]: Режим

доступу: https://nsku.org.ua/?p=8137#more-8137
3. Лист голови ДонОО НСКУ В. І. Романька міському голові м. Слов'янська В. М. Ляху «Про встановлення пам'ятних дощок у м. Слов'янську А. Гонті та товариству «Просвіта». № 24/303 від 27.10. 2020. З поточного архіву ДонОО НСКУ.
4. Про надання дозволу на встановлення меморіальної дошки щодо вшанування пам'яті Гонті Атаназію Полікарповичу. Рішення Слов'янської міської ради. № 377 від 07.04.2021 р. З поточного архіву Дон ОО НСКУ; Про надання дозволу на встановлення меморіальної дошки щодо вшанування національно-патріотичної та культурно-просвітницької діяльності товариства «Просвіта» у м. Слов'янську. Рішення Слов'янської міської ради. № 378 від 07.04.2021 р. З поточного архіву Дон ОО НСКУ.
5. Статут НСКУ (нова редакція) //VI з'їзд Національної спілки краєзнавців України (23 січня 2017 року). Матеріали та документи /[за заг. ред. О. П. Реєнта; упоряд.: В. І. Дмитрук, Р. В. Маньковська, В. І. Милько]. – К., 2018. – 269 с. З Поточного архіву НСКУ.
6. Удод О.А. Історична пам'ять [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Додатковий том. – Кн. 1: А–Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2021. – 773 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=istorychna_pam'jat

Анастасія Свєтлична
Науковий керівник – доцент Суховецька Л. В.
м. Дніпро

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ТВОРАХ ЖАНРУ *HORROR*

Фразеологічні одиниці, що використовуються у творах жанру *Horror*, характеризуються значним різноманіттям структурних форм. Вони можуть виступати різними частинами мови та виконувати в реченнях різні синтаксичні ролі – від окремого члена речення до самостійного вигуку чи цілої сентенції. Аналіз творів Едгара Аллана По, Говарда Філіпса Лавкрафта, Стівена Кінга свідчить, що кожен з авторів, працюючи у жанрі жахів, добирає фразеологізми, які органічно вписуються в його стиль і епоху, водночас підпорядковуючи їх завданню створення атмосфери страху.

Найпоширенішими за структурою в текстах жахів є дієслівні фразеологізми, тобто різноманітні усталені словосполучення з дієсловом, які описують дію, стан чи реакцію. Такі звороти часто використовуються для зображення реакцій персонажів на жахливі події. Прикладом може стати оповідання Е. А. По «*The Tell-*

Tale Heart», коли оповідач підглядає за старим, він зізнається: «*Whenever it fell upon me, my blood ran cold…*» [7, с.3]. Фразеологізм «*my blood ran cold*» (букв. «моя кров зробилася холодною») є дієслівним виразом, що відіграє роль присудка, і яскраво передає інтенсивний страх оповідача. В українському перекладі цей зворот має точний еквівалент «кров захолола (в жилах)», який аналогічно функціонує як присудок і підкреслює страшний переляк героя. Інший приклад дієслівного фразеологізму – «*rouse one's spirit*». У своєму оповіданні «The Unnamable» [5] Г. Лавкрафт використовує для характеристики внутрішнього стану героя, який прагне відстояти свої переконання та погляди на незбагненне. Тут підкреслюється як літературні персонажі можуть звертатися до внутрішнього ресурсу для продовження боротьби або захисту власних ідей, особливо в умовах надприродного тиску. Цей вираз має структуру (Verb+Noun) і виконує предикативну функцію в реченні. Частотність дієслівних фразеологізмів у *Horror*-текстах пояснюється тим, що вони динамічно відображають розвиток подій і реакцій.

Помітне місце займають у жанрі *Horror* й номінативні фразеологізми – стійкі сполучення, що виконують роль підмета або іменної частини присудка. Як правило, це образні метафоричні назви явищ чи станів, які відповідають тематиці жахів. У мові Е. А. По зустрічається вираз «*stone dead*», ужитий у вже згаданій «*The Tell-Tale Heart*»: «*He was stone, stone dead.*» [7, с. 6] (буквально «мертвий як камінь». Фразеологізм «*stone dead*», побудований за зразком порівняння, виконує роль предикативу (частини присудка) і підкреслює абсолютність стану – повну відсутність життя. Українською це можна передати сталим виразом «мертвий, як камінь». Окрім прикметниково-іменникових сполучень, у функції назви явища може виступати й іменникова фразема. Наприклад, словосполучення «*the accursed earth*» (проклята земля), у «*The Crawling Chaos*» [4, с. 5] номінує атмосферу небезпеки, руйнації та знищення, що охоплює весь описуваний світ. З таким підходом Лавкрафт створює відчуття безвиході та загроз (типово для готичних історій XIX століття). У цьому ж творі автор використовує колоритний номінативний фразеологізм для назви монстра – «*The Crawling Chaos*» як прізвисько божества Ньярлатотепа. Хоча це власна назва, вона має характер фразеологічного словосполучення, що міцно асоціюється з конкретним явищем жаху.

Порівняльні звороти та інші образні конструкції (які можна віднести до номінативних фразеологізмів прикметникового типу) дуже улюблені авторами жанру жахів для опису зовнішнього вигляду чи стану персонажів. Вже згадуваний вислів «*white as a ghost*» (білий як смерть) зустрічається в сучасних романах жахів, характеризуючи обличчя героя, що геть втратило колір від страху. Стівен Кінг у романі «*It*» неодноразово описує переляканих дітей фразами на кшталт «*He turned white as a sheet.*» [1, с. 378] теж порівняння, синонімічне до «white as a ghost». Такі порівняльні фраземи структурно включають сполучник «*as…as*» (або українське «як») є сталими в обох мовах. Їх функція – підметова або предикативна, залежно від

конструкції речення: вони можуть виступати в ролі частини складеного присудка (стали білими як смерть) або як обставинний зворот (побілів, як полотно). Незмінність образу (привид, смерть, полотно, крейда тощо) робить ці вирази фразеологічними. Такі конструкції як «*dead as a doornail*» або «*cold as stone*» (Adjective+as+Noun) також можуть траплятись у літературі жахів, акцентуючи фінальність смерті або заціпеніння.

Особливу групу становлять вигукові та вставні фразеологізми, які у текстах *Horror* передають емоційну реакцію персонажів на страхітливі події. Наприклад, у наведеному уривку з роману С. Кінга «*The Stand*», описаний момент супроводжується вигуком одного з героїв: «*It had been dark out only a few seconds ago – Oh Stu, my God, where are you? What's happening? Nick? Larry?*» [2, с. 996]. Вигук «*My God*» – «Боже мій!» – є стійким ідіоматичним звертанням до Бога, що виражає шок і жах. Структурно це окрема комунікативна одиниця (вигук), яка не входить до складу речення, але несе важливе емоційне навантаження. Такого типу фразеологізми (*Good God!, Good Lord!, Jesus Christ!* тощо) трапляються як в мовленні сучасних персонажів Стівена Кінга, так і в класичних творах По [8] та Лавкрафта [5], демонструючи безперервність мовної традиції вираження сильних емоцій через вигуки. В українських перекладах їм відповідають такі вигуки як: «Господи!», «Боже милий!», «Святі небеса!», які теж мають характер сталіх виразів. У жанрі *Horror* комічні вигуки майже не застосовуються – переважають вигуки жаху та подиву, оскільки вони відповідають тональності жанру.

Хоча прислів'я та приказки нечасто зустрічаються безпосередньо в серйозних текстах жахів, інколи автор може вставити їх у діалог або внутрішній монолог з метою іронії чи для характеризації героя. Наприклад, у романі Стівена Кінга «*The Shining*» головний герой, втрачаючи розум, машинально повторює прислів'я «*All work and no play makes Jack a dull boy.*» [3, с. 239] («Тільки праця та жодних розваг роблять Джека нудним хлопцем» – дослівно; ближче за змістом: «від роботи та без розваг і в найвеселішого здадуть нерви»). Це англомовне прислів'я, хоч і не пов'язане безпосередньо з тематикою жахів, у контексті роману набуває моторошного забарвлення, оскільки відтворюється сотні разів шаленим розумом персонажа і стає символом його божевілля. Структурно прислів'я уявляє собою ціле речення, його важко змінити, тому воно виступає як єдиний фразеологічний блок. У художньому тексті прислів'я може слугувати для передачі моралі чи натяку, але в *Horror* його вживання часто іронічне або зловісне: знайомий читачеві вислів звучить у новому, лячному контексті.

Отже, структурний аналіз показує, що автори жанру *Horror* використовують весь спектр фразеологічних одиниць – від коротких двослівних ідіом до розгорнутих метафоричних висловів і навіть прислів'їв – підпорядковуючи їх загальній меті впливу на емоції читача. Едгар А. По, пишучи в середині XIX ст., віддавав перевагу більш книжним і архаїчним зворотам («*sick unto death*», «*stone dead*»), що відображає стилістику його доби. Лавкрафт на початку XX ст. теж тяжіє

до високого стилю: у його текстах менше розмовних ідіом, натомість він сам конструює страхітливі словосполучення на зразок «*blast-avenged madman*» або використовує біблійно-міфологічні фраземи, наприклад, такі як «The Black Goat of the Woods with a Thousand Young» [6, с. 9], аби надати оповіді атмосфери старовинної легенди, у цьому випадку з образом козла у якості символу темної сили. Натомість Стівен Кінг, який є сучасним письменником, активно вводить у мову персонажів розмовні фразеологізми, сленгові вирази, місцями нецензурні та грубі фрази, роблячи героїв «своїми» для читача та приближеними до повсякденного життя. Цей контраст між буденністю мови і неймовірністю подій підкреслює настрій жанру. Наприклад, герої Кінга можуть сказати: «*scrub someone off*», у контексті: «*…reminding herself at every intersection that if she forgot and began driving on the left, they would be scrubbing her off the asphalt*» [1, с. 399], означає, що якщо героїня забудеться і почне їхати по лівій стороні дороги, її швидше за все зб'ють. Наведений вираз у неформальному значенні трактується дослівно «збирати з асфальту», тобто вживається для опису наслідків смертельної небезпеки. Також герої Кінга можуть вигукнути: «*Close call!*» [1, с. 426] – «Дивом вдалося уникнути біди», – використовуючи цілком буденні ідіоми, підкреслити реалістичність їх мовлення на тлі фантастичних жахіть.

Таким чином, структурні особливості фразеологічних одиниць у жанрі *Horror* тісно пов’язані зі стилістичною манерою автора та епохою, але всі вони служать спільній меті – зробити мову оповіді більш виразною, образною та емоційно насиченою.

ЛІТЕРАТУРА

1. King, Stephen. *It*. New York: Viking Press, 1986.
2. King, Stephen. *The Stand*. New York: Doubleday, 1978.
3. King, Stephen. *The Shining*. New York: Doubleday, 1977.
4. Lovecraft, Howard Phillips. *The Crawling Chaos*. 1920.
5. Lovecraft, Howard Phillips. *The Unnamable*. 1923.
6. Lovecraft, Howard Phillips. *The Whisperer in Darkness*. 1930.
7. Poe, Edgar Allan. *The Tell-Tale Heart*. 1843.
8. Poe, Edgar Allan. *Angel of the Odd*. 1844.

Вікторія Сілкіна
Науковий керівник – доцент Архіпова І. М.
м. Дніпро

РІЗНОВИД ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ БІЗНЕС-НЕОЛОГІЗМІВ

Перекладацькі трансформації – це методи та прийоми, які використовуються для досягнення еквівалентності при перекладі. Вони є особливо важливими при перекладі бізнес-неологізмів, оскільки нові терміни часто не мають прямих відповідників у цільовій мові.

Перекладацькі трансформації в свою чергу поділяються на три основні групи:

- **лексичні** (транскрипція та транслітерація, калькування, конкретизація, описовий переклад, генералізація, модуляція);
- **граматичні** (дослівний переклад, членування речення, граматичні заміни);
- **лексико-граматичні** або **комплексні** (антонімічний переклад, адекватна заміна, метафоризація, деметафоризація, експлікація, імплікація, компенсація, ідеоматизація, деідеоматизація).

Під час перекладу бізнес-неологізмів зазвичай використовують лише п’ять видів трансформації: транскрипцію та транслітерацію, кальку, модуляцію, описовий переклад та компенсацію. Тож давайте детальніше розглянемо всі ці види трансформацій на бізнес прикладах.

Першим видом в нас йде **транскрипція** та **транслітерація**. Ці два види часто згруповуються в одну категорію, тому що обидва методи займаються передачею елементів мови оригіналу засобами мови перекладу, хоча вони роблять це різними способами. **Транскрипція** фокусується на передачі звуків оригінального слова за допомогою фонетичних засобів мови на яку робиться переклад. Це означає, що транскрипція намагається зберегти вимову слова. Наприклад в слові «***startup***» – стартап. Цей неологізм вже набув офіційного значення в українській мові тому в різних статтях або на різних веб-сайтах ми побачимо це слово в транскрипції на українську: «***На IT Arena представники Google оголосили 24 вітчизняні стартапи, які одержали фінансування до $100 000***» [9]. **Транслітерація** в свою чергу фокусується на передачі букв оригінального слова засобами мови перекладу. Тобто за допомогою транслітерації намагаються зберегти написання слова, навіть якщо це не завжди відповідає його вимові в цільовій мові [5, с. 210]. Доволі влучним прикладом буде слово, яке наразі ми чуємо звідсіля, а саме «***bitcoin***» – біткоін. Даний неологізм в більшості випадків використовують в англійському варіанті, але все частіше можна побачити українське написання слова. «***Станом на 9:00 за київським часом, біткоїн досяг позначки $71,107.46, продемонструвавши зростання на 4,65% за останні 24 години та 5,23% за тиждень***» [2].

Другим видом в нас йде **калькування** неологізмів. Згідно з визначенням В. Карабана, калькування – це прийом перекладу нових слів, коли відповідником простого чи складного слова мови оригіналу в мові перекладу вибирається, як правило першим за порядком відповідником у словнику. Калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові [7, с. 286]. В якості прикладу можна взяти неологізм «***e-commerce***», яке за допомогою кальки перекладається як електрона комерція. «***Протягом останніх років електронна комерція швидко розвивається у всьому світі, забезпечуючи при цьому безпрецедентні засоби і можливості для розвитку світової торгівлі***» [4].

Третім видом перекладацької трансформації є **модуляція**. Модуляція – це лексико-семантична трансформація, за якої слово або словосполучення мови оригіналу замінюється відповідним елементом у мові перекладу. Значення нового елемента логічно випливає із значення оригінальної одиниці. Найчастіше значення слів у вихідному тексті та перекладі пов'язані причинно-наслідковими відносинами [3]. Відповідним прикладом є неологізм «***downsizing***», який завдяки модуляції перекладається як скорочення штату. «***…автовиробники Volkswagen і BMW зіткнулися з падінням попиту й жорсткою конкуренцією з боку китайських компаній – і такими, що Volkswagen готується до найбільшого у своїй історії скорочення штату***» [8].

Четвертим засобом перекладацької трансформації є **описовий переклад**. Описовий переклад можна визначити як метод перекладу, при якому слово або словосполучення мови оригіналу замінюється описом цього поняття у мові перекладу. Цей прийом використовується лише тоді, коли немає точного відповідника або коли прямий переклад був би незрозумілим для цільової аудиторії [6]. Описовий переклад дуже часто використовується в бізнес сфері, бо не всі неологізми ще набули офіційного статусу та зрозумілі всім. Влучним прикладом такого неологізму буде слово «***bootstrapping***», яке в українському бізнесі або просто транслітерують або використовують описовий переклад, а саме розвиток бізнесу власними силами без зовнішнього фінансування. «***Поки що Real Ice розвивається за моделлю бутстрепінгу. Чеколіні каже, що він сподівається, що гроші відкриють шлях до збереження Арктики, так само як це було зроблено для захисту інших екосистем***» [1].

Останнім, але не менш важливим засобом перекладацьких трансформацій є **компенсація**. Компенсація дозволяє перекладачу компенсувати втрати смислу, які виникають при переході від однієї мовної системи до іншої. Суть компенсації полягає в тому, щоб відновити втрачений сенс за допомогою різних лінгвістичних засобів, таких як лексичні заміни, зміна граматичних конструкцій тощо. Це дозволяє досягти більш адекватного відтворення оригіналу в мові перекладу [3]. Гарним прикладом є слово «***takeover***», яке в більшості статей просто транскрибують, але в деяких випадках використовують компенсацію тобто

придбання однієї компанії іншою. «***Тейковери стали набирати популярність за кордоном ще в 2012 році, коли великі компанії (наприклад, General Electric і Burberry) почали запрошувати знаменитих інстаграмщиків вести їх офіційні акаунти протягом одного дня***» [10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Британський стартап обіцяє відновити льодовики Арктики. Домени – перевірка та реєстрація доменів в Україні | Imena.ua. URL: https://www.imena.ua/blog/startup-refreeze-arctic-real-ice/ (дата звернення: 09.11.2024).
2. Вартість біткоїна вперше з червня перевищила позначку в $71 000. Mind.ua. URL: https://mind.ua/news/20280794-vartist-bitkoyina-vpershe-z-chervnya-perevishchila-poznachku-v-71-000 (дата звернення: 09.11.2024).
3. Види перекладацьких трансформацій. StudFiles. URL: https://studfile.net/preview/4432185/ (дата звернення: 09.11.2024).
4. Електронна комерція | Міністерство економіки України. Just a moment... URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=6d3d0ba1-219b-470a-a9b9-a88f7dbf02ec&title=ElektronnaKomertsiia (дата звернення: 09.11.2024).
5. Карабан В., Мейс Дж. Theory and practice of translation from Ukrainian into English : навчальний посібник. Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. 608 p.
6. Описовий переклад. StudFiles. URL: https://studfile.net/preview/1588474/page:7/ (дата звернення: 09.11.2024).
7. Переклад англійської наукової і технічної літератури : навч. посіб. / В. І. Карабан та ін. 4-те вид. Вінниця : НОВА КН., 2004. 576 с.
8. «Світлофору» капут, або Що відбувається в Берліні. Mind.ua. URL: https://mind.ua/publications/20281229-svitloforu-kaput-abo-shcho-vidbuvaetsya-v-berlini (дата звернення: 09.11.2024).
9. Як залучити фінансування від Google: досвід українського стартапу, якому вдалося отримати грошову винагороду. Mind.ua. URL: https://mind.ua/publications/20280870-yak-zaluchiti-finansuvannya-vid-google-dosvid-ukrayinskogo-startapu-yakomu-vdalosya-otrimati-groshovu-vi (дата звернення: 09.11.2024).
10. 9 способів отримати більше коментарів у Instagram | SMM IF. SMM IF. URL: https://www.smm.if.ua/9-sposobiv-otrimati-bilshe-komentariv-u-instagram/ (дата звернення: 09.11.2024).

Арсеній Сітніков
Науковий керівник – професор Докашенко В. М.
м. Дніпро

ВЗАЄМОДІЯ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ З ПРОФСПІЛКАМИ У 1990-Х РОКАХ: АНАЛІЗ ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТІВ

Необхідність вибудови взаємовідносин із новими політичними партіями стала серйозним викликом для українських професійних спілок у 1990-х роках. Наймасовіша громадська організація, що сама переживала складний процес трансформації, закономірно опинилася в центрі уваги багатьох політичних сил у період їхнього формування. У цьому контексті аналіз програмних документів Соціалістичної партії України дає змогу простежити бачення ролі профспілок однією з найбільших лівих партій того часу, а також з'ясувати мотиви, які стояли за її політичною позицією.

Становлення політичних партій в Україні 1990-х років детально досліджено в працях В. Ковтуна [4], О. Гараня [2], М. Кармазіної [3] та багатьох інших дослідників. Ці автори розглядають ідеологічні орієнтації партій, формування багатопартійності та загальні тенденції політичного розвитку. Питання розвитку профспілкового руху в Україні знайшли відображення в дослідженнях Г. Добровольської [8], Я. Бондарчука [1], А. Колота [5]. Водночас проблема взаємодії політичних партій із профспілками, зокрема через аналіз програмних документів, залишається недостатньо вивченими, що й дає нам підставу для подальшого дослідження проблеми.

Метою цього дослідження є з'ясування характеру взаємовідносин між Соціалістичною партією України та профспілками в 1990-х роках шляхом аналізу партійних програмних документів, зокрема щодо намірів, очікувань та форм співпраці.

Перейдемо до викладу основного матеріалу. Соціалістична партія України (СПУ) була утворена 26 жовтня 1991 року в Києві, переважно на базі частини колишніх членів Комуністичної партії України. Це зумовило як її ідеологічне підґрунтя, так і соціальну риторику, орієнтовану на захист трудящих. Щоб виокремити загальні принципи та підходи СПУ у взаємодії з профспілками варто спочатку звернутися до основного документу партії, її Статуту. В редакції, що була затверджена Установчим збором, СПУ охарактеризовано, як добровільну політичну організацію трудящих України та заявлено про підтримку профспілкових і державних органів у їхніх зусиллях за гідні умови праці, соціальну справедливість і економічну свободу як одну зі своїх головних цілей. У цьому документі також зафіксовано прагнення до коаліційної співпраці з іншими політичними та громадськими структурами, що підкреслює відкритість партії до партнерства, зокрема і з профспілковими організаціями, в межах політичної діяльності [6, с.30]

Більш показовим щодо конкретних кроків, які партія готова зробити в рамках співпраці з профспілками є передвиборчі програми та платформи. В межах агітації парламентської кампанії 1994 та 1998 років Соціалістична партія пропонувала профспілкам доволі обмежений перелік ініціатив, які мали б працювати в інтересах цих громадських організацій. Фактично єдиною конкретною обіцянкою на адресу профспілкового руху було зобов'язання сприяти прийняттю демократичного закону про профспілки. Ця позиція, наприклад, зафіксована в Платформі СПУ до виборів народних депутатів України 27 березня 1994 року, де партія прямо заявляє: «Ми вважаємо необхідним: прийняття демократичного закону про профспілки» [6, с. 151]. Таким чином, у рамках співпраці з профспілками СПУ пропонувала радше базовий інструментальний крок – правове врегулювання їхньої діяльності – без подальших конкретних програм підтримки чи розвитку цього сектору. Це дозволяє говорити про односторонній характер «профспілкової» частини платформи, яка була зосереджена виключно на законодавчому аспекті.

На відміну від обмежених зобов'язань перед профспілками, Соціалістична партія вбачала у них важливий ресурс для реалізації власних політичних цілей. У партійних документах неодноразово підкреслюється необхідність тісної співпраці з профспілковими організаціями в контексті виборчих кампаній. Так резолюція III загальнопартійної конференції СПУ постановила розвинути співпрацю з лівими та ліво-центристськими партіями та громадськими організаціями, зокрема і з професійними спілками, за багатьма напрямами: участь у законотворчому процесі, соціальному захисті населення, участь у виборах до Рад різних рівнів тощо [7].

Ще виразніше ця позиція артикульована в доповіді Олександра Мороза на IV позачерговому з'їзді СПУ, де профспілковий актив прямо включається до переліку структур, на які слід спиратися з метою здобуття контролю над органами місцевої влади [6, с. 172]. Така постановка питання вказує на прагматичну мотивацію: профспілки розглядалися як організаційно впорядкована сила, здатна підтримати кандидатів партії на виборах, забезпечити мобілізацію електорату та посилити позиції СПУ у боротьбі за вплив, зокрема в місцевих радах. Тим самим партія фактично виявляла зацікавленість у використанні профспілок як інструменту розширення свого політичного представництва.

Незважаючи на проголошену зацікавленість у взаємовигідній співпраці з профспілками, Соціалістична партія України дозволяла собі відверто демонструвати розчарування пасивністю профспілкового керівництва та його небажанням відкрито підтримувати партію. У партійних документах фіксуються претензії до лідерів профспілок щодо їхньої позиції у соціально-політичній боротьбі, а також звинувачення в бездіяльності на тлі загострення соціальних проблем. Особливо гостро ці настрої простежуються в резолюції Першої всеукраїнської загальнопартійної конференції СПУ, де профспілкових керівників критикують за «неадекватну поведінку» та закликають трудові колективи переглянути доцільність перебування таких осіб на керівних посадах. Водночас

партія звертається безпосередньо до робітників і профактиву із закликами до налагодження співпраці з партійними структурами, що можна інтерпретувати як спробу тиску на профспілкову вертикаль із метою її політичного переорієнтування [6, с. 80]. Подібна позиція повторюється і в звітному докладі Політради СПУ від 29 жовтня 1994 року, де центральні органи Федерації незалежних профспілок України критикуються за уникання чіткої політичної позиції, тоді як локальні структури демонструють бажані для партії форми взаємодії [6, с. 207].

Отже, аналіз програмних документів Соціалістичної партії України 1990-х років дозволяє стверджувати, що співпраця з профспілками розглядалася партією передусім як інструмент реалізації власних політичних завдань. Хоча в партійній риториці декларувалася підтримка трудящих та їхніх організацій, реальні ініціативи на їхню користь обмежувалися переважно закликами до прийняття відповідного законодавства. Натомість СПУ активно намагалася мобілізувати організаційний ресурс профспілок для посилення своїх позицій у виборчому процесі та структурі влади. У випадках, коли профспілкове керівництво не відповідало цим очікуванням, з боку партії звучала критика, заклики до трудових колективів впливати на свої профоргани та пропозиції щодо переформатування співпраці. Така риторика засвідчує прагнення СПУ не лише до партнерства, а й до контролю над профспілковим рухом як потенційною політичною опорою. Відтак, партійна стратегія співпраці з профспілками в цей період носила переважно прагматичний, односторонній характер і була спрямована на забезпечення власних електоральних та організаційних інтересів. Така інструменталізація профспілок з боку СПУ сприяла знеціненню їхньої ролі як незалежного захисника інтересів трудящих, що у довгостроковій перспективі послабило профспілковий рух в умовах трансформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук Я. О. Документи профспілок як джерело з історії профспілкового руху в незалежній Україні: дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Київ, 2009. 276 арк.
2. Гарань О. Убити дракона. З історії Руху та нових партій на Україні. Київ, 1993. 197 с.
3. Кармазіна М. С. Українська багатопартійність: становлення і розвиток. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2012. № 3. С. 4–87.
4. Ковтун В. М. Політичні партії сучасної України: аналіз ідеологічних орієнтацій : дис. … канд. політ. наук. Київ, 1996. 224 с.
5. Колот А. М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. Київ, 2003. 230 с.
6. Матеріали I-V з'їздів Соціалістичної партії України. Київ : Вибір, 1997. Т. 1 : 1991-1994. 235 с.

7. Резолюція ІІІ загальнопартійної конференції СПУ: Про блок СПУ з лівими та іншими прогресивними партіями та громадськими об'єднаннями на сучасному етапі. *ЦДАГО України*. Ф. 328. Оп.1. Спр. 49. 70 арк.
8. Dobrovolska G. O. Formation of trade union ideology in the conditions of independence of ukraine: problems and prospects. Scientific notes of taurida national V.I. vernadsky university, series historical sciences. 2024. № 4. С. 29–33. URL: https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/4.5

Ілля Соловйов
Науковий керівник – доцент Круть О. В.
Дніпро

КОНЦЕПТ ГРОШІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

На сучасному етапі розвитку лінгвістики особливої уваги набувають питання аналізу концептів як засобу репрезентації певних знань про світ, його оточуючих. Концепт ГРОШІ є невідніманою частиною нашого життя, як засіб обміну, як символ влади, безпеки, моральної спокуси або соціального статусу. З цього боку певний інтерес набувають мовні одинці на позначення цього концепту, через які виявляються особливості цієї поняттєвої зони. Фразеологічні одиниці (далі ФО), що містять компонент «гроші», віддзеркалюють ментальні уявлення та колективний досвід людини-представника різних етнокультур [2].

Метою дослідження є виявити особливості репрезентації концепту ГРОШІ в англійській та українській мовах, проаналізувати структуру відповідних ФО, їх моделювання та ціннісних установок, що стоять за вживанням одиниць.

Фразеологізми – мовні одиниці, що *відображають культурні, історичні та соціальні аспекти нації та відображають* «глибинні когнітивні механізми концептуалізації певного явища». Зростаюча роль фінансів у житті сучасного суспільства підкреслює значення грошей, що у мові репрезентується концептом ГРОШІ, завдяки якому формуються культурні установки, стереотипи та емоційно-оцінні відтінки певного мовного середовища [2]. Застосована методика когнітивного підходу дозволяє виявити, як само концепт ГРОШІ реалізується через конкретні сфери досвіду людини [1].

У ході аналізу виявлено ФО, що формуються на базі основних метафоричних моделей:

- ***Гроші – моральна небезпека або зло***: *Money is the root of all evil (= укр.гроші – корінь всього зла).* Такі ФО слугують для відображення негативного уявлення про гроші, як джерело аморальності, зла.

- ***Гроші – джерело життєвої енергії***, про що свідчить група «їстівні імена» (bread, dough, cake, etc). В результаті асоціації за подібністю між капустою і паперовими доларами виникла лексема cabbage, що слугує для іменування грошей

- ***Гроші – рідина чи потік***: пор. англ. *pour money into something* (= укр.*вкладати гроші*; *money flows like water* (= укр. *гроші пускати на вітер*). В таких ФО формується уявлення про гроші як субстанції, що переміщується, що може втрачається або накопичується та вказує на динамічну природу фінансів.

- ***Гроші – їжа або предмет споживання***: пор. англ. *money-hungry*, пор. англ. *to feed the piggy bank* репрезентують гроші як ресурс, що задовольняє потреби, а також пов'язуються з жадібністю, апетитом до збагачення.

- ***Гроші – влада, вплив, засіб досягнення мети:*** пор. англ. *money talks, cash is king*, де гроші - інструмент контролю, переваги, засіб досягнення високого соціального статусу.

- ***Гроші – засіб існування***: пор. англ. *no bees, no honey; no work, no money* (= укр. *лежачий камінь вода не тече*).

Культурно-національна специфіка американців виявляється у таких ФО, як: *look / feel like a million dollars; to have more money than Carter has pills; to be as rich as Rockfeller*. У розмовному американському варіанті англійської мови активно використовуються лексеми *Benjamins, George Washingtons, Grants*. Зазначене явище підтверджує факт феноменологічного сприйняття грошей як результату номінації, завдяки якого виникає асоціація *президенти - гроші*.

Загальновідома тенденція англійців до економії спостерігається у ФО: пор. англ. *A penny saved is a penny gained*; *Nest egg.* Такі ж якості репрезентуються в українських еквівалентах: наприклад, *Копійка карбованці береже; Хто змолоду гроші береже, той на старість в нужді не живе.*

Характерною рисою українців є працьовитість: укр. Зароблена копійка краща від краденого карбованця. *Особливістю сприйняття українцями грошей є те, щастя не замінюється нічим:* Грошей багацько, а щастя мало, Грошима почуття не купиш. *В українській свідомості закладено, що хто володіє грішми, той і правий, незважаючи на справжню сутність речей. Це підтверджують такі фразеологізми:* Де гроші говорять, там правда мовчить, За гроші й кобила побіжить

Отже, в англійській та українські мовах концепт ГРОШІ є складною концептуальною структурою, що є відображенням ставлення до багатства: від позитивного – успіху, до негативного – зіпсованості. Це свідчить про те, що в обидвох мовах ФО є джерелом вивчення культурних домінант й ментальних установок мовної спільноти. Порівняльний аналіз ФО в англійській та українській мовах свідчить про те, що дослівного перекладу недостатньо. Професійний переклад передбачає вміння вдало підібрати такого еквіваленту, що відповідає за змістом і образністю. Перспективи подальшого дослідження вбачаються у порівнянні текстового втілення концепту ГРОШІ в обох мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко К. Назви грошей в українській та англійській сленгових картинах світу. Вісник СумДУ. 2007. № 1. Т. 2. С. 68–72
2. Гудз І., Ладика О. Репрезентація концепту MONEY на фразеологічному рівні в англійській мові (на матеріалі тлумачних та фразеологічних словників англійської мови). Закарпатські філологічні студії. 2018. Вип. 5. Т. 1. С. 51–5
3. Малиновська Г. Національні особливості вербалізації концепту «гроші» (на матеріалі паремійного фонду української і англійської мов) : зб. наук. праць. Київ : Логос, 2009. № 16. С. 295–307

Карина Сторьєва
Науковий керівник – доцент Круть О. В.
м. Дніпро

КОНЦЕПТ ШЛЮБ, ОДРУЖЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Концепти знаходяться в центрі уваги вчених наприкінці XX – початку XIX сторіччя. У мові концепти, що слугують відображенням певних категорій об'єктів, подій або властивостей у світі, активуються через слово. Аналіз концептів, здійснений через мовне вираження, де їхні властивості виявляються у значеннях слів або через когнітивний підхід, що вивчає роль концептів у категоризації та когніції. Найбільш ефективним є інтегративний підхід, що поєдную вище зазначені [2].

Згідно з теорією прототипів, концепти характеризуються певним набором критеріїв. Завдяки частковим накладанням і схожості прототипи концептів набувають значення. Отже, прототипом концепту ШЛЮБ є «той, що заснований на любові», характеризується внутрішньою структурою, що об’єднує семантичні і енциклопедичні знання [2].

В історії шлюб пройшов довгий еволюційний шлях. Перші згадування щодо шлюбних відношень з’явилися понад 20000 років тому у вигляді моногамії, християнство перетворило шлюбні стосунки, які схожі на сучасні відношення. В Англії шлюб укладався через ритуали з XII століття, і до 1753 року відбувалися певні церемонії. Наприкінці XIX століття неофіційні шлюби було витіснено, але в 70-х роках XX століття знову була визнаною законність співжиття, що позначилось на виникненні нових термінів. Так, лексема *couple* почала позначати *пару незалежно від статуса чи орієнтації* [1].

Культурні стереотипи щодо шлюбу відображалися в літературі та побуті. ***"Marriage is the remedy that God hath provided for the relief of man's solitude." —*** «*Шлюб є ліками, які Бог призначив для полегшення самотності людини»* [3].

"A marriage is a contract, not to be taken lightly or violated, but one that should be governed by love, respect, and mutual submission." — «*Шлюб — це контракт, який не слід приймати легковажно або порушувати, але його слід керувати любов'ю, повагою та взаємною покорою»* [4]. Згідно з цим шлюб є досягненням гармонії у житті людини, що засноване на любові, взаємоповазі, духовній єдності.

"The best way to have a happy marriage is to ensure that both parties strive to live by the principles of Christ." — «*Найкращий спосіб мати щасливий шлюб — це переконатися, що обидві сторони прагнуть жити за принципами Христа*». В обох культурах шлюб це обов'язковий етап у житті людей, але з певними обов'язками та відповідальністю [4].

В англійській культурі перевага надається індивідуальним підходам до шлюбу, в українській – важливості сімейних цінностей, ролі релігійного освячення шлюбу в утриманні родини.

Незважаючи на схожість в організації в англійській та українській культурах, концепт ШЛЮБ має певні культурні та релігійні відмінності, зокрема, вплив християнських принципів на розуміння шлюбу.

Розглянемо більш детально. В англійській лінгвокультурі було виявлено такі групи фразеологізмів:

1) **стан перебування та стосунки у шлюбі**: пор. англ. *miss one's market* (= залишитися в старих дівах), *to be in double harness, familial ties, family bonds, family ties, Darby and Joan, bachelor's wife* (= неіснуючий ідеал дружини), *a banquet of Luculus* (= одружитися на грошах);

2) **учасники шлюбного союзу**: пор. *lord and master, better half, significant other, help mate, one's old Dutch* (дружина) та *John Thompson's man* (= тримати чоловіка під контролем);

3) **припинення шлюбних стосунків**: *on the rocks, parting of the ways ma splitsville*;

4) **характеристики осіб, що порушують шлюбні норми**: *two-timer, womanizer, skirt-chaser, heartbreaker, husband-snatcher, ladies' man, Don Juan* та *Casanova*;

5) **акти, що пов'язані з відходом від традиційно прийнятих та законодавчо врегульованих шлюбом стосунків**: *extracurricular activity, carrying on, hanky-panky, easy virtue, loose morals*;

6) **неодружені особи**: *band of hope* (= стара дівка, що шукає жениха).

В українській мові концепт ШЛЮБ перетинається з концептом КОХАННЯ й містять такі елементи: ідеальне уявлення про шлюб, про супутника життя, про подружнє життя, фатальне уявлення про супутника життя, уявлення про тривалість шлюбу, оцінка шлюбу. ФО, що належать цьому концепту, мають певну семантичну ознаку «сімейний союз»: пор. укр. *союз любові // чужа кістка, скакати в гречку* тощо; *взяти шлюб // вийти заміж // шлюбний контракт // цивільний шлюб// фіктивний шлюб*; *любов над усе!*

Таким чином, в англійській та українській мовах концепт ШЛЮБ розглядається як певний соціальний інститут, заснований на взаємоповазі, любові, духовній єдності. В англійській лінгвокультурі перевага надається індивідуальним сприйняттям шлюбу, в українській – сімейним цінностям тощо. Для української лінгвокультури концепт ШЛЮБ є емоційним й перетинається з концептом КОХАННЯ. Подальші перспективи роботи вбачаються в дослідженні концептуальних сфер концепту ШЛЮБ в англійській та українській мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакстер Р. Річард. Велика Українська Енциклопедія. Київ: Наукова думка, 2015. [Електронний ресурс]. URL: https://vue.gov.ua/%D0%91%D0%B0%D0%BA%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%2C_%D0%A0%D1%96%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%B4?utm_source=chatgpt.com. (дата звернення: 20.04.2025)
2. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті. *Мовознавство*. 2006. №2. С. 111−117.
3. Baxter R. A Christian Directory, or, a body of practical divinity and cases of conscience [англ.]. London: Printed for Richard Edwards, 1825 502 с.
4. Baxter R. The Saints Everlasting Rest, or, a treatise of the blessed state of the saints in their enjoyment of God in glory wherein is shewed its excellency and certainty, the misery of those that lose it, the way to attain it, and assurance of it, and how to live in the continual delightful forecasts of it [англ.]. London: Printed by Rob. White for Thomas Underhill and Francis Tyton, 1650.704 с.

Анастасія Теслюк
Науковий керівник – доцент Пожидаєва Н. П.
м. Дніпро

ОПИСОВИЙ ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Запозичення з англійської мови в різних мовах світу, зокрема в українській мові, стали невід’ємною частиною повсякденного спілкування. Завдяки процесам глобалізації мови збагачуються новими словами та термінами. Так, англійські запозичення в українській мові пов'язані з технологіями, модою, бізнесом і культурою: дисплей, перформанс, менеджер або шоумен. Потрапляючі до української мови англіцизми викликають потребу в їх адаптації та перекладі. Правильна трансформація таких слів забезпечує їх зрозумілість у щоденному

спілкуванні та спеціалізованих текстах. Багато англіцизмів для української мови є новими термінами, оскільки англійська задає сучасні тенденції.

Процес перекладу англіцизмів є динамічним: нові слова з'являються, а значення старих можуть змінюватися. Культурні відмінності й соціальні зміни ускладнюють це завдання, тому професійні перекладачі повинні постійно навчатися та використовувати спеціалізовані ресурси.

Під час перекладу можуть виникати труднощі через відсутність відповідників в українській мові. У таких випадках можна використовувати транслітерацію – формальне відтворення слова за допомогою алфавіту мови перекладу, здебільшого для власних назв. Історично українські імена та назви місць підлягали різним трансформаціям залежно від влади, що панувала в Україні, що призвело до численних варіантів написання тих самих назв. Була створена система стандартизації, за якою використовуються логічні відповідники для літер українського алфавіту та дозволяється опускати апострофи та м'які знаки.

При прямому включенні використовується англійське слово в його початковій формі. Цей спосіб зберігає точність термінів, особливо у науці, техніці та бізнесі.

Звертаючись до описового перекладу слова, словосполучення, терміни або фразеологізми замінюються в мові перекладу словосполученням, що передає його зміст. Зазвичай до описового перекладу вдаються, коли точного відповідника не існує, особливо для фразеологізмів.

Описовий переклад – це такий прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм замінюється в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення (терміна).

До описового перекладу висуваються такі вимоги: 1) переклад повинний точно відбивати основний зміст визначеного неологізмом поняття, 2) опис не повинний бути надто докладним, 3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною [2, с. 287].

Під час описового перекладу важливо, щоб нове слово в цільовій мові точно передавало всі основні значення вихідного слова. Перед використанням описового перекладу для нових термінів потрібно переконатися, що в цільовій мові ще немає для нього усталеного відповідника, щоб уникнути дублювання термінів. Буває так, що переклад терміну ще може бути не занесений до словника, але вже міг використовуватися у перекладах [3]. Тому доцільним буде звернути увагу на нещодавно перекладені роботи у даній сфері перекладу.

Зазвичай ми звертаємося до описового перекладу саме тому, що точного відповідника у мові перекладу не існує. Особливо це стосується фразеологізмів. Наведемо приклади описового перекладу:

*Paul is a crazy **idea hamster.*** — Пол це **людина з** неймовірним **невичерпним запасом нових ідей** [1, с. 157]**.** Дуже часто під виразом ***idea hamster*** мається на увазі саме працівник, якого влаштовують на роботу саме для того, щоб він відповідав за креативну складову робочого процесу.

*My mind **went blank** when I heard the question* [4]. — Коли я почув питання, я **забув все, що знав.** У цьому випадку ідіоматична фраза ***go blank*** має значення забувати або не мати змоги згадати щось через певну стресову ситуацію. Іноді ми можемо побачити її у технічному значенні. Наприклад: The screen on my computer ***went blank***. – Екран мого комп'ютера **спорожнів.**

***Caregiver** activities, duties and responsibilities.* – Діяльність, обов'язки та відповідальність **доглядача за хворими** та немічними людьми. У деяких текстах ми можемо з контекста виявити, що слово *caregiver* може означати не тільки людину, що доглядає за хворими чи немічними, а також **доглядачем за дітьми**.

Отже, переклад та адаптація англіцизмів до української мови є складним, але важливим процесом, який сприяє розвитку українського лексикону і його інтеграції в глобальний контекст, але важливо пам'ятати про важливість використання власне українських слів для збереження чистоти мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зацний Ю. А., Янков А. В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: англо-український словник: Словник. Вінниця: Нова Кн., 2008. 360 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина ІІ. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі: навч. посіб. Вінниця: Нова Кн., 2001. 302 с.
3. Карабан В. І. Переклад наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова Кн., 2004. 576 с.
4. Definition of GO BLANK. *Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary*. URL: https://www.merriam-webster.com/dictionary/go%20blank#:~:text=The%20screen%20on%20my%20computer%20went%20blank.&text=My%20mind%20went%20blank%20when%20I%20heard%20the%20question. (date of access: 07.12.2024).

Анастасія Теслюк
Науковий керівник – доцент Волвенко Н. М.
м. Дніпро

ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ

Розвиток цифрових технологій, глобалізація та швидке поширення інформації у медіа призводять до все активнішої комунікації, як у робочих відносинах, так і особистісних. Люди починають формувати нову ідентичність у цифровому просторі. Сучасні медіа надають унікальні можливості для самовираження, спілкування та взаємодії, але також ставлять нові виклики перед особистістю.

У цій роботі хотілося б висвітлити головні особливості комунікації в цифровому просторі, групи впливу та ризику.

1) Цифрове середовище та контекст комунікації.

Дослідники розвитку ідентичності вже давно визнали важливість контексту у формуванні комунікативних траєкторій розвитку. Цифрове середовище зумовлюється медіа та платформами.

«Медіа можна визначити як канали або інструменти, які використовуються для зберігання, передачі або доставки інформації чи даних» [4]. Прикладами медіа можуть бути телебачення, радіо, смартфони та інше.

«Платформою ж є цифрове середовище, де люди можуть спілкуватися, обмінюватися інформацією та співпрацювати. Існує багато різних типів онлайн-платформ, таких як платформи соціальних мереж, електронної комерції, відеоплатформи, ігрові тощо» [5]. Різноманіття їх видів та функцій вражає будь-якого користувача, як людей у пошуку роботи на LinkedIn, так і контент-кріейторів TikTok або Instagram.

З цього ми маємо, що вид медіа та платформи створює певне середовище користувача відповідно до його потреб, сфери діяльності та інтересів. Алгоритми сучасних соціальних мереж розроблені таким чином, що більшість нашого контенту є персоналізованим: розробники платформ аналізують та візуалізують дані, залучаючи до наших сторінок все більше акаунтів зі схожими запитами. Але алгоритми соціальних мереж та пошукових систем можуть обмежувати інформаційне поле користувача, створюючи так звані «фільтр-бульбашки», які можуть впливати на формування поглядів та переконань.

2) Формування ідентичності у контексті комунікації.

За допомогою вже зазначених вище пошукових запитів та налаштувань наших сторінок ми будуємо наше інфополе. У цифровому середовищі люди можуть свідомо формувати та презентувати свою ідентичність через профілі в соціальних мережах, блоги, вебсайти та інші онлайн-платформи. Вони мають можливість вибирати, яку інформацію про себе розкривати, які фотографії та відео публікувати,

а також який стиль комунікації застосовувати. Оприлюднення ж особистої інформації в цифровому просторі несе ризики, пов'язані з її неправомірним використанням.

Варто зазначити феномен цифрової особистості – це об’єктивна форма особистості у цифровому середовищі. Властивість віртуальної (цифрової) особистості полягає в тому, що вона може мати як реальний зв'язок з конкретною фізичною чи юридичною особою, так і існувати як віртуальна особа, що не існує в реальному, матеріальному світі [1]. Існує декілька важливих аспектів існування та функціонування такої особистості:

- Платформи соціальних медіа дають користувачам можливість формувати свої онлайн-образи, обираючи чим саме ділитися та як себе представляти.

- Створення віртуальної особистості може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Наприклад воно може формувати спільноти підтримки або провокувати кібербулінг та поширення фейкової інформації.

- Дуже часто люди створюють декілька цифрових ідентичностей на різних платформах залежно від аудиторії або мети кожної з них, наприклад, професійних зв'язків або особистого спілкування.

3) Існування колективної ідентичності в віртуальному світі. Феномен «ФАНДОМІВ».

Цифровий простір функціонує як динамічне середовище соціальної взаємодії, у якому люди активно будують взаємозв’язки через участь в онлайн-спільнотах, форумах та групах за інтересами. Це середовище сприяє пошуку однодумців, обміну досвідом і взаємозбагаченню ідеями, що, в свою чергу, стає важливим компонентом у формуванні ідентичності.

Через належність до певних груп та спільнот користувачі адаптують власне самосприйняття, переглядають цінності або навіть трансформують поведінку відповідно до норм і принципів тієї спільноти, до якої вони належать. З одного боку, це може розширити горизонти та сприяти самоусвідомленню через взаємодію з різними точками зору. З іншого боку, надмірна залежність від оцінок або очікувань групи може ускладнювати підтримання особистої автентичності.

Крім того, цифрове середовище спрощує доступ до культурного та соціального різноманіття, дозволяючи людям розширювати своє уявлення про світ і більш глибоко усвідомлювати свою унікальність у цьому багатогранному середовищі. Це створює умови для одночасного формування як індивідуальної, так і колективної ідентичності, що змінюється внаслідок динаміки онлайн-взаємодій.

Так, наприклад, зараз існує безліч так званих «фандомів» – форм популярної культури, що виникає в опозиції до панівної ідеології капіталістичного суспільства [3]. Люди, які резонують з певною ідеєю, яку транслює музична група, література чи кіно – стають частиною фандому. Таким чином, членів одного фандому можна назвати певною субкультурою, що відповідно, впливає на їх самовираження та сприйняття у цифровому просторі. Сьогодні на просторах інтернету часто

відбуваються суперечки між представниками різних фандомів навіть в одному загальному інфопросторі. Наприклад, фандоми таких корейських музичних груп як “ENHYPEN” та “BLACKPINK” дуже часто конфліктують, хоча є представниками однієї великої загальної ланки корейської музики. Такі конфлікти часто відбуваються на основі вигаданої інформації, щоб залучити більшу аудиторію до акаунтів, що були створені суто для руйнування репутації артистів [2].

Отже, розуміння характеристик цифрового середовища та його контексту є ключовим для соціальних процесів, міжособистісних відносин та формування онлайн-спільнот. Сучасна людина має безліч можливостей для формування нової ідентичності залежно від контексту комунікації та зворотного зв’язку від інших користувачів. Фандоми є прикладом утворення міцних колективних ідентичностей, які виражаються у спільній творчості, дискусіях та навіть створенні власної субкультури. Віртуальний простір стає платформою для відчуття приналежності та соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аврамова О. Є. Віртуальна (цифрова) особистість: суб’єктивний та об’єктивний аспект. НДІ ПЗІР НАПрН України. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/52-56.pdf (дата звернення: 16.04.2025).
2. Fan War Erupts Between BLACKPINK and ENHYPEN Fans Over Coachella 2025 Popularity Rankings. KBIZoom. URL: https://kbizoom.com/coachella-2025-kpop-fan-war-blackpink-enhypen/ (date of access: 18.04.2025).
3. Gregorio F. Fans, Fandoms, or Fanaticism?. Journal of Consumer Culture. 2020. Vol. 20, no. 3. URL: https://www.researchgate.net/publication/322273679_Fans_Fandoms_or_Fanaticism (date of access: 17.04.2025).
4. What are The Different Types of Media? Its Extent and Importance Explained. The Blog. URL: https://jgu.edu.in/blog/2024/02/22/what-are-the-different-types-of-media/ (date of access: 15.04.2025).
5. What is an online platform. Online platform opzetten? Online platform laten bouwen. URL: https://start-platform.com/what-is-an-online-platform (date of access: 16.04.2025).

Валерія Ткаченко
Науковий керівник – ст. викладач Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОМУ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ РУСІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТЬ

Проблема жіночого руху як суспільного явища завжди привертала увагу дослідників та продовжує залишатися актуальною. В Україні, як і в багатьох країнах Європи, цей рух почав розвиватися з другої половині XIX століття. Ініціаторами такого процесу стали жінки. Вони намагалися добитися рівноправності з чоловіками у професійному, суспільному та політичному житті. Найчастіше вони об'єднувалися задля спільної просвітницької, літературної, благодійної діяльності. У цих галузях вони могли себе певною мірою реалізувати, заявити про себе в суспільстві.

Для кращого розуміння передумов формування українського жіночого руху слід розглянути загальний стан жінки в Російській імперії, зокрема її правовий статус та доступ до освіти. У родині жінка підпорядковувалася законам, встановленим ще за часів феодалізму, коли її роль була суворо обмежена традиційними уявленнями про сімейний уклад. До другої половини XIX століття ці норми вже не відповідали новим суспільним реаліям, однак змінювалися вкрай повільно, оскільки законодавство не встигало за розвитком капіталістичних відносин та зростанням громадської активності українських жінок [2, с. 19].

У XVIII ст. було ухвалено важливі статті «Зводу законів» Російської імперії, які й надалі накладали значні обмеження на права заміжніх жінок. Наприклад, статі 103, 107, 179, 2202, 2203 виразно дискримінаційний характер, закріплюючи залежність жінки від чоловіка. Основні положення цих статей передбачали, що: 1) дружина мала підкорятися чоловікові, шанувати його, беззаперечно слухатися; 2) подружжя повинно було жити разом і слідувати за чоловіком при зміні місця його служби; 3) жінка не могла отримати окремого паспорта або права на окреме проживання без дозволу чоловіка; 4) жінка не могла працювати або наймatися на роботу без дозволу чоловіка. Дослідниця Людмила Смоляр зауважує, що стан залежності породжував протест у жінок, це стало важливим чинником зародження жіночого руху. Лише у 1863 році жінки були звільнені від публічного тілесного покарання. [2, с. 22].

Після революційних подій 1917 року були ухвалені нові законодавчі акти, які зрівняли жінок і чоловіків у правах на спадщину.

Права на освіту жінки почали вимагати з другої половини XIX століття. До цього навчання дівчат практично було відсутнім. Після скасування кріпосного права у 1861 р. було проведено реформи в галузі початкової та середньої освіти. З

1864 року всі початкові школи перейшли у підпорядкування Міністерства народної освіти. Дівчата навчалися спільно з хлопцями, але їхня кількість серед учнів залишалась низькою. Окрім державних шкіл, функціонували також церковнопарафіяльні навчальні заклади, підпорядковані Синоду. Присутність дівчат у них була трохи вищою. Втім, закон про обов'язкову трирічну освіту для дівчат з'явився лише у 1872 р., а право на вищу освіту жінки здобули тільки у 1890 р. [5].

У 1904 році приріст кількості дівчат у початкових школах був удвічі вищим, ніж хлопців. Проте загальний рівень освіти серед жінок усе ще суттєво поступався чоловічому. Навіть маючи диплом, жінки часто стикалися з обмеженнями у працевлаштуванні та доступі до наукових посад. За даними перепису 1897 року, в економічному житті Наддніпрянської України брали участь лише 1030 жінок, що складало 8,8% від загальної кількості жінок. Порівняно з чоловіками, які становили 41,7% самостійних зайнятих, жінки значно відставали в рівні самостійної трудової діяльності. Відносно всіх самостійних осіб, що мали заняття, жінки складали лише 17,3%, що було майже в п'ять разів менше, ніж серед чоловіків. Через такі значні складнощі в Російській імперії багато жінок вирушали на навчання за кордон. Західноєвропейські університети, особливо у Швейцарії, Франції та Німеччині, були більш відкритими для студенток. Саме європейський досвід поступово впливав на ситуацію в імперії, змушуючи уряд розглядати реформи жіночої освіти [2, с. 43].

Повернувшись з-за кордону, українки активно залучалися до створення жіночих організацій, які мали на меті не лише підвищення рівня освіти, а й захист прав жінок у різних сферах суспільного життя. У цей період виникли перші жіночі об'єднання, які започаткували важливі зміни в соціальній та культурній сфері, сприяючи розвитку жіночого руху в Україні. Перша жіноча організація була створена у Києві в 1884 році під назвою «Общество помощи высшему женскому образованию». Серед членів його були українки й не тільки. Головою його була Олена Доброграєва. В той же час письменниця Наталія Кобринська, за порадою Олени Пчілки, заснувала в Станиславові «Товариство руських женщин». Як зазначає Наталія Полонська-Василенко, виявилося, що «жінки не були готові на працю в гуртку, і незабаром він занепав, але деякі жінки, що об'єдналися біля нього, продовжували працю: видали року 1888 перший альманах, видавали книжки для дітей, подали петицію до Віденського парляменту в справі допущення жінок до вищих шкіл. Підтримував жінок в їх заходах І. Франко» [1, с.143].

У 1890 роках в Галичині та Буковині були засновані нові жіночі організації: 1893 року – у Львові «Клуб русинів» (члени Г. Шухевич, М. Білецька, О. Барвінська, О. Гнатюк), 1894р. в Буковині – москвофільське «Общество руських женщин» з ініціативи Геровської. О. Кисілевська заснувала в Коломиї «Руський жіночий гурток». Вона поставила собі за ціль мету втягнути селянок до громадської роботи, і в значній мірі досягла її. Допомагали їй сільські кооперативи [1, с. 143].

На початку ХХ ст. жіночі ініціативи в Галичині та Буковині почали набувати масового характеру: наприкінці ХІХ ст. в Чернівцях було засновано нелегальний «Кружок українських дівчат», головно ученицями вчительського семінару; незабаром його було ліквідовано. Відкривалися спеціальні робітничі товариства: «Труд» – кравецька робітня у Львові, 1901 р. школа для дівчат і «Українська захоронка», 1906 р. було засновано «Жіночу громаду» в Буковині, яка охопила багато жінок.

Під час першої світової війни 1914 – 1917 рр по всіх містах України жінками активно створювалися благодійні центри. Вони не тільки забезпечували медичну допомогу, а й сприяли формуванню національної свідомості серед пацієнтів [1, с. 141].

Багато українських жінок брало участь в наукових товариствах: Нестора Літописця у Києві, Історично-філологічному в Харкові тощо. Заснування Академії наук в 1918 році у Києві відкрило для жінок можливості наукової праці. В міру того, як закінчували Вищі жіночі курси і діставали права на одержання наукових ступенів, збільшувалася кількість жінок на кафедрах університетів України (Н. Полонська з історії, М. Васюхнова з хімії, В. Радзимовська з медицини у Києві, Н. Мірза-Авакіянц – з історії в Харкові та інші).

Після розпаду Російської імперії у Києві на початку квітня 1917 року виник перший революційний державний орган – Центральна Рада, яка своїм рішенням у листопаді 1917 року проголосила створення Української Народної автономної республіки у складі Російської республіки на теренах центральної, східної і південної України [3]. Серед обраних з'їздом 118 членів Центральної ради було лише 6 жінок, однак згодом їхня кількість зросла до 15, що свідчить про поступове розширення участі жінок у політичному житті держави [4, с. 10].

Жінки виявили значну активність у роботі Центральної Ради. Після встановлення гетьманського режиму, Старицька-Черняхівська очолила Український Клуб, який став важливим осередком політичного життя На Вищих жіночих курсах викладала Софія Русова. За Гетьманату вона очолювала в Міністерстві освіти відділ позашкільного виховання та була професором університету в Кам'янці-Подільському [1, с. 146].

Отже, у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття українські жінки пройшли складний, але визначальний шлях емансипації: від обмежених освітніх і трудових можливостей до активної участі у культурному, науковому та політичному житті. Попри правові та суспільні бар'єри, вони змогли здобути освіту, започаткувати численні культурно-просвітницькі ініціативи, створити громадські організації та професійні осередки, що сприяли зростанню їхнього впливу на формування модерної української нації. Жінки долучалися до роботи наукових установ, обіймали посади викладачок і дослідниць в університетах, брали участь у діяльності Центральної Ради, очолювали клуби, товариства, виступали з політичними промовами, підтримували міжнародні ініціативи. Саме ця активна

позиція жінок заклала основи для подальшої боротьби за рівноправність у XX столітті та інтегрувала український жіночий рух у загальноєвропейський контекст визвольних змагань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полонська-Василенко Н. Жіночий рух в Україні: історичний нарис. Вінніпег–Мюнхен: Накладом Союзу Українок Канади з Фундації ім. Наталії Кобринської, 1969. 160 с.
2. Смоляр Л. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. Сторінки історії: Монографія. Одеса: Астропринт, 1998. 408 с.
3. Тишко І. Жінки в політиці України: 100 років еволюції. URL: https://genderindetail.org.ua/season-topic/polityka/zhinki-v-polititsi-ukraini-100-rokiv-evolyutsii-134913.html (дата звернення: 18.04.2025).
4. Центральна Рада: документи і матеріали. Т. 1–2. К.: Наукова думка, 1996. 589 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Verstiuk_Vladyslav/Ukrainska_Tsentralna_Rada_dokumenty_i_materialy_Tom_1 (дата звернення: 18.04.2025).
5. Черчович І. Жіноча освіта в Україні: історичний огляд. URL: https://genderindetail.org.ua/season-topic/osvita-i-prosvita/zhinocha-osvita-v-ukraini-istorichniy-oglyad-134122.html (дата звернення: 18.04.2025).

Катерина Федчун
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

РОЛЬ МЕТАФОР І АНАЛОГІЙ У КІНЕМАТОГРАФІЧНОМУ ЗОБРАЖЕННІ ПРАВОВИХ ПРОЦЕСІВ

Право зазвичай асоціюється з логікою, чіткістю та суворою формальністю. Тож метафори й аналогії, які відіграють ключову роль у формуванні юридичної думки, процесах інтерпретації та аргументації, можуть здатися неочікуваним інструментом.

Метафори та аналогії є когнітивними інструментами, тобто засобами, за допомогою яких ми осмислюємо й структуруємо дійсність. Право як система оперує складними термінами й поняттями, а метафора та аналогія дозволяють перенести значення з однієї сфери на іншу, створюючи міст між правовими ідеями та повсякденним досвідом людини.

Метафора – це троп художньої літератури, що полягає в перенесенні значення одного слова (словосполучення) на інше, розкритті сутності одних явищ чи предметів через інші за схожістю або контрастом [2, с. 35]. Метафора ґрунтується на перенесенні властивостей одного об'єкта на інший, тобто відбувається заміщення в уявленні мовця одного вислову іншим. Водночас варто підкреслити, що метафора – хоча й схожа – не є аналогією. Аналогія передусім є процесом мислення: коли людина стикається з новою реальністю, вона проводить паралелі з уже відомими поняттями, що, своєю чергою, зумовлюють асоціації з попереднім досвідом. Метафора, натомість, є результатом процесу створення аналогії: *вона фіксує подібність у виразній образній формі*.

Метафора дозволяє осмислити абстрактне через конкретне. У праві, де багато абстрактних і нематеріальних категорій (справедливість, провина, обов'язок, відповідальність), метафори допомагають зробити ці поняття доступними й зрозумілими, надаючи їм конкретної форми. Наприклад: *«сліпа Феміда»* втілює принцип верховенства права та рівності всіх перед законом; *«терези правосуддя»* символізують баланс і об'єктивність у вивченні справи, а також змагальність судового процесу; *«довга рука закону»* уособлює могутність і всеохопність дії правових норм. Ці образи не тільки формують уявлення про суть права, а й допомагають сприймати його не як щось однозначне й жорстке, а як складну, динамічну систему.

Аналогія – це подібність, схожість предметів у певних властивостях, ознаках чи відносинах, хоча загалом ці предмети можуть бути абсолютно різними [1, с. 375]. У процесі розгляду нової справи учасники судового процесу часто вдаються до аналогій із попередніми справами (прецедентами) для обґрунтування своїх аргументів або рішень. Тобто сама суть прецедентного права побудована на аналогії.

Варто додати, що юриспруденція передбачає й способи заповнення прогалин у законодавстві через застосування аналогії. Розрізняють: 1) аналогію закону – вирішення справи або окремого юридичного питання на основі правової норми, розрахованої на схожі випадки; 2) аналогію права – вирішення питання на основі принципів права, загальних засад і духу законодавства [3]. Таким чином, аналогія не просто допомагає аргументації – вона виконує нормотворчу функцію у разі відсутності прямої правової норми.

Юридична мова є складною для розуміння, тому метафори й аналогії допомагають пересічним людям краще орієнтуватися в нормах та сенсах «літери закону». Наприклад, конституція – як інструкція до гри, де пояснюється, що дозволено, що заборонено, хто що має робити і як вирішувати суперечки. Такі порівняння не тільки пояснюють, а й адаптують правову мову до життєвого досвіду людини.

У кінематографі юридична мова також часто наповнена метафорами й аналогіями. Наприклад, у фільмі *Training Day* (2001) звучить метафоричний вислів:

“It’s not what you know, it’s what you can prove” (*Знання – це одне, але суд приймає тільки докази*); така фраза яскраво ілюструє принцип доказовості та презумпції невинуватості, надаючи йому драматичної ваги.

У фільмі *The Trial of the Chicago 7* (2020) один із героїв каже: *“This is the Academy Awards of protests and as far as I’m concerned, it’s an honor just to be nominated”* (*Це як вручення Оскара з протестів, і для мене це честь бути номінованим*); ця аналогія прирівнює судовий процес до церемонії нагородження, що підкреслює театральність, публічність і певною мірою показовість судового слухання.

Таким чином, метафори й аналогії не лише надають глядачеві доступ до складних понять, а й збагачують наратив, роблячи його емоційно виразнішим. Юридичну аргументацію важко уявити без висновку від подібного до подібного – саме це лежить в основі застосування як аналогії, так і метафори. Водночас, попри всі переваги, ці інструменти мають і свої обмеження: невдало підібрана метафора або неточна аналогія можуть призвести до спотворення суті справи, зокрема – до хибної правової оцінки. Хоча метафори й аналогії дають змогу мислити гнучко й доносити складні ідеї у зрозумілій формі, важливо зважати на потенційні ризики: вони можуть не лише просвітлювати, а й завуальовувати.

Отже, метафори й аналогії у праві – це не лише мовні інструменти, але й засоби мислення, переконання та побудови правової реальності. Вони допомагають інтерпретувати поняття, формулювати аргументи та структурувати правову риторику. У кінематографі ж ці інструменти відіграють додаткову роль – вони роблять юридичні сюжети доступнішими для глядача, додають драматизму та дозволяють виразно передати суть правових конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Погребняк С. Аналогія у праві. *Філософія права і загальна теорія права.* № 1–2. 2014. С. 375–383.
2. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія. 2 Том. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 625 с.
3. Морозов Є. А. Аналогія закону та аналогія права. URL: https://alibi.dp.ua/599-analogiya-zakonu-ta-analogiya-prava (дата звернення: 25.04.2025).

Владислава Хмелик
Науковий керівник – ст. викладач Стуканова Ю. Р.
м. Дніпро

ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ НА ДОНЕЧЧИНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1990-Х РОКІВ

Сьогодні дослідження проблем, пов'язаних з історією Донеччини, як й Сходу України загалом, є однією з важливих тем. В контексті культурних процесів у перші роки проголошення незалежності України заслуговує на увагу й подальше вивчення питання розвитку освіти, яка зазнала значних змін у цей період. Дану проблематику вивчала історикиня Олена Стяжкіна у ширшому за тематикою і хронологічними межами дослідженні [9]. В праці Ірини Кравчук увага приділена розвитку саме вищої освіти на Сході України у ХХ ст., містяться цінні дані щодо 1990-х рр. [5].

Метою пропонованої роботи є вивчення освітніх процесів на Донеччині у першій половині 1990-х років. Джерельну базу роботи становить група періодичних матеріалів (а саме, були використані публікації, присвячені темі освіти, надруковані у щоденній газеті «Акцент» [2; 3; 4; 5; 7; 8; 10; 11]). Матеріали періодичної преси цінні тим, що описують конкретні тогочасні факти, явища так би мовити «по гарячих слідах». Також у якості джерела були використані дані з праці публіцистичного характеру А. Бабенкова [1], присвяченої різним аспектам життя м. Донецька, яка містить мемуари. Потрібно зазначити, що у ній зустрічаються суб'єктивні оцінки щодо діяльності місцевих керівників (перебільшення у створенні позитивних образів), що вимагає критичного ставлення при використанні фактів з даного джерела.

Освіта як галузь у першій половині 1990-х років виявилася дуже вразливою до змін, які випали на долю України. Ірина Кравчук звертає увагу на те, що після проголошення незалежної Української держави постала потреба в реформації освіти. В цей період були затверджені Закони України «Про освіту» (1991 р.), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (1991 р.) [6, с. 14], які визначали головні принципи і засади функціонування установ освіти.

За підрахунками вказаної дослідниці, відбулися зміни у структурі вишів на Донеччині і Луганщині. Так, «за статистичними даними кількість ВНЗ 1-2 рівнів акредитації в Донбасі за період з 1990-1991 по 2000-2001 рр. зменшилась. Водночас кількість закладів ВНЗ 3-4 рівнів акредитації за такий же самий проміжок збільшилася з 15 до 33», так само збільшилась і кількість студентів [6, с. 14].

Нові реалії вимагали від вишів посилення профорієнтаційної діяльності з метою залучення студентів. Аналіз публікацій в газеті «Акцент» за 1992-1993 роки вказує, що майже у кожному номері газети на останній сторінці (стор. 8) розміщувалося оголошення про прийом студентів до закладів освіти ПТУ. Для прикладу можна навести оголошення Донецького училища культури [2, с. 8] та

Слов'янського енергобудівного технікуму [8, с. 8], обидва заклади оголошували прийом студентів.

Порівнюючи ці оголошення, можна охарактеризувати оголошення Слов'янського енергобудівного технікуму як більш привабливу в плані детального роз'яснення пільгових умов вступу [8, с. 8], натомість в училищі культури були прописані тільки відомості про спеціальності та лише частково – про іспити [2, с. 8]. Завдяки деталізації умов вступу в оголошенні Слов'янського енергобудівного технікуму можна отримати уявлення про специфіку вимог у зрусифікованому російськомовному регіоні: абітурієнтам надавалася можливість вибору мови написання диктанту (російської або української; абітурієнти, які закінчили школу на оцінки "добре" та "відмінно", мали можливість вступати без іспитів; випускники технікуму, які завершили навчання з оцінками «добре» та «відмінно», мали змогу вступати у вузи зі скороченим терміном навчання).

У досліджуваний період почали відкриватися нові виші, як державні, так і приватні. У якості прикладу можна навести відкриття у 1993 році при ДонГУ Донецького інституту внутрішніх справ [4, с. 7]. Звернемо увагу на такий аспект, як оплата за навчання. Приватні заклади працювали тільки на платній основі. Державні виші, на прикладі Донецького державного університету (суч. Донецький національний університет ім. Василя Стуса, м. Вінниця), з 1992 р. почали набирати студентів не тільки на бюджетну форму навчання, а й впроваджувалося навчання на платній основі. Одним з джерел фінансового існування вишу став набір на навчання на контрактній основі не лише українських громадян, а й іноземних студентів [7, с. 3].

Можна виокремити як позитивні тенденції у розвитку вищої і середньої професійної освіти у першій половині 1990-х років, так і негативні. З одного боку, збільшувалася кількість вишів, з'явилася контрактна форма навчання, що розширювало можливості для вступу. З іншого боку, частина технікумів закривалися, в умовах незалежності відбувалося повільне оновлення підручників, за якими навчалися студенти (вони часто залишалися застарілими, виданими в радянські часи, відповідно, несли відбиток ідеологічної складової; окремою проблемою були ціни на нову навчальну літературу, що не відповідали купівельній спроможності як освітніх закладів, так і студентів), а також й повільні зміни у свідомості, поглядах, методиці і змісті викладання представників викладацького складу, більшість з яких сформувалися в радянському суспільстві; нарешті, далеко не кожен абітурієнт мав фінансову спроможність вчитися на контрактній основі [3, с. 3].

У контексті погіршення економічного становища Української держави у досліджуваний період варто торкнутися ще такої проблеми, яка постала перед студентами, як необхідність виживання, що штовхало частину з них на пошук підробітку або роботи й впливало на якість навчальної діяльності. Зокрема, ця проблема описана у матеріалі «Від сесії до сесії студент торгує» в одному з номерів

газети «Акцент» за 1992 р., де зауважується різке збільшення кількості молодих людей, які торгують на ринку, левова частка яких були студентами, що, торгуючи одягом та іншими речами, заробляли на життя. Автор матеріалу цитує одного зі студентів, який констатує, що «…наших грошей тільки на кишенькові витрати і вистачає» [10, с. 4-5]. Ці явища впливали на якість вищої освіти, тому що студенти пропускали заняття, не мали змоги достатньо приділити увагу навчанню та самовдосконаленню в обраній професії.

Змін зазнала не тільки вища освіта, а й середня. Історикиня О. Стяжкіна так характеризувала становище у шкільній освіті: реформи, які були розпочаті наприкінці 80-х і більшою мірою на початку 90-х рр., просувалися повільно, зберігалась проблема відродження національної школи, а в умовах ринкової економіки прийшла до занепаду матеріальна база шкіл [9, с. 14]. Багаторічна політика русифікації призвела до того, що на Донеччині – у місті Донецьк – станом на 1992 рік існувала єдина україномовна школа, а також діяла перша середня школа, яка мала поглиблене вивчення дисциплін суспільно-гуманітарного циклу та іноземних мов, яка була доведена владою до самозакриття. Також у статті описані факти подальшої русифікації, зокрема, про те, що після прийняття Верховною Радою України законів про місцеві Ради і місцеве самоврядування були ліквідовані залишки україномовної періодики у Донецьку та Донецькій області [11, с. 2-7].

В умовах економічних труднощів з’явилися проблеми у забезпеченні владою матеріальної бази шкіл. Тому зародилася пратика підтримки окремих шкіл підприємствами, благодійність у регіоні. Так, директор В’ячеслав Савальєв, директор заводу «Електроремонт» ОАО «Донбасенерго», з 1990 року – член виконкому Калиниської районної ради, надавав благодійну допомогу школам, лікарням та іншим бюджетним організаціям. Зокрема, до Дня вчителя 1990 року три школи отримали в подарунок телевізори та відеомагнітофони [1, с. 100]. Подібні акції благодійники використовували одночасно для власних цілей.

Так само, як й в сфері вищої освіти, в середній освіті однією з проблем були низькі заробітні плати, яких не вистачало на існування. З цієї причини почастішали випадки, коли вчителі звільнялися зі шкіл. У 1994 р. відбувся пікет вчителів, під час якого вчителі так прокоментували ситуацію щодо проблем у навчальному процесі: у дітей «немає мотивації до навчання», оскільки «…вони і так можуть займатися «купівлею-продажем» [5, с. 1].

Таким чином, після проголошення незалежності України Донеччина пережила освітні зміни, які стосувалися багатьох галузей і мали як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних наслідків в сфері освіти належать поява нового законодавства, відкриття нових вишів, до негативних можна зарахувати закриття закладів освіти, падіння освітнього рівня як у вишій, так і середній ланці освіти, низькі зарплати вчителів, слабка забезпеченість шкіл обладнанням, падіння мотивації учнів і студентів до навчання та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенков А. С. Как это было (воспоминания и размышления). С любовью о Донецке. Донецк, 2003. 128 с.
2. Донецьке училище культури. *Ежедневная газета Акцент*. 1992. 2 июля. №101. С. 8.
3. Еременко С. Донецкое студенчество в летаргическом сне. *Ежедневная газета Акцент*. 1993. 29 января. №7. С. 3.
4. Зельдина Э. В Донецке открылся новый вуз. *Ежедневная газета Акцент.* 1993. 2 марта. №35. С. 7.
5. Зельдина Э. Учителя требуют поставить правительство к доске. *Ежедневная газета Акцент*. 1994. 1 января. № 6. С. 1.
6. Кравчук І. М. Розвиток вищої освіти в Донбасі у ХХ столітті / Кравчук Ірина Вікторівна: автореф. дис. … канд. іст. наук: 07.00.01. Донецьк, 2008. 18 с.
7. Савельев С. Будет ли обучение платным? *Ежедневная газета Акцент.* 1992. 18 сентября. №141. С. 3.
8. Славянский энергостроительный техникум. *Ежедневная газета Акцент.*1992. 2 июля. №101. С. 8.
9. Стяжкіна О. В. Культурні процеси в Донбасі в 1960-ті – на початку 90-х років: автореф. дис. … канд. іст. наук: 07.00.01. Донецьк, 1996. 18 с.
10. Уздемир Ю. От сессии до сессии студент торгует. *Ежедневная газета Акцент.*1992. 28 января. №15. С. 4–5.
11. Школьный год позади . Борьба продолжается. *Ежедневная газета Акцент.* 1992. 7 сентября . №103. С. 8.

Анастасія Цебеняк
Науковий керівник – доцент Ясинецька О. А.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ РЕДАГУВАННЯ ДІЛОВОГО ПЕРЕКЛАДУ: ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ

Діловий переклад відіграє важливу роль у міжнародній торгівлі, корпоративному спілкуванні та юридичній документації. Однак забезпечення точності та культурної відповідності в перекладених ділових текстах пов’язане з низкою проблем. Редагування в діловому перекладі має важливе значення для покращення змісту, усунення помилок і збереження професіоналізму. У цих тезах розглядаються проблеми, що виникають під час редагування ділового перекладу, та пропонуються можливі шляхи їх вирішення.

Однією з основних проблем при редагуванні ділового перекладу є термінологічна невідповідність. Ділові тексти часто містять галузеву термінологію,

яку необхідно використовувати послідовно, щоб уникнути непорозумінь. Неправильне використання термінів може призвести до непорозумінь і юридичних проблем. Наприклад, у міжнародних договорах часто використовуються терміни *shareholder* і *stakeholder*. Вони обидва мають відповідники в українській мові – *акціонер* і *зацікавлена сторона* відповідно. Проте важливо не плутати їхні значення: *shareholder* – це особа, яка володіє акціями компанії, тобто акціонер, тоді як *stakeholder* – ширше поняття, яке охоплює всіх осіб або організації, що мають інтерес до діяльності компанії, зокрема постачальників, споживачів, працівників, органи влади тощо. Некоректний переклад цих термінів може призвести до юридичних неточностей [4, с. 120].

Культурні та контекстуальні відмінності також створюють значні проблеми. Ділові документи повинні узгоджуватися з цільовою аудиторією, зберігаючи при цьому початковий намір. Неправильне культурне тлумачення може призвести до образливого або оманливого змісту [3, с. 45]. Наприклад, у міжнародних договорах може зустрічатися вираз *the parties hereto agree*, який перекладається як *сторони, що уклали цей договір*. В українському контексті це може викликати непорозуміння, оскільки фраза *уклали договір* є зазвичай специфічною для юридичних документів і не завжди відповідає суті. У цьому разі більш точним перекладом буде: *сторони цього договору погоджуються*. Фраза *hereinafter referred to as…* правильно перекладається як «що надалі іменується…», а не як «у подальшому названа як…». Це є сталим виразом у юридичних текстах для позначення терміну або особи, яку будуть згадувати далі в документі. Використання фрази «у подальшому названа як» є некоректним. Врахування таких нюансів є важливим у правовому контексті.

Лінгвістичні та стилістичні помилки ще більше ускладнюють редагування ділового перекладу. Такі помилки, як граматичні помилки, незграбні фрази та відсутність зв'язності, можуть вплинути на довіру до перекладу. Погано відредагований переклад може зашкодити репутації компанії та призвести до збитків у бізнесі. Наприклад, Термін *risk of loss of or damage* перекладається як «ризик втрати або пошкодження товару», а не як «ризик збитків». Використання терміну «збитки» є занадто загальним і не відображає специфіку цього поняття, яке безпосередньо стосується фізичних ушкоджень або втрат товару під час транспортування. Правильний переклад *receipt* — це «розписка про одержання», а не «квитанція». Хоча «квитанція» є широко вживаним словом для підтвердження оплати, у контексті отримання товарів або послуг саме *receipt* слід перекладати як «розписка», що точніше передає юридичний зміст. Неналежне редагування в таких випадках може призвести до юридичних помилок, що впливають на бізнес [1, с. 12].

Особливо поширеними в процесі перекладу є помилки розуміння та переосмислення тексту під впливом підсвідомості. Правильний переклад *to prolong* – це «продовжити», а не «відстрочити». В юридичних та ділових текстах *prolong* стосується подовження дії певного терміну чи угоди, тоді як «відстрочити» передбачає зміщення початку чогось на пізніший час, що не зовсім відповідає

значенню *prolong*. Помилки також трапляються на стадії коректури, коли коректор читає неуважно або вважає текст правильним, не звіряючи його з оригіналом.

Помилки можуть виникати на всіх етапах створення тексту. Залежно від робочого процесу помилки при редагуванні ділового перекладу можна класифікувати на інформаційні, модальні, фактичні, темпоральні, локальні, ситуативні, семіотичні, помилки сприйняття й помилки уваги. Помилки відтворення включають помилки при читанні, розумінні, запам'ятовуванні, внутрішньому диктанті та письмі [2]. Помилки набору тексту також поширені; йдеться про перестановку літер, пропуски та неправильне прочитання схожих на вигляд або звуки слів, особливо під час швидкої роботи на комп'ютері. Ці помилки можуть змінити зміст ділового документа і призвести до неправильного тлумачення, впливаючи на корпоративні рішення та чіткість комунікації [6, с. 92].

Обмеження в часі та проблеми з ефективністю – ще одна важлива проблема. Ділових перекладів часто вимагають швидкого виконання. Редакторам важко знайти баланс між швидкістю та якістю, що призводить до пропущених помилок і зниження точності [5, с. 140].

Одним із способів усунення термінологічних розбіжностей є впровадження інструментів керування термінологією. Використання термінологічних баз даних і програм пам'яті перекладів може покращити узгодженість. Такі інструменти, як SDL Trados і MemoQ, допомагають перекладачам і редакторам підтримувати єдину термінологію в ділових документах.

Удосконалення процесів контролю якості має важливе значення для підвищення лінгвістичної та стилістичної точності. Багаторівнева система рецензування, що включає експертну оцінку, коректуру та зворотний переклад, може покращити кінцевий текст. Редактори повинні дотримуватися посібників зі стилю та глосаріїв, адаптованих до конкретних галузей, щоб підтримувати узгодженість [6, с. 108]. Додаткові заходи, такі як навчання редакторів стратегіям виявлення помилок і використання передових інструментів коректури, можуть мінімізувати вплив помилок, допущених на різних етапах перекладацького процесу.

Оптимізація робочого процесу за допомогою штучного інтелекту та автоматизації може допомогти вирішити проблеми, пов'язані з обмеженням часу й ефективністю. Машинний переклад і інструменти для редагування з підтримкою AI можуть прискорити цей процес. Однак людський контроль залишається вирішальним для забезпечення точності та контекстуальної відповідності. Наприклад, правильний переклад *acknowledge* – це «підтверджувати (факт отримання)». В юридичних та ділових контекстах цей термін використовується для підтвердження отримання документів чи товарів. Неправильний переклад, наприклад, як «визнавати», є не зовсім точним, оскільки вказує на інше значення, що має інший контекст у правовому лексиконі.

Редагування ділового перекладу – це складний, але важливий процес, який забезпечує ясність, послідовність і культурну релевантність у міжнародній комунікації. Усуваючи термінологічні невідповідності, культурні проблеми, лінгвістичні помилки та питання ефективності, редактори можуть підвищити якість перекладу. Інтеграція сучасних інструментів і заходів контролю якості є життєво важливою для покращення результатів бізнес-перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діброва В. Д. Мовні та мовленнєві засоби вираження заперечення в англійському й українському офіційному-діловому дискурсі: автореф. дис. … канд. філол. наук: 10.02.15 загальне мовознавство / В. Д. Діброва. КНПУ ім. Драгоманова, 2011. 20 с.
2. Науменко Л. П. Конституенти сучасного англомовного бізнес-дискурсу. *Мовні та концептуальні картини світу*. Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2013. Ч. 3, № 43. С. 115–123.
3. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 2018. 320 p.
4. Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. Routledge, 2016. 256 p.
5. Newmark P. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 1988. 290 p.
6. Venuti L. The Translator’s Invisibility: A History of Translation. Routledge, 2012. 345 p.

Анастасія Цебеняк
Науковий керівник – доцент Шкуропат М. Ю.
м. Дніпро

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ДІАЛЕКТІВ БРИТАНСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кокні – це колоритний міський діалект, що сформувався у східному Лондоні серед робітничого класу і з часом став важливим елементом культурної ідентичності. Фонетичні особливості кокні включають заміну звуку "th" на "f" або "v", коли "think" звучить як "фінк", а "brother" як "бравер". Характерна також втрата звуку "h" на початку слів, через що "house" вимовляється як "ouse". У діалекті також спостерігаються зміни голосних, наприклад, у слові "cat" звук [æ] змінюється на [a].

Лексичні особливості кокні особливо яскраво проявляються в унікальній "кокні римській" системі, де використовуються римовані вирази зі зміненим значенням. Так, "apples and pears" означає "stairs" (сходи), а "dog and bone" – "phone"

(телефон). Кокні багатий вуличними виразами, такими як "geezer" (чоловік, хлопець) та "innit" (чи не так, правда ж) [1].

Граматична структура кокні характеризується подвійними запереченнями на кшталт "I ain't got no money", використанням "ain't" замість стандартних "haven't" або "isn't", а також спрощеними граматичними конструкціями, наприклад, використанням "was" замість "were" для всіх осіб.

З часом кокні збагатився елементами інших мов через імміграцію та став помітним у популярній культурі завдяки кіно та телебаченню. Незважаючи на глобалізацію та тенденцію до змішування з іншими мовними варіантами, кокні залишається важливою частиною лондонської культурної спадщини.

Вікінги, починаючи з VIII століття, здійснювали набіги на британські острови, залишивши значний мовний і культурний слід, особливо у північних регіонах країни. Лексичний вплив скандинавських мов проявляється у багатьох північних діалектах, де збереглися слова на кшталт "hus" (будинок), "skor" (швидкий) та "they" (вони). Цікаво, що такі звичні для нас англійські слова як "egg", "window", "knife" і "sky" також мають скандинавське походження[2].

Фонетично північні діалекти зберегли деякі звуки, характерні для староісландської та старонорвезької мов, особливо у вимові приголосних, наприклад, більш чітка вимова "k". Граматичний вплив виражається у збереженні подвійного заперечення, більш вільному порядку слів та архаїчних формах дієслів, як-от "he go" замість стандартного "he goes".

Скандинавські впливи найпомітніші в регіонах, де вікінги оселилися у великій кількості – Йоркшир, Ланкашир, південна і східна Шотландія. Після норманського завоювання скандинавські мовні елементи змішувалися з іншими мовами, проте вони залишили помітний слід у північних діалектах, який зберігається до сьогодні. У Шотландії цей вплив проявляється у збереженні унікальних лексичних одиниць та морфологічних форм, які не зустрічаються в інших варіантах англійської мови[3].

Фонетичні відмінності між південними та північними діалектами досить суттєві. У південних діалектах переважають довгі голосні, як у слові "bath", спостерігається втрата звуку "h" на початку слів, а звук "r" вимовляється лише в кінці слова або після голосних. Голосні часто мають більш округлу і довгу вимову. Натомість у північних діалектах поширені короткі голосні, так слово "bath" вимовляється як у "cat", звук "r" вимовляється чітко в усіх позиціях, а голосні мають більш відкриту артикуляцію[4].

Лексично південні та північні діалекти також суттєво різняться. Часто для одних і тих самих понять використовуються зовсім різні слова. Наприклад, на півдні "biscuit" означає печиво, а на півночі це слово використовують для позначення кексу. На півдні вантажівку називають "lorry", тоді як на півночі частіше вживають слово "truck". Примітно, що в північних діалектах нерідко існує більше варіантів одного й того ж слова, що відображає багатство їхньої мовної спадщини.

У граматичному плані південні діалекти тяжіють до стандартних форм, у них менше вживаються скорочення на кшталт "gonna" і "wanna", а порядок слів чіткіший. У той час як північні діалекти характеризуються використанням подвійних заперечень, архаїчних форм дієслів та специфічних форм множини, таких як "childer" замість "children" чи "yous" замість "you". Порядок слів у північних діалектах часто вільніший[5].

Варто зазначити, що південні діалекти традиційно асоціюються з вищим соціальним статусом, у той час як північні більше зберігають регіональну автентичність. Важливо розуміти, що між південними та північними діалектами немає чіткої межі – це скоріше континуум, в якому деякі відмінності з часом зникають, а нові з'являються. Діалекти є живими, динамічними системами, які відображають мовне і культурне багатство Великої Британії та її багатовіковий історичний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Могильницький, В. В. Врахування регіональних особливостей при перекладі британських діалектів та сленгу. Київ: Київський національний університет, 2020. 6 с.
2. Нікітюк, М. Ю. Британська англійська мова та її діалекти. Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2015. 8 с.
3. Романенко, Тетяна Олександрівна. Лексико-семантичне поле у британських діалектах англійської мови. Київ: Київський національний університет, 2022. 10 с.
4. Турченко, Людмила Георгіївна. Вербалізація регіональної своєрідності в побутовій лексиці діалектів півдня та півночі Англії. Харків: Харківський національний університет, 2020. 6 с.
5. Хаджи, А. Ю.; Проценко, А. М. Діалекти британського варіанту англійської мови. Київ: МЦНіД, 2020. 68 с.

Надія Черненко
Науковий керівник – доцент Руденко М. Ю.
м. Дніпро

ВИЗНАЧЕННЯ, ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ВІДМІННОСТІ СЛЕНГУ І ЖАРГОНУ

Сленг та жаргон є яскравими елементами мовного середовища, що відображають певні реалії, соціальні та культурні особливості спілкування. Вони

мають спільні риси, але відрізняються функціонально, структурно і за сферою застосування.

В. А. Хом'яков розглядає сленг як окремий прошарок нелітературної мови, який знаходиться на периферії та складається з лексики і фразеології. У своєму посібнику 1970-го року він виділяє два види сленгу:

Загальний сленг – стійкий набір слів і виразів, який використовується в певний період часу, широко розповсюджений і зрозумілий для багатьох людей. Він є частиною розмовної мови та містить у собі слова з різних джерел, які можуть бути більш або менш наближені до літературної мови.

Спеціальний сленг – специфічна лексика соціальних жаргонів і арго, що особливо характерна для злочинного світу.

Оксфордський словник визначає сленг як суто розмовну мову, нижчу за стандарт мови освічених людей і складається з нових або переосмислених слів. А також як сукупність лексем, характерну для нижчих соц. прошарків [3]

Щодо жаргону, Хом'яков у співавторстві з Т.А. Гордеєвою та Н.Н. Таньковим, трактують молодіжний жаргон як "лексико-семантичну підсистему мови, що має складний та історично мінливий характер... містить ядро – «загальномолодіжні жаргонізми» та периферію – жаргонні слова і вирази з мовлення різних груп молоді: школярів, учнів професійно-технічних училищ, студентів, солдатів і матросів строкової служби, музикантів, фанатів, панків, гіп-гоперів тощо"

А Оксфордський словник визначає жаргон як мову соціальної чи професійної групи зі специфічною лексикою що відображає смаки та потреби цієї групи.

Серед основних характеристик сленгу можна виділити динамічність, креативність та неформальність. Він відображає поп-культуру та тренди. Наприклад, слово *cringe* стало популярним серед німецької молоді завдяки соцмережам. Сленг багатий на метафори, алітерації, скорочення та інші мовні прийоми**, має іронічний чи грайливий відтінок.**

Широке використання сленгу саме серед молоді можна пояснити бажанням висловити своє критичне або іронічне ставлення до цінностей старшого покоління, самоствердитися, завоювати популярність у своєму оточенні, виділитися з натовпу або приховати сенс сказаного від тих оточуючих, які "не в темі". Тобто, сленг певною мірою є способом самовираження.

Деякі дослідники вважають сленг грубою мовою, інші – джерелом мовного оновлення. Наприклад, Ф. Дж. Уілстек зазначав, що педантизм у мові – це дурість, і що сленг відображає концентровану життєву силу мови, а американський лінгвіст С. І. Хаякава називає сленг «поезією повсякденного життя» [3]

Жаргон також є креативним різновидом розмовної мови. Г. Кюппер у своєму словнику виділяє 4 вікові групи молодіжного жаргону: мова школярів, підлітків, студентів і загальний молодіжний жаргон.

Однак, на відміну від сленгу, жаргон змінюється повільніше. Основні **характеристики жаргону – спеціалізованість, стабільність та інформаційна функція. Ж**аргон обслуговує потреби певної групи людей зі спільними інтересами, професією чи видом діяльності, спрощуючи комунікацію всередині цієї групи. Наприклад, німецькі програмісти використовують терміни *debuggen* (від англ. *debugging*) чи *committen* (від англ. *commit*). Жаргон менш динамічний, ніж сленг, оскільки його термінологія часто має прикладне значення і повинна бути зрозумілою в межах групи.

Приклади сленгу:

Krass/Kehl– жесть, жах/круто (вживається як в негативному, так і в позитивному значенні), *chillen* – чілити, відпочивати, розслаблятися, *läuft bei dir* – щось на кшталт "ну ти крутелик/крутий" (іронічно або серйозно), *Digger* – чувак, чел, бро, ***"Ich bin blank"* або *"Ich bin pleite"* (англ. "I am (flat) broke" та "I am skint")** – я без бабла/голий, як бубон, ***HDGDL – Hab dich ganz doll lieb* ("Дуже сильно тебе люблю". Це одна з варіацій абревіатур, які були популярні у переписках 2010-х через обмеження на кількість символів в SMS).**

Приклади жаргону:

Медичний: *Patientenkarussell* – постійна зміна пацієнтів у лікарнях, ***Sanka* – "швидка" (Скорочення від *Sanitätskraftwagen*. Зазвичай використовується для опису військової швидкої допомоги)**

Матроський: *Ahoi* – "на зв'язку" (виклик з іншого судна, чеською означає привітання), *Chow* – "хавчик/хавати", *Dingi/Dinghy* – "шлюпка", *Einhand/Einhandsegeln* – "самостійне плавання" (коли на борту човна перебуває лише одна людина), *Logge* – "покажчик швидкості на судні" [2]

Поліцейський: *Blitzeinbruch* – "крадіжка зі зломом", *Einschleichdiebstahl* – "квартирна крадіжка", *Peterwagen* – "патрульне авто" (поширене у Гамбурзі слово для позначення поліцейського авто, також використовується поліцейськими як позивний у переговорах по рації, напр.: *Peter 11*) [1]

Підсумовуючи, сленг і жаргон мають такі **спільні риси**: є засобами соціальної ідентифікації, використовують гру слів, метафори тощо, відображають мовну варіативність.

До **відмінностей** же відносяться сфера застосування, функція та лексичний склад: сленг використовується у повсякденному житті, має емоційно-експресивний характер і складається з новаторських слів. Тоді як жаргон притаманний професійним і соціальним групам, орієнтований на ефективність і точність комунікації, складається зі спеціалізованих термінів і виразів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Chreytah D., Gelbmann S., Taucher E. Polizeiglossar 3.1. Die 1.900 wichtigsten Begriffe im polizeilichen Kontext. 2022. URL: http://gemeinsamsicher.at/downloads/Polizeiglossar_3_1_nicht_barrierefrei.pdf

2. Seemannssprache: Die wichtigsten seemännischen Begriffe und Wörter. URL: https://skipper.adac.de/seemannssprache-lexikon/
3. Орлова С., Рославець Р. Сленг як варіант соціальних діалектів. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ III. Соціолінгвістика. 18, 2013. С. 203. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8140/1/50.pdf

Віктор Шаповалов
Науковий керівник – професор Докашенко В. М.
м. Дніпро

МОБІЛІЗАЦІЙНИЙ РЕСУРС УКРАЇНИ В ДІАПАЗОНІ ІСТОРИЧНИХ ЧИННИКІВ

Повномасштабне вторгнення в Україну, що почалося в лютому 2022 р., поставило перед владою і суспільством завдання максимальної мобілізації людського ресурсу для відбиття агресії. Людство за багатовікову історію свого існування, нажаль, ще не вигадало іншого способу збереження власної суб'єктності та державності. Відкидаючи емоційні фактори проблеми, наголосимо, що в цьому відношенні вони зіткнулися з протиборством між чинниками соціальними, які привнесені до внутрішнього єства особистості, такими формуючими засобами як виховання, політичний устрій країни, довкілля тощо і психологічними. До останніх нами віднесено ті риси, що вбралися до них з молоком матері, в основу яких покладено інстинкт самозбереження.

Наявність такої суперечності видається нам цілком закономірним явищем. Ті фактори, що привнесені ззовні підштовхують особистість зайняти свідому позицію в умовах воєнних викликів. Звідси високий рівень добровільності серед громадян України на початковому етапі війни і, навпаки, намагання позбутися щонайменших ризиків для життя підштовхує її до їх максимального уникнення, впродовж останніх років. В останньому випадку можна, звичайно, звинуватити таких людей у боягузтві, недостатності патріотизму багатьох інших гріхах. Але всі вони кожен окремо і всі разом не скасовують інстинкту самозбереження.

Викладене вище вимагає визначення мобілізаційного ресурсу України. Найбільш повний його виклад знаходимо в інтернет ресурс TEXTY.ORG. UA» [4]. З огляду на Указ президента України «Про введення воєнного стану» № 64/2022 питання набуває особливої значущості [3]. Отож, за підрахунками «Текстів», до початку вторгнення в межі України тут проживало біля 10 млн. осіб у віці від 59 років (без населення Криму та Донбасу).

У ЗСУ зараз знаходиться біля **1,1 млн**. На територіях, що зараз окуповані перебуває 570 тис. осіб чоловічої статі. Після 24 лютого 2022 року до країн Європи

виїхало 812 тис. чоловіків призовного віку. З урахуванням осіб, що перебувають у Молдові та Великобританії інтернет-видання дійшло висновку, що за межами України проживає 436 тис. осіб. Крім того, біля 1 млн. осіб, що проживають в Україні 125 тис. з інвалідністю і 123 тис. – багатодітні. До названого додамо 431 тис. студентів денної форми навчання, а також 107 тис. учителів. 528 тис. чоловіків отримали броню, а 26,6 тис.- засуджені до різних строків ув'язнення. Додавши ще 4,5 тис. осіб інших категорій, отримуємо мобрезерв у кількості 4,8 тис. чоловіків. Його можна збільшити, принаймні, ще більше як на 400 тис. за рахунок осіб до в18 років.

Суттєво ситуацію може покращити мобілізація жінок. Щось подібне мало місце у Великій Британії в роки Другої світової війни, коли жінки замінили чоловіків в тилу. Вони були кухонними працівниками, секретарками, санітарками тощо. При населенні 50 млн людей мобілізація британських жінок зуміла вивільнити 450 тис. чоловіків на позиціях у тилу.

В Україні мобілізації жінок, тих, що не мають дітей, може поповнити резерв більше як на 3 млн. Вважається, що жінки можуть служити військах ППО, операторками дронів, снайперками. В сфері їх компетенції може знаходитися також логістика та декодування. Але, як наголошує видання мобілізація жінок може носити лише добровільний характер, а будь-які обмеження для жінок на виїзд за кордон неприпустимі. Для них також необхідно створити прийнятні умови служби [1].

Таким чином, стан мобілізації в Україні залишається достатньо напруженим. Ситуація ускладняється спробами певної кількості осіб ухилитися від неї як через нелегальний перетин кордону, так і за допомогою інших незаконних методів. Ця частина української спільноти отримала нищівне прізвисько – ухилянти. До досить жорстких прийомів боротьби з ними вдаються територіальні центри комплектації (ТЦК). Їх насильницькі дії в народі отримали іншу нищівну назву – бусифікація. При цьому принагідно зазначимо, що ворожа пропаганда намагається всіляко гіперболізувати ці недоліки, зводячи їх до рангу переважаючих у суспільстві. Особливо часто цим грішать соціальні мережі.

Втім, якщо поглянути на ці процеси з історичної точки зору, то подібне явище в багатьох країнах і в різні часи було далеко непоодиноким. Природній інстинкт відігравав свою роль і раніше. Не останню роль у переважанні первісного інстинкту відіграють історичні фактори, які впливали на процес формування особистості. В нашому випадку йдеться про ставлення суспільства й держави до армії, до військової служби. В Україні, як молодій державі, ще не встигли сформуватися підходи держави і суспільства до армії, до способів її формування. Практично весь час української незалежності точилися безплідні дискусії стосовно принципів її формування. По суті, це було протистояння між прихильниками та противниками військового обов'язку.

І одні, і інші мали в цьому відношенні рацію. Для прихильників військової повинності основними аргументами мають бути священний обов'язок громадян. Останній не може залежати від особистих уподобань громадян. Крім того, служба в армії виховує в хлопців переборювати труднощі, підвищує рівень фізичної підготовки, дає можливість отримати навички та вміння, які згодом можуть знадобитися в цивільному житті.

У професійній армії інтереси особистості, скоріше за все, не будуть збігатися з держави. В деяких країнах це викликало державні перевороти та встановлення військової диктатури. До ризиків переходу на професійну армію слід віднести те, що у випадку її поразки на полях битви, де вона зазнає значних втрат, замінити їх буде нічим, часу на підготовку нових кадрів буде обмаль.

Противники військової повинності висувають такий аргумент: професія вбивати – це найгірша форма примусу, який можна лише придумати. Крім того, від призваного на військову службу вимагається прийняття присяги. Але хіба ж присяга може бути примусовою? Альтернативна служба дещо пом'якшує нищівність критики противників військової повинності, хоча повністю її не знімає.

Зараз як наявність, так і відсутність військової повинності не є дивним явищем. Проте зараз превалює тенденція відмова цивілізованих держав від примусового призову на службу. У середині 1980-х рр. від примусу відмовилися в Англії, Сполучених Штатах, Канаді, Австралії , Інді. В 1990-х і 2000-х роках спостерігається стрімке зменшення кількості держав з військовою повинністю, передусім, в Європі. Проте для деякої частини європейських держав досі не характерно відмовлятися від військової повинності чи навіть планувати таку відмову. Показовою в цьому випадку стала Австрія, де на початку 2013 року було проведено референдум, за результатами якого австрійське населення відмовилося скасовувати військову повинність.

У деяких державах Європи, в яких залишається військова повинність, а також для Ізраїлю, характерні дуже широкі можливості для уникнення призову. Ситуація наближається до такої, що фактично призову підлягають лише ті, хто цього хоче сам. до війська беруть тільки тих, хто цього хоче (та й то далеко не всіх), так що військова повинність вироджується у формальність. Бажання нести службу стимулюється значними пільгами. Особливо поширено в Ізраїлі.

Крім того, для європейської демократичної спільноти стало нормою дозволяти заміну військової служби альтернативною для тих, хто не згоден бути солдатом, виходячи з якихось принципових міркувань. Іноді закон обмежує коло таких міркувань (наприклад, можливо, що беруться до уваги лише релігійні міркування). Зазвичай закон передбачає проведення бесід з призовником, під час яких має сформуватися думка компетентних людей про те, чи справді призовник має такі переконання, про які говорить, і чи вони справді є підставою для відмови від служби у війську [2].

Тезовий аналіз проблеми дозволяє зробити декілька прикінцевих висновків. По-перше, процес мобілізації має складну природу, яка своїм корінням заглиблюється в проблему природного інстинкту самозбереження, що значно ускладнює організацію мобілізаційних процесів. По-друге, вплив цього природного інстинкту значною мірою залежить від глибини історичної традиції. Відсутність такої або її коротко терміновість значно звужує можливості його подолання. По-третє, на час початку широкомасштабної агресії росії проти України тактика і стратегія мобілізації знаходилися лише на стадії дискусії, що значно ускладнило її організацію в час випробовування. По-четверте, недоліки організації мобілізації дає підставу для розвитку ворожої пропаганди, що у свою чергу підриває устої цих процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дослідження «Текстів»: Мобілізаційний ресурс України – близько 5 млн чоловіків: URL: https://surl.li/rogfiw
2. Сучасні тенденції. https:// https://surl.li/exiqtv
3. Указ Президента України №64/2022 Про введення воєнного стану в Україні. URL: https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397
4. TEXTY.ORG.UA https://texty.org.ua/

Валентина Шаталова
Наукові керівники – доцент Шкуропат М. Ю.,
доцент Резнікова О. А.
м. Дніпро

БІЛІНГВІЗМ ТА БАГАТОМОВНІСТЬ: ОГЛЯД НАУКОВИХ КОНЦЕПЦІЙ, ТЕОРІЙ ТА МОДЕЛЕЙ БІЛІНГВІЗМУ

Білінгвізм – це здатність людини використовувати дві мови на різних рівнях володіння (від базового до повного).

Багатомовність – це здатність людини володіти трьома і більше мовами. Науковці, такі як У.Вайнрайх [2, с. 134], Р. Макнамара, та Р. Грошон [5, с. 47], підкреслюють, що білінгвізм може проявлятися як у рівному володінні мовами, так і в домінуванні однієї з них.

До наукових концепцій білінгвізму належать координативний і композитний білінгвізм. Координативний і композитний білінгвізм є двома формами двомовності, які вперше були описані Уріелем Вайнрайхом [2, с. 136]. Вони розрізняються за способом, у який людина засвоює та використовує дві мови, а також за тим, як ці мови організовані у свідомості.

У координативному білінгвізмі дві мови засвоюються окремо одна від одної, і кожна з них має свою власну семантичну систему. Це означає, що слова в одній мові не залежать від слів в іншій мові. Наприклад, слово "tree" англійською та "дерево" українською будуть сприйматися як два окремі поняття, хоча вони мають однакове значення. Координативний білінгвізм часто зустрічається у людей, які вивчають другу мову в умовах, де вона не є домінуючою (наприклад, у школі або на курсах). Контексти використання мов зазвичай розділені: одна мова використовується вдома, а інша – на роботі чи в навчанні. Наприклад, людина, яка розмовляє українською вдома, але вивчає англійську в школі, може зберігати окремі мовні системи для кожної мови.

У композитному білінгвізмі дві мови інтегруються в одну семантичну систему. Це означає, що слова з обох мов пов'язані з одним і тим самим поняттям. Наприклад, "tree" і "дерево" будуть сприйматися як різні позначення одного й того самого об'єкта. Композитний білінгвізм часто зустрічається у людей, які вивчають дві мови одночасно в одному контексті (наприклад, у двомовній сім'ї або суспільстві). Мови взаємодіють і впливають одна на одну, що може призводити до кодового переключення [5, с. 112] (перемикання між мовами в одній розмові). Наприклад, людина, яка з дитинства спілкується англійською та українською вдома, може інтегрувати обидві мови в одну когнітивну систему.

Розуміння цих типів білінгвізму допомагає у різних сферах. Спонукає вчителів адаптувати методи викладання для двомовних учнів. В дослідженнях з психолінгвістики дозволяє краще зрозуміти, як мозок обробляє мови. В соціолінгвістиці сприяє точнішому аналізу мовних практик у двомовних суспільствах. Обидва типи білінгвізму є важливими для розуміння того, як люди засвоюють і використовують мови в різних культурних і соціальних умовах.

Вчені також розрізняють активний і пасивний білінгвізм. У 1962 році Вільям Маккі (William Francis Mackey) у своїй роботі "The Description of Bilingualism" запропонував теоретичний підхід до аналізу двомовності [3, с. 22], включаючи поняття активного та пасивного білінгвізму. Його теорія базується на функціональних аспектах використання мов і рівнях володіння ними.

Активний білінгвізм передбачає здатність людини не лише розуміти, але й активно використовувати дві мови в усному та писемному мовленні. Людина може спонтанно висловлювати свої думки обома мовами. Обидві мови активно використовуються в різних життєвих сферах: вдома, на роботі, у навчанні тощо. Активний білінгвізм зазвичай формується в середовищі, де людина постійно взаємодіє з носіями обох мов. Наприклад, людина, яка однаково вільно говорить і пише українською та англійською мовами.

Пасивний білінгвізм означає, що людина розуміє другу мову (читання, слухання), але не використовує її активно (говоріння, письмо). Пасивне володіння мовою зазвичай формується через сприйняття мови (наприклад, слухання рідних або медіа), без необхідності її активного використання. Може виникати у

двомовних сім'ях, де одна мова домінує, а друга використовується лише частково. Наприклад, людина, яка народилася і довгий час жила за кордоном, розуміє українську мову, бо її чула в дитинстві, але не може нею розмовляти.

Вільям Маккі також наголошував, що контекст засвоєння мов відіграє ключову роль у формуванні активного чи пасивного білінгвізму. Наприклад, формальне навчання сприяє активному білінгвізму, тоді як мова, вивчена вдома, може залишатися пасивною. Також важливим є час і середовище використання. Якщо друга мова не використовується регулярно, активний білінгвізм може з часом перейти у пасивний.

Теорія В. Маккі дає цінне розуміння того, як різні форми білінгвізму впливають на мовну поведінку і соціальну адаптацію людей. В навчанні білінгвів важливо створювати умови для переходу з пасивного білінгвізму до активного через практику говоріння та письма. Щодо соціалізації, то пасивні білінгви можуть швидше інтегруватися в мовне середовище, якщо їм надається можливість активного використання другої мови. Пасивний білінгвізм дозволяє зберігати розуміння мови предків, навіть якщо вона не використовується активно, що сприяє збереженню культурної ідентичності [3, с. 29].

Симетричний і асиметричний білінгвізм є важливими поняттями у вивченні двомовності, які відображають рівень володіння двома мовами та їх функціональність у житті людини. Ця класифікація базується на ступені збалансованості мовних навичок і ролі кожної мови в комунікативній діяльності.

Симетричний білінгвізм (або збалансований білінгвізм) означає, що людина володіє обома мовами на однаковому рівні, як у говорінні, так і в письмі, слуханні та читанні. Обидві мови використовуються рівноправно в різних життєвих сферах (робота, дім, навчання). Людина має однакову компетентність у граматиці, лексиці та стилістичних особливостях обох мов. Формується зазвичай у двомовному середовищі [1, с. 88], де обидві мови мають однакову соціальну та комунікативну цінність. Наприклад, людина, яка однаково вільно говорить і пише українською та англійською мовами, використовуючи їх у різних ситуаціях без жодних труднощів. Симетричний білінгвізм часто є ідеалом у мовній освіті, адже він забезпечує повну інтеграцію в обидва мовні середовища.

Асиметричний білінгвізм означає, що людина володіє однією мовою краще, ніж іншою. Одна мова є домінантною, а друга використовується на нижчому рівні або лише в певних ситуаціях. Домінуюча мова зазвичай є мовою навчання, роботи чи соціального середовища. Друга мова може бути рідною, але з обмеженим використанням (наприклад, лише в сімейному колі). Асиметричний білінгвізм може формуватися через нерівні умови для вивчення та використання обох мов. Наприклад, людина, яка вільно говорить англійською на роботі, але використовує українську лише вдома і на побутовому рівні. Асиметричний білінгвізм є поширеним явищем серед мігрантів [4, с. 61], які інтегруються в нове мовне середовище, але зберігають рідну мову як пасивну або менш розвинену.

Симетричний і асиметричний білінгвізм є ключовими концепціями для розуміння двомовності. Вони відображають різні моделі мовної поведінки, вплив соціального середовища на розвиток мов і визначають стратегії для підтримки двомовності у навчанні, соціалізації та культурному збереженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bialystok, E. *Bilingualism in Development: Language, Literacy, and Cognition*. – Cambridge University Press, 2001. 328 с.
2. Cummins, J. *Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire*. – Multilingual Matters, 2000. 320 с.
3. Grosjean, F. *Bilingual: Life and Reality*. Harvard University Press, 2010. 276 с.
4. Mackey, William Francis. *The Description of Bilingualism*. – Canadian Journal of Linguistics, 1962. 38 с.
5. Weinreich, U. *Languages in Contact: Findings and Problems*. – Mouton, 1953. 148 с.

Анастасія Шмачкова
Науковий керівник – доцент Круть О. В.
Дніпро

СТИЛІСТИЧНІ НЮАНСИ АДАПТАЦІЇ КОЛОКВІАЛІЗМІВ ДО УКРАЇНСЬКОГО КОНТЕКСТУ

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку міжкультурних комунікацій, питання якісної адаптації розмовних елементів набуває особливої актуальності. Колоквіалізми як виразники неформального мовлення є важливою складовою стилістичної палітри сучасного кінотексту. Їхня адаптація до українського мовно-культурного простору є складним і відповідальним завданням, яке передбачає не лише лексичний переклад, а й відтворення соціального, емоційного та культурного контексту. У межах аудіовізуального перекладу, зокрема в субтитруванні та дубляжі, дотримання стилістичної точності стає вирішальним чинником для збереження автентичності образів, динаміки діалогів і загального тону фільму.

Колоквіалізми – це одиниці неформального мовлення, характерні для повсякденної мови, часто марковані емоційністю, соціальною приналежністю мовця або належністю до певного мовного прошарку. У художньому та кінематографічному тексті вони виконують функцію:

- створення образу персонажа;
- передачі соціального статусу чи приналежності до групи;
- відображення емоційного стану;

- посилення реалістичності діалогу.

У процесі перекладу головне завдання полягає в збереженні цих функцій, а не в буквальному відтворенні форм.

Адаптація колоквіалізмів вимагає врахування стильового розмаїття української мови, її діахронних і діалектних особливостей. Часто перекладач змушений:

- здійснювати семантичну трансформацію;
- вживати аналогії, наближені за функцією, а не формою;
- застосовувати компенсаційні прийоми, щоб уникнути втрати стилістичного ефекту.

Приклад: Оригінал: *"What's up?"* (фільм "The Hangover"). Український варіант: *"Як справи?"* Цей варіант зберігає неформальний характер звертання, не порушуючи природності українського мовлення.

Англомовні колоквіалізми нерідко мають культурну або соціальну основу, що не має безпосередніх аналогів в українському просторі. У таких випадках перекладач здійснює локалізацію — заміну або трансформацію виразу відповідно до ментальних і мовних особливостей цільової аудиторії.

Приклад: Оригінал: *"I'm in the mood for something spicy."* (фільм "The Proposal"). Український варіант: *"Хочу чогось гостренького."* У цьому прикладі перекладач уникає метафоричного змісту, роблячи вислів більш прийнятним і зрозумілим для українського глядача, зберігаючи водночас неформальність і легкість репліки.

Колоквіалізми часто перетинаються зі сленгом і лайкою, що становить додаткову складність. Надмірне використання таких засобів може викликати неприйняття, проте повна їх відсутність веде до стилістичної стерильності. Перекладач має забезпечити стилістичну точність, дотримуючись балансу між автентичністю й нормами літературної мови.

Приклад: Оригінал: *"What the hell is going on?"* (фільм "The Wolf of Wall Street"). Український варіант: *"Що за чорт відбувається?"* Тут збережено експресивність фрази шляхом використання культурно адаптованого вигуку.

Інколи доцільним є введення діалектизмів або соціолектів, які допомагають створити специфічну мовну атмосферу, наблизити репліки до реалій певного регіону чи соціального прошарку в Україні. Проте використання таких засобів потребує обережності, аби не викликати штучності або комічного ефекту там, де це недоцільно.

Приклад: Оригінал: *"Yo, man!"* (фільм "Goodfellas"). Український варіант: *"Привіт, брате!"* Тут вдало передано молодіжну неформальність, з урахуванням соціокультурного забарвлення українського мовлення.

У залежності від жанру фільму (комедія, драма, бойовик, трилер) колоквіалізми відіграють різну роль. У комедіях вони часто виступають як засіб гумору, у драмах – підкреслюють емоційний стан героїв, у бойовиках – передають

ритм і брутальність. Переклад має зберігати ці функції, не спотворюючи тональність сцени.

Приклад: Оригінал: *"This is a no-brainer."* (фільм “The Intern”). Український варіант: *"Це очевидно."* Метафоричний зміст адаптовано шляхом спрощення, при цьому збережено загальний стиль.

У зв’язку з глобалізацією та стрімким розвитком медіа, перекладачі стикаються з низкою викликів:

- зростання частки англомовного сленгу в молодіжних середовищах;
- зникнення чітких меж між стандартною і неформальною мовою;
- необхідність швидкої реакції на мовні зміни.

У процесі адаптації колоквіалізмів перекладач стикається з необхідністю враховувати не лише мовні, а й соціокультурні зміни. Сучасна українська аудиторія дедалі більше інтегрується у глобальні тренди, тому переклад має бути водночас автентичним та відкритим до нових лексичних реалій. Саме тому важливим стає міждисциплінарний підхід, що поєднує лінгвістичний аналіз із соціолінгвістикою, культурологією та медіастудіями.

Тому адаптація колоквіалізмів вимагає не лише мовної компетентності, а й глибокого розуміння цільової аудиторії, її лексичних уподобань і культурних орієнтирів.

Адаптація колоквіалізмів – це багаторівневий процес, що поєднує лінгвістичну точність, культурну чутливість і творчу гнучкість. Ефективна передача колоквіальних елементів вимагає:

- контекстуального аналізу оригіналу;
- урахування соціолінгвістичних реалій цільової мови;
- відповідності жанру та інтонації фільму.

У цьому контексті особливої ваги набуває питання розроблення чітких методичних підходів до адаптації колоквіалізмів. Для підвищення якості аудіовізуального перекладу доцільним є запровадження наступних стратегій:

- створення глосаріїв типових колоквіальних конструкцій із відповідниками в українській мові;
- залучення експертів у галузі соціолінгвістики та культурології на етапах редагування та адаптації перекладу;
- проведення тестових показів із фокус-групами для оцінки природності й сприйняття перекладених реплік;
- розробка рекомендацій для перекладачів щодо стилістичної адаптації текстів різних жанрових і тематичних спрямувань.

Врахування цих чинників дозволяє забезпечити:

- відповідність перекладеного матеріалу очікуванням цільової аудиторії;
- підвищення автентичності мовленнєвого оформлення персонажів;
- зміцнення конкурентоспроможності україномовного медіаконтенту на міжнародному ринку.

Отже, адаптація колоквіалізмів у процесі перекладу є важливим етапом формування якісного кінопродукту, що сприяє збереженню культурної ідентичності при одночасному забезпеченні міжкультурної комунікації. У сучасних реаліях цей процес стає не лише технічним завданням, а й мистецтвом,що вимагає глибокого міждисциплінарного підходу та постійного вдосконалення методик роботи з автентичним мовним матеріалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця: Нова Книга, 2003. 375 с.
2. Тимченко І. В. Переклад і адаптація колоквіалізмів у кіноперекладі. Київ: Наукова думка, 2020.
3. Baker M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge, 2018.

Тетяна Штагер
Науковий керівник – професор Докашенко Г. П.
м. Дніпро

ЕВОЛЮЦІЯ НАРАТИВУ ПРО КИЇВСЬКУ ДЕРЖАВУ В РОСІЙСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ (1991–2024)

У сучасних умовах гібридної війни історія дедалі частіше перетворюється на інструмент політичної боротьби. Особливо виразно ця тенденція проявляється в контексті українсько-російських відносин, де одним із ключових інструментів інформаційного впливу є міф про «історичну єдність» росіян і українців. Центральне місце в цьому наративі посідає спадщина Київської держави, яку Росія систематично привласнює, вибудовуючи образ «спільного історичного кореня» задля виправдання політичної та військової агресії проти України.

Академічна база міфу. Розпад Радянського Союзу в 1991 році спричинив боротьбу за історичну легітимність. Росія у 1990-ті відродила наратив про «Київську Русь» як «колиску трьох братніх народів» – російського, українського та білоруського, що сягає концепції М. Ломоносова XVIII століття [7, с.12]. Цей міф легітимізував «історичну старшість» Росії після втрати впливу через розпад СРСР. О. Толочко зазначає: «Історія Київської Русі стала заручницею національних проєктів» [11, с. 45]. В свою чергу, Я. Калакура додає, що міфи слугували маніпуляції для гегемонії Росії [4]. У підручниках 1990-х, як-от «Історія Росії» О. Данилова та Л. Косуліної, «Київська Русь» подавалася як «перша російська держава» [2, с.34], закладаючи основу інформаційної війни.

Медіатизація наративу. Із приходом В. Путіна у 2000-ті Росія через фонд «Русский мир» (2007) формалізувала концепцію «русского миру», спираючись на

історичні наративи для експансії. «Київська Русь» стала інструментом масової культури й релігії, де РПЦ просувала ідею «святої Русі». С. Плохій пише: «Росія привласнила Київську Русь, ігноруючи її багатонаціональність» [18, с. 45], а О. Палій зазначає применшення ролі України [9, с.73]. Т. Снайдер підкреслює використання наративів для геополітичних претензій [20, с. 217], А. Каппелер критикує ідею РПЦ про Київ як «матір російських міст» [16, с. 58]. Художній фільм «Вікінг» (2016) є прикладом медіатизації, зображаючи Русь як «російську» державу.

Пропагандистська зброя. У 2010-х – 2024 роках, з анексією Криму, війною на Донбасі та вторгненням 2022 року, наратив про «Київську Русь» обґрунтовував «возз'єднання» через «русский мир». С. Плохій зазначає, що В. Путін у 2021 році назвав Україну штучною державою [17, с. 312]. Звіт аналітичного центру Atlantic Council (2020) називає ці наративи елементом дезінформації [14, с. 14], а міжнародна правозахисна неурядова організація Freedom House (2022) підкреслює їхній вплив [15]. Дані Київського міжнародного інституту соціології (2021) показують 12% підтримки «єдності» в Україні проти 58% у Росії за даними соціологічної організації «Левада-Центр» [5], [6]. Стаття В. Путіна 2021 року та сюжети російської державної телекомпанії Russia Today (RT) у 2022 році посилили пропаганду [10], [19].

Українська відповідь. У 1991–2024 роках, особливо після 2014-го та 2022-го, Україна деконструює російські міфи через освіту й науку. О. Толочко підкреслює еволюцію «Київської Русі» до української ідентичності [11, с. 47], О. Палій відкидає залежність від інших центрів [9, с. 89], Н. Яковенко бачить Русь ядром українського етногенезу [13, с. 54], А. Каппелер підтверджує державність України [16, с. 62]. Шкільна програма 2023 року позиціонує Русь як першу українську державу [1], Український інститут національної пам'яті (УІНП) розвінчує міфи через «Лекторій» [12], а закон про декомунізацію (2022) руйнує радянські стереотипи [3]. На міжнародній арені культурна дипломатія, включно з українськими домами у світі, підсилює цей процес.

Наратив про «Київську Русь» еволюціонував від академічного міфу 1990-х для легітимності Росії, через медіатизацію у 2000-ті в рамках «русского миру», до пропагандистської зброї 2010-х – 2024 років, виправдовуючи агресію 2022 року. Україна деконструює його, утверджуючи Русь як власну спадщину через науку й культуру, що є ключем до протидії дезінформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гісем О. В., Мартинюк О. О. *Історія України: підручник для 7 класу*. – Харків: Ранок, 2020. – 45 с.
2. Данилов А. А., Косулина Л. Г. *История России: с древнейших времён до конца XVI века*. – М.: Просвещение, 1995. 34 с.
3. *Закон України № 317-VIII від 9 квітня 2015 року «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних*

режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (з доповненнями 2022) // Офіційний вісник України. – 2022. – № 67. – Ст. 3987.
4. Калакура Я. С. *Українська історіографія: курс лекцій*. – К.: Генеза, 2004. – 128 с.
6. КМІС. *Ставлення українців до Росії та росіян*. – К.: Київський міжнародний інститут соціології, 2021. – 12 с.
7. Левада-Центр. *Отношение к странам*. – М.: Левада-Центр, 2021. – 9с.
8. Ломоносов М. В. *Краткий российский летописец с родословием*. – СПб.: При Императорской Академии наук, 1760. – 48 с.
9. МОН України. *Наказ № 1021 від 18.08.2023 «Про затвердження змін до навчальних програм з історії України»*. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2023. – 10 с.
10. Палій О. *Ключ до історії України*. – К.: Паралель, 2005. – 132 с.
11. Путін В. В. *Про історичну єдність росіян та українців* [Електронний ресурс]. – Москва: Kremlin.ru, 12 липня 2021. – Режим доступу: http://kremlin.ru/events/president/news/66181 (дата звернення: 25.03.2025).
12. Толочко О. П. *Київська Русь і Малоросія в XIX столітті*. – К.: Критика, 2012. – 253 с.
13. Український інститут національної пам'яті. *Звіт про діяльність за 2023 рік* [Електронний ресурс]. – К.: УІНП, 2024. – Режим доступу: https://uinp.gov.ua/pro-instytut/zvity/zvit-za-2024-rik (дата звернення: 25.03.2025).
14. Яковенко Н. М. *Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття*. – К.: Генеза, 2006. – 380 с.
15. Atlantic Council. The Kremlin's Information War: Propaganda Beyond the Ukraine Conflict. – Washington, DC: Atlantic Council, 2020.
16. Freedom House. The Global Reach of Kremlin Disinformation. – Washington, DC: Freedom House, 2022. URL: https://freedomhouse.org/country/ukraine/freedom-net/2022 (дата звернення 30.03.2025)
17. Kappeler A. Kleine Geschichte der Ukraine. – 2nd ed. – München: C.H. Beck, 2017. – p. 432.
18. Plokhy S. Lost Kingdom: The Quest for Empire and the Making of the Russian Nation. – New York: Basic Books, 2018. – P. 406.
19. Plokhy S. The Gates of Europe: A History of Ukraine. – New York: Basic Books, 2015. – P. 433.
20. RT. Ukraine conflict: A historical perspective. – Moscow: Russia Today, 24 February 2022. – URL: https://www.rt.com/russia/550123-ukraine-conflict-historical-perspective/ (дата звернення 02.04.2025)
20. Snyder T. The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999. – New Haven: Yale University Press, 2003. – P. 384.

СОЦІАЛЬНІ НАУКИ

Марета Агасян
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ТРУДОГОЛІЗМУ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ПРАЦІ У ВОЄННИЙ ЧАС

Війна - це не лише гуманітарна катастрофа, що торкається життя кожної людини, але й серйозний виклик для всієї соціальної інфраструктури. Сфера освіти, яка традиційно є основою стабільності та розвитку суспільства, не є винятком. В умовах воєнного часу вчителі стикаються з новими труднощами, які значною мірою змінюють характер їхньої праці. Одним із найбільш яскравих проявів таких змін є трудоголізм – надмірна посвяченість своїй професійній діяльності на шкоду особистим потребам та здоров'ю. Причини трудоголізму у вчителів у воєнний час складні і багатогранні. Це і психологічний тиск, і нестабільність у професійній діяльності, і навіть відчуття необхідності забезпечити майбутнє учнів у найскладніший період. Однак, незважаючи на усю самовідданість, цей феномен має серйозні наслідки як для самих педагогів, так і для якості освітнього процесу загалом.

У воєнний час умови праці вчителів змінюються значною мірою, що спричиняє нові виклики та потреби в їхній професійній діяльності. Дистанційне навчання, відсутність стабільної інтернет-зв'язку, емоційне навантаження та численні зовнішні стресори – все це сприяє тому, що педагоги, щоб забезпечити навчальний процес, нерідко перестають встановлювати межі між особистим життям і професійною діяльністю. В умовах війни вчителі часто відчувають необхідність бути максимально корисними своїм учням, що і стає однією з головних причин трудоголізму. Вони не лише виконують свої прямі обов'язки, але й намагаються компенсувати брак присутності інших педагогів, виконуючи додаткові функції.

Психологічне відчуття відповідальності перед дітьми, перед батьками і суспільством в цілому часто змушує вчителів працювати більше, ніж це фізично та емоційно дозволяє їхній організм. З'являється відчуття, що лише через нестримну працю можна забезпечити якісне навчання та моральну підтримку дітей. Вчителі переживають, що недостатня підтримка учнів під час війни може призвести до серйозних психологічних наслідків для них, і тому намагаються компенсувати це всіма силами [1, 30 с.].

Також важливим фактором є нестача кадрів у сфері освіти, що особливо відчувається в періоди мобілізації, коли багато вчителів або йдуть на фронт, або змушені виїжджати з постраждалих регіонів. Це призводить до того, що обов'язки викладачів на школи покладаються на залишених педагогів, навантаження яких зростає. Вчителі змушені виконувати роботу за кількох людей, що збільшує час, витрачений на професійну діяльність [2, 25 с.].

Нерегламентований робочий час також є однією з причин трудоголізму. У зв’язку з переходом на дистанційну форму навчання або змішану форму, вчителі часто не можуть чітко визначити межі свого робочого дня. Вони працюють до пізньої ночі, перевіряючи завдання учнів або готуючи матеріали для уроків, намагаючись покрити все те, що не вдалося зробити в межах звичайного робочого дня. Додатково, на фоні війни багато педагогів працюють навіть у вихідні, оскільки відчувають, що уроки мають бути проведені без затримок, а учням - надана максимальна підтримка.

Психологічне бажання бути корисним суспільству також є частою причиною трудоголізму серед вчителів. В умовах стресу та невизначеності війни люди прагнуть знайти сенс у своїй діяльності. Для педагогів це часто проявляється у бажанні підтримати дітей у ці складні часи. Однак, у разі відсутності психологічної допомоги, це може перетворюватися на хронічне виснаження, що, зрештою, призводить до емоційного вигорання[4, 25 с.].

Окремо варто виділити питання фінансової нестабільності. Через економічні труднощі та загрозу втрати роботи багато вчителів працюють більше, щоб зберегти стабільний дохід. Вони намагаються покрити втрати у зарплаті, що можуть виникнути через скорочення фінансування освіти, а також через можливі зміни в системі виплат. Цей економічний стрес додає додаткове навантаження на педагогів, змушуючи їх працювати більше [5, 6 с.].

Наслідки трудоголізму у воєнний час є серйозними. Спочатку це може проявлятися у вигляді підвищеної продуктивності та бажання виконати роботу якомога краще. Однак у довгостроковій перспективі такий спосіб роботи може призвести до хронічного виснаження, втрати мотивації та професійного вигорання. Вчителі починають відчувати апатію до своєї роботи, що може негативно позначитися на якості навчання та їхній здатності підтримувати учнів. Крім того, без належного відпочинку та емоційної підтримки вчителі часто стають менш ефективними, а їхнє психоемоційне здоров’я значно погіршується.

Усі ці фактори зумовлюють необхідність системної підтримки з боку держави та освітніх установ. Потрібно розробити ефективні програми психологічної підтримки для педагогів, налагодити механізми перевірки робочого навантаження та запровадити чіткі норми, які б дозволяли вчителям не працювати понаднормово. Також важливим є питання регулювання оплати праці та забезпечення вчителів усіма необхідними ресурсами для комфортної та безпечної роботи в умовах війни [3, 36 с.].

Трудоголізм у вчителів - це не лише результат особистої самовідданості, а й відображення більш глибоких соціальних і професійних проблем, які потребують негайного вирішення. Тільки через комплексний підхід до проблеми можна забезпечити збереження здоров'я педагогів та належний рівень освіти в умовах воєнного часу.

Трудоголізм вчителів у воєнний час є результатом складної взаємодії різних факторів: психологічного навантаження, змін у форматі навчання, економічної нестабільності та соціальних очікувань. Педагоги, що працюють у цих умовах, часто відчувають величезну відповідальність перед своїми учнями та батьками, що стимулює їх працювати більше, навіть за рахунок особистого часу та здоров'я. Однак постійне перевантаження призводить до емоційного вигорання, втрати мотивації та зниження ефективності роботи.

Наслідки трудоголізму можуть бути вкрай серйозними – від психосоматичних захворювань до зниження якості навчального процесу. Педагоги, які не отримують належної підтримки та не можуть встановити чіткі межі між професійним і особистим життям, поступово втрачають здатність ефективно працювати і ставати менш чутливими до потреб своїх учнів.

Задля подолання цього явища необхідно запровадити комплексні заходи, що включають психологічну підтримку вчителів, регулювання робочого навантаження, а також покращення умов праці та оплати. Без системного підходу до вирішення проблеми трудоголізму важко забезпечити сталий розвиток освіти в умовах війни, зберігши не лише професійну якість педагогів, а й їхнє емоційне та фізичне здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гінгіна О. Д. Профілактика та подолання синдрому «професійного вигорання». Семінартренінг для педагогічних працівників – ЗОШ І-ІІІ ступеня с. Новий Двір, 2012. 30 с.
2. Дзюба К. Профілактика професійного вигорання. Психолог. 2013. № 8. С. 24–25
3. Олійник М. Дослідження синдрому вигорання. КПТ-орієнтована модель допомоги при емоційному вигоранні. Львів, 2021. С. 36–39
4. Олійник, І. Причини виникнення та профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія, 2017, С. 118–125
5. Сапун І. Психологічне здоровя в умовах школи: психопрофілактика емоційного «вигорання» заняття з елементами тренінгу. Психолог. 2013. № 6. С. 6–11

Анастасія Александрук
Науковий керівник – к.пед.н. Сергій Марчук
м. Луцьк

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ В ОСВІТІ: СТРАТЕГІЧНА РОЛЬ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Сучасний світ характеризується динамічним розвитком інформаційних технологій та стрімким зростанням обсягів інформації, що надходить до людини з різних джерел. Водночас збільшується кількість дезінформації, маніпуляцій та фейкових новин, що створює серйозні виклики для суспільства. У таких умовах важливим завданням освіти є формування медіаграмотності та критичного мислення як основи для свідомого споживання інформації.

Педагог відіграє ключову роль у цьому процесі, адже саме він навчає здобувачів освіти аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати медіаконтент. В умовах цифрової трансформації освіти необхідно забезпечити відповідний рівень підготовки педагогів, які повинні володіти не лише предметними знаннями, а й компетентністю у сфері медіаосвіти та цифрових технологій. Це сприятиме вихованню покоління, здатного свідомо сприймати інформаційні потоки, протидіяти маніпулятивним впливам та приймати обґрунтовані рішення.

Метою нашої наукової розвідки є обґрунтування важливості та ролі сучасного педагога у процесі формування медіаграмотності та критичного мислення серед учнів та студентів в умовах, що характеризуються постійними інформаційними викликами та швидким розвитком технологій. У цьому контексті особливу увагу ми приділяємо аналізу впливу цифрових медіа на молодь, розглядаючи необхідність розвитку здатності до критичного сприйняття та оцінки інформаційних потоків, що постійно впливають на свідомість та поведінку індивідів.

Проблема формування медіаграмотності та критичного мислення є однією з найактуальніших у сучасному педагогічному дискурсі та набула широкого висвітлення в наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених [5, с.10]. Відомо, що інформаційна грамотність, яка включає вміння адекватно сприймати, аналізувати та передавати інформацію, є основою для розвитку навичок критичного мислення. Важливо, щоб педагоги мали відповідні знання і вміння, щоб ефективно впливати на ці процеси у своїх учнів та студентів, допомагаючи їм орієнтуватися у світі, де фальшива інформація та маніпуляції стали поширеними явищами.

Наше дослідження також спрямоване на виявлення сучасних педагогічних підходів, методів та інструментів, які можуть бути ефективними у формуванні медіаграмотності та критичного мислення, а також на визначення ролі сучасного педагога у цих процесах.

Отож, сучасне суспільство перебуває в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, що зумовлює необхідність критичного осмислення медіаконтенту. Медіаграмотність визначається як здатність людини ефективно шукати, аналізувати, оцінювати та використовувати інформацію, розрізняючи правдиві та маніпулятивні повідомлення.

Ю. Руденко, Н. Дегтярьова, С. Петренко та В. Горохова підкреслюють, що формування медіаграмотності є важливим елементом соціалізації молоді, особливо в умовах інформаційної війни, коли громадяни повинні вміти критично аналізувати інформаційні потоки. Це дає можливість ефективно орієнтуватися в інформаційному середовищі, що постійно змінюється, і реагувати на виклики часу. У цих умовах педагог виступає як ключова фігура у процесі формування медіаграмотності здобувачів освіти [7, с. 58].

В умовах інформаційного суспільства саме педагог є ключовою фігурою у процесі формування медіаграмотності здобувачів освіти. С. Барило та Н. Максименко зазначають, що майбутні вчителі повинні володіти знаннями та навичками для аналізу медіаконтенту, критичного мислення та безпечного використання цифрових технологій [1, с. 51].

Д. Губарєва, М. Попов і М. Химич у своїй роботі розглядають методичні аспекти підготовки педагогів до навчання дітей медіаграмотності. Вони підкреслюють необхідність впровадження спеціальних курсів у педагогічних закладах для розвитку навичок роботи з інформацією, що є критично важливим у сучасних умовах [2, с. 37].

Цифровізація освіти вимагає від педагогів не лише медіаграмотності, а й високого рівня цифрової компетентності [8, с.55]. М. Попов наголошує, що професійна підготовка майбутніх вчителів має враховувати виклики цифрової трансформації освіти. Важливим аспектом є інтеграція цифрових технологій у навчальний процес та формування в учнів навичок критичного осмислення інформації [6, с. 113].

В. Докучаєва, Р. Познанський та І. Швець підкреслюють значення цифрової компетентності педагогів як одного з елементів педагогічної майстерності. Використання цифрових ресурсів дозволяє не лише підвищити ефективність навчання, а й сприяти розвитку критичного мислення у здобувачів освіти [3, с. 250].

Окрім сприйняття інформації, важливо навчити учнів самостійно створювати медіапродукти, що сприяє розвитку їхньої критичної свідомості. С. Дубовик та А. Готмар розглядають практичні методи формування таких навичок у молодших школярів. Розвиток вміння створювати власний контент допомагає учням усвідомлювати механізми маніпуляції та оцінювати достовірність інформації [4, с. 173].

Виходячи з зазначеного, педагог відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні медіаграмотності та критичного мислення в учнів. У контексті сучасних інформаційних викликів, що супроводжуються постійним потоком

інформації, педагог повинен не лише володіти медіаграмотністю сам, але й уміти передавати ці знання своїм учням. Це означає, що медіаосвітні навички мають стати невід'ємною частиною педагогічного процесу, що включає розвиток здатності до аналізу, оцінки та створення медіапродуктів.

У зв'язку з цим, важливо приділяти особливу увагу розвитку цифрової грамотності педагогів, адже цифрові технології є основним інструментом сучасного навчання і комунікації. Педагогам необхідно володіти не лише базовими навичками використання цифрових пристроїв, а й умінням знаходити, аналізувати та використовувати медіаконтент, що відповідає стандартам етики та достовірності. Формування медіаграмотності та критичного мислення в учнів є необхідною умовою для створення відповідальних громадян, які здатні не лише сприймати інформацію, а й активно взаємодіяти з нею, перевіряти її достовірність та розпізнавати маніпуляції. Завдяки педагогам, які володіють відповідними знаннями та навичками, можна сприяти розвитку у молоді здатності до самостійного аналізу та оцінки інформації, що, в свою чергу, забезпечить стійкість до маніпуляцій та впливів з боку різноманітних медіа-ресурсів [9, с. 40].

Отож, розвиток медіаграмотності та критичного мислення має стати пріоритетом у навчальному процесі, оскільки це важливий крок до формування свідомих громадян, які здатні оцінювати інформацію та приймати обґрунтовані рішення в умовах сучасного інформаційного середовища. Тільки так ми зможемо забезпечити адаптацію суспільства до нових викликів у цифровому світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барило С. Б., Максименко Н. Б. Шляхи формування медіакомпетентності майбутніх вчителів початкової школи. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2022. Вип. 200. С. 48-53. DOI: https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-200-48-53 .
2. Губарєва Д.В., Попов М.О., Химич М.А. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутніх вчителів до формування медіаграмотності у дітей молодшого шкільного віку: навч-метод. посіб. /Д.Губарєва, М. Попов, М. Химич. Київ: Видавництво Ліра- К, 2024, 106 с.
3. Докучаєва В., Познанський Р., Швець І. Діджитал-компетентність як складова процесу формування педагогічної майстерності. Наука і техніка сьогодні. 2022. № (4). С. 242-254
4. Дубовик С. Г., Готмар А. Р. Формування в молодших школярів умінь створювати медіапродукти. Молодий вчений. 2021. № 2 (90). С. 171-175. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-2-90-33.
5. Медіаграмотність для освітян в умовах війни: інформаційно-аналітичні матеріали. Освіта і наука в умовах війни. Віртуальний читальний зал освітянина ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [офіц. сайт] / упоряд. У. Кірієнко. – Київ, 2023. – 15 с.

6. Попов М. О. Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи в умовах цифрової трансформації освіти. Інноваційна педагогіка. 2023. Т. 2, № 61. С. 111–115. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/61/part_2/22.pdf.
7. Руденко, Ю., Дегтярьова, Н., Петренко, С., & Горохова, В. (2022). Розвиток медіаграмотності молодого покоління: практичний аспект проблеми. Фізико-математична освіта, 37(5), 56–63. https://doi.org/10.31110/2413-1571-2022-037-5-008
8. Boychuk, M., Leybyk, L., & Hudzenko, O. (2024). The impact of digital tools on the development of creative thinking in students: methodological approaches and educational strategies. National Interest, 4 (17), 50–58. https://sc01.tci-thaijo.org/index.php/NIT/article/view/241140
9. Hudzenko, O. (2024). Modern approaches to teaching logic and formation of critical thinking: methodological aspects. National Interest, 3(14), Pp. 36–44. Retrieved from https://sc01.tci-thaijo.org/index.php/NIT/article/view/240738

Фатіма Амірова
Науковий керівник – доцент Борозенцева Т. В.
м. Дніпро

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ПОВЕДІНКОВИХ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ

Адиктивна поведінка має широкий спектр проявів, який характеризується специфічною динамікою, циклічністю та унікальним механізмом формування, що включає звички та емоційну прив’язаність. Основними ознаками залежної поведінки є адаптація організму до впливу певного подразника та глибока потреба у повторенні поведінкової моделі.

Науковці зазначають, що підліткова криза є значним фактором ризику для розвитку залежності та деструктивної поведінки [1]. Цей період в житті людини характеризується складними процесами самовизначення, пошуку власної ідентичності та адаптації, а також сильним впливом навколишнього середовища на формування особистості. Через це програми профілактики залежної поведінки серед молоді мають бути системними та спрямованими на розвиток особистісної витривалості та стресостійкості, формування стабільних поведінкових моделей, що сприяють саморегуляції та розвитку, покращення ментального здоров’я та емоційного благополуччя.

В наукових роботах з дослідження факторів, що впливають на адиктивну поведінку, зазначається дві їх основні категорії – зовнішні та внутрішні [3]. До

перших відносять соціальні взаємодії у сімейному середовищі, у референтній групі, впливи засобів масової інформації та інші зовнішні умови. Внутрішні фактори пов'язані з психологічними особливостями людини, особистісними рисами, емоційним станом та нейробіологічними індивідуальними процесами.

Сучасні науковці виділяють кілька основних груп чинників, що впливають на формування залежності [2, 3]:

1) Соціально-економічні: розвиток технологій у харчовій, фармацевтичній та інших галузях; погіршення матеріального становища населення; легка доступність алкогольних і тютюнових виробів для неповнолітніх; неконтрольоване рекламування електронних пристроїв та психоактивних речовин.
2) Соціально-педагогічні: криза сімейних інститутів; виховання дитини в неповній сім'ї; надмірні вимоги батьків та часта критика підлітка щодо його навчання та поведінки; конфліктні взаємини між членами сім'ї; соціальна ізоляція та низький статус серед однолітків; недостатній розвиток позашкільних активностей для молоді.
3) Соціально-культурні: зниження загального рівня моралі та етики в суспільстві; поширення кримінальних субкультур; негативний вплив масової інформації; послаблення норм статевої моралі.
4) Психологічні фактори: емоційні труднощі, когнітивні спотворення, розлади мотиваційної сфери, підвищена тривожність, знижена самооцінка, відсутність позитивного життєвого досвіду; відсутність підтримки з боку дорослих, негативний вплив неформальних груп.

Підлітки, що зазнають впливу вище наведених факторів, можуть сформувати девіантну позицію, яка починає сприйматися ними як нормальна модель поведінки.

Стрімкий розвиток і кризові явища підліткового віку сприяють появі важливих психологічних новоутворень, серед яких ключові: відчуття дорослості (особисте переживання підлітком своєї готовності бути повноцінним членом колективу), самосвідомість (глибоке розуміння своїх потреб, здібностей, бажань, мотивацій та емоцій, сприйняття власного тіла); здатність до адекватної самооцінки [1]. Нові психологічні якості підліток формує не через просте копіювання дорослих, а через прагнення належати до їхнього світу. Це проявляється у спробах зайняти дорослу позицію у реальних міжособистісних стосунках. Потреба у самоствердженні може реалізовуватися через наслідування поведінки дорослих. Це може мати як позитивний (заняття спортом, здоровий спосіб життя), так і негативний характер (включення у асоціальну поведінку, засвоєння шкідливих звичок), що підвищує ризик формування залежностей у підлітків [2].

Таким чином, складні процеси становлення, самовизначення та самопошуку у підлітковому віці, а також значний вплив довкілля на ці процеси, роблять кризу цього періоду суттєвим ризиком розвитку деструктивної поведінки, зокрема формування залежностей.

Згідно з даними проведеного нами емпіричного дослідження схильності до залежностей (за діагностичними методиками Г.В. Лозової і В.Д. Менделевича), на вибірці учнів 9-10 класів (61 респондент, 33 юнаки і 28 дівчини) отримано такі результати:

Високий рівень схильності до адиктивної поведінки спостерігається у 27% підлітків, а дуже високий – у 4%. Серед різних видів адикції найбільш поширеними є: інтернет- та комп'ютерна залежність (15%), ігрова залежність (14%), нікотинова залежність (12%).

Серед особистісних чинників, що запобігають зовнішньому тиску адиктивних впливів з боку соціального оточення, ми виділили здатність підлітків до асертивної поведеінки. Одним із ключових її компонентів є самостійність прийняття рішень, достатня незалежність емоційних регуляторних процесів під впливом обставин. Асертивність передбачає не лише здатність до саморегуляції поведінки, але й уміння відстоювати власну думку, адекватно реагувати на критику, впевнено відмовляти собі та іншим, коли це необхідно. Ця якість сприяє гнучкій, відповідальній та різнобічній поведінці, допомагаючи особистості підтримувати психологічну стійкість [4].

Результати діагностики рівня асертивності серед підлітків показали, що високий рівень асертивності спостерігається у 14% опитаних, середній рівень – у 59%, низький – у 27%.

Кореляційний аналіз виявив статистично значущий зворотній зв'язок між рівнем асертивності та схильністю до адиктивної поведінки ($r = - 0,604$, $p < 0\ 05$).

Таким чином, низький рівень асертивності можна розглядати як внутрішній фактор, що сприяє формуванню адиктивної поведінки у підлітковому віці. Це вказує на важливість розвитку асертивності у молоді як засобу запобігання залежності та формування стійкої особистості.

При розробці профілактичних програм щодо запобігання залежній поведінці серед підлітків ми сконцентрували увагу на розвитку асертивності як одного з факторів соціально-психологічного захисту.

Розроблена нами програма профілактики адиктивної поведінки підлітків розвиває вміння відстоювати власну думку та захищати особисті кордони, будувати здорові соціальні зв'язки і ефективно справлятися з труднощами через самоконтроль дій і саморегуляцію емоцій.

При розробці і впровадженні профілактичної програми ми базувались на принципах універсальності (щоб мати можливість коригувати профілактичних заходів відповідно до конкретних умов та потреб групи), конструктивності і випереджаючого впливу (фокус на попередженні негативних установок і сприянні розвитку позитивних моделей поведінки) [4].

З урахуванням означених принципів, було визначено структуру програми, і комплекс тренінгових вправ, які спрямовані на розуміння механізмів адиктивної поведінки та її негативних наслідків, формування ціннісного ставлення до себе,

своїх кордонів та здоров’я, розвиток асертивності, відповідальності, усвідомленості, напрацювання ефективних моделей поведінки, що допомагають протистояти шкідливим впливам зовнішніх і внутрішніх факторів.

Таким чином, розроблена нами програма запобігання залежній поведінці серед підлітків полягає у реалізації системного впливу, орієнтованого на посилення їх ментального здоров'я, на формування та закріплення чинників особистісної витривалості та особистісного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Железнякова Ю. В. Теоретичний аналіз особливостей сімейних відносин адиктивних підлітків. *Проблеми сучасної психології*. 2017. № 2. С. 28–33.
2. Ковальова О. М. Деякі психологічні особливості адитивної поведінки неповнолітніх. *Правова система: теорія і практика*. 2016. № 2. С. 55–59.
3. Михайлишин У.Б. Теоретичний аналіз проблеми впливу конформізму на виникнення адиктивної поведінки студентів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. № 1(48). С. 143–149.
4. Ратинська О.М. Соціальна профілактика адиктивної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2016. Вип. 1 (38). С. 233–236.

Анна Аніна
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ТРИВОЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У вирі сучасних психологічних досліджень особливої гостроти набуває проблема юнацької тривожності, що є не просто емоційним дискомфортом, а складним комплексом переживань, які глибоко пронизують становлення молодої особистості. Саме в цей період бурхливих фізіологічних, емоційних і соціальних трансформацій тривожність може стати серйозною перешкодою на шляху до самореалізації та гармонійного розвитку. Актуальність поглибленого вивчення цього феномену зумовлена його поширеністю та значним впливом на різні сфери життя юнаків і дівчат, починаючи від успішності в навчанні й закінчуючи якістю міжособистісних стосунків. Індивідуально-психологічні особливості молодого покоління виступають ключовим фактором у формуванні та прояві тривожності,

визначаючи їхню унікальну реакцію на стресові ситуації та здатність адаптуватися до мінливих обставин. Саме тому науковий пошук, спрямований на розкриття взаємозв'язку між цими особистісними характеристиками та рівнем тривожності, є надзвичайно важливим для сучасної психологічної науки.Юнацька тривожність – поширене явище серед підлітків, що охоплює спектр емоційних станів від легкого занепокоєння до виражених тривожних розладів. Її прояви можуть бути різноманітними: хронічне відчуття напруги, епізоди панічних атак, соціальна фобія, а також обсесивно-компульсивні тенденції [1].Біологічні фактори, зокрема гормональні коливання та нейророзвиток, створюють сприятливий ґрунт для виникнення тривожності в підлітковому віці. Соціально-психологічні чинники, такі як академічне навантаження, тиск однолітків, порівняння в онлайн-просторі, а також потенційні негативні наслідки використання технологій (кібербулінг, FOMO), відіграють значну роль у її розвитку.Важливо відзначити, що зовнішній спокій підлітка не завжди відображає його внутрішній стан. Своєчасне виявлення та втручання є ключовими для мінімізації негативного впливу тривожності на подальше життя [5]. Доступні ефективні методи лікування, включаючи психотерапевтичні підходи, фармакотерапію та індивідуальні стратегії подолання.Підтримка з боку родини, друзів та педагогів є критично важливою для емоційного благополуччя підлітка [6, с. 138–139]. Слід підкреслити, що переживання тривоги є природною реакцією, а звернення за професійною допомогою – це відповідальний крок на шляху до психічного здоров'я.

Підсумовуючи проведене дослідження, можна з упевненістю стверджувати, що проблема юнацької тривожності є багатогранною і глибоко вкоріненою в індивідуально-психологічних особливостях особистості. Наш аналіз засвідчив, що рівень та специфіка проявів тривожності в юнацькому віці нерозривно пов'язані з такими фундаментальними характеристиками, як темперамент, емоційний інтелект і розвиненість міжособистісних навичок. Зокрема, було виявлено, що певні риси темпераменту можуть підвищувати вразливість до тривожних станів, тоді як високий рівень емоційного інтелекту та розвинені соціальні здібності, навпаки, виступають своєрідним буфером, що пом'якшує вплив стресових факторів і сприяє ефективнішій адаптації [4, с. 72]. Наше дослідження дозволило виокремити ключові фактори, що сприяють формуванню тривожних станів у юнацтва. До них належать не лише внутрішні психологічні детермінанти, але й особливості соціального середовища, міжособистісні стосунки та специфіка навчального процесу. Встановлено значущий зв'язок між високим рівнем тривожності та труднощами у спілкуванні з однолітками, конфліктами в родині та підвищеним навчальним навантаженням.Отримані результати мають важливе практичне значення. Розроблені на їх основі рекомендації щодо подолання та профілактики тривожних станів у юнацькому віці можуть бути ефективно застосовані в освітній та психологічній практиці. Запропоновані підходи акцентують увагу на розвитку емоційного інтелекту, формуванні ефективних копінг-стратегій, оптимізації

міжособистісної взаємодії та створенні сприятливого психологічного клімату в навчальних закладах і сім'ях.Таким чином, наше дослідження не лише поглибило теоретичне розуміння феномену юнацької тривожності, розкривши його тісний зв'язок з індивідуально-психологічними особливостями, але й запропонувало конкретні шляхи для практичного впровадження отриманих знань з метою покращення психологічного благополуччя молодого покоління. Подальші наукові розвідки в цьому напрямі можуть бути спрямовані на вивчення довгострокових ефектів розроблених профілактичних і корекційних програм та їх адаптацію до різних соціокультурних контекстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Взаємозв’язок рівня щастя та рівня тривожності в юнацькому віці під час війни URL: https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/handle/12345/19477 (дата звернення: 20.04.2025).
2. Ільків, Х. В. Результати дослідження тривожності особистості в юнацькому віці / Х. В. Ільків // Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи. Львів, 2022.
3. Кокун, О. М., Пішко, І. О., Лозінська, Н. С., Копаниця, О. В., Герасименко,М. В., Ткаченко, В. В. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу: Методичний посібник. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 433 с.
4. Колесник, М. Тривога та депресія очима фахівців різних спеціальностей / М.Колесник // Український медичний часопис. Вип. 5. С. 49–51.
5. Коцан, І. Я., Ложкін, Г. В., Мушкевич, М. І. Психологія здоров'я людини / ред. І. Я. Коцан. Луцьк: РВВ – “Вежа” Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
6. Кузікова, С. Основи психокорекції: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2021. 336 с.

Руслана Байнюк
Науковий керівник – доцент Дейниченко Л. М.
м. Дніпро

КОНФЛІКТНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Конфліктна поведінка в підлітковому віці є складним соціально-психологічним феноменом, що характеризується специфічними проявами та закономірностями розвитку. В сучасній психології під конфліктною поведінкою

розуміють дії, спрямовані на виникнення та розвиток конфліктної ситуації, що супроводжуються негативними емоційними переживаннями учасників конфлікту. Особливої гостроти проблема конфліктної поведінки набуває саме в підлітковому віці, коли відбувається активне формування особистості та розвиток соціальних відносин. При цьому важливо враховувати, що конфліктна поведінка може мати як деструктивний, так і конструктивний характер [4, с. 234].

Досліджуючи проблему конфліктної поведінки підлітків, О. М. Чайковська наголошує на важливості розуміння її психологічних механізмів та чинників виникнення. Науковець виділяє декілька основних типів конфліктної поведінки: демонстративний, агресивний, неврівноважений та ригідний. Автор підкреслює, що кожен тип має свої специфічні характеристики та особливості прояву, які необхідно враховувати при організації психологічної роботи з підлітками. Особливу увагу дослідниця приділяє вивченню факторів, що провокують виникнення конфліктної поведінки [8, с. 45].

В сучасному освітньому середовищі спостерігається тенденція до збільшення кількості конфліктних ситуацій за участю підлітків. Характерними особливостями конфліктної поведінки в цьому віці є підвищена емоційність, імпульсивність реакцій, недостатня сформованість навичок конструктивного вирішення конфліктів. При цьому важливо відзначити, що конфліктна поведінка може проявлятися не лише у відкритій конфронтації, але й у прихованих формах протистояння, таких як ігнорування, маніпуляція чи пасивна агресія [7, с. 87].

Л. Й. Гуменюк у своїх дослідженнях звертає особливу увагу на те, що конфліктна поведінка підлітків часто є результатом невміння конструктивно взаємодіяти з оточуючими. Дослідниця підкреслює, що важливим аспектом є формування конфліктологічної компетентності, яка включає здатність розуміти природу конфліктів, вміння їх попереджати та знаходити оптимальні шляхи вирішення. На її думку, особливого значення набуває розвиток навичок самоконтролю та емоційної регуляції в конфліктних ситуаціях [4, с. 325].

Специфіка конфліктної поведінки в підлітковому віці значною мірою визначається особливостями соціальної ситуації розвитку. В цей період відбувається активне формування системи міжособистісних відносин, розширення соціальних контактів, зміна характеру взаємодії з дорослими та однолітками. Важливо враховувати, що конфліктна поведінка може бути способом самоствердження, демонстрації незалежності або захисною реакцією на несприятливі умови соціального середовища. При цьому особливого значення набуває здатність підлітка до рефлексії власної поведінки та її наслідків [6, с. 201].

Сучасні дослідження демонструють, що конфліктна поведінка підлітків має гендерну специфіку. О. Барановська та А. Іващенко зазначають, що дівчата та хлопці демонструють різні стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях. Науковці підкреслюють, що для дівчат більш характерними є вербальні форми конфліктної поведінки та емоційні маніпуляції, тоді як хлопці частіше вдаються до фізичної

агресії та відкритого протистояння. Важливим аспектом є також відмінності у сприйнятті та інтерпретації конфліктних ситуацій [1, с. 392].

Важливим аспектом вивчення підліткових конфліктів є розуміння їх зв'язку з навичками соціальної взаємодії. Сучасні дослідження демонструють, що конфліктна поведінка часто виникає через невміння конструктивно взаємодіяти з оточуючими. Особливого значення набуває формування конфліктологічної компетентності, яка включає здатність розуміти природу конфліктів, вміння їх попереджати та знаходити оптимальні шляхи вирішення. При цьому важливим є розвиток навичок самоконтролю та емоційної регуляції в конфліктних ситуаціях [4, с. 325].

Особливої уваги заслуговує дослідження конфліктної поведінки підлітків у цифровому просторі. Сучасні комунікаційні технології створюють нові форми конфліктної взаємодії, такі як кібербулінг, тролінг та онлайн-агресія. В умовах активного використання соціальних мереж та месенджерів конфлікти можуть виникати та розвиватися одночасно в реальному та віртуальному просторі, що ускладнює їх розв'язання та профілактику. Важливо відзначити, що анонімність та відсутність безпосереднього контакту можуть провокувати більш агресивні форми конфліктної поведінки [5, с. 68].

Значний вплив на формування конфліктної поведінки підлітків здійснює система сімейних відносин. Дослідження показують, що стиль виховання, характер внутрішньосімейної комунікації та способи вирішення конфліктів у родині значною мірою визначають поведінкові патерни підлітка в конфліктних ситуаціях. Особливо важливим є формування конструктивних моделей поведінки в конфлікті через позитивний приклад дорослих. При цьому необхідно враховувати, що сімейні конфлікти можуть стати джерелом засвоєння деструктивних способів вирішення протиріч [3, с. 31].

Серед факторів, що впливають на виникнення конфліктної поведінки в підлітковому віці, особливе місце займає навчальна діяльність. В освітньому середовищі конфлікти можуть виникати на різних рівнях взаємодії: між учнями, між учнями та вчителями, між підлітками та батьками з приводу навчання. Важливо відзначити, що академічна успішність, статус у класному колективі та характер стосунків з педагогами можуть суттєво впливати на формування конфліктних патернів поведінки. При цьому особливого значення набуває створення сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі [2, с. 156].

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська О., Іващенко А. Гендерні особливості поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях. Перспективи та інновації науки. 2022. № 10(15). С. 388–400.
2. Берлач А. І., Кондрюкова В. В. Конфліктологія: навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2017. 204 с.

3. Галатюк І. С. Психологічні чинники конфліктної поведінки у підлітків з різними типами сімей. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. 2018. Вип. 26. С. 29–35.
4. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 564 с.
5. Долинний С. С. Конфліктогенність поведінки підлітків у сучасному кіберпросторі / С. С. Долинний // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2021. – № 1. – С. 64-73. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tippp_2021_1_8
6. Конфліктогенність поведінки підлітків у сучасному кіберпросторі. Збірник включено до міжнародної наукометричної бази IndexCopernicus. 2021. №11(54). С. 64–73.
7. Лугова В., Литовченко І. Особливості конфлікту як способу соціальної взаємодії у підлітковому віці. Молодий вчений. 2020. №5(81). С. 199–207.
8. Методика дослідження акцентуації характеру (Х. Шмішек). КПІ ім. Ігоря Сікорського: веб-сайт. URL: https://psy.kpi.ua/wp content/uploads/2018/09/Методика-№-1.-Характер.pdf (дата звернення: 19.02.2025).
9. Чайковська О. М. Психологія підліткової конфліктності: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2016. 126 с.

Руслана Байнюк
Науковий керівник – доцент Дейниченко Л. М.
м. Дніпро

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХАРАКТЕРУ ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Характерологічні особливості особистості в період підліткового віку зазнають значних трансформацій, що зумовлено активними процесами психофізіологічного розвитку та соціального становлення. У своїх дослідженнях І. С. Булах детально аналізує специфіку формування характеру підлітків та підкреслює, що саме в цей період відбувається закріплення індивідуальних рис особистості, формування стійких поведінкових патернів та розвиток самосвідомості. Науковець наголошує на важливості врахування вікових особливостей при вивченні характеру підлітків, оскільки цей етап розвитку характеризується підвищеною сензитивністю до зовнішніх впливів та внутрішньою нестабільністю особистісних проявів [2, с. 156].

Процес становлення характеру в підлітковому віці має свої закономірності та особливості розвитку. Досліджуючи цю проблематику, Н. В. Павлик звертає

особливу увагу на те, що характер підлітка формується в тісному взаємозв'язку з розвитком самооцінки, рівнем домагань та системою цінностей. Автор підкреслює, що саме в підлітковому віці відбувається активне формування характерологічних рис, які в подальшому можуть набувати ознак акцентуацій. Важливим аспектом цього процесу є вплив соціального оточення, особливо референтної групи однолітків, на формування та закріплення певних рис характеру [5, с. 145].

В системі психологічних знань характер розглядається як індивідуальне поєднання стійких психічних особливостей людини, що визначають її поведінку в різних життєвих ситуаціях. Особливої уваги заслуговує дослідження характеру в підлітковому віці, оскільки цей період є сензитивним для формування та закріплення основних характерологічних рис. Структура характеру підлітка включає в себе ставлення до себе, інших людей, діяльності та оточуючого світу в цілому. Варто зазначити, що саме в підлітковому віці відбувається інтенсивний розвиток самосвідомості, що безпосередньо впливає на формування характеру [3, с. 45].

Сучасні дослідження в галузі вікової психології демонструють, що розвиток характеру в підлітковому віці тісно пов'язаний з фізіологічними та психологічними змінами організму. О. В. Білоус зазначає, що гормональна перебудова організму, зміна соціальної ситуації розвитку та провідної діяльності створюють підґрунтя для формування нових рис характеру. Дослідниця підкреслює, що в цей період особливого значення набуває розвиток вольових якостей, які стають основою для формування стійких характерологічних особливостей. На її думку, саме в підлітковому віці закладаються основи морально-вольової сфери особистості, що визначає подальший розвиток характеру [1, с. 67].

Психологічні дослідження останніх років підтверджують, що формування характеру підлітків відбувається під впливом різноманітних факторів соціального середовища. В контексті сучасних реалій особливого значення набуває вплив інформаційного простору на розвиток характерологічних особливостей підлітків. Інтенсивне використання соціальних мереж, онлайн-ігор та інших форм віртуальної комунікації створює нові умови для формування та прояву рис характеру. При цьому важливо враховувати, що віртуальне середовище може як сприяти розвитку позитивних рис характеру, так і провокувати закріплення негативних поведінкових патернів [4, с. 68].

Таким чином, характер у підлітковому віці є складним психологічним утворенням, що формується під впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів. Особливості розвитку характеру в цей період визначаються специфікою психофізіологічного розвитку, соціальною ситуацією та провідною діяльністю підлітка. Важливу роль у формуванні характеру відіграють процеси самопізнання, розвиток самосвідомості, становлення системи цінностей та переконань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус О. В. Вікова психологія: навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
2. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 340 с.
3. Васянович Г. П. Основи психології: навчальний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012. 114 с.
4. Долинний С. С. Конфліктогенність поведінки підлітків у сучасному кіберпросторі / С. С. Долинний // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2021. – № 1. – С. 64-73. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tippp_2021_1_8
5. Павлик Н. В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці: монографія. Київ: Логос, 2015. 383 с.

Христина Баранова
Науковий керівник – доцент Борозенцева Т. В.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПОСТСЛУЖБОВОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Реінтеграція військовослужбовців у цивільне життя є складним і багатогранним процесом, що супроводжується численними психологічними труднощами. Ветерани часто стикаються з проблемами адаптації, які можуть бути наслідком бойового досвіду. Ці труднощі впливають не лише на особисте життя ветеранів, а й на їхню здатність інтегруватися в суспільство, тому потреба в ефективних методах підтримки стає на сьогодні все більш актуальною .

При поверненні в мирну обстановку в учасників бойових дій актуалізується низка певних соціально-психологічних потреб і запитів. Ці потреби загалом носять універсальний характер, але у випадку прийняття участі у бойових діях, вони набувають надзвичайного ступеню виразності.

Основною метою нашого наукового дослідження було вивчення соціально-психологічних аспектів реінтеграції військовослужбовців в суспільство, зокрема, визначення важливості для військових таких факторів, як соціальна підтримка та сімейні зв'язки. В роботі ми врахували, як впливає на адаптацію військових ефект приголомшення певними реаліями мирного життя та зниження порогів чутливості до негативних соціальних впливів, загострення бажання бути зрозумілим, не засудженим, прийнятим і соціально визнаним.

Отже, в рамках дослідження ми зосередились на аналізі основних психологічних труднощів, з якими стикаються військовослужбовці при поверненні

до цивільного життя, вивченні впливу соціальної підтримки на процес адаптації та визначенні ролі професійної реабілітації у полегшенні переходу до цивільного життя.

Під час несення служби у кадрових військовослужбовців спостерігаються часті психічні і фізичні перевантаження та відбувається накопичення негативних наслідків стресів, психотравм, пов'язаних з виконанням службових завдань. Після повернення з зони бойових дій до мирної обстановки у військових можуть виникати проблем зі сном; порушення концентрації уваги; страшні сновидіння (флешбеки) або нав'язливі спогади про бойові події, що супроводжуються сильним страхом або жахом; відчуття, ніби людина в шоці, ошелешеності або заціпенілості чи неспроможності щось відчувати; прискорене серцебиття, пульсобиття, зміна частоти дихання, запаморочення, різкий головний біль та ін. [2, с. 88].

Виникнення негативних психоемоційних станів і порушень психічного здоров'я, аж до розвитку психічних розладів може посилюватись певними соціальними чинниками. Невизначеність, зумовлена зміною життєдіяльності, можливий брак коштів, який виникає у зв'язку з переходом на пенсійне забезпечення, конфлікти в родині тощо, які породжують негативні емоції, перенапругу фізичних і психічних функцій викликають деструкцію діяльності і ускладнюють реінтеграцію в суспільство. З огляду на вміння колишніх військовослужбовців користуватися зброєю, а також труднощі з адаптацією до змін у житті, вони можуть становити небезпеку як для оточення, так і для самих себе (через алкоголізацію, наркотизацію, аутоагресію тощо).

Проблеми соціально-психологічної допомоги та підтримки військовослужбовців, які звільняються в запас, зачіпають багатопланове поняття реабілітації, яке є складовою частиною соціальної адаптації. Реабілітація – це комплекс спеціалізованих заходів, які необхідно здійснити щодо кадрового військовослужбовця, звільненого в запас, для того, щоб повернути його в русло цивільного життя [1, с. 25].

Успішна соціальна адаптація військовослужбовців після завершення служби вимагає не лише зовнішньої підтримки з боку держави, суспільства та професійної спільноти, а й активної участі самих ветеранів. Окремої уваги заслуговує розвиток навичок саморефлексії аби відслідковувати, які емоції наразі відчуває військовослужбовець, що відбувається в мисленнєвому полі та інші аспекти, які відносяться до саморефлексії.

Тому, з метою підвищення реінтеграційного потенціалу даної категорії громадян необхідно впровадження наступних форми психологічної допомоги: регулярні індивідуальні психологічні консультації для зниження рівня тривожності чи депресії; групову психотерапію або участь у групах підтримки, де групова динаміка в безпечному просторі посилює суб'єктивне відчуття соціальної підтримки та стабілізує психічні стани; участь у тренінгах зі стрес-менеджменту для навчання методам саморегуляції (дихальні вправи, майндфулнес, тілесно-

орієнтована терапія, когнітивно-поведінкові техніки).

Вирішення проблем психологічної адаптації та реабілітації кадрових військовослужбовців дасть їм можливість безболісно перейти до нових видів діяльності, дозволить суспільству ефективно використовувати підготовлених фахівців в інтересах економічного розвитку, допоможе даної категорії населення на рівних конкурувати на ринках праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кондрюкова В.В., Слюсар І.М. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців силових структур, звільнених у запас: навчально-методичний посібник. Київ, 2023. 253 с.
2. Прудка Л.М., Пасько О.М. Психологічні аспекти адаптації військових, які брали участь у бойових діях: научна стаття. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2024. № 2. С. 88–93.

Данило Бобильов
Наукові керівники – ст. викладач Андрущенко В. О.,
доцент Дроздова Д. С.
м. Дніпро

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЧИТАННЮ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

В умовах глобалізації англійська мова постає ключовим засобом міжкультурної комунікації та професійного розвитку. Важливим компонентом опанування мовою є вміння читати та розуміти тексти різного рівня складності. Однак формування англомовної читацької компетентності у старшокласників має свої психологічні особливості та методичні труднощі, які потребують ґрунтовного дослідження.

1. Психологічні особливості учнів старшої школи у процесі навчання читанню англомовних текстів

Учні старшої школи перебувають на етапі когнітивного та особистісного розвитку, що впливає на їхнє сприйняття текстів іноземною мовою. Основні психологічні особливості цього вікового періоду – це розвиток абстрактного та критичного мислення. Старшокласники здатні аналізувати інформацію, робити висновки та оцінювати зміст тексту. Не менш важливим фактором є зміни у мотивації до навчання. Інтерес до англійської мови може варіюватися залежно від особистісних цілей учнів, що впливає на їхню активність у процесі читання.

Когнітивні та емоційні фактори відповідають за обсяг робочої пам'яті, рівень концентрації уваги та емоційний стан впливають на здатність розуміння тексту [1].

2. Психологічні чинники, що впливають на формування читацької компетентності старшокласників

У процесі навчання читанню англомовних текстів важливу роль відіграють пам'ять і увага. Запам'ятовування нових слів, розпізнавання мовних структур та логічних зв'язків у тексті потребує високого рівня концентрації. Рівень сформованості мовних навичок також є важливим аспектом у розвитку читацької компетентності старшокласників. Читання залежить від знання лексики, граматики та синтаксису англійської мови [2].

Психологічні бар'єри, які виникають, – це страх помилок, низька самооцінка та мовний бар'єр, – можуть заважати ефективному читанню та інтерпретації текстів [2].

3. Психолого-методичні аспекти подолання труднощів у навчанні читанню англомовних текстів

У процесі навчання читанню англомовних текстів учні старшої школи зазнають низки типових проблем, які мають як лінгвістичне, так і психологічне підґрунтя.

Однією з найпоширеніших є лексичні та граматичні труднощі. Переважна кількість старшокласників мають обмежений словниковий запас, що ускладнює розуміння незнайомих слів і фраз. До того ж, складні граматичні конструкції, характерні для автентичних текстів, можуть бути незрозумілими без додаткового пояснення, що призводить до фрустрації та втрати інтересу до читання [1].

Низька мотивація також суттєво впливає на рівень читацької активності. Якщо тексти здаються учням надто складними, відірваними від реального життя чи просто нецікавими, вони не відчувають внутрішньої потреби працювати з ними. Відсутність емоційного залучення перешкоджає розвитку читацької компетентності [2].

Для подолання цих труднощів доцільно застосовувати стратегії активного читання, зокрема сканування (пошук конкретної інформації), передбачення змісту (на основі заголовку, ключових слів чи ілюстрацій), складання схем або ментальних карт, що допомагають структурувати інформацію [2].

Крім того, доцільно використовувати автентичні тексти, які відповідають інтересам і віковим особливостям учнів: це можуть бути статті з молодіжних журналів, уривки з популярних книг, блоги, дописи із соціальних мереж. Такі матеріали не лише створюють реальний мовний контекст, а й сприяють підвищенню зацікавленості у читанні [1].

Також ефективним є використання вправ на контекстне здогадування значення слів, які формують уміння орієнтуватися у змісті тексту без необхідності перекладати кожне незнайоме слово.

Методи навчання читанню поділяються на традиційні (перекладний, аналітичний, структурний підходи) та сучасні (комунікативний, когнітивний, інтерактивний підходи). Одним із найбільш ефективних сучасних підходів є комунікативний метод, що передбачає використання інтерактивних завдань, спільне обговорення прочитаного, роботу в парах і групах, а також застосування сучасних цифрових технологій [3].

Автентичні тексти є потужним засобом формування читацької компетентності і допомагають занурити учнів у реальне мовне середовище, стимулюють розвиток критичного мислення, сприяють активному засвоєнню лексики та граматики в природному контексті. Водночас важливо добирати матеріали відповідно до рівня мовної підготовки учнів та враховувати їхні особистісні інтереси й потреби [3].

Для ефективного навчання читанню доцільно використовувати комплекс вправ, який охоплює всі етапи роботи з текстом:

– До читання (pre-reading activities): прогнозування змісту за заголовком, обговорення теми, ознайомлення з ключовою лексикою.

– Під час читання (while-reading activities): встановлення основної інформації, аналіз логічних зв’язків, визначення головної думки.

– Після читання (post-reading activities): рефлексія, обговорення змісту, виконання творчих завдань (написання відгуку, створення резюме, обговорення позицій героїв тощо) [3].

Для вчителів, які прагнуть ефективно розвивати читацьку компетентність учнів-старшокласників, варто враховувати кілька психолого-методичних рекомендацій:

– Застосовувати диференційований підхід, враховуючи індивідуальні можливості та стилі навчання учнів.

– Активно використовувати інтерактивні методи, зокрема групові дискусії, дебати, рольові ігри.

– Навчати учнів стратегій активного читання, допомагаючи їм формувати цілісний підхід до роботи з текстами.

– Інтегрувати цифрові технології – онлайн-словники, платформи для читання та вправи, що стимулюють інтерес і дозволяють індивідуалізувати навчання [3].

Отже, ефективне навчання читанню англомовних текстів потребує комплексного підходу, що інтегрує психологічне розуміння особистісних орієнтирів учнів, сучасні методичні інструменти та адаптовані матеріали, які викликають справжній інтерес і мотивують до пізнання [3].

Навчання читанню англомовних текстів у старшій школі потребує урахування психологічних особливостей учнів та впровадження сучасних методик. Формування читацької компетентності можливе за умови використання автентичних матеріалів, комунікативних методів та розвитку стратегій активного

читання. Практичні рекомендації, представлені у дослідженні, можуть бути корисними для вчителів англійської мови, методистів та освітніх установ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич О. Б. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Київ: Либідь, 2012. 384 с.
2. Лисенко Л. М. Когнітивні стратегії навчання читанню англомовних текстів у старшій школі. Харків: Освіта, 2020. 256 с.
3. Nuttall C. Teaching Reading Skills in a Foreign Language. London: Macmillan Education, 2018. 320 p.

Руслана Бобришева
Науковий керівник – доцент Борозенцева Т. В.
м. Дніпро

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Юнацький період є вирішальним етапом у формуванні особистості, де емоційні переживання та міжособистісні стосунки відіграють ключову роль. Активне використання соціальних мереж, мобільних пристроїв та цифрових платформ відкриває нові можливості для емоційного зв’язку, але водночас може спричиняти ризики емоційної залежності. Це явище здатне негативно впливати на психологічне благополуччя молоді, зокрема провокувати зниження самооцінки, тривожність, депресивні стани та труднощі в соціальній адаптації.

Емоційна залежність, відома також як співзалежність, є одним із різновидів залежності поряд із алкоголізмом, наркоманією, ігровою залежністю та тютюнопалінням. Вона проявляється у схильності особи до надмірної прив’язаності у стосунках, що відображається у характерних моделях мислення, емоційної реакції та поведінки.

Наукові дослідження проблеми емоційної залежності зазначають що співзалежні особи часто мають почуття провини, низьку самооцінку, прагнення до контролю над оточенням, терпимість, схильність до депресивних реакцій, недовіру до інших людей і високий рівень відповідальності [1; 2]. Також існує думка, що емоційна залежність найбільш властива представникам середнього класу, тоді як наркотична та алкогольна залежність переважно поширені серед нижчих соціальних груп [1]. Співзалежні люди нерідко мають вищу або середню професійну освіту, відзначаються талантами, здібностями та успішністю. Попри

внутрішню емоційну напруженість, багато з них зберігають соціальну адаптацію протягом усього життя.

За дослідженнями Малер [2], схильність до емоційної залежності у дорослому віці є наслідком незавершеності критично важливого етапу раннього розвитку людини в дитинстві. Щоб дитина успішно пройшла процес психологічного відокремлення, батькам варто підтримувати міцний зв'язок із дитиною; приймати її такою, якою вона є, а не формувати її образ відповідно до власних очікувань; дозволяти відкрито висловлювати почуття, визнавати й розуміти їх, враховувати природну потребу дитини у їхньому прояві; підтримувати та заохочувати її до активного дослідження навколишнього світу, частіше використовувати позитивне підкріплення («так» частіше, ніж «ні»); створювати безпечне середовище, яке сприятиме її розвитку та відчуттю захищеності [2].

Відповідно до концепції Вайнхолда [2], заснованої на дослідженнях Малер, співзалежність є природним етапом дитячого розвитку, що має чотири стадії та завершується до дванадцяти років:

1) Стадія співзалежності: у перші 6-9 місяців життя немовля перебуває у симбіотичних стосунках з матір'ю, що є природним процесом до моменту, коли воно починає повзати та ставати на ноги.
2) Стадія протизалежності: між 18 і 36 місяцями дитина активно прагне відокремлення, досліджуючи світ, а батьки повертаються до власних справ.
3) Стадія незалежності: у віці 3–6 років дитина освоює самостійність, проте ще потребує емоційної підтримки батьків.
4) Стадія взаємозалежності: від 6 до 12 років дитина вчиться регулювати ступінь близькості у стосунках, балансуючи між необхідністю підтримки та віддаленістю.

Якщо всі етапи розвитку не були повністю пройдені, це може призвести до залежної поведінки у дорослому віці. Основними факторами ризику є: незадоволена потреба у прив'язаності в перший рік життя, заборона на вираження емоцій, надмірний контроль, відсутність підтримки самостійності у другому та третьому роках життя, а також дитячі травми, спричинені нехтуванням, зневагою або насильством, що перешкоджали завершенню всіх етапів розвитку.

Діти, які в ранньому віці не отримують достатньо близькості та тепла, в юнацькому віці розвивають контрзалежні моделі поведінки. Вони схильні уникати людей, оскільки сприймають близькість як джерело розчарувань і болю, а через відсутність навичок довірчих стосунків встановлення глибоких емоційних зв'язків для них стає майже неможливим [2]. Такі поведінкові патерни виникають через незавершеність двох ключових процесів розвитку: прив'язаності та відокремлення. Якщо ці етапи не проходять природно та вчасно, вони перетворюються на тягар, що в юнацькому віці впливає на здатність людини будувати здорові взаємини, створювати емоційно близькі контакти та уникати конфліктів у стосунках.

Таким чином, залежність часто формується у дисфункціональних сім'ях, де порушуються норми здорової прив'язаності.

Іншим ключовим аспектом, що впливає на схильність до емоційної залежності, є психологічна межа особистості – умовна лінія, яка розділяє власну індивідуальність від інших людей. Вона визначає межі думок, бажань, вчинків і емоцій, допомагаючи людині усвідомлювати свою унікальність та самостійність.

Генрі Клауд і Джон Таунсенд [1], розглядають психологічні кордони як механізм захисту особистісного простору, який охоплює почуття, думки, наміри, бажання, стиль поведінки, світогляд, вибір, настанови й переконання. Вони стверджують, що головним елементом здорової психологічної межі є усвідомлення власної цілісності – розуміння того, що належить мені, а що іншим. Важливими «цеглинками» цієї межі є словесна та невербальна комунікація, яка чітко передає ставлення людини до оточуючих. Найважливішим інструментом для збереження кордонів є здатність сказати «ні», адже саме це слово допомагає людині встановлювати межі та підтримувати їх.

Відповідальність за захист і підтримку своїх психологічних кордонів несе сама людина, яка має контролювати доступ до свого внутрішнього світу, фактично виконуючи роль «психологічного прикордонника».

У людей, схильних до емоційної залежності, психологічні кордони можуть бути порушені двома способами:

1) Розмиті кордони (симбіотичні стосунки) – людина не розрізняє власні й чужі думки, бажання, емоції та дії, може помилково приписувати свої переживання іншим або приймати чужі як власні. Це явище називають патологічним злиттям, симбіотичними відносинами або співзалежністю.
2) Бар'єрні кордони (контрзалежність) – людина не здатна розпізнавати почуття й наміри інших, не формує глибоких емоційних зв'язків, не сприймає підтримку та емоційне співпереживання. Такі порушення меж призводять до ізоляції й відштовхування інших.

Таким чином, психологічні межі відіграють значну роль у формуванні здорових взаємин. Їхнє порушення – через надмірну відкритість або, навпаки, емоційну ізоляцію – є характерною ознакою схильності до емоційної залежності або контрзалежності.

Поглиблене дослідження психологічних механізмів емоційної залежності в юнацькому віці є вкрай важливим. Це дозволить педагогам, психологам і батькам краще підтримувати молодь у процесі формування здорових емоційних зв'язків. Враховуючи сучасні суспільні виклики ситуації невизначеності та ризики порушення психічного здоров'я, такі дослідження є значним внеском у розвиток психологічної науки та практики, спрямованої на підтримку емоційного благополуччя молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бохонкова Ю. О., Рябуха В. О. Проблема емоційної залежності в міжособистісних відносинах як фактор формування соціально-психологічної дезадаптації особистості. *Психолого-педагогічні, правові та соціально-культурні проблеми сучасного суспільства* : Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Кременчук, 16-17 жовтня 2019 р. С. 111–113.
2. Широка А., Брух, І. Емоційна залежність у романтичних стосунках: роль несприятливого дитячого досвіду та ранніх дисфункціних схем. *Психологія і особистість, (2),* 2021 р. С. 143–158.

Дар’я Булас
Науковий керівник – доцент Дейниченко Л. М.
м. Дніпро

ВПЛИВ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВЧИТЕЛІВ НА ЇХНЮ ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Професія вчителя здавна вважалася однією з найважливіших у суспільстві, адже саме вона формує майбутнє – через виховання, навчання і розвиток нових поколінь. Водночас ця професія є надзвичайно емоційно навантаженою. Постійна взаємодія з учнями, батьками, адміністрацією, необхідність швидко адаптуватися до змін (зокрема, до дистанційного навчання), високі очікування з боку суспільства – усе це створює умови для хронічного стресу, який може призвести до явища, відомого як професійне вигорання. Рівень вигорання безпосередньо впливає не лише на емоційне і психічне здоров’я педагога, а й на якість його професійної діяльності.

Професійне вигорання (англ. burnout) – це синдром емоційного виснаження, деперсоналізації та зниження особистих досягнень, який виникає внаслідок тривалого впливу стресових факторів у професійній сфері [3]. У контексті педагогічної діяльності цей стан проявляється у втраті інтересу до викладання, формальному ставленні до обов’язків, зниженні якості взаємодії з учнями, частій дратівливості та емоційній пригніченості.

За даними дослідження ВООЗ, професійне вигорання офіційно визнано явищем, що пов’язане саме з робочим середовищем, а не з іншими аспектами життя. Воно не є клінічним діагнозом, але може мати серйозні наслідки для психічного здоров’я, включаючи розвиток тривожних і депресивних станів.

Серед основних чинників, що провокують вигорання вчителів, науковці виділяють:

надмірне емоційне навантаження;

нестачу підтримки з боку колег та адміністрації;

низьку мотивацію учнів і брак зворотного зв’язку;
відсутність можливостей для професійного росту;
дисбаланс між роботою та особистим життям [1].

У процесі вигорання вчитель втрачає інтерес до творчої складової професії, перестає інвестувати емоції у взаємодію з учнями, замінюючи індивідуальний підхід формальними шаблонами. З часом зникає відчуття задоволення від результатів праці, знижується рівень ефективності, виникає бажання уникати професійної діяльності або змінити сферу.

Ці зміни відображаються на якості навчального процесу: знижується рівень мотивації учнів, погіршується дисципліна в класі, порушується комунікація, а сам процес навчання втрачає динамічність і гнучкість.

Високий рівень професійного вигорання прямо пов’язаний зі зниженням ефективності викладання. Вчителі, які перебувають у стані хронічного стресу, менш схильні до впровадження інновацій, вони рідше використовують інтерактивні методи навчання, проявляють менше ентузіазму на уроках. За даними дослідження Шарлотти Губер, викладачі з високим рівнем вигорання демонструють знижену здатність до емпатії та конструктивної взаємодії з учнями, що негативно впливає на загальну атмосферу в класі [2].

Крім того, вигорання часто супроводжується психосоматичними розладами: втома, безсоння, головний біль, порушення травлення. Це призводить до збільшення кількості лікарняних, частішої зміни місця роботи, а в перспективі – до професійної деформації та виходу з професії.

Важливо розуміти, що професійне вигорання не є ознакою «слабкості» вчителя – це закономірна реакція організму на надмірне навантаження. Саме тому ключовим напрямом має бути профілактика, яка передбачає:

підвищення психологічної культури вчителів, зокрема навчання технікам саморегуляції та релаксації;
створення підтримувального професійного середовища, де вчитель не боїться просити допомоги;
встановлення балансу між роботою та особистим життям, що включає планування часу на відпочинок, хобі, особистісний розвиток;
регулярне професійне навчання та супервізії, які допомагають вчителю відчувати прогрес і оновлення в професійній діяльності.

Системні зміни мають також відбуватися на рівні освітньої політики: скорочення адміністративного навантаження, реальна підтримка ментального здоров’я вчителів, визнання важливості їхньої ролі в суспільстві.

Професійне вигорання – це не просто особиста проблема окремого вчителя, а загроза для якості освітнього процесу в цілому. Високий рівень вигорання впливає на ефективність викладання, атмосферу в школі, рівень мотивації учнів і загальний імідж професії. Саме тому надзвичайно важливо вчасно виявляти симптоми вигорання, створювати системи підтримки і формувати культуру турботи про

психічне здоров'я педагогів. Адже тільки вчитель, який почувається внутрішньо стабільним і натхненним, здатен передати учням не лише знання, а й цінності, життєву енергію і віру в себе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зінченко О. Психологічні умови ефективності дистанційного навчання під час війни. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. Вип. 13. С. 71–77. URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/uk/v13-2022 (дата звернення: 18.03.2025).
2. Максименко С.Д. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти. Київ., 2006. 365 с.
3. Maslach C., Jackson S. E. The Maslach Burnout Inventory. PaoloAlto, CA: Consulting Psychologists Press, 1986. P. 45–63.

Анастасія Василюк
Науковий керівник – доцент Несторук Н. А.
м. Дніпро

ПЕДАГОГ У СИСИТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ЗМІНА РОЛІ ТА НОВІ ВИМОГИ

У сучасному освітньому просторі інклюзія стала не просто педагогічною інновацією, а необхідністю, що визначає гуманістичний вектор розвитку суспільства. Запровадження інклюзивної освіти в Україні змінює уявлення про роль вчителя, вимагаючи від нього не лише передачі знань, а й гнучкості, емпатії, здатності працювати в команді та адаптувати навчальний процес до потреб кожного здобувача освіти. Педагог у такій системі виступає не лише як викладач, а як фасилітатор, наставник, психолог, партнер дитини та її родини. Оцінювання в освіті досі залишається складною темою для багатьох педагогів. Часто вчителі почуваються невпевнено, оскільки їм бракує чітких знань і навичок у цій сфері. Дехто вважає, що постійне оцінювання надмірно навантажує як їх самих, так і учнів. Інші губляться в розмаїтті термінів, підходів і методичних рекомендацій, а деякі вважають, що цілком достатньо традиційних форм – контрольних і самостійних робіт, і вони достатньо знають про рівень своїх учнів. Нерідко педагоги перекладають відповідальність на фахівців ІРЦ (ІРЦ – інклюзивно-ресурсний центр), очікуючи від них готових рішень. Розгубленості додає і велика кількість українських та зарубіжних джерел, оновлені вимоги нормативних документів і багатовекторність самої термінології. Саме тому педагогам важливо мати коротке, але орієнтовне уявлення про ключові засади оцінювання, розуміти, де шукати

докладніші рекомендації і чим керуватись у щоденній практиці. Потреба вдосконалювати інструментарій оцінювання виникає тоді, коли педагог прагне змін у підходах, методах, результатах. Це потребує запитань до самого себе: чи ефективне моє викладання, як його покращити? Учитель замислюється над власним досвідом, аналізує помилки й успіхи, і це спонукає його змінювати підходи до навчання. Особливої уваги вимагає оцінювання дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Воно повинно бути комплексним, інформативним і багаторівневим. У випадках, коли учень має труднощі в навчанні, в роботу можуть бути залучені не лише вчитель і асистент, а й інші фахівці: психологи, соціальні працівники, медики. Для глибшого розуміння стану і потреб дитини використовується комплексне психолого-педагогічне оцінювання, яке здійснюють спеціалісти ІРЦ, спираючись на затверджений МОН інструментарій. Результатом такого оцінювання є висновок із рекомендаціями щодо навчання, розвитку і підтримки дитини. Цю інформацію передають педагогам на зустрічах команди супроводу. З учнями з незначними труднощами найчастіше працюють учитель та асистент, а у складніших випадках залучають широке коло фахівців.

Щоб оцінювання стало ефективним, учителю важливо вивчати індивідуальні особливості учнів у реальних умовах – під час уроків, у спілкуванні з однолітками. Науково-методична література дає чимало рекомендацій з різних аспектів оцінювання. Вони часто перетинаються, і завдання можуть охоплювати одразу кілька цілей – не лише перевірку знань, а й виявлення рівня розуміння, потреб, стилю навчання. Оцінювання потрібно не лише для того, щоб з’ясувати, скільки дитина знає, а й щоб зрозуміти природу цих знань, підтримати процес навчання. Вчитель під час взаємодії бачить сильні й слабкі сторони учнів, їх індивідуальний стиль мислення. І тут на допомогу можуть прийти психолог, асистент, методист чи консультант з ІРЦ. Інструменти оцінювання мають бути дібрані відповідно до мети. Серед поширених методів:

– автентичне оцінювання: дозволяє учням застосовувати знання у реальних або змодельованих життєвих ситуаціях;

– оцінювання за освітньою програмою: короткі завдання з графічною інтерпретацією результатів;

– оцінювання за навчальною програмою: тести, спрямовані на перевірку засвоєного відповідно до навчального плану;

– динамічне оцінювання: вивчення навчального процесу для його подальшого покращення;

– екологічне оцінювання: спостереження за дитиною в повсякденному середовищі;

– оцінювання кінцевих результатів: визначення життєвих (ключових) навичок;

– оцінювання стилів навчання: з’ясування, як саме дитина навчається;

– оцінювання за допомогою портфоліо: збір робіт учня для відстеження прогресу [1, с. 95].

У межах інклюзивної освіти організація освітнього процесу потребує злагодженої співпраці членів команди психолого-педагогічного супроводу (КППС), яка включає вчителів-дефектологів, асистентів учителя, батьків, медичних працівників тощо. Вчитель-дефектолог забезпечує навчання дитини з урахуванням її ІПР (індивідуальної програми розвитку), розробляє індивідуальний навчальний план, аналізує потреби дитини, надає інформацію батькам і працює над створенням сприятливого мікроклімату. Асистент учителя спостерігає за дитиною, допомагає в організації освітнього процесу, адаптації середовища, бере участь у складанні та виконанні ІПР, а також тісно співпрацює з учителем і батьками.

Батьки дитини з ООП інформують команду про особливості своєї дитини, беруть участь у розробці ІПР і створенні умов для її розвитку. Медичний працівник інформує про стан здоров'я дитини, у разі потреби збирає додаткові дані. КППС працює у межах робочого часу, проводить не менше трьох засідань на рік, може скликатися позачергово. Рішення приймаються відкритим голосуванням, протоколюються і підписуються всіма учасниками. Основні принципи діяльності КППС: індивідуальний підхід, недискримінація, командна взаємодія, конфіденційність, співпраця з батьками та міжвідомча координація.

ІПР складається протягом перших двох тижнів навчання, переглядається щонайменше двічі на рік і узгоджується з батьками. КППС визначає способи адаптації середовища та навчальних матеріалів згідно з можливостями дитини. За потреби залучаються фахівці ІРЦ. Асистент учителя та вчитель співпрацюють у питаннях оцінювання, внесення змін до ІПР, звітування та моніторингу. Асистент фіксує спостереження, підтримує дитину у навчанні, допомагає реалізовувати завдання ІПР.

Важливо розрізняти асистента учителя й асистента дитини. Перший має педагогічну освіту, працює з класом і допомагає вчителю, тоді як другий є соціальним працівником, має спеціальну підготовку й орієнтований виключно на потреби конкретної дитини [2, с. 116-125].

Отже, упровадження інклюзивної освіти в Україні відкриває нову епоху в педагогічній діяльності, де в центрі освітнього процесу – особистість дитини з її унікальними потребами, здібностями та можливостями. Роль учителя трансформується з передавача знань у багатофункціонального фахівця, здатного одночасно бути наставником, фасилітатором, аналітиком, координатором команди супроводу. Нові реалії вимагають від педагога високого рівня професійної гнучкості, здатності до міждисциплінарної взаємодії, володіння інструментами диференційованого оцінювання та розуміння сутності психолого-педагогічної підтримки. Ефективність інклюзивного навчання значною мірою залежить від готовності вчителя працювати в команді, будувати партнерські відносини з родинами учнів, брати на себе відповідальність за якість навчального процесу і

водночас – бути відкритим до змін. Саме тому сучасний педагог – це ключова фігура в системі інклюзивної освіти, яка має не лише глибокі знання, а й людяність, терпіння й віру в потенціал кожної дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзія: покроково для педагогів : навч.-метод. посібн. Київ. 2023. 232 с.
2. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта: навч. посібн. Київ : ТОВ «Агентство «Україна». 2019. 300 с.

Поліна Великородна
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Одним із ключових показників внутрішнього стану особистості є її психологічне благополуччя, що, у свою чергу, визначає здатність до самоактуалізації, адаптації до змінних факторів, а також є важливим компонентом гармонійного розвитку особистості.

Поняття психологічного благополуччя є різноаспектним та розглядається у багатьох теоріях та підходах. Автором терміну «психологічне благополуччя» був Н. Бредбурн, який порівняв його з суб'єктивними відчуттями благополуччя, а також загальним задоволенням життям, відзначивши, що благополуччя особистості досягається через задоволеність життям та відчуттям щастя [2].

Важливим для нашого дослідження є аналіз теорії К. Ріфф. У своїй роботі, психологиня виокремила шість компонентів, що формують загальну оцінку психологічного благополуччя особистості, але є окремими шкалами для аналізу та презентують певну сферу життя людини. Ці фактори включають: позитивні відносини – відображають якість і кількість довірчих відносин із оточенням, ступінь відкритості, теплоти та піклування у відносинах та міжособистісних взаєминах; автономія – самостійність і незалежність особистості, здатність протистояти зовнішнім впливам або навпаки залежність від думки оточуючих, вміння регулювати власну поведінку; керування оточенням – компетентність та уміння контролювати зовнішню діяльність, ефективне використання можливостей для задоволення особистих потреб та досягнення цілей; особистісне зростання – розвиток, відкритість новому досвіду, відчуття реалізованості свого потенціалу, поліпшення і самовдосконалення; цілі у житті – почуття спрямованості власного

життя, намірів та цілей, сенс життя; самоприйняття – позитивне або негативне ставлення до себе, свого минулого, реалістичність самооцінки, що включає розуміння і прийняття як позитивних, так і негативних своїх якостей [1].

Війна призводить до стресу, переживань, порушеннях фізичного здоров'я, що, у свою чергу, призводить до порушень у психічному здоров'ї людини. Перебування у стресових умовах негативно впливає на функціонування нервової системи, поведінку, інтелектуальні процеси та емоційний стан особистості. Студенти в сучасних умовах нестабільності можуть відчувати стан розгубленості, тривоги, панічні атаки, високий рівень агресії та роздратування, апатію та депресію тощо. Якщо реальність не відповідає очікуванням або призводить до неможливості думати чи раціонально діяти у стресовій ситуації, виникає стан розгубленості.

Тривога, страх та панічні атаки є одними із найскладніших станів, адже психіка переходить у фазу довготривалого стресу, що, у свою чергу, має негативний ефект на усі системи організм. Зростання активності симпатичної нервової системи під час стресу призводить до агресії та роздратування, тому у цей період проявляються гнів, пошук винних та почуття несправедливості, від чого особистість виплескує свій гнів на оточення. Тривале збудження нервової системи може призвести до швидкого виснаження психіки та нервової системи в цілому. Також, часто пов'язаними один з одним є апатія та депресія, для яких характерні відсутність інтересу до навколишнього світу, зменшення або відсутність енергії, тривожність, сонливість чи безсоння, а у надважких випадках довготривале перебування у такому стані може призвести до самогубства [3, с. 278-280].

Згідно з результатами нашого дослідження, лише 12,5 % студентів повністю задоволені власним життям, 20 % здобувачів є задоволеними життям, що разом становить лише третину вибірки. Більшою мірою (25 % респондентів) студенти є незадоволені, а також повністю незадоволені наявними життєвими обставинами – це 17,5 % опитуваних. Решта респондентів (5 %) виявились вкрай незадоволені, що є тривожним показником, який може свідчити про високий ризик психологічних розладів. Такий розподіл рівня задоволеності життям можна пояснити відображенням зовнішніх соціальних чинників, які спричиняють почуття невизначеності, зниження життєвої мотивації, а також страхи щодо майбутнього. Крім цього, дестабілізація почуття задоволеності життям може призводити до таких станів, як тривожність, фрустрація, агресивність та ригідність. Більшість результатів за шкалою «Тривожність» виявлено у 55 % студентів, що відповідає середньому рівню. Це вказує на наявність стресу, але водночас на певну адаптацію до умов життя. Фрустрація найчастіше виявляється на низькому (50 %) та середньому (45 %) рівнях, що говорить про здатність особистості долати труднощі без значних емоційних потрясінь. Агресивність у більшості респондентів знаходиться на середньому (50 %) та низькому (40 %) рівнях, що означає загальну емоційну врівноваженість молоді. Останній показник – ригідність, яка у 57,5 %

респондентів виявилась середньою, свідчить про деяку інертність у зміні звичних моделей поведінки, але без вираженого внутрішнього конфлікту.

Розглядаючи психологічне благополуччя як сукупність певних складників, важливо звернутися до «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф. За шкалою «Позитивні відносини з тими, що оточують» високі значення мають 50 % респондентів, інші 50% мають низькі значення. За шкалою «Автономія» 37,5 % респондентів мають високі значення, а 62,5 % – низькі. Шкала «Управління середовищем» презентує такі результати: 17,5 % респондентів мають високі значення, низькі значення мають 82,5 % опитуваних. За шкалою «Особистісне зростання»: серед студентів 65 % мають високі значення, а 35 % – низькі. За шкалою «Цілі у житті» 32,5 % респондентів мають високі значення, 67,5 % респондентів низькі. Шкала «Самоприйняття» демонструє такі відповіді: 37,5 % опитуваних мають високі значення за методикою, інші 62,5 % демонструють низькі значення.

Таким чином, найбільш вразливими сферами у психологічному благополуччі студентів є управління середовищем, що свідчить про проблеми в управлінні власним життям та навколишнім світом, відчуття неможливості зарадити або поліпшити умови свого життя, що може бути спричинено нездатністю справлятися з повсякденними справами; самоприйняття, що свідчить про незадоволеність собою, розчарування у минулому, стурбованість щодо деяких рис особистості, часто супроводжується заниженою самооцінкою, що може виливатися у внутрішні конфлікти та підвищену чутливість до критики; та автономія, що свідчить про те, що більшість студентів не відчувають власної автентичності, заклопотані очкуваннями та оцінками інших, орієнтовані на соціум, а не на власні переконання, що ускладнює процес самовизначення. Водночас високі значення спостерігаються за шкалою особистісного зростання, що свідчить про високий потенціал до адаптації та бажання самовдосконалення, знайти своє покликання та досягнення у професійній сфері. Студенти прагнуть безперервного саморозвитку, відстежують перебіг особистісного зростання із часом. Вони можуть реалізувати свій потенціал, проявляючи гнучкість мислення, здатність до навчання та відкритість до нових знань та досвіду.

Отже, психологічне благополуччя є важливою складовою психологічного здоров’я особистості. Наразі у зв’язку із воєнним станом та бойовими діями існує загроза погіршення психологічного благополуччя та нормального функціонування психіки студентської молоді, що було виявлено під час проведеного дослідження. Перспективою наукових розвідок є складання корекційно розвивальних програм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребінь Н., Лісень Ю. Оцінка психологічного благополуччя працюючих жінок із різною формою зайнятості. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2021. Випуск 10. С. 207 – 218.

2. Коструба Н., Поліщук З. Психологічне благополуччя студентів у період війни : емпіричний аналіз. *Психологічні перспективи*. 2022. №. 40. С. 51–61.
3. Усенко С. Г. Як впливає війна на психічний стан людини? *Discussion and development of modern scientific research: The 4th International scientific and practical conference (October 18 – 21, 2022).* Helsinki, Finland. International Science Group. Helsinki, 2022. P. 281.

Владислава Вершиніна
Наукові керівники – доцент Дроздова Д. С.,
ст. виклидач Скоплєв А. О.
м. Дніпро

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ В ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пам'ять – це основа будь-якого навчання, і від її розвитку значною мірою залежить успішність дитини в освітньому процесі. У сучасній системі освіти особливу увагу приділяють розвитку пізнавальних процесів, зокрема пам'яті, адже вона є основою навчальної діяльності учня. Середній шкільний вік (10–13 років) характеризується активним формуванням когнітивної сфери, тому саме в цей період доцільно створювати умови для цілеспрямованого розвитку пам'яті. Розуміння особливостей цього процесу важливе для ефективної організації освітнього середовища та розвитку індивідуального потенціалу учнів.

Метою дослідження є виявлення психологічних умов, що сприяють ефективному розвитку пам'яті у дітей середнього шкільного віку.

Психологи відзначають, що у дітей цього віку переважають мимовільні процеси запам'ятовування, проте під впливом навчання відбувається перехід до довільного запам'ятовування, що є важливою умовою інтелектуального зростання [5, с. 45].

Також спостерігається посилення абстрактного мислення, що відкриває нові можливості для роботи з різними видами інформації.

У працях Л. С. Виготського підкреслюється роль соціального контексту у розвитку вищих психічних функцій, зокрема пам'яті, яка формується у спільній діяльності з дорослими й однолітками [2, с. 62]. Згідно з теорією поетапного формування розумових дій (П. Я. Гальперін [3, с. 127], важливо не лише надавати навчальну інформацію, але й забезпечувати її поетапне засвоєння з урахуванням індивідуальних особливостей дитини.

Пам'ять як психічний процес поділяється на кілька видів: сенсорну, короткочасну, довготривалу, а також за способом запам'ятовування – словесно-логічну, образну, емоційну, рухову. У навчанні найважливішими є словесно-логічна та образна пам'ять, які безпосередньо впливають на запам'ятовування

навчального матеріалу. Водночас рухова пам’ять відіграє суттєву роль у молодших підлітків, що обґрунтовує необхідність активних методів навчання [4, с. 88].

Серед основних факторів, що впливають на розвиток пам’яті в учнів середнього шкільного віку, дослідники виокремлюють:

– індивідуальні особливості (темперамент, пізнавальний стиль, мотивація);
– умови навчального середовища (емоційний клімат, підтримка з боку вчителя);
– зміст та організація навчального матеріалу (структурованість, наочність, логіка викладу);
– регулярне тренування пам’яті через спеціальні вправи, мнемотехніки [6, с. 132].

У дослідженнях сучасних педагогів і психологів (Л. І. Бім, Л. М. Фрідман, Ю. Бабанський) акцент зроблено на формуванні довільної пам’яті як цілеспрямованого процесу, що тісно пов’язаний із розвитком саморегуляції та навчальної мотивації. Зокрема, Ю. Бабанський вказує, що розвиток пам’яті напряму залежить від активного включення учнів у навчальну діяльність і усвідомлення нею її мети [1, с. 72].

Розвиток пам’яті в середньому шкільному віці є важливим чинником формування пізнавальної активності та академічної успішності учнів. Усвідомлене використання психолого-педагогічних знань про пам’ять дає змогу ефективніше формувати навчальні стратегії та сприяти гармонійному розвитку дитини.

Отже, розвиток пам’яті в дітей середнього шкільного віку є комплексним процесом, що залежить від біологічних, соціальних та педагогічних факторів. Врахування вікових психологічних особливостей, різновидів пам’яті та створення сприятливого навчального середовища дає змогу ефективно формувати пізнавальні навички учнів і сприяти їхньому інтелектуальному зростанню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанський Ю. К. Оптимізація процесу навчання. Київ: Радянська школа, 1986. 239 с.
2. Виготський Л. С. Мислення і мова. Київ: Видавництво “Либідь”,1991
3. Гальперін П. Я. Психологія мислення і навчання: вибрані праці. Київ: Університетське видавництво ПУЛЬСАРИ, 2010. 264 с.
4. Іванюк І. В. Основи вікової та педагогічної психології. Київ: Либідь, 2018. 312 с.
5. Запорожець А. В. Психологія пам’яті школяра. Харків: Ранок, 2012. 176 с.
6. Чепа М. І. Психологія навчання: теорія і практика. Львів: Світ, 2021. 224 с.

Владислава Вершиніна
Наукові керівники – доцент Дроздова Д. С.,
ст. виклидач Скоплєв А. О.
м. Дніпро

ЕФЕКТИВНІ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ПАМ'ЯТІ ПРИ НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Чи замислювались ви, чому одним учням легко запам'ятати нові слова іноземною мовою, а іншим – ні? Успішність у вивченні англійської мови залежить не лише від бажання вчитися, а й від того, наскільки добре учень вміє використовувати власні ресурси пам'яті. Часто школярі відчувають труднощі у засвоєнні нових слів і граматичних конструкцій саме через те, що не володіють ефективними стратегіями запам'ятовування [2, с. 15].

У сучасній шкільній освіті зростає потреба в індивідуалізації навчального процесу, що включає врахування когнітивних характеристик учнів, зокрема особливостей розвитку пам'яті. Розвиток пам'яті як одного з провідних психічних процесів є ключовим для ефективного засвоєння мовного матеріалу, особливо при вивченні іноземної мови [4, с. 37].

Тема дослідження є актуальною як у контексті шкільної педагогіки, так і в ширшому – психолого-педагогічному аспекті.

Метою дослідження є визначення, аналіз і практична апробація ефективних методик розвитку пам'яті школярів у процесі навчання англійської мови з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей.

Психологи зазначають, що для учнів середнього шкільного віку властивий перехід від мимовільного до довільного запам'ятовування, що є важливою умовою успішного навчання [3, с. 62]. У працях Л. С. Виготського підкреслено значення соціального контексту у розвитку вищих психічних функцій, зокрема пам'яті, яка формується у процесі спільної навчальної діяльності [3, с. 70].

У ході дослідження було проаналізовано низку методичних підходів, зокрема методи мнемотехніки, асоціативного навчання, повторення з інтервалами, гейміфікації та мультимодального подання інформації. Методологічною основою стала педагогічна діагностика рівня сформованості пам'яттєвих навичок у школярів та спостереження за ефективністю запропонованих методик у навчальному процесі [1, с. 98].

Мнемотехніка як інструмент ефективного запам'ятовування лексики: використання рим, акронімів, асоціацій. Наприклад, створення власних мнемофраз, візуалізація слів – сприяє розвитку словесно-логічної та образної пам'яті [2, с. 28].

Ігрові методи активізують увагу та короткочасну пам’ять: словесні ігри, картки, квести мотивують учнів до запам’ятовування у ненав’язливий спосіб [5, с. 33].

Методика повторення з інтервалами (*spaced repetition*) забезпечує ефективне довготривале запам’ятовування мовних одиниць і має науково підтверджену ефективність [1, с. 104].

Залучення емоційного компонента (сторітелінг, драматизація) підвищує мотивацію та активізує емоційну пам’ять [4, с. 39].

Отже, ефективний розвиток пам’яті у процесі вивчення англійської мови є важливим чинником підвищення якості іншомовної освіти. Впровадження обґрунтованих методик дозволяє не лише полегшити процес запам’ятовування, а й формує в учнів впевненість у власних навчальних можливостях. Це, у свою чергу, сприяє загальному зростанню мотивації та самостійності у навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабанський Ю. К. Оптимізація процесу навчання: загальнодидактичний аспект. Київ: Радянська школа, 1986.
2. Бім І. Л. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ: Ленвіт, 2010.
3. Виготський Л. С. Мислення і мова. Київ: Видавництво “Либідь”,1991
4. Леонтьєв А. Н. Діяльність. Свідомість. Особистість. Київ: Вища школа, 1999.
5. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. Pearson Education, 2002. (переклад: Як навчати словникового запасу. Київ: Лінгвіст, 2018)

Наталія Волошина
Науковий керівник – доцент Несторук Н. А.
м. Дніпро

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ: ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЙНИХ КУРСІВ НІМЕЧЧИНИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В останні роки значно поширились зв'язки між Україною та Європою, й тема володіння іноземними мовами стала однією з ключових для бізнесу, роботи та соціальних взаємовідносин. Тому одним з питань, що постають перед викладачами іноземної мови, є: як саме викладати іноземну мову, щоб досягти найбільшої ефективності.

Метою дослідження є оцінка ефективності викладання іноземної мови іноземною мовою без застосування рідної мови, зокрема в контексті можливості впровадження цієї методики в українських навчальних закладах.

Унікальним за масштабами прикладом викладання німецької мови без залучення рідної мови є інтеграційні курси в Німеччині. Саме тому вони становлять предмет подальшого аналізу. Інтеграційний курс (ІК) було запроваджено урядом Німеччини в 2005 році в межах «Закону про імміграцію» (Gesetz zur Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung und zur Regelung des Aufenthalts und der Integration von Unionsbürgern und Ausländern (Zuwanderungsgesetz – ZuwandungsG k.a.Abk.) з ціллю полегшити мігрантам процес адаптації та інтеграції в німецьке суспільство. Його реалізацію визначає «Положення про проведення інтеграційних курсів для іноземців та пізніх переселенців» (Verordnung über die Durchführung von Integrationskursen für Ausländer und Spätaussiedler (Integrationskursverordnung – IntV). Згідно з цим документом та за подальшими ініціативами BAMF (Федеральне відомство у справах міграції та біженців) інтеграційний курс складається з двох частин – ознайомчого курсу та мовного курсу (МК). МК ставить метою досягнення мовного рівня B1. Програму курсу було розроблено Гете-Інститутом за дорученням BAMF, і вона є дидактичною та навчальною основою МК з моменту її публікації в 2007р. й по сьогодні. Навчання, за концепцією Гете-Інституту, має бути «різноманітне і комунікативно орієнтоване. Щоб навчити розмовляти, розуміти мову на слух, читати та писати, використовуються ситуації з життя й автентичні тексти» [1].

Особливістю МК є викладання виключно німецькою мовою, хоча це не є дидактичною вимогою Гете-Інституту. Для цього є такі причини: більшість вчителів – носії німецької мови, що не володіють іноземними мовами на достатньому для викладання рівні; групи на ІК інтернаціональні, тобто не мають спільної рідної мови; BAMF контролює викладання через відвідування занять й перевіряючи (німецькомовні) мають розуміти, що відбувається на занятті. Розроблена для викладання німецькою методика дає такі переваги: забезпечується стандартизованість й універсальність навчання незалежно від регіону, де проходить ІК, та від рідної мови вчителя та учнів; досягається економія завдяки розробці навчальних програм, методичних посібників та навчальної літератури не на багатьох, а на одній (німецькій) мові; забезпечується наповненість груп завдяки їх інтернаціональному складу. По закінченні курсу його учасники складають іспит. До 2023 року це був іспит DtZ **(**Deutsch-Test für Zuwanderer) від Гете-Інституту та TELC, з 2023 року учні складають іспит DtZ від g.a.s.t. (товариство підготовки до академічного навчання та розробки тестів). Обидва варіанти **–** це стандартизовані мовні тести, що визначають рівень володіння німецькою мовою на рівнях A2 та B1 згідно CEFR (загальноєвропейських стандартів володіння мовою). Джерелом даних щодо результатів іспиту є статистика BAMF, розміщена на його офіційному сайті [2]. Оскільки в дослідженні йде мова про ефективність методики МК для українців

з перспективою її впровадження в українських навчальних закладах, мовних школах тощо, доцільно розглядати статистику BAMF, в першу чергу, за 2022 та 2023 роки, коли кількість українських учнів на ІК стала найбільшою.

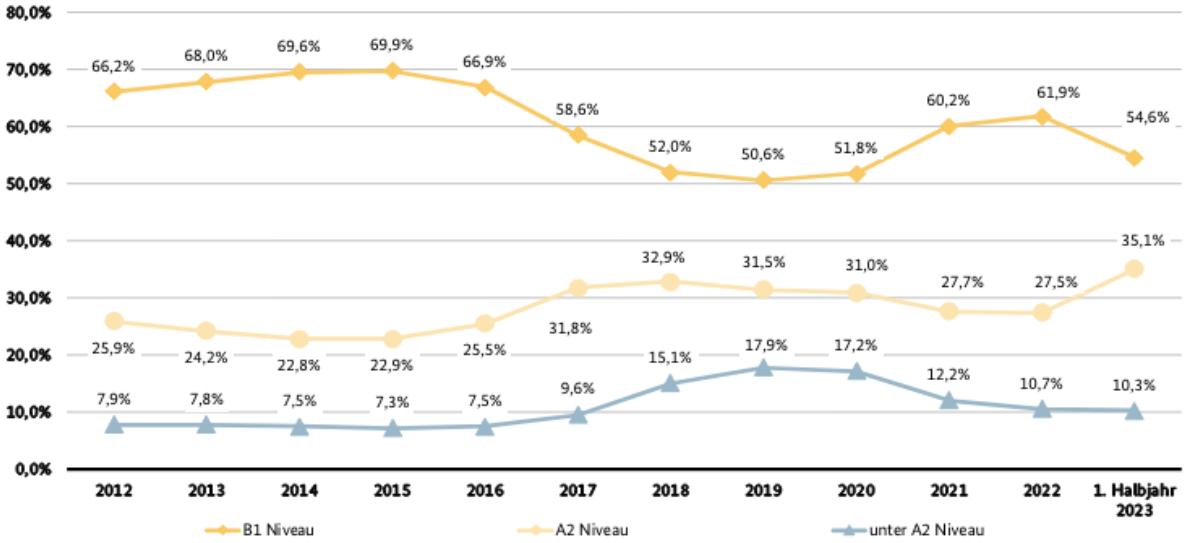

Рис. 1. Графік результатів іспиту DtZ в завершенні курсу

Як видно з графіка (рис.1), в період, що розглядається, успішно досягли заявленої цілі B1 61,9% та 54,6% учнів у 2022 та першій половині 2023 років відповідно. Це не виходить суттєво за рамки середнього значення за 12 років: 60,8%. Проте, оцінка на іспиті показує не стільки реальний рівень володіння мовою, скільки рівень підготовки до тестових завдань, з яких складається іспит. Крім формальної оцінки рівня знань у вигляді результату іспиту, треба зважити й на практичний показник цього рівня, а саме: скільки учнів після МК можуть спілкуватися німецькою мовою на рівні B1 в повсякденному житті.

Гете-Інститут та Інститут Лейбніца провели власне дослідження успішності мовного курсу в 2017-2018 роках [3]. Як видно з графіка, в ці роки процент успішно склавших іспит на рівень B1, за даними BAMF, складав 58,6% та 52%. Проаналізувавши 38 інтеграційних курсів, дослідники встановили, що, за даними незалежного тестування та співбесіди зі слухачами, лише 2% демонструють володіння німецькою мовою в повсякденному житті на рівні B1, а близько 62% мають рівень нижче за A2 (рис. 2).

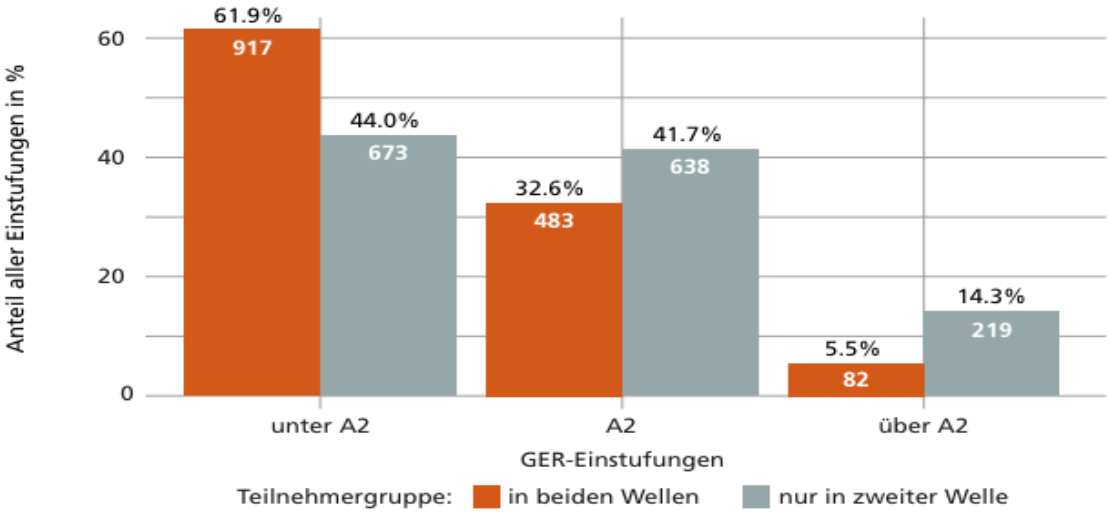

Рис. 2. Результати незалежного тестування та співбесіди зі слухачами

Незалежних досліджень щодо результативності інтеграційних курсів, починаючи з 2022 року, не проводилось. Водночас масові випадки повторного проходження курсів, труднощі в повсякденному спілкуванні, мовний бар'єр, що ускладнює працевлаштування, а також високий попит на приватних репетиторів, які володіють українською мовою, дають підстави припускати, що рівень ефективності курсів залишається незмінним. Гете-Інститут серед основних факторів, що впливають на успішність опанування мови, виокремлює вік учасників курсів, їхній рівень освіти та мовні здібності. Окрім цього, можна припустити, що додатковими чинниками можуть бути невмотивованість тих, кого навчають, або складність навчальної програми. У межах цього дослідження окрему увагу зосереджено на мові викладання як можливому чиннику низької результативності навчання.

Враховуючи вищезгадані фактори, пропонується детальніше дослідити роль мови викладання, як чинника низької ефективності навчання. Для того, щоб підтвердити або спростувати дану гіпотезу, доцільно провести експериментальні дослідження, спрямовані на порівняння результатів навчання при використанні рідної мови викладання, та іноземної. Такий підхід дозволить отримати більш точні дані щодо впливу мови викладання на процес засвоєння мови слухачами курсів, що є важливим для адаптації сучасних європейських методик навчання іноземних мов для українських навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наша навчальна концепція. URL : https://www.goethe.de/ins/ua/uk/spr/kon.html (дата звернення : 19.04.2025).
2. Weitere Integrationskurszahlen. URL: https://www.bamf.de/DE/Themen/Statistik/Integrationskurszahlen/_functions/inge-bund-suche-link-table.html?nn=284810 (дата звернення : 18.04.2025).

3. Mündliche Kompetenz von Teilnehmenden an Integrationskursen und Vorschläge für die Praxis. URL : https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/index/index/docId/9202 (дата звернення : 17.04.2025).

Маргарита Вязовська
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ПРОФЕСІЙНУ МОТИВАЦІЮ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У часи війни, коли країна переживає складні соціально-психологічні випробування, школа стає не лише місцем здобуття знань, але й важливим осередком психологічної підтримки. У таких умовах для педагогів є важливим коригувати свою професійну діяльність, створюючи комфортні умови як для себе, так і для учнів. Психологічний стан учителя, його емоційна стабільність і здатність підтримувати позитивний настрій мають безпосередній вплив на атмосферу в класі та на мотивацію учнів. Приклад вчителя, який демонструє емоційну рівновагу та спокій, справляє значний психологічний вплив на дітей і сприяє формуванню їхнього світосприйняття.

Для забезпечення ефективної професійної мотивації педагогів у цих умовах важливо дослідити специфіку їхньої діяльності в умовах війни, виявити основні соціально-психологічні проблеми, які можуть негативно впливати на їхнє професійне зростання, і визначити шляхи подолання цих труднощів. Психологічний стан вчителя, його здатність адаптуватися до нових реалій війни та зберігати професійну мотивацію, є ключовими для підтримки належного рівня освітнього процесу [9, с. 242].

Війна, що триває між Росією та Україною, а також окупація територій, руйнування інфраструктури та знищення освітніх закладів, безпосередньо вплинули на професійну діяльність педагогів. Багато вчителів змушені були залишити свої домівки, переїхати в інші регіони країни або за кордон. Заклади освіти стали тимчасовими притулками для біженців, пунктами гуманітарної допомоги та бомбосховищами, що значно ускладнило їх основну діяльність. Окрім навчання дітей, вчителі активно долучаються до волонтерської діяльності, працюють в притулках, шпиталях і допомагають в гуманітарних місіях. Вони адаптують освітній процес під нові реалії, використовуючи як дистанційні, так і очні форми навчання. Однак, крім навчання, педагоги також виконують роль психологів, підтримуючи учнів і колег, надаючи допомогу тим, хто пережив травми війни.

Психологічний стрес, викликаний війною, є значним чинником, що впливає на професійну мотивацію вчителів [1, с.7]. Переживання реальної загрози життю та здоров'ю, постійна невизначеність, страх за близьких, а також фізична та емоційна втома знижують здатність педагогів концентруватися на своїй професійній діяльності. Це виснажує їхні внутрішні ресурси і руйнує психоемоційний стан, що, у свою чергу, може зменшувати мотивацію до роботи та ускладнювати підтримку ефективного освітнього процесу. Соціально-психологічні фактори, такі як стрес, втрата безпеки та емоційна напруга, значною мірою впливають на професійну мотивацію педагогів в умовах війни, змушуючи їх адаптуватися до нових реалій і шукати нові шляхи для збереження психологічної стабільності та забезпечення навчального процесу [5].

Будь-яка реакція організму на сильний стрес є природною відповіддю на аномальну ситуацію. Важливо моніторити зміни, що відбуваються на різних рівнях життєвого процесу. Якщо впоратися з стресом самостійно неможливо, необхідно звернутися до психолога чи психотерапевта. Для педагогів стресові ситуації під час війни можуть бути надзвичайно важкими, адже вони супроводжуються погіршенням психоемоційного стану, включаючи тривогу, депресію, апатію, агресію та інші психологічні симптоми. Якщо на ці зміни не звертати уваги, це може призвести до фізичного виснаження.

Не всі педагоги шукають професійну допомогу, але це має бути змінено. Вчитель, який переживає стрес та емоційну нестабільність, не може бути ефективним у вихованні та навчанні своїх учнів [11, с. 12]. Якщо педагог сповнений енергії та зацікавленості, це надихає й учнів. Однак, коли вчитель перебуває в стані вигорання чи нервозності, мотивація учнів до навчання значно знижується.

Для покращення психоемоційного клімату в педагогічному колективі необхідно підтримувати одне одного, проводити заходи для відновлення ресурсів. Психологічні тренінги можуть допомогти педагогам підтримувати емоційну стабільність, а також навчити їх створювати безпечний, безконфліктний простір в онлайн-середовищі, проводити уроки в умовах війни та спілкуватися з дітьми про важливі соціальні проблеми.

Під час війни, коли освіта стає важким і виснажливим процесом, педагогам важливо не тільки виконувати свої професійні обов'язки, а й дбати про своє психічне здоров'я [6, с. 13]. Замість того, щоб ігнорувати ці проблеми, необхідно звертатися за допомогою до психологів і експертів з емоційного інтелекту. Психологічна служба навчального закладу має забезпечити позитивний емоційний клімат у колективі, надавати підтримку, проводити профілактичні та корекційні заходи, спрямовані на покращення психоемоційного стану педагогів.

Збереження психічного здоров'я педагогів під час війни потребує реалізації ефективних технологій психологічної підтримки. Це включає діагностику, консультування, корекцію та профілактику емоційного вигорання, а також розвиток стресостійкості й здатності до саморефлексії в професійній діяльності.

Психологічний супровід має сприяти позитивному мікроклімату у педагогічному колективі, активізації мотивації педагогів та розвитку їхніх потенційних можливостей як у професійній, так і в особистісній сферах життя.

Такі заходи, як семінари, тренінги, вебінари та психологічні студії, можуть стати важливим інструментом для відновлення ресурсів педагогів. Психологічна служба також повинна звертати увагу на емоційний стан педагога за допомогою психодіагностичних методів, таких як тести, спостереження та опитувальники. Після цього можуть бути проведені індивідуальні та групові консультації, що допоможуть подолати проблеми, з якими стикаються педагоги в умовах війни.

Психологічний супровід професійного розвитку педагогів має включати також підтримку в адаптації молодих вчителів, профілактику емоційного вигорання та підвищення психологічної культури. Зберігання психічного здоров'я педагогів є важливою частиною підтримки їхньої професійної мотивації та здатності ефективно виконувати свою роботу в умовах війни.

Війна негативно впливає на психічний стан усіх учасників освітнього процесу, і тому питання психологічної підтримки педагога є особливо актуальним [3]. Для покращення соціально-психологічного клімату в колективі та збереження мотивації педагогів важливо забезпечити постійну підтримку та реалізацію ефективних психологічних стратегій [7].

В умовах війни соціально-психологічні фактори значно впливають на професійну мотивацію педагогів. Війна не лише змінює умови життя, але й викликає глибокі психологічні зміни, що безпосередньо позначаються на працездатності та мотивації вчителів. Психоемоційний стан педагогів під впливом війни може призвести до зниження професійного інтересу, зменшення ефективності роботи, а також до емоційного вигорання.

Постійний стрес, невизначеність і тривога, спричинені військовими діями, значно знижують здатність педагогів ефективно виконувати свої професійні обов’язки. Викладачі, які переживають стресові ситуації, можуть відчувати фізичне та емоційне виснаження, що впливає на їх мотивацію до навчання учнів. Зокрема, стрес і тривога, пов'язані з постійними повітряними тривогами, евакуаціями та загрозою безпеці, можуть знизити здатність вчителів концентруватися на своїх професійних завданнях.

У таких умовах дуже важливо, щоб вчителі отримували психологічну підтримку та могли розвивати стійкість до стресу [2, с. 41-42]. Підвищення мотивації педагогів потребує створення сприятливого середовища, яке включає в себе техніки релаксації, підтримку з боку колег та керівництва, а також професійну психологічну допомогу.

Невизначеність майбутнього та переживання щодо безпеки своїх учнів також можуть знижувати рівень професійної мотивації. Кожен вчитель, що переживає стрес, може втратити інтерес до роботи, якщо не отримує належної підтримки чи ресурсу для відновлення. Важливо, щоб керівництво навчальних закладів виявляло

більше уваги до психологічного стану вчителів, організовувало тренінги з кризового управління, розвитку стресостійкості і підтримки емоційного здоров'я.

Особливо в умовах війни важливим є підвищення рівня емоційної грамотності педагогів [8, с. 29]. Це дозволяє не лише краще управляти власними емоціями в стресових ситуаціях, але й ефективніше працювати з учнями, надаючи їм емоційну підтримку. Для цього важливо використовувати техніки медитації, релаксації та арт-терапії, що сприяють зниженню тривожності у педагогів та покращенню їх емоційного стану.

Зміни в освітньому процесі через вимушену адаптацію до нових умов (онлайн-навчання, змішаний формат) можуть також бути стресовими для педагогів, однак вони відкривають нові можливості для розвитку професійних навичок, підвищення кваліфікації в умовах змін. Вчителі, які зможуть адаптуватися до нових вимог, підвищують свою мотивацію та відчувають професійну задоволеність від змін, які вони здатні внести в освітній процес.

В критичних ситуаціях слід глибоко дихати. Не давати волі емоціям (гніву, страху). Їсти потрібно збалансовано, вчасно, спокійно. Спати слід довше, ніж до війни. Зберігати щоденні звички, все те, що робили раніше. Потрібно знімати стрес. Це може бути і фізичні вправи, робота руками, гаряча ванна, тощо. Займатися спортом або фізичною працею: готувати їсти, прибирати. Це чудово розвантажує мозок. Потрібно зосередитися на головному і доводити справи до кінця. Додає спокою – доглянуте тіло, чистий одяг, повний холодильник, заряджений телефон... Не слід засмучуватися через дрібниці, слід налаштовуватися на позитив, зосереджуватися на головних цінностях життя. Потрібно дозувати новини. Не поширювати ненависть і злість. Взагалі нікого не критикувати. Потрібно частіше спілкуватися з природою, з рідними, друзями. Не тримати в собі свої переживання, висловлювати їх. Частіше потрібно виявляти свою любов, обійматися. Необхідно підтримувати тих, кому ще важче, ніж вам. Але слід пам’ятати, що не можливо допомогти всім. Достатньо кільком найближчим людям. Деякий час потрібно побути на самоті, у режимі тиші, щоб поміркувати, перезагрузити свою психіку, заспокоїтися. Такі рекомендацій допоможуть педагогам під час війни долати психологічне вигорання й подалі сприятимуть гармонізації їх психологічного здоров’я [4].

Таким чином, для підтримки високого рівня професійної мотивації педагогів в умовах війни необхідно створювати умови, які знижують рівень стресу та емоційного вигорання, а також сприяють розвитку емоційної стійкості, підтримки психоемоційного здоров’я та професійної компетентності вчителів [10, с. 40-45].

ЛІТЕРАТУРА

1. Ведмідь В.А. Психологічні особливості професійного вигорання педагогічних працівників в умовах війни : кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 053 «Психологія» / наук. керівник В.В. Грандт. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. 74 с.

2. Грель А.О. Психолого-педагогічні умови формування психологічного благополуччя особистості: кваліфікаційна дипломна робота бакалавра: 053 Психологія / А.О. Грель; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2023. 52 с.
3. Денищук, І.П. (2023). Попередження емоційного вигорання та підвищення стресостійкості педагогів під час війни . *Імідж сучасного педагога*, (3(210), 89–95
4. Емоції, пов'язані з війною, та емоції під час війни як допомогти дітям. URL: https://psych.fss.muni.cz/ukrajina/doporuceni/children_help_ua (дата звернення: 28.03.2025)
5. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни. Посібник. URL: https://surl.li/xccyfq (дата звернення: 28.03.2025)
6. Маркешин С.А. Особливості ментального здоров'я соціальних працівників в період воєнного стану : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»: спец. 231 «Соціальна робота» / С. А. Маркешин; ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2024. 105 с.
7. Методичні рекомендації щодо гармонізації стану свого психологічного здоров'я педагога в умовах війни. URL: https://surl.li/ysgtrq (дата звернення: 28.03.2025)
8. Петрова Н.Н. (2015). Сформованість професійного інтелекту як запорука успішної професійної діяльності майбутнього педагога. Професійна освіта, 27–31.
9. Професійний розвиток педагога в контексті викликів сьогодення: збірник наукових статей за матеріалами І Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 19 квітня 2023 р). / за ред. Т.К. Андрющенко. Черкаси: КНЗ «ЧОІПОПП ЧОР», 2023. 400 с.
10. Українська школа в контексті війни: психологічні проблеми : збірник тез наукових доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Київ, 23 серпня 2024 року) / за ред. С. Д. Максименка. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 124 с.
11. Цебень Є.О. Психологічні особливості проявів стресу в процесі адаптації дітей молодшого шкільного віку: кваліфікаційна робота магістра: 053 Психологія / Є.О. Цебень ; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2024. 88 с.

Софія Гаращенко
Науковий керівник – доцент Єфімов Д. В.
м. Дніпро

РОЗВИТОК ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ ЯК ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Одним із ключових завдань сучасної школи є створення умов для виявлення та розкриття потенціалу обдарованих дітей, адже саме від їхньої підготовки залежить інтелектуальний та трудовий потенціал країни в майбутньому. Обдарованість поєднує в собі низку факторів: розумові здібності, мотивацію до навчання та творчий потенціал.

Питанням обдарованості присвятили свої дослідження численні психологи та педагоги, як в Україні, так і за кордоном. Однак досі не існує єдиного визначення цього поняття. Прийнято вважати, що обдарованість – це складний і багатогранний феномен, унікальний дар природи. Обдаровані (або талановиті) люди демонструють виняткові здібності в певній сфері, а іноді й у кількох одночасно. Такі особистості зустрічаються рідко і є справжніми самородками.

Обдаровані діти – це майбутнє нації, інтелектуальна еліта, яка становить гордість і авторитет країни. Видатні українські діячі історично впливали на формування інтелектуального потенціалу суспільства. Саме тому важливо виявляти та підтримувати таланти з дитячих років. У умовах реформування освітньої системи та зростання значення творчої особистості, робота з обдарованими дітьми набуває особливої актуальності. Вирішенням цієї задачі може стати організація навчального процесу, спрямованого на пошук талантів і створення умов для розвитку їхніх здібностей.

Дослідження показують, що розвиток обдарованості може уповільнюватися або навіть припинятися на різних етапах життя дитини. Для його ефективного розвитку необхідні спеціальні умови. Фахівці вказують на важливість використання активних та інтерактивних методів навчання, зокрема:

Проблемний підхід – коли учні стикаються з питаннями, на які не знаходять готових відповідей у підручниках, і змушені застосовувати набуті знання для їх вирішення.

Ефект Розенталя (Пігмаліона) – психологічний феномен, при якому очікування вчителя впливають на успішність учня. Це явище, описане соціологом Р. Мертоном, також називають «самоздійснюваним пророцтвом»[2].

Форми та методи роботи з обдарованими дітьми повинні поєднуватися з загальношкільним навчанням, але враховувати індивідуальні особливості таких учнів. Основним елементом навчального процесу залишається урок, однак використовуються й інші формати: групові завдання, творчі проекти, дискусії, лекції, семінари, конкурси та майстер-класи [1].

Однак у роботі з обдарованими дітьми існують певні складнощі, зокрема проблеми з соціалізацією. Такі діти часто ставлять надто високі цілі, і їхнє нездійснення може призвести до психологічних труднощів. Крім того, батьки іноді нав'язують дітям вибір професії, що також ускладнює процес адаптації. Важливу роль у соціалізації обдарованих учнів відіграє вчитель, який має знайти баланс між підтримкою таланту і збереженням гармонійних відносин у колективі [4].

Незважаючи на труднощі, сучасна освітня система, зокрема програма НУШ, відкриває нові можливості для розвитку дітей з високим інтелектуальним потенціалом, починаючи з початкової школи [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бекетова З.М. Організація роботи з обдарованими дітьми: проблеми, перспективи. Завуч. 2009. №7. С. 83-85.
2. Панов В.І. Обдаровані діти: прояв навчання – розвиток. Педагогіка. 2008. №4. С. 30–42.
3. Володарська М. О. Робота з обдарованими дітьми. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 190 с.
4. Галушкіна В .О. Розвиток навичок критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій на уроках в початковій школі. Київ, 2020. URL: https://liko-school.kiev.ua/images/professional-achievements/robotaGalushkina.pdf (дата звернення 20.04.2025)

Дмитро Гордєєв
Наукові керівники – доцент Шкуропат М. Ю.,
доцент Дроздова Д. С.
м. Дніпро

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASES OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING METHODS: FROM COGNITIVE TO PERSONAL

Learning a foreign language in the modern world is not only a tool for communication but also an important factor in personal development, socialization, and professional self-realization. The effectiveness of this process is largely determined by the psychological and pedagogical foundations of teaching methods, which have evolved from cognitive approaches to personality-oriented strategies. In this context, we will explore the key theoretical foundations, methods, and practical aspects of modern foreign language teaching, with a focus on the integration of cognitive and personality approaches [1].

The cognitive approach to foreign language teaching focuses on the processes of cognition, learning, and retention of information, which form the foundation for language acquisition. According to the cognitive theory of learning, the process of language acquisition is closely related to the active perception, processing, and retention of language information in the learner's memory. In this context, the main task of the teacher is to create conditions that enable language units to be comprehended and stored in long-term memory. To achieve this goal, a variety of methods are employed, among which exercises for recognizing, memorizing, and reproducing language material play a significant role [2].

One of the important aspects of the cognitive approach is the use of mnemonics, interactive exercises, and in-depth analysis of language phenomena. For example, students can learn through active reflection when they independently define grammar or vocabulary rules, which contributes not only to their memorization but also to their understanding. The active use of context is also essential when new words or phrases are learned in real-life situations. This enables learners not only to memorize language units but also to integrate them into practical experience [2].

Students can learn through exercises comparing similar vocabulary items in their native and foreign languages, which helps them not only learn new words but also apply them in practice. This develops the ability to compare, an important cognitive function in language learning.

The person-centered approach to teaching foreign languages is based on taking into account the individual characteristics of learners, their interests, needs, learning styles, and motivation levels. According to this theory, each learner is unique, and the approach to teaching them should be individualized accordingly. In this context, motivation – whether intrinsic or extrinsic – is of particular importance, as it stimulates the learner to achieve their goals.

One of the key characteristics of the person-centered approach is the focus on the development of learners' communication skills. Learning a foreign language becomes not only a way of acquiring knowledge, but also a process of personal development. The person-centered approach contributes to the development of students' emotional intelligence and also allows teachers to create a comfortable classroom atmosphere where students feel like important and valued participants in the learning process [2].

A teacher can organize group discussions or projects where students not only learn new words, but also use them to express their thoughts, feelings, and attitudes. This helps students not only improve their language skills, but also develop self-confidence, self-expression, and adaptability in the social environment.

Modern trends in foreign language teaching involve the integration of cognitive and personal approaches. This allows educators to create a more holistic and balanced learning environment where students not only acquire new knowledge, but also develop their individuality, critical thinking, self-expression, and social adaptation skills. The integration of these approaches enables us to use the best practices from both directions:

intensive memorization and comprehension of material (cognitive aspect) combined with motivational support and a focus on students' interests (personal aspect).

This approach helps to create a more effective learning process, where the emphasis is not only on language learning as such, but also on the development of critical thinking and the ability of students to apply the acquired knowledge in real life.

When teaching a topic related to the cultural characteristics of English-speaking countries, a teacher can ask students to conduct research, prepare presentations, or participate in debates. This will allow students not only to learn new vocabulary, but also to develop skills in independent work, public speaking, and critical analysis of cultural differences.

Another important aspect is psychology, which underlies the methodology of teaching foreign languages. Understanding students' psychological characteristics allows educators to adapt the learning process to their psycho-emotional state, which positively impacts learning outcomes. For example, providing psychological support to learners, especially in the context of distance learning, is crucial for maintaining their motivation and resilience in the face of new challenges. Psychological factors, such as learners' self-determination, motivation to learn, and fostering a positive classroom climate, significantly influence the effectiveness of foreign language learning [3].

Foreign language teaching methodology is a multifaceted and dynamic process that requires the integration of various approaches, including cognitive and personal ones. Taking into account the individual characteristics of learners and using interactive teaching methods aimed at developing critical thinking and communication skills not only contributes to achieving high results in language acquisition but also helps maintain learners' emotional well-being. Incorporating psychological aspects into the learning process creates a comfortable environment that supports students in mastering a foreign language and developing their personality.

REFERENCES

1. Key Competences for Lifelong Learning. European Reference Framework. URL : http : // ec. europa. eu/dgs /education_culture /pub /pdf / ll-learning/keycomp_en.pdf
2. McKay S.L. The Cultural Basis of Teaching English as an International Language. TESOL Matters, 13(4), 2023. P.1, 6. URL : http://www.tesol.org/pubsarticles/2003/tm13-4-01/html.
3. Scrivener J. Learning Teaching: 3 rd Edition. McMillian Books for Teachers, 2011. 430 p.

Олена Гребенюк
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ТРИВОЖНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Тривожність – це складне психоемоційне явище, яке набуває особливого значення в юнацькому віці, даний період пов’язаний із формуванням ідентичності, самовизначенням, професійним вибором і соціальною адаптацією, цей тиск зумовлює підвищене емоційне навантаження, що дуже часто призводить до зростання рівня тривожності. Психологія розглядає тривожність як індивідуальну властивість особистості або як тимчасовий стан, який супроводжується переживанням напруженості, неспокою, страху. Індивідуальні особливості переживання тривожності залежать від великої кількості чинників (темпераменту, стилю виховання, життєвого досвіду, особливості «Я-концепції» тощо).

Аналіз наукової літератури дає змогу стверджувати, що тривожність може бути як самостійним фактором, так і проявом інших психологічних станів, наприклад, емоційної нестійкості чи депресії. Вивчаючи тривожність, важливо враховувати широкий спектр об'єктів, що можуть спричинити цей стан. Деякі люди схильні турбуватися з найрізноманітніших причин і перебувають у стані тривоги майже постійно, тоді як інші переживають його тільки у зв'язку з певними ситуаціями або об'єктами.

Тривожні розлади є найпоширенішим класом психічних захворювань, які вражають дітей і підлітків, вони починаються раніше, ніж інші інтерналізовані розлади серед молоді і пов’язані з порушенням академічного, соціального та сімейного функціонування. Їх початок, як правило, фіксується ще в дитинстві, але максимально виражено вони проявляються в період підліткового розвитку, в період коли відбувається активна соціалізація особистості, зростає обсяг психоемоційного навантаження і при цьому формуються ключові життєві орієнтири. [3,7] Виявлення тривоги як основної причини дисфункції часто є складним, оскільки загальні поведінкові прояви тривоги (неуважність, імпульсивність, емоційна нестабільність, спалахи агресії) часто можуть імітувати ознаки інших розладів, присутніх у дитинстві. [1]

У процесі психологічного розвитку юнаків важливе значення має розмежування нормативних вікових страхів та патологічних проявів тривожності, які є не типовими для даного етапу розвитку. Причин недооцінки тривожних розладів є досить багато, основною ж вважається у підлітковому віці їх зовнішня подібність до адаптивних страхів, які є природною частиною розвитку дитини, так, для молодшого віку є характерним страх розлуки з батьками (у віці 1–4 років), у юнацькому ж віці домінують страхи, пов’язані із соціальною оцінкою і звісно визнанням і прийняттям у групі однолітків. [2] У підлітковому віці тривожні реакції

можуть маскуватися під виглядом очікуваної емоційної чутливості до змін соціального статусу, переживань, пов'язаних із самооцінкою та ідентичністю, такий феномен часто призводить до знецінення або ігнорування тривожності з боку оточення – педагогів, батьків, а іноді й самих підлітків, оскільки побутує хибне уявлення про тимчасовий, "перехідний" характер емоційної нестабільності в юності.

Самооцінка юних осіб формується на зіставленні «Я-реального» та «Я-ідеального», які нерідко мають викривлений, суб'єктивний характер, породжуючи внутрішні суперечності, вони можуть проявлятися у вигляді страху, сором'язливості, замкнутості або агресії. За концепцією Е. Еріксона, юність – це період кризи ідентичності, невирішеність завдань самовизначення призводить до формування негативної або розмитої ідентичності, яка супроводжується тривожністю, вразливістю до критики, труднощами в соціальній адаптації.

Психодіагностичні характеристики осіб із підвищеним рівнем тривожності варто також розглянути, такі юнаки зазвичай демонструють уникнення соціальної активності, пасивність, емоційну вразливість, підвищену залежність від думки оточення, страх критики, труднощі у спілкуванні, а також загальний стан психологічного дистресу. Тривожність має явну форму (усвідомлене занепокоєння) і приховану (неадекватний спокій, витіснення страху), наявність кардинально різних форм значно ускладнює розпізнавання тривожності, згідно з концепцією Ч. Спілбергера, розрізняють ситуативну тривожність (як реакцію на загрозу) та особистісну (як стабільну рису).

Фундаментальними чинниками, що зумовлюють формування тривожності в юнацькому віці, дослідники виокремлюють як біологічні, так і соціально-психологічні передумови, до біологічних факторів належать тип нервової системи, властивості темпераменту, рівень сенситивності, що обумовлюють базовий рівень збудливості та емоційної реактивності особистості. Юнаки з лабільною або слабкою нервовою системою зазвичай виявляють підвищену чутливість до зовнішніх впливів, створюючи передумови для частих і глибоких переживань тривожного характеру. Однак ключове значення у розвитку тривожності в юнацькому віці набувають саме соціально-психологічні чинники, перш за все ті, які формуються у процесі ранньої взаємодії дитини з найближчим соціальним середовищем – родиною. Саме в дитинстві закладаються станові моделі поведінки, сприйняття себе й оточення, емоційного реагування та саморегуляції, що згодом визначають індивідуально-психологічні особливості в юнацькому віці. Дослідники наголошують на тому, що нестабільність стилю батьківського виховання, надмірна опіка або, навпаки, емоційна відстороненість, суворість, часті заборони та непослідовність у діях дорослих створюють у дитини відчуття небезпеки, непередбачуваності та психологічної невизначеності. [5,4] У таких умовах формується високий базовий рівень тривожності, що закріплюється як стійка індивідуальна характеристика особистості та згодом проявляється в юнацькому віці

через уникнення відповідальності, низьку самооцінку, страх невдачі, схильність до самозвинувачень тощо.

Особливо значущим є вплив тривожних батьків, насамперед матерів, емпіричні дослідження свідчать про те що, емоційний стан матері, її тривожні очікування, схильність до гіперопіки або катастрофізації життєвих ситуацій безпосередньо передаються дитині через механізм несвідомого емоційного моделювання. У результаті дитина засвоює тривожні реакції як соціально схвалювану форму реагування на труднощі, що поступово формує відповідний емоційний стиль функціонування.

У юнацькому віці такі внутрішньо сформовані установки починають проявлятися більш активно: юнак уникає нових соціальних контактів, відчуває постійне емоційне напруження, боїться негативної оцінки з боку однолітків і дорослих, не довіряє власним силам. Тривожність у цьому віковому періоді є реакцією на зовнішні обставини та глибоко вкоріненою індивідуально-психологічною властивістю, що бере свій початок у ранньому дитинстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Cognitive Behavioral Therapy, Sertraline, or a Combination in Childhood Anxiety / J. T. Walkup et al. *New England Journal of Medicine*. 2008. Vol. 359, no. 26. P. 2753–2766. URL: https://doi.org/10.1056/nejmoa0804633 (date of access: 10.04.2025).
2. Essau C. A. Frequency and patterns of mental health services utilization among adolescents with anxiety and depressive disorders. *Depression and Anxiety*. 2005. Vol. 22, no. 3. P. 130–137. URL: https://doi.org/10.1002/da.20115 (date of access: 10.04.2025).
3. Lifetime Prevalence and Age-of-Onset Distributions of DSM-IV Disorders in the National Comorbidity Survey Replication / R. C. Kessler et al. *Archives of General Psychiatry*. 2005. Vol. 62, no. 6. P. 593. URL: https://doi.org/10.1001/archpsyc.62.6.593 (date of access: 10.04.2025).
4. Rapee RM, Wignall A, Spence SH, et al. : Helping Your Anxious Child: A Step-by-Step Guide for Parents, 2nd ed. Oakland, CA, New Harbinger Publications, 2008
5. Seligman L. D., Ollendick T. H. *Clinical Child and Family Psychology Review*. 1998. Vol. 1, no. 2. P. 125–144. URL: https://doi.org/10.1023/a:1021887712873 (date of access: 10.04.2025).
6. Woodward L. J., Fergusson D. M. Life Course Outcomes of Young People With Anxiety Disorders in Adolescence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. 2001. Vol. 40, no. 9. P. 1086–1093. URL: https://doi.org/10.1097/00004583-200109000-00018 (date of access: 10.04.2025).

Елла Зубарєва
Науковий керівник – доцент Гудзенко О. Г.
м. Дніпро

«ЕФЕКТИВНІ МІЖОСОБИСТІСНІ СТОСУНКИ» ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві міжособистісна взаємодія розглядається як ключовий чинник формування особистості. Особливо це важливо в молодшому шкільному віці, коли відбувається активний розвиток емоційної, соціальної та когнітивної сфер. Саме в цей період ефективні міжособистісні стосунки з однолітками, вчителями та батьками стають базою психологічного благополуччя дитини [2].

Мета дослідження – проаналізувати особливості ефективних міжособистісних стосунків у молодшому шкільному віці та їх роль у забезпеченні емоційного й соціального добробуту дітей.

Поняття ефективних міжособистісних стосунків охоплює позитивну соціальну взаємодію, взаємну підтримку, здатність до емпатії, довіру, повагу та емоційне прийняття. Саме такі стосунки сприяють формуванню впевненості в собі, розвитку комунікативної компетентності та загального психологічного благополуччя школяра.

Міжособистісна взаємодія в молодшому шкільному віці є критично важливою для самосвідомості дитини. Соціальний статус у класному колективі (лідер, активний учасник, спостерігач) впливає на рівень навчальної мотивації, почуття власної цінності та готовність до взаємодії. Позитивна оцінка з боку ровесників і вчителя є ресурсом для розвитку, тоді як соціальна ізоляція – чинником тривожності [3].

Вербальні та невербальні засоби спілкування формують повноцінну систему комунікації. Молодші школярі вчаться висловлювати думки, слухати, відповідати, регулювати поведінку відповідно до реакцій інших. Важливу роль відіграє емоційна експресія через міміку, жести, інтонації, які діти починають розпізнавати та використовувати в комунікації [1].

Шкільне середовище створює умови для міжособистісної взаємодії через групові завдання, колективні проєкти, ігри та змагання. Такі формати стимулюють розвиток навичок співпраці, уміння домовлятися, враховувати інтереси інших, що є основою соціальної компетентності.

Ефективна взаємодія тісно пов’язана з емоційною компетентністю – здатністю розуміти й регулювати емоції. Молодші школярі засвоюють моделі емпатії, доброзичливості, підтримки, що формує моральну свідомість та здатність до співпереживання [4].

Взаємодія з учителем є зразком для формування вміння приймати інструкції, прислухатися до чужої думки та коригувати власну поведінку. Теплі, підтримувальні стосунки з учителем сприяють формуванню довіри до світу дорослих і знижують рівень стресу в навчальній діяльності.

Комунікативна взаємодія виконує й когнітивну функцію. У процесі діалогічного навчання діти розвивають мовленнєве мислення, навички аргументації, планування та контролю пізнавальної діяльності, що напряму пов'язано з академічною успішністю [5].

Соціальний статус у класі визначає рівень включення дитини до освітніх і соціальних процесів. Важливо, щоб кожен учень мав змогу реалізувати себе, відчути підтримку та значущість у групі. Завдання педагога – формування інклюзивного та безпечного середовища для всіх дітей.

Цифрові технології створюють нові можливості для взаємодії. Інтерактивні платформи, онлайн-проєкти та цифрові інструменти розширюють межі міжособистісного спілкування, формуючи нові компетентності, пов'язані з етикою цифрової комунікації.

Отож, ефективні міжособистісні стосунки в молодшому шкільному віці є фундаментом для повноцінного розвитку особистості. Вони забезпечують психологічне благополуччя, соціальну адаптацію й успішність дитини як у шкільному житті, так і поза його межами. Роль учителя в цьому процесі є визначальною, адже саме він/вона створює умови для безпечної й конструктивної взаємодії, що сприяє формуванню здорового соціального середовища в початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І.Д. Молодший школяр у виховному просторі міжособистісних взаємин. Початкова школа, 2000. № 5. С.1–3.
2. Боришевський М. Й. Спілкування в колективі ровесників як фоктор розвитку особистості учня. Початкова школа, 1976. № 1. С. 9–15.
3. Бучківська В. В. Взаємини в дитячому колективі – умова особистісно-орієнтованого педагогічного процесу. Педагогіка і психологія. 2000. № 4. С. 72–76.
4. Мальцева М. В. Детермінанти міжособистісних відносин дітей молодшого шкільного віку. Актуальні проблеми психології. 2012. Т. XII, вип. 15, ч. II. С. 211–218.
5. Розвиток соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи : посіб. / Н. В. Лук'янчук та ін. Київ : НАПН України, 2014. 132 с.

Юлія Козакова
Науковий керівник – доцент Несторук Н. А.
м. Дніпро

ЯК РОЗІРВАТИ КОЛО БУЛІНГУ: ДАЛЕКОГЛЯДНЕ БАЧЕННЯ

У нашому світі є безліч проблем, від яких ми потерпаємо щодня, але найрозповсюдженішою була та лишається булінг. Він може проявлятись у різних формах: фізична агресія, психологічний тиск, знущання в інтернеті (кібербулінг) тощо. Найчастіше основними жертвами цього процесу виступають діти та підлітки. Щоразу, коли хтось потерпає від будь-якої форми прояву насилля, виникає ризик формування нездорової особистості, якій складно стати повноцінною частиною соціуму. Щоб розірвати коло булінгу недостатньо вплинути на його прояв сьогодні, необхідно вжити заходів та прийняти ряд рішень, які допоможуть запобігти його виливу у майбутньому. Для боротьби з булінгом потрібно глибше дослідити його причини, наслідки та шляхи протидії.

Метою роботи є аналіз причин, наслідків та шляхів протидії булінгу.

Булінг не з`являється на порожньому місці. Його корені зазвичай криються в соціальних і психологічних факторах. Нерідко агресори прагнуть самоствердитися, проявляючи негатив до слабших або тих, хто здається вразливішим. Чинниками можуть бути умови в родині: дитина може зростати в середовищі агресії або емоційного нехтування. Деякі булери самі зазнали насильства в дитинстві, і з часом вони переносять таку модель поведінки на колективи, намагаючись встановити домінування [2].

Ситуація ускладнюється тим, що булінг не завжди розпізнається на початкових етапах або люди навколо не надають йому належного значення. Для багатьох знущання здаються «жартами» чи «несерйозними» вчинками, але для жертви вони можуть мати важкі психологічні наслідки. Відсутність реакції з боку інших тільки підсилює цю проблему, даючи змогу агресії зростати.

Неможливо встановити потенційний образ жертви шкільного терору. Вона може бути як випадково обраною серед однокласників, так і сама передчуваючи можливість стати жертвою булінгу, стає його ініціатором.

У зоні ризику може опинитись будь-хто. Найчастіше від форми прояву насилля потерпають діти, які не можуть вільно висловити свою думку і також страждають від булінгу вдома, що ускладнює процес розвитку навичок захисту своєї особистості та відстоювання особистих кордонів.

Одним із ключових шляхів боротьби з булінгом є формування культури активного втручання. Люди, які стали свідками булінгу, але не протидіяли йому, мають усвідомлювати наслідки свого вчинку. Найчастіше в школі «вільними глядачами» є ті, хто сам боїться стати жертвою цькування, тому займає позицію нейтралітету або починає підтримувати агресора. Важливо, щоб діти розуміли, що

одним із варіантів розв'язання проблеми насилля є не її замовчування, а діалог. Для того, щоб це розуміння сформувалось та закріпилось, батькам та вчителям необхідно закцентувати увагу на питанні розвитку абсолютної довіри від дитини до батьків, від здобувача освіти до педагогічного менеджера. Саме підтримка з боку інших може допомогти зупинити агресію.

Необхідно розвивати емоційну грамотність, щоб люди могли вірно реагувати на агресію, підтримувати жертви цькування і запобігати конфліктам ще на початкових стадіях.

У своїй роботі я спираюсь на дослідження західних вчених. Канадські науковці А. Чарач, Д. Пеплер та С. Зайглер виявили, що більшість учнів вважають за краще розповідати про випадки булінгу своїм батькам, а не вчителям. Враховуючи це, одним із головних завдань у боротьбі з булінгом в Канаді є налагодження тісної взаємодії та співпраці між школами та батьками для надання допомоги як жертвам булінгу, так і агресорам. У канадських школах для батьків проводяться інформаційні зустрічі, де їх ознайомлюють з проблемою булінгу, навчають виявляти ознаки того, що їхня дитина зазнає цькування, та надають рекомендації щодо підтримки дитини. Також батькам пояснюють, як діяти, якщо їхня дитина виявилась агресором. Окрім цього, представники батьків формують Консультативну раду, яка бере участь у розробці загальношкільної програми боротьби з булінгом.

Спираючись на роботи вчених можна виявити алгоритм дій, які допоможуть зупити булінг та запобігти прояву насилля у майбутньому. Важливе місце у протидії та попередженні шкільного цькування відведено роботі з учнями-кривдниками та учнями-жертвами. Оскільки науковці вказують, що агресори зазвичай мають обмежені навички вирішення конфліктів, розуміння почуттів інших та висловлення співчуття, керування емоціями, їм, у першу чергу, надають допомогу в оволодінні цими навичками. Жертви булінгу часто стають об`єктом цькування через свій вигляд, одяг, голос, захоплення, національність, релігію, неохайність, плаксивість, нав`язливість, боягузтво, жадібність, що викликає відторгнення та зневагу у однолітків. Об’єкти цькування, в свою чергу, через свою вразливість і тривожність намагаються уникати конфліктів та вдаються до соціальної ізоляції. Тому робота з цією групою учнів передбачає підвищення їхньої самооцінки та впевненості в собі, опановування навичками керування страхом та вмінням захистити себе. Досягти цієї мети можливо за допомогою особистих бесід із кожною стороною та обов`язковим залученням фахівця, який допоможе впоратись із психологічними наслідками дій.

Спостерігачі у ситуації шкільного булінгу можуть відігравати різну роль: від пасивних свідків до активних учасників. Але, краще за все буде у такій ситуації втручання спеціаліста-медіатора, який допоможе вплинути на перебіг та ситуацію булінгу [3, с.15].

В епоху цифрових технологій кібербулінг стає ще однією формою агресії, яка часто залишається непоміченою. Відстань між агресором і жертвою, а також можливість залишатися анонімним, роблять кібербулінг особливо небезпечним. Жертви часто не знають, як захистити себе. Важливо підвищувати цифрову грамотність, навчати людей, як захистити свою приватність в інтернеті, як блокувати агресорів і як повідомляти про такі випадки адміністраторам онлайн-платформ. Соціальні мережі повинні відповідати за безпеку користувачів і забезпечувати інструменти для боротьби з цькуванням [1].

Отже, зупинити булінг можливо лише через спільні зусилля суспільства.

Це потребує активного втручання батьків, педагогічних менеджерів, психологів. Розвиваючи культуру підтримки та взаєморозуміння, ми можемо зробити світ безпечнішим для кожного. Це вимагає відповідальності від закладів загальної середньої освіти, громад і всього суспільства загалом. Тому завдання вчителя, в першу чергу, не бути байдужим до проблем цькування та разом із батьками й психологами докласти максимум зусиль для того, щоб протидіяти прояву насилля та допомогти жертвам булінгу та агресорам впоратись із наслідками своїх вчинків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан В. М. Проблема шкільного булінгу серед підлітків. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/287324365.pdf (дата звернення: 27.03.2025)
2. Денисюк М. Поняття насильства у шкільному середовищі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2022. № 3 (35). С. 344–357.
3. Шатирко Л. О., Мойзріст О. М. Психологічні засоби запобігання явищам залякування та цькування (булінгу) в шкільному середовищі: практикум / за науковою редакцією академіка НАПН України С. Д. Максименка. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2023. 46 с.

Коляденко Ніна Володимирівна,
д. мед. н., доцент,
завідувач кафедри психології та педагогіки КМУ
м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНА ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ

Від 2022 р. освітня діяльність в Україні здійснюється в складних умовах воєнної ситуації [7]. Значна кількість студентів має наслідки травматичного досвіду у вигляді депресивних станів, підвищеної тривожності, когнітивних, емоційних та

комунікативних порушень [2; 5; 6]. Переміщення навчальних закладів, порушення соціальної справедливості, обмеження доступу до освітніх ресурсів, переживання втрати, почуття страху та зневіри, невпевненість у майбутньому спричиняють втрату життєвих перспектив та зниження мотивації до навчальної діяльності [4]. Тому гостро постає питання як забезпечення належної якості освітнього процесу, так і підвищення резільєнтності його учасників, збереження психологічного здоров'я викладачів і студентів [2; 7]. З іншого боку, воєнна травматизація населення України спричиняє зростання потреби в наданні своєчасної та ефективної фахової психологічної допомоги та підтримки, що обумовлює актуальність психологічної освіти як життєво важливої сфери [3]. Криза воєнного часу прискорює необхідність модернізації системи психологічної освіти на основі ціннісних орієнтацій, спрямованих на впровадження демократичної моделі та гуманітарної парадигми, розвиток медіаграмотності, інноваційності, критичного мислення і творчого потенціалу особистості [4].

Дані джерел наукової літератури засвідчують, що подоланню негативних психологічних станів та підвищенню стресостійкості студентської молоді в умовах воєнної ситуації сприяють техніки арттерапії [1]. Тож опанування арттерапевтичних методик дозволяє майбутнім психологам не лише здобути необхідні професійні компетентності, але й покращити власний психоемоційний стан. Однак проведення занять в дистанційному форматі ускладнює засвоєння студентами практичних навичок. Отже, метою нашого дослідження стало вирішення проблеми викладання арттерапії в онлайн-форматі.

Проведене нами дослідження показало, що серед бар'єрів, які ускладнюють проведення занять з арттерапії, найбільше значення мала відсутність безпосереднього контакту, бо це фактично унеможливлювало використання арттерапевтичних методик, що передбачали спільну дію учасників групи. Однак були знайдені можливості подолання цієї перешкоди. Зокрема, в онлайн-форматі організація групової діяльності забезпечувалася шляхом складання казок, коли кожен із студентів по черзі продовжував розповідь. Спільне малювання потребувало більше часу, бо передбачало обмін скріншотами зображень з подальшим домальовуванням картинок. Водночас такі дієві методики, як пісочна терапія та ліплення, виконувалися індивідуально, для чого кожен із студентів мусив підготувати необхідні матеріали – тацю з піском або манною крупою, глину чи пластилін.

Отримані результати показали, що арттерапевтичні заняття в онлайн-форматі є не менш ефективними, ніж звичайні заняття в аудиторії. Студенти захоплювалися творчим процесом і відмічяали, що виконання завдань з ізотерапії, пісочної терапії та ліплення сприяло заспокоєнню, релаксації, покращенню настрою. При цьому сюжети зображень часто віддзеркалювали актуальні переживання та згадки про травмівні події, але відрізнялися спрямуванням на подолання негараздів і позитивним настроєм на майбутні перспективи.

Таким чином, можна зробити висновок про доцільність викладання арттерапії в онлайн-форматі. Опанування арттерапевтичних методик сприяє розвитку творчого потенціалу особистості майбутніх психологів та може розглядатися в якості дієвого ресурсу їх стресостійкості. Отримані результати підтверджують роль арттерапії як засобу забезпечення ефективної навчальної діяльності в умовах дистанційного навчання під час воєнної ситуації [1], що дозволяє рекомендувати включення арттерапії також у заняття студентів інших напрямів підготовки з психокорекційною метою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманчук Н.М. Подолання студентською молоддю стресу, викликаного воєнною агресією: ресурс творчості // The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph. – Riga : Baltija Publishing, 2022. – P. 1316–1322. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/10960
2. Околотенко К. Копінг-стратегії та рівень тривожності студентів медичних спеціальностей під час воєнного стану / К. Околотенко, Л. Жарик, Н. Коляденко // Сучасна медицина, фармація та психологічне здоров'я, 2023. № 1 (10), С. 72–79. DOI: https://doi.org/10.32689/2663-0672-2023-1-9
3. Koval, V., Burlakova, I., Sheviakov, O., & Kondes, T. (2024). Features of Psychological Education in Ukraine During The War and Post-war Recovery. *Pedagogy and Education Management Review*, (4(18), 76–86. DOI: https://doi.org/10.36690/2733-2039-2024-4-76-86
4. Lavrysh, Y., Lytovchenko, I., Lukianenko, V., & Golub, T. (2022). Teaching during the wartime: Experience from Ukraine. *Educational Philosophy and Theory*, 57(3), pp. 197–204. DOI: https:doi.org/10.1080/00131857.2022.2098714.
5. Mykhaylyshyn, U. B., Stadnik, A. V., Melnyk, Y. B., Vveinhardt, J., Oliveira, M. S., & Pypenko, I. S. (2024). Psychological stress among university students in wartime: A longitudinal study. *International journal of science annals.*, *7*(1), 27-40. ISSN 2617-2682. eISSN 2707-3637
6. Polyvianaia M, Stepanova N, Yachnik Y, Myshakivska O, Fegert JM, Sitarski E, Pinchuk I. MENTAL HEALTH SUPPORT NEEDS OF STUDENTS DURING THE WARTIME. Proc Shevchenko Sci Soc Med Sci [Internet]. 2024Dec.27 [cited 2025May2];76(2). URL: https://mspsss.org.ua/index.php/journal/article/view/1006
7. Sych, T. (2024). Ensuring psychological health of the participants in the educational process in the crisis wartime conditions. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, (18), 138-152. DOI: https://doi.org/10.31874/2520-6702-2024-18-138-152

Марія Кулаженко
Науковий керівник – доцент Грицук О.В.
м. Дніпро

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ

Ситуація збройного конфлікту в Україні спричинила масове внутрішнє переміщення населення, зокрема, дітей. Вимушена зміна місця проживання, втрата звичного соціального оточення, відсутність відчуття безпеки та стабільності негативно позначаються на психоемоційному стані дитини. У зв'язку з цим важливо розробляти й реалізовувати психолого-педагогічні заходи, що сприятимуть розвитку емоційного благополуччя таких дітей.

Психолого-педагогічний супровід внутрішньо переміщених осіб у закладі дошкільної освіти відіграє велику роль у забезпеченні їхньої повноцінної адаптації та розвитку в новому середовищі. Така робота ґрунтується на цілісних теоретико-методологічних підходах, що мають на меті створення безпечного, підтримувального й інклюзивного освітнього простору для дітей.

Діти є однією з найуразливіших соціальних категорій. Це зумовлено тим, що саме у дитинстві відбуваються ключові етапи розвитку психіки, процеси соціалізації та формування особистості й світогляду. Сучасні дошкільники змушені зростати в умовах реальної військової агресії, що відбувається на території нашої держави – у містах, селищах, навіть у власних оселях. Окрім безпосереднього впливу цих подій, діти також зазнають інформаційного тиску: через медіа вони стикаються з відеоматеріалами, що демонструють бойову техніку, зброю, поранених військових, страждання людей, а також чують у повсякденному мовленні велику кількість військової термінології (такої як «антитерористична операція», «вибухи», «ворожі обстріли», «гранатомети», «міни», «окупанти», «оборонні споруди» тощо).

Особливо гостро воєнні події переживають діти, в родинах яких є учасники війни, загиблі, поранені, біженці. Така ситуація визначає необхідність здійснення психолого-педагогічного супроводу виховання і розвитку дітей дошкільного віку, адже деякі з них пережили психотравмівні події, внаслідок чого отримали психологічну травму [3].

Емоційне благополуччя – це стан внутрішньої рівноваги, що характеризується позитивним емоційним фоном, умінням справлятися з емоціями, відчуттям захищеності та підтримки, а також здатністю до взаємодії з соціальним середовищем. Для дітей внутрішньо переміщених осіб це поняття включає також відновлення відчуття довіри до світу, стабільності та належності.

Основою емоційного розвитку є створення середовища, де дитина відчуває себе у безпеці. Це передбачає як фізичну, так і емоційну безпеку: передбачуваність,

підтримка з боку дорослих, зниження рівня тривоги через режим, обговорення подій, що відбуваються, в адаптованій формі. Кожна дитина має унікальний досвід пережитого стресу, тому важливим є дотримання принципу індивідуального підходу. Педагоги й психологи мають враховувати вік, рівень розвитку, попередній досвід та індивідуальні особливості дитини при організації психологічної підтримки. Необхідно встановити з дитиною емоційний контакт, побудований на довірі, прийнятті й співпереживанні.

Важливим є розвиток емоційного інтелекту у дітей, що реалізується через сприяння розвитку навичок розпізнавання, називання, вираження й регуляції емоцій через ігри, арт-терапевтичні методи, казкотерапію, рольові ситуації тощо. Створення умов для соціалізації шляхом залучення дитини до участі у спільних заходах, групових іграх, проєктах допомагає дитині відчути свою значущість і приналежність до колективу.

Робота з батьками або опікунами також є необхідною умовою для гармонізації емоційного стану дитини. З цією метою проводиться інформування, консультування, тренінги з навичок емоційної підтримки.

Основними принципами психологічного супроводу дитини в закладах дошкільної освіти під час війни залишаються:

1) рекомендаційний характер рекомендацій як психолога, так і вихователя;
2) пріоритет інтересів дошкільника;
3) віра у можливості дитини;
4) комплексний підхід до супроводу розвитку дитини;
5) урахування вікових та особистісних особливостей дитини;
6) безперервність підтримки дитини під час педагогічного процесу [1].

Отже, емоційне благополуччя є важливим чинником повноцінного розвитку особистості дитини. В умовах вимушеного переселення психолого-педагогічна підтримка має бути системною, чутливою до потреб дитини та спрямованою на зміцнення внутрішніх ресурсів. Забезпечення таких умов – спільне завдання фахівців освітньої, соціальної та психологічної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апрєлєва І. В., Щербакова М. А. Психолого-педагогічний супровід дітей дошкільного віку під час воєнних дій. Розвиток педагогіки в умовах нової соціокультурної реальності: матеріали науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 24-25 листопада 2023 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2023. С. 45–48.
2. Кочубей Т., Кузь В., Іщенко Л. Психолого-педагогічний супровід формування особистості дошкільника: колективна монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 212 с.
3. Луценко І. О., Богуш А. М., Калмикова Л. О., Кузьменко В. У., Поворознюк С. І., Рейпольська О. Д. Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей

дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології: навчально-методичний посібник / за наук. редакцією І. О. Луценко. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 213 с.

Віолетта Куриленко
Науковий керівник – доцент Резнікова О. А.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХО-ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ МОЛОДІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Війна – це не лише протистояння на полі бою, а й глибока психологічна травма, яка може залишати відбитки у свідомості людини на все життя. Вона руйнує не тільки міста та тіла, але й завдає невидимих ударів по психіці. Збройний конфлікт в Україні породжує безліч чинників, які формують нові виклики для сфери ментального здоров'я.

Глобальні дослідження психологічних криз, що виникають через масштабні соціальні катаклізми, підтверджують: тривалий стрес та соціальні потрясіння перетворюють нервово-психічні стани на звичний елемент людського досвіду. Саме ці стани, що формують емоційний фон особистості, мають ключове значення для розуміння механізмів адаптації до екстремальних умов. Психологічний словник трактує нервово-психічний стан як комплекс емоційних, когнітивних і фізіологічних відповідей людини на різноманітні подразники. Аналіз нервово-психічних станів висвітлює складну палітру реакцій людини на хронічний стрес, травми та соціальні потрясіння. У сфері психології важливо чітко розрізняти такі прояви, як тривожність, агресію, астенію, депресію та адикцію. Кожен із цих станів має власну специфіку впливу на здатність особистості до адаптації та подолання труднощів [2].

Особливу увагу слід приділити молоді, де нервово-психічні стани чинять значний вплив на емоційну та поведінкову сферу діяльності. Серед головних чинників напруги можна виділити фізіологічний дискомфорт, дефіцит часу, високі вимоги до результатів, соціальну відповідальність, бар'єри та конфлікти в міжособистісних стосунках. Ці аспекти сприяють підвищенню рівня стресу та провокують розвиток психічних розладів, що, у свою чергу, змінює поведінкові реакції молодих людей. Коли людина переживає загрозу для себе та близьких, психіка може реагувати фізичними симптомами - паралічем, втратою мови, порушенням координації чи судомами - без органічних причин. Така соматизація є своєрідною формою перенесення емоційного болю на тілесний рівень і є характерною для конверсійних розладів [1].

Психічні навантаження в екстремальних умовах змінюють стратегії адаптації особистості, що може призводити до розвитку порушень типу конверсійного розладу. Емоційний стан у період війни можна порівняти з бомбою уповільненої дії: важко передбачити, коли накопичене напруження прорве захисні механізми. У стані хронічного стресу люди часто не усвідомлюють власних переживань, адже вся їхня увага спрямована на виживання. Психіка, прагне до самозбереження, вибудовує захисні бар'єри, які на перший погляд слугують адаптації, проте насправді можуть призвести до емоційного виснаження - явища, яке Віктор Франкл описував як «емоційну тупість» [3]. Емоційна тупість проявляється у втраті здатності відчувати радість чи смуток у відповідь на відповідні стимули. Захисні механізми можуть приховувати глибокі внутрішні порушення, які з часом трансформуються у посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).

Зигмунд Фройд ще у 1894 році вперше окреслив поняття психологічних захисних механізмів. Він вважав, що вони є природженими реакціями, які активуються у кризових ситуаціях для зменшення внутрішнього напруження. До них належать [4]:

- Витіснення - несвідоме усунення болісних спогадів;
- Регресія -тповернення до інфантильних моделей поведінки;
- Проекція - приписування власних страхів або агресії іншим;
- Реактивне утворення - демонстрація протилежних емоцій до реального переживання.

В умовах війни витіснення не завжди здатне повністю захистити людину: постійна напруга накопичується і часто призводить до розвитку астенії – стану хронічної втоми, апатії та втрати мотивації. Регресія проявляється у бажанні швидкого полегшення: надмірне користування соцмережами, компульсивне переїдання, вживання психоактивних речовин або участь в азартних іграх. Такі способи зняття напруги є тимчасовими, проте вони сприяють деструктивній поведінці та посилюють фрустрацію. Наприклад, на Донеччині з липня 2022 року діє заборона на продаж алкоголю та спиртовмісних продуктів до завершення воєнного стану. Попри позитивні наміри, це обмеження провокує деяких людей на девіантні вчинки - порушення законів і моральних норм заради здобуття забороненого. Проекція як механізм також може призводити до сплесків агресії та конфліктності, особливо під впливом стресових чинників. Реактивне утворення проявляється у вигляді показного оптимізму чи байдужості, які приховують глибокі внутрішні страждання. Обоє з цих механізмів можуть посилювати соціальну ізоляцію та створювати передумови для формування суїцидальних настроїв, що є крайньою реакцією на неможливість подолати фрустрацію.

В умовах війни люди часто стикаються із розладами адаптації: підвищена тривожність, депресивний настрій, проблеми з концентрацією та відчуття втрати контролю над життям стають типовими. Ці стани значно ускладнюють процес пристосування до нових реалій. Аналіз показав, що нервово-психічні стани молоді

в умовах війни формуються під впливом складної взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів і можуть мати тривалий негативний вплив на психіку.

У дослідженні було використано п’ять діагностичних методик, спрямованих на вивчення психічного та неврологічного стану молоді в умовах військового часу. До участі було залучено 50 респондентів віком від 20 до 40 років, які мешкають у прифронтових містах України. Результати дослідження свідчать, що рівень тривожності серед молоді має переважно високий рівень - 60 % учасників продемонстрували високі показники, що часто є наслідком надмірного стресу, характеризується сильними емоційними реакціями: занепокоєнням, панікою, фізичними симптомами (головний біль, пітливість, тахікардія, порушення сну, тремтіння, затьмарення свідомості). Такі люди відчувають постійну загрозу, страх перед майбутнім, що посилюється регулярними обстрілами, сиренами та загальним воєнним фоном. Особливої уваги потребують респонденти з критично високими рівнями тривожності, що свідчать про гострий рівень тривожного реагування і межують із психологічною дезадаптацією.

Крім того, за результатами дослідження, 15 % продемонстрували надмірно високий рівень депресії, що може бути пов’язано з наявністю суїцидальних думок. Дослідження також показали наявність соматичних симптомів (головний біль, порушення сну, виснаження, тривожність, зниження апетиту), що було відзначено у відповідях респондентів. Значна частина респондентів перебуває у зоні ризику розвитку клінічно значущої депресії. Розподіл результатів демонструє варіативність депресивних станів у вибірці, з переважанням високих і надмірно високих рівнів. Позитивним моментом є те, що переважна більшість респондентів (83,3 %) демонструє високий рівень нервово-психічної стійкості та адаптації до стресових умов. Це може бути зумовлено розвитком адаптивних механізмів, що узгоджується з концепцією резилієнтності - здатності людини протистояти екстремальним обставинам, зберігаючи внутрішню рівновагу.

Таким чином, результати емпіричного дослідження підкреслюють складність психічного реагування молоді на умови війни, поєднуючи як високий рівень тривожності і депресії, так і значні адаптивні ресурси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерев’янко С. П. Психологія емоційного інтелекту. (с. 46)
2. Емоційне вигоряння – шляхи подолання. Дніпро, 2022. (с. 15, 16, 17)
3. Франкл В. Людина в пошуках сенсу життя. Київ: «Наш час», 2017. (с. 54,55,57)
4. Зигмунд Фройд. "По той бік принципу задоволення". Strelbytskyy Multimedia Publishing, 2021

Даріна Майстренко
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ КЛІЄНТІВ З КОГНІТИВНИМИ УПЕРЕДЖЕННЯМИ

Зростаюче усвідомлення значення психічного здоров'я стимулює людей звертатися по допомогу до фахівців. Когнітивні викривлення, серед яких упередження, поляризоване мислення, катастрофізація, «читання думок», ускладнюють терапевтичний процес та вимагають специфічних стратегій. Ці особливості можуть бути підґрунтям неадаптивних поведінкових моделей, що перешкоджають людині будувати здорові взаємини, приймати обдумані рішення та ефективно долати стрес.

Когнітивні упередження – це певні типи мислення, властиві людині, що можуть викривляти сприйняття реальності, вносячи похибки, які переважно негативно впливають на систему оцінки. У складних ситуаціях ці викривлення можуть підживлювати негативні переконання, призводячи до депресії або тривожності [1, с. 618].

Найважливішими ознаками наявності викривлених думок є категоричність, всеосяжність, непохитність висновків, а також відсутність обґрунтованих аргументів, що засвідчують їхню істинність [4, с.188]. Особи, що демонструють високий рівень невротизму, можуть бути більш схильними до спотворення сприйняття, викривлення власних думок та прояву дисфункціональних когнітивних схем. Вони схильні розглядати себе, світ та майбутнє крізь призму тривоги, страху та песимізму [3, с. 810].

Основні положення когнітивної парадигми сформульовані на початку 1960-х років американськими психотерапевтами А. Беком та А. Еллісом як альтернатива психоаналітичній та біхевіористичній теоріям особистості. Хоча згодом відбулася значна інтеграція когнітивної психотерапії з цими підходами (створення, наприклад, когнітивно-аналітичної психотерапії), праці А. Елліса та А. Бека вважаються оригінальним напрямом теорії та практики психологічної допомоги. Цей напрям традиційно поділяють на раціонально-емоційну психотерапію (А. Елліс) та когнітивну психотерапію (А. Бек). Обидва автори схильні розглядати людину, яка вирішує власну проблему, як своєрідного вченого-дослідника, але такого, що не повною мірою усвідомлює свої методи та можливості.

Основні принципи когнітивної психотерапії були сформульовані А. Беком, незалежно від раціонально-емоційної терапії А. Елліса. На відміну від підходу А. Елліса, який бачив корінь проблеми в абсолютистських вимогах, що відігравали велику роль у формуванні неврозів, автор когнітивної моделі, А. Бек, розглядав порушення при обробці інформації як ключову причину. Він виділив три основні

групи механізмів, у яких можливі порушення: когнітивні елементи, процеси та зміст.

Серед основних когнітивних логічних порушень, що супроводжують автоматичні думки, можна виділити довільний висновок, вибірковість, надмірне узагальнення, «чорно-біле» мислення (схильність оцінювати в категоріях «прекрасний – жахливий»), персоніфікацію (схильність відносити до себе особисто нейтральні події), зменшення або перебільшення значущості окремих подій чи вчинків [2, с. 56].

Суть концепції А. Елліса втілюється в моделі А-В-С, де А – подія, що провокує; В – система переконань (установок); С – емоційний наслідок. Коли сильний (надмірний) емоційний наслідок (С) виникає після значущої провокуючої події (А), може здатися, що А є причиною С, але насправді емоційний наслідок зумовлений В – системою переконань людини. Коли цей небажаний емоційний наслідок, такий як сильне занепокоєння, злість тощо, проявляється, його причину можна знайти у тому, що А. Елліс називає ірраціональними переконаннями людини. Якщо такі переконання ефективно спростовувати, використовуючи раціональні аргументи та демонструвати їхню невідповідність на поведінковому рівні, то надмірна емоція зникає.

Отже, не об'єктивні обставини самі по собі викликають позитивні чи негативні емоції, а саме внутрішнє їх сприйняття, їхня оцінка. Людина відчуває те, що думає щодо сприйнятого. З погляду раціонально-емотивної терапії, виникнення надмірних емоцій базується на когнітивних помилках. Для позначення цих когнітивних помилок А. Елліс запропонував термін «ірраціональні судження», до яких він відніс такі форми помилок, як перебільшення, спрощення, необґрунтовані припущення, хибні висновки, абсолютизація тощо [5, с.12].

ЛІТЕРАТУРА

1. Booth, R. W., Mackintosh, B., & Sharma, D. Working memory regulates trait anxiety-related threat processing biases. Emotion, 2017. Pp. 616–627.
2. Ковальська Н. О. Когнітивно-біхевіоральний підхід у консультуванні. *Сучасні дослідження когнітивної психології (ICRACP 2020): матеріали наук.-практ. конф., м. Острог, 15 травня 2020 р.* Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. С. 56–57.
3. Манілов І. Ф. Профілактична психологічна корекція неадаптивного мислення *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина».* 2024. № 6. С. 802–814.
4. Михайловина О., Толстая Т. Когнітивні спотворення у осіб молодого віку з високим рівнем невротизації та психопатизації. *Матеріали конференцій МНЛ (16 червня 2023 р., м. Київ).* Київ: Молодіжна наукова ліга, 2023. С. 188–189.
5. Ярмоленко Н. Ю. Особливості та корекція ірраціональних установок студентів із різними рівнями самооцінки: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня

бакалавра: спец. 053 – психологія / наук. кер. Т. Б. Тарасова. Суми: Сумський державний університет, 2024. 52 с.

Олександра Макарович
Науковий керівник – ст. викладач Степанова С. С.
м. Дніпро

САМООЦІНКА ІНТРОВЕРТІВ: РОЛЬ СУСПІЛЬСТВА У ЇЇ СТАНОВЛЕННІ

Самооцінка є одним із ключових чинників психологічного благополуччя людини, її адаптації в суспільстві та здатності до самореалізації.

Самооцінка – це багатошаровий комплекс ставлення людини до себе, який містить в собі співвідношення між досягненнями та прагненнями людини, враховуючи вплив соціуму, самосприйняття, індивідуальний культурний досвід та емоційну стійкість.

Вона формується під впливом, зокрема й внутрішніх особистісних факторів, таких як характерологічні особливості особистості, так і зовнішніх соціальних факторів, а саме впливів сім'ї, освітнього середовища та найближчого оточення. Засади сучасної психології рахуються з тим, як середовище, в якому зростала дитина, формує в неї схильність до інтроверсії або екстраверсії.

Така риса особистості, як інтроверсія, характеризує схильність індивіда до зосередження на власних переживаннях, обмеженої соціальної взаємодії та меншої потреби у зовнішніх джерелах підтвердження власної цінності.

Ми вважаємо за важливе дослідження самооцінки саме у інтровертних типів особистості, адже у світовій культурі, у суспільстві наразі присутні наративи переваги екстравертів. Ми бачимо це в професійній сфері, у дружніх стосунках, і особливо в сферах навчання та виховання. Тому вкрай важливо й цікаво зрозуміти особливості формування самооцінки у інтровертних особистостей.

Карл Роджерс стверджував: *«Людина може досягти значних успіхів, але все ще відчувати низьку самооцінку через невідповідність між її «реальним Я» та «ідеальним Я»*. Бо на «ідеальне Я» впливає соціум, який в нашому випадку диктує інтровертам, що їхні особливості – це вади.

У своїй праці «Психологічні типи», Карл Юнг [8, с.38] описав інтроверсію та екстраверсію як полярні, проте не взаємовиключні типи. Науковець вважав, що ці риси поєднуються в кожній людині, але в різних пропорціях. К. Юнг у своїй праці підкреслював, що інтроверсія є важливою складовою в адаптації людини до навколишнього світу. Та чи заважає цей спосіб адаптації здобути успіх в різних сферах життя? Коли від інтроверта вимагають екстраверсії, то так, напевно впливає.

Проте, забезпечивши відповідні умови та прийняття факту відмінності, адаптація та реалізація інтровертів буде мати конкуруючу форму.

В доказ цього існує багато прикладів успішних інтровертів, які змогли використовувати свої особливості якісно та продуктивно. Ми радимо прочитати книгу Сьюзен Кейн «Сила інтровертів», в якій автор широко розкриває такі приклади з різних сфер життя.

В рамках курсової роботи ми провели дослідження та отримали результати, що підтверджують взаємозв'язок між інтроверсією та низьким рівнем самооцінки, і соціальною тривогою. Та, на нашу думку неможливо провести повністю незалежне дослідження, яке зможе довести або спростувати зв'язок типів особистості із самооцінкою. Адже від перших днів життя дитину оточує мікросоціум, який має велику долю вкладу в формування особистості.

Відомо, що самооцінка є набутим та змінним елементом, основи якого закладаються з дитинства і видозмінюються в процесі зростання. Отже, дослідження кореляції типів особистості з самооцінкою – це скоріше дослідження кореляції соціокультурного досвіду індивіда з його приналежністю до інтроверсії/екстраверсії.

Шкільний вік є важливим у формуванні самооцінки. Результати нашого дослідження демонструють гостру проблему проявлення низького рівня самооцінки саме серед школярів інтровертів. І як зазначено у іншому дослідженні «Інтроверсія та соціальна залученість: перевірка масштабу, їх взаємодія та позитивний зв'язок з самооцінкою» [12, с.8], при правильному залученні інтровертів до соціального життя однолітків, самооцінка може сформуватися здоровою. Отже, як ми і зазначали, сфера виховання та навчання неабияк впливає на подальше життя та рівень самооцінки інтровертних типів особистості. Цікавими є історичні факти, що демонструють ставлення освітян до інтровертів. До прикладу, у книзі Сьюзен Кейн описаний один з таких випадків: *«наприкінці 1940–х років ректор Гарвардського університету заявив, що вони повинні відмовитися від зарахування «чутливих, знервованих, абітурієнтів, схильних зациклюватися на інтелектуальній роботі», надавши перевагу «здоровим екстравертним дітям»»* [6, с. 38–39]

Для підкреслення цієї історії автор наводить ще один приклад: *«у 1950–у році президент Єльського університету оголосив, що ідеальним студентом їхнього університету є не «насуплений вузькоспеціалізований інтелектуал, а всебічно розвинена людина»»* [6, с. 38–39]

Стає очевидно, що після голосних заяв цих ректорів настільки авторитетних закладів, не тільки абітурієнти, а і батьки та викладачі неодмінно взяли ці слова за приклад та істину. Що своєю чергою провокує зниження самовпевненості у людей, які своєю фізіологією відрізняються від заявлених характеристик.

Адже важливим для розуміння теми є той факт, що інтроверсія обумовлена не зовнішніми мінливими факторами, а є вродженим типом особистості, який має

свої фізіологічні особливості. Г. Айзенк припустив (1947р.), що інтроверти мають вищу активність кори головного мозку, ніж екстраверти. Пізніше у 1999 році, у дослідженні «Церебральний кровотік і особистість: дослідження позитронно-емісійної томографії», була підтверджена наявність більшої кількості кортикальних областей, пов'язаних з інтроверсією, ніж з екстраверсією [9, с.715]. Це означає, що інтроверти, ймовірно, мають більшу активність в тих частинах мозку, які відповідають за більш глибокий аналіз і рефлексію, за меншу потребу в зовнішньому стимулюванні та більш внутрішньому фокусуванні уваги.

Натомість у екстравертів активність цих ділянок мозку може бути меншою, а їх мозок, ймовірно, більше орієнтований на зовнішні стимули, такі як соціальні взаємодії або активності, що дають миттєву винагороду (наприклад, стимулювання через зовнішні враження або динамічні ситуації).

Тож, інтроверти мають більшу схильність до перезбудження нервової системи, що є причиною бажання інтровертних особистостей уникати зайвої зовнішньої стимуляції. Така фізіологічна особливість цілком пояснює бажання цього типу людей до спокою та самотності, і можливим страхом перед соціальною взаємодією. А це своєю чергою може бути сприйняте суспільством певних країн, особливо «кочових» до прикладу США, як слабкість та стати причиною формування у дитини з інтроверсією низької самооцінки.

Науковці стверджують, що багато інтровертів все ж мають підвищену сором'язливість та як наслідок знижену самооцінку. Та, як вказала Сьюзен Кейн в книзі «Сила інтровертів», більшість (якщо не всі) набувають цих ознак через суспільні нагадування про їхнє «неправильне» сприйняття світу [6. с. 34].

Важливо враховувати, що завдяки більшій направленості інтровертних особистостей на власні думки та почуття, ці люди більш схильні до саморефлексії та самокритики. Це може бути важливим елементом у формуванні самооцінки, та пояснювати статистичну перевагу низького рівня самооцінки у інтровертів. Адже дослідження «Самосвідомість, самооцінка та креативність» [11, с.1015] підтвердили, що хоч підвищена саморефлексія може сприяти формуванню здорової самооцінки, але також може мати наслідки надмірного рівня самокритики та заниження власних досягнень.

Отже, згідно з приведеними прикладами та дослідженнями, стає зрозумілим взаємозв'язок зниженого рівня самооцінки у інтровертних особистостей. Соціум, в якому панує екстравертна культура, змушує людей інтровертів, почуватися обмеженими, непотрібними та умовно неправильними.

Тож ми закликаємо людей, які цікавляться цією темою, відмовитись від стереотипного сприйняття екстраверсії як єдиного шляху до успіху та натомість визнавати унікальність кожної особистості, яка не вкладається в жорсткі типологічні рамки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрюхіна О., Прахова С. Психологічні та поведінкові відмінності у екстравертів та інтровертів. *"Досвід роботи сучасного вчителя: практичні розробки та теоретичні надбання"*. 2020. URL:https://genezum.org/library/psyhologichni-ta-povedinkovi-vidminnosti-u-ekstravertiv-ta-introvertiv (дата звернення: 04.01.2025).
2. Герт Г. Місія інтровертів. Чому світу важливо, щоб ви були собою. *Київ: Наш Формат.* 2022. С. 15–170. (дата звернення: 02.12.2024).
3. Екстраверсія: концепт, природа, кореляти. *Психологічний журнал.* 2020. С. 52–55. (дата звернення: 21.01.2025).
4. Заєць І. Особливості інтроверсії, як важливої психологічної характеристики особистості. 2023. С. 298–306. URL:https://www.researchgate.net/publication/374204339_OSOBLIVOSTI_INTROVERSII_AK_VAZLIVOI_PSIHOLOGICNOI_HARAKTERISTIKI_OSOBISTOSTI (дата звернення: 12.02.2025).
5. Інтроверт і екстраверт як психологія поділяє на типи особистості. 2021. URL:https://zdorovie.in.ua/introvert-i-ekstravert-kak-psixologiya-razdelyaet-na-tipy-lichnosti/ (дата звернення: 19.01.2025).
6. Кейн С. Сила інтровертів. Тихі люди у світі, що не може мовчати (9-е вид.). *Київ: Наш Формат.* 2024. С. 12–360. (дата звернення: 15.11.2024).
7. Петрівна О. Вчення про екстраверсію і інтроверсію Карла Юнга. URL:https://pidru4niki.com/85354/psihologiya/vchennya_ekstraversiyu_introversiyu_karla_yunga_1875_1961 (дата звернення: 20.12.2024).
8. Юнг К. Г. Психологічні типи. *Видавництво: Центр учбової літератури. Рік видання:* 2024. С. 31–350. (дата звернення: 19.12.2024).
9. Cakar A., Karatas A. PersonalityTraitsandSelf—Esteem. *Procedia - SocialandBehavioralSciences 29.* 2011. с. 713–716. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811027571 (дата звернення: 14.01.2025).
10. Naik A. S. K., Naik B. S. R. TheInfluenceofParent-ChildRelationshiponAdolescent'sSelf-Esteem. *InternationalJournalOfCreativeResearchThoughts.* 2024. С. 317–322. URL: https://ijcrt.org/papers/IJCRT2405462.pdf (дата звернення: 28.01.2025).
11. Silvia P. J., Phillips A. G. Self-Awareness, Self-Evaluation, andCreativity. *PersonalityandSocialPsychologyBulletin.* 2004. С. 1009–1017. URL: https://www.researchgate.net/publication/8451391_Self-Awareness_Self-Evaluation_and_Creativity (дата звернення: 02.02.2025).
12. Tuovinen S., Tang X., Salmela-Aro K. IntroversionandSocialEngagement: ScaleValidation, TheirInteraction, andPositiveAssociationWithSelf-Esteem. *OriginalReserchartic*le. 2020. URL:

https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2020.590748/full (дата звернення: 05.02.2025).

Алла Маркова
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

АКЦЕНТУАЦІЯ ХАРАКТЕРУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ПЕВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Поняття акцентуації в науку вперше ввів німецький психіатр та психолог, професор Неврологічної клініки Берлінського університету Карл Леонгард, ним же була розроблена й описана відома класифікація типів акцентуації особистості.

У радянський період набула більшого поширення класифікація, запропонована відомим дитячим психіатром, професором А.Є. Личком.

Можна виокремити спільне для К. Леонгарда та А.Є. Личка уявлення про акцентуацію. Акцентуація проявляється як гіпертрофована вираженість окремих рис характеру. Через таку вираженість людина з акцентуацією стає вразливою по відношенню до певних впливів. При цьому вона може бути цілком стійкою щодо інших впливів. Таким чином, людина з певною акцентуацією цілком успішно адаптується в одних ситуаціях, але в інших соціальних ситуаціях можуть виникнути труднощі в адаптації. Необхідно зазначити, що радянські вчені, зокрема А. Личко, наголошують, що коли говорять про акцентуацію, то йдеться про акцентуацію характеру, а не особистості загалом.

У радянській психології наголошують на тому, що особистість є ширшим поняттям, і крім характеру воно включає в себе такі явища, як спрямованість, мотиви, інтелект тощо. Тоді як західні психологи, говорячи про особистість, мають на увазі саме характер. Оскільки розглядають характер як інтегративне утворення [2].

Однією з найпоширеніших практичних помилок, про яку застерігають дослідники (А.Є. Личко, О.О. Реан, Я.Л. Коломінський та ін.), є трактування акцентуації як встановленої патології. Не можна ототожнювати акцентуації з психопатологією характеру. Цей помилковий стереотип був закріплений та набув поширення через те, що саме поняття «акцентуація» з'явилося і спочатку вживалося в клінічній психології, лише пізніше воно стало вживатися під час вивчення характеру людини без будь-яких психічних відхилень [3].

Важливо розуміти, як вказував ще у своїх роботах К. Леонгард, акцентуація особистості є не патологією, а крайнім варіантом норми.

Досліджень на тему того, як же певні типи акцентуацій характеру впливають на поведінку в конфліктних ситуаціях, недостатньо. Є лише разові дослідження

впливу акцентуацій характеру, наприклад: на вибір професії; на соціалізацію особистості; на соціальну адаптацію; на окремі особливості поведінки.

Ці дослідження важливі з погляду методології виявлення ступеня впливу та точок перетину проблем. Знаючи особистісні особливості підлітка, можна заздалегідь прогнозувати його поведінку в конфлікті, а також, формуючи або виховуючи певні особистісні якості, можна формувати більш конструктивні форми міжособистісної взаємодії в конфліктній ситуації.

У ситуаціях соціальної взаємодії, зокрема в конфліктних ситуаціях, стратегія поведінки будується по-різному, залежно від того, наприклад, наскільки активно або пасивно людина реалізує свої інтереси, чи схильна вона враховувати інтереси інших, чи вважає за краще вона діяти індивідуально або спільно з іншими тощо [1].

Знаючи основні стратегії поведінки підлітків у конфлікті та їхній зв'язок із певними акцентуаціями характеру, можна грамотно будувати роботу з профілактики деструктивних форм конфліктної поведінки.

Як показує теоретичний аналіз, загалом ефективність або успішність соціалізації людини в будь-якому віці залежить від обраної нею стратегії поведінки. Ефективність розв'язання конфліктів теж залежить від обраної стратегії поведінки в конфліктній ситуації. Сам цей вибір уже зумовлений типом акцентуації характеру. Наприклад, можна припустити, що підлітки з демонстративною акцентуацією характеру схильні обирати суперництво, тоді як підлітки з тривожно-м'язовою акцентуацією не будуть уникати суперництва, а будуть більше схильні до уникнення тощо.

У зв'язку з усім припускається, якщо теоретично обґрунтувати й практично довести, що наявність певного типу акцентуації характеру в підлітка зумовлює вибір стратегії поведінки в конфлікті, то можливості профілактичної роботи з конфліктною поведінкою підлітків збільшаться, тому що будуть враховані акцентуації (дисгармонійність розвитку характеру, гіпертрофованість вираженості окремих рис особистості), що зумовлює ефективність впливів на основі врахування множинних особливостей характеру, у тому числі патологічно розвинених.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочаріна Н. О., Михайленко Н. К. Акцентуації характеру та їх вплив на поведінку підлітків. Молодий вчений. 2017. №. 11. С. 785–788.
2. Воронкевич А. В. Акцентуації характеру, їх прояви та психокорекція в підлітковому віці. Теоретико-методологічні проблеми практичної психології та її перспективи розвитку: Збірник доповідей Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, присвяченої 125-річчю з Дня народження Жана Піаже. Кропивницький, 2021. С. 37.
3. Шепелєва Г. А. Акцентуації характеру в юнацькому віці. Актуальні проблеми психології в закладах освіти. 2019. Т. 9. С. 143–146.

Мирослава Марчевська
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

ПСИХОСОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОЛОДІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

В наш час, коли розвиток інформаційних технологій чинить особливий вплив на всі сфери людського життя, не можна не визнати його вплив на психологічні аспекти розвитку особистості. У сучасних умовах соціальні мережі стали засобами масової комунікації, оскільки можна швидко ділитись власними новинами зі своїми друзями. При цьому ця інформація поширюватиметься надзвичайно швидко. Крім цього, можна поділитися фотографіями, листівками, відео, зробивши декілька рухів кнопкою миші. У цьому й виявляється прогрес у комунікації за допомогою нових медіа.

Соціальну мережу визначають як сукупність мережевих агентів, що вступають у взаємодію один з одним та зв'язки між якими переважно соціальні, такі як дружні, споріднені, пов’язані спільною роботою або обміном інформацією. Через соціальні мережі реалізуються економічний, культурний, соціальний та символічний капітал. П. Бурдьє говорить про соціальні зв'язки як про соціальне поле, багатовимірний простір, в якому всі позиції соціальних акторів взаємопов'язані та взаємообумовлені [2].

Функціональні можливості соціальних мереж, зокрема спілкування у них, безсумнівно, приносять багато користі людини. Виділяють такі позитивні сторони комунікації у соціальних інтернет-мережах:

- накопичується психологічний досвід;
- набуває розвитку соціальна компетентність;
- реалізуються такі важливі потреби, як бажання, з одного боку, виділятися з натовпу, бути поміченим і впізнаваним, а з іншого боку, додатися до референтної групи (ідіокультури), сховатися і розчинитися в ній, розділивши групові цінності і відчувати себе захищеним;
- з’являються необмежені можливості самопрезентації;
- виникає можливість експериментування зі своєю ідентичністю та програвання різних ролей, що можна розглядати у вигляді своєрідного психологічного тренінгу;
- з’являються перспективи подолання комунікативного дефіциту та розширення кола спілкування, збільшення поінформованості в обговорюваних питаннях, обмін різними ситуативними емоційними станами та настроями [1].

Проте, з іншого боку, спілкування у соціальних мережах часом загрожує психологічній безпеці особистості. Дослідники відзначають такі негативні чинники спілкування у соціальних мережах:

1. Інтернет-залежність можна розглядати у вигляді різновиду технологічних залежностей, що формується на основі різних форм використання Інтернету відповідно до динаміки, характерної адиктивному процесу, за рахунок зміщення цілей адиктивно схильної особистості у віртуальну реальність з метою заповнення відсутніх сфер життя через конструювання у віртуальній реальності нової.

2. Кібербулінг – образи, агресивні нападки, переслідування в мережі. Під булінгом найчастіше передбачається багаторазова навмисна агресивна поведінка, як фізична, так і вербальна, націлена проти когось, хто з якихось причин вважатиметься слабшим для приниження його гідності. Така поведінка завжди має місце у підлітковому середовищі.

3. «Небезпечні» матеріали – у вигляді порнографії, відеороликів, зображень і текстів сексуального, екстремістського характеру, заклики до скоєння насильства. Під визначення проблематичного чи «небезпечного» контенту потраплятимуть різні матеріали, але основна частина дослідників фокусуватиметься на тих, що містять сцени насильства (у вигляді фільмів, музики, зображень) та порнографію. Тому згадуються агресивні висловлювання, коментарі, вираз ненависті, дитяча порнографія, а також контент, який можна визначити як образливий [3].

Попри наявність як позитивних, так і негативних аспектів функціонування соціальних мереж, особливу увагу вимагає дослідження їхнього впливу на психосоціальний розвиток молоді. У цьому контексті саме підлітки постають як найбільш уразлива категорія користувачів, яка, з огляду на вікові особливості, недостатній життєвий досвід та незавершене формування критичного мислення, не завжди здатна адекватно оцінювати ризики цифрового середовища. Відсутність належного рівня цифрової безпеки, емоційна чутливість і прагнення до соціального визнання підвищують ймовірність негативного впливу віртуального спілкування на особистісне становлення.

З одного боку, соціальні мережі відкривають двері до безмежного джерела знань та ідей. Молодь може досліджувати різні культури, знайомитися з альтернативними точками зору, бути в курсі актуальних подій та поглиблювати свої знання в різних галузях. Це може розширити кругозір, стимулювати критичне мислення та сприяти формуванню збалансованого та всебічного світогляду. Але доступ до необмеженої кількості інформації може мати й негативні наслідки. Існує ризик поширення дезінформації та фейкових новин, які можуть ввести в оману та спотворити уявлення про реальність. Крім того, алгоритми соціальних мереж часто формують персоналізовані стрічки новин, які підсилюють вже існуючі переконання, створюючи «ехо-камери» та сприяючи упередженню. Це може призвести до поляризації суспільства, адже люди стикаються лише з інформацією, яка підтверджує їхні думки, уникаючи альтернативних точок зору.

Ще одним важливим аспектом є вплив авторитетів та лідерів думок у соціальних мережах. Молодь часто схильна до наслідування та прийняття цінностей людей, яким вони довіряють у віртуальному просторі. Це може бути позитивним, якщо лідери думок пропагують здорові цінності, активну громадянську позицію, творчість та саморозвиток. Проте, не всі авторитети є надійними джерелами інформації. Деякі з них можуть використовувати свій вплив для маніпулювання аудиторією, поширення дезінформації або пропаганди шкідливих ідей [4].

Отже, соціальні мережі як явище сучасного інформаційного середовища мають амбівалентний вплив на молодь: з одного боку, вони створюють умови для пізнавального зростання, культурного обміну та особистісного розвитку, а з іншого — несуть потенційну загрозу формуванню викривлених уявлень про світ, підвищеній емоційній вразливості та схильності до маніпуляцій. У цьому контексті необхідним є поглиблений аналіз механізмів негативного впливу цифрового середовища на психоемоційний стан молоді, її систему цінностей та міжособистісні стосунки з метою розробки ефективних стратегій профілактики і підтримки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березовська Л. Вплив соціальних мереж на психологічне благополуччя особистості. *Актуальні проблеми психології*. 2020. Т. 12. С. 45–51.
2. Гладченко В. Вплив соціальних мереж на емоційну сферу особистості в юнацькому віці: кваліфікаційна робота. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. 50 с.
3. Караман О. Психологічні особливості соціальних комунікацій у молодіжному середовищі. *Психологія сучасності.* 2021. №3. С. 45–52.
4. Літвін К., Зінченко В. Вплив соціальних мереж на світогляд та поведінку молоді. *Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 10 травня 2024 р.).* Дніпро: ДДУВС, 2024. С.213–217.

Станіслав Мельник

Наукові керівники – доцент Шкуропат М. Ю.,
доцент Резнікова О. А.
м. Дніпро

ВІКОВІ, ГЕНДЕРНІ ТА КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНИХ УПОДОБАНЬ: ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ В СФЕРІ ПРОДАЖІВ ТА ПІДТРИМКИ КЛІЄНТІВ

Ефективні комунікативні стратегії обираються шляхом ретельного аналізу низки ключових факторів та цілеспрямованого планування. Задля досягнення мети

комунікації, комунікатор має врахувати не тільки вік, стать, освіту, культурний фон, професію, інтереси, цінності і потреби цільової аудиторії, але й канали комунікації які вони найчастіше використовують та яким віддають перевагу.

Дослідження показують, що вікові групи мають різні вподобання щодо каналів комунікації. Згідно з MarketingSherpa [2], 78% клієнтів віком 35–44 роки віддають перевагу електронній пошті, тоді як 68% клієнтів 65+ років обирають як електронну пошту, так і поштову кореспонденцію. Молодші клієнти (18–34 роки) демонструють вищу зацікавленість у цифрових каналах: 27% обирають текстові повідомлення, 33% – соціальні медіа, 24% – онлайн-відео, а 22% – мобільні додатки. Для порівняння, лише 6% клієнтів 65+ років віддають перевагу текстовим повідомленням. Ефективна стратегія продажів передбачає використання омніканального підходу, щоб охопити всі вікові групи.

Молодші клієнти (18–34 роки) краще реагують на неформальну, технологічно орієнтовану мову, натомість старші клієнти (65+ років) віддають перевагу формальній, поважній мові без сленгу чи абревіатур. Дослідження Statista [1] показує, що 50% клієнтів старше 55 років обирають телефон для контакту з підтримкою клієнтів, що вказує на потребу в чіткій, структурованій вербальній комунікації. Молодші клієнти більш комфортно почуваються з онлайн-комунікацією. Дослідження PubMed [6] показало, що молоді дорослі (19–39 років) надають перевагу онлайн-комунікації порівняно з середнім (40–64 роки) та старшим (65+ років) віком. Ефективність адаптації до цих уподобань полягає в зниженні бар'єрів доступу через використання знайомих клієнту каналів.

На ефективність комунікації впливає і коректна оцінка гендерних особливостей аудиторії. Згідно з дослідженням Forbes [4], жінки демонструють сильніші навички читання невербальних сигналів і вираження емпатії, цінують побудову відносин, тоді як чоловіки сприймаються як більш прямі та авторитетні, схильні до чітких та прямих рішень. Ефективність стратегії полягає у розумінні психологічних відмінностей: жінки частіше шукають довіру, а чоловіки – ефективність.

Жінки частіше ставлять запитання для демонстрації інтересу та побудови відносин, тоді як чоловіки – для отримання конкретної інформації. Згідно з Bossibly [3], жіноча комунікація характеризується як "rapport talk" (спрямованим на зв'язок), а чоловіча – "report talk" (спрямованим на факти). У сфері продажів, розуміння мети запитань клієнта дозволяє адаптувати відповіді: для жінок доцільно надавати розгорнуті, емоційно заряджені пояснення, а для чоловіків – чіткі, фактичні відповіді.

Не можна оминути увагою вплив культурних особливостей на комунікацію. Культурні виміри Хофстеде [5] (дистанція влади, індивідуалізм, уникнення невизначеності, маскулінність, довгострокова орієнтація, поблажливість) є ключовими для вибору комунікативних стратегій. Наприклад, у культурах з високою дистанцією влади, таких як Малайзія (індекс 100), комунікація має бути

формальною, з повагою до ієрархії. У культурах з низькою дистанцією влади, як Данія (індекс 18), доречна неформальна, рівноправна взаємодія. Ефективність цього підходу полягає в уникненні культурних непорозумінь і підвищенні довіри .

В індивідуалістичних культурах, таких як США (індекс індивідуалізму 91), комунікація має зосереджуватися на особистих вигодах і досягненнях. У колективістських культурах**,** як Китай (індекс 20), ефективніше підкреслювати групові вигоди та гармонію. Культури з високим уникненням невизначеності, як Іспанія (індекс 86), потребують детальної інформації, чітких інструкцій і запевнень у надійності продукту. У культурах з низьким уникненням, як США (індекс 46), клієнти більш відкриті до інновацій і гнучкості. Ефективність комунікації визначається психологічною потребою в безпеці чи свободі вибору.

Культури з довгостроковою орієнтацією, як Китай (індекс 87), цінують майбутні вигоди, стійкість і довгострокові відносини. У культурах з короткостроковою орієнтацією, як США (індекс 26), клієнти зосереджені на негайних результатах і традиціях. У поблажливих культурах, як США (індекс 68), комунікація може апелювати до насолоди, дозвілля та "працюй наполегливо, відпочивай весело". У стриманих культурах, як Китай (індекс 24), доречніше підкреслювати контроль, дисципліну та скромність.

При спілкуванні з клієнтами з різним мовним фоном необхідно використовувати просту англійську, уникаючи сленгу, ідіом і жаргону, які можуть бути неправильно інтерпретовані. Згідно з Impact Factory [7], використання простої мови та повільної артикуляції підвищує розуміння, особливо якщо англійська не є рідною для клієнта. Ефективність пояснюється зниженням когнітивного навантаження на клієнта.

Підсумовуючи, психологічні умови вибору комунікативних стратегій з клієнтами ґрунтуються на адаптації до їх особливостей (гендерних, вікових, культурних). Вікові відмінності визначають канали та стиль комунікації, гендерні особливості впливають на емоційність і прямоту, а культурні надають рамки для адаптації до цінностей і норм. Слід пам'ятати і про універсальні стратегії, такі як активне слухання, емпатія та персоналізація, які є ефективними завдяки відповідності базовим психологічним потребам у довірі, визнанні та ясності. Такий комплексний підхід забезпечує науково обґрунтовану основу для оптимізації комунікації в бізнес-контексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bohne R. Communication channels preferred to contact customer service worldwide in 2018, by age. *Statista.* URL: https://www.statista.com/statistics/872829/customer-service-communication-channels-used-by-age/(дата звернення: 11.04.2025)
2. Burstein D. Marketing Research Chart: Do different age groups prefer different channels? *MarketingSherpa.* URL:

https://marketingsherpa.com/article/chart/channels-preferred-by-age-groups (дата звернення: 11.04.2025)
3. Fraas C. 5 Communication Differences in the Workplace Between Men and Women. Bossibly. URL: https://bossibly.com/5-communication-differences-in-the-workplace-between-men-and-women/
4. Goman C.K., Ph.D. Is Your Communication Style Dictated By Your Gender? *Forbes*. URL: https://www.forbes.com/sites/carolkinseygoman/2016/03/31/is-your-communication-style-dictated-by-your-gender/
5. Hofstede G. The 6-D model, or Hofstede's cultural dimensions: theory. *Markentryusa*. URL: https://www.markentryusa.com/en/how-to-understand-us-cultural-differences-impacting-your-business-hofstedes-6-d-model/(дата звернення: 11.04.2025)
6. Ray S., Thayer S.E. Online communication preferences across age, gender, and duration of Internet use. *PubMed*. URL: https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16901247/(дата звернення: 11.04.2025)
7. Ten Tips for Cross-Cultural Communication. *Impact Factory*. URL: https://www.impactfactory.com/resources/ten-tips-for-cross-cultural-communication/(дата звернення: 11.04.2025)

Ельвіра Миронова
Науковий керівник – доцент Дейниченко Л. М.
м. Дніпро

СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ

Перш ніж перейти до розгляду навчальної мотивації, важливо окреслити значення понять «мотивація» і «мотив», адже в науковій літературі існують різні підходи до їхнього трактування. Мотивація розглядається як теоретична конструкція, що пояснює поведінку людини. Вона є рушійною силою, яка спонукає людей до активності та спрямована на задоволення певних потреб. Інтерпретувати мотивацію також можна як механізм, що орієнтує поведінку на досягнення цілей, або як чинник, який викликає бажання повторювати або, навпаки, уникати певних дій. Інакше кажучи, мотивація є процесом ініціювання, спрямування й підтримання цілеспрямованої поведінки, завдяки якому людина прагне задовольнити потреби, досягти мети чи реалізувати очікування.

Термін «мотив» походить від французького слова «motif», що означає «спонукання». Мотиви виступають причинами вчинків людини, оскільки їхнім витоком є потреби. Саме мотиви є рушійною силою будь-якої діяльності. Таким чином, під мотивом розуміють усе те, що спонукає особистість до активних дій. Мотивація ж є певною системою мотивів, яка визначає напрями діяльності людини

та забезпечує реалізацію прийнятих рішень і поставлених завдань. Водночас, коли йдеться про навчальну мотивацію дорослих, слід враховувати не лише внутрішні мотиви, а й ситуативні фактори - вплив оточення, специфіку діяльності й конкретні обставини. Отже, мотивація є поєднанням особистісних і ситуаційних чинників, що спонукають до активності та діяльності.

Розглядаючи теоретичні основи мотивації, варто згадати класичні теорії. Однією з найбільш відомих є теорія потреб Абрахама Маслоу. Американський психолог запропонував модель ієрархії потреб, яка пояснює мотиваційні процеси. Він стверджував, що всі потреби розподіляються за п’ятьма рівнями, де базові потреби мають сильніший мотиваційний вплив, а їхнє хоча б часткове задоволення є необхідною умовою для переходу до потреб вищого рівня. Ці рівні включають: фізіологічні потреби, потребу в безпеці, соціальні потреби, потребу в повазі та потребу в самореалізації. Незважаючи на час, теорія Маслоу залишається важливим інструментом для розуміння мотивації та змін у поведінці людини.

Сутність навчальної мотивації полягає у прагненні до пізнання, самореалізації та самоствердження через оволодіння новими знаннями й уміннями. Вона може бути як внутрішньою (інтерес до предмета, прагнення до саморозвитку), так і зовнішньою (очікування винагороди, оцінка, соціальний статус). В умовах закладів загальної середньої та вищої освіти розвиток внутрішньої мотивації вважається пріоритетом, оскільки саме вона забезпечує глибоку та осмислену участь особистості у навчальному процесі.

Чинники навчальної мотивації у сучасній педагогіці поділяються на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх належать умови організації навчання, методи та форми викладання, ставлення педагогів, підтримка родини, матеріально-технічне забезпечення навчального закладу. Внутрішні чинники включають індивідуальні особливості особистості, рівень самооцінки, потребу в досягненнях, інтерес до навчального предмета та наявність чітких життєвих цілей.

У сфері гуманітарних дисциплін мотивація має свої особливості. Предмети гуманітарного циклу передбачають формування ціннісних орієнтацій, розвиток емоційної чутливості, критичного мислення та здатності до рефлексії. Мотивація до їхнього вивчення базується на зацікавленості змістом, актуалізації особистого досвіду учнів і студентів, створенні ситуацій особистісного сенсу у навчальній діяльності.

Сучасний стан методики викладання гуманітарних дисциплін вимагає активного залучення інноваційних технологій: використання мультимедійних ресурсів, інтерактивних форм навчання (дебатів, рольових ігор, проєктної діяльності), розвитку критичного мислення через аналіз реальних соціальних явищ. Інформаційно-комунікаційні технології стають потужним чинником підтримки навчальної мотивації, оскільки дозволяють створити індивідуалізовані освітні траєкторії та сприяють більшій залученості студентів у навчальний процес.

Значний вплив на мотивацію справляє також соціокультурне середовище, зокрема цифровізація освіти, популяризація самоосвіти та формування нового типу особистості - «цифрового гуманітарія», який вільно орієнтується у великому обсязі інформації, здатний самостійно шукати, аналізувати та критично оцінювати дані.

Психологічна підтримка мотивації у навчальному процесі включає розвиток рефлексивних навичок, формування адекватної самооцінки, стимулювання позитивної Я-концепції та сприяння формуванню внутрішньої навчальної мотивації через акцент на самопізнанні та самореалізації.

Таким чином, у сучасній педагогіці та психології навчальна мотивація розглядається не лише як передумова успішного навчання, а як комплексний процес, що потребує створення сприятливого освітнього середовища, застосування сучасних методик викладання та психологічної підтримки особистісного розвитку учнів і студентів. Розуміння сутності мотивації та чинників, що її формують, стає ключем до підвищення ефективності освітнього процесу в умовах глобальних змін і нових викликів XXI століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. 1.Дзюбко Л. В., Гриценок Л. І Мотивація навчальної діяльності як психологопедагогічна проблема. Психолінгвістика. 2009. Вип. 4. С. 33–43.
2. Карташова Л., Гуржій А., Зайчук В. Цифровий близнюк закладу освіти як потреба в організації дистанційного навчання: інноваційні рішення. Матеріали науково-практичної конференції. Житомир, 2020.
3. Курок В. Мотивація учіння як провідний чинник пізнавальної активності студентів у ВНЗ / В. Курок // Молодь і ринок. 2015. № 2. С. 53–56. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_2_12
4. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. 2019.
5. Староста В., Попадич О. Мотивація навчання студентів першокурсників. Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology. 2019.

Катерина Михайлицька
Наукові керівники – доцент Шкуропат М. Ю.,
доцент Резнікова О. А.
м. Дніпро

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СПРИЙНЯТТЯ «МОВИ НЕНАВИСТІ» В КОНТЕКСТІ МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Мова ненависті або hatespeech є важливим і складним феноменом, що викликає численні соціальні та психологічні наслідки. Сучасне суспільство, зокрема студентська молодь, є основним об'єктом впливу медіа, де мова ненависті часто зустрічається в різних формах: від образливих висловлювань до закликів до насильства. Психологічні чинники сприйняття таких повідомлень формуються під впливом багатьох факторів, серед яких важливу роль відіграє рівень медіаграмотності.

Медіаграмотність, як здатність критично сприймати інформацію та розуміти її вплив на суспільство та індивідуумів, є необхідною умовою для аналізу та осмислення мови ненависті [3]. Студентська молодь, яка активно взаємодіє з медіа-контентом, часто стикається з виразами, що сприяють формуванню упереджень, агресивних ставлень і навіть схильності до насильства. Психологічні дослідження показують, що сприйняття hatespeech може значною мірою залежати від того, як індивідуум реагує на інформацію і наскільки він схильний до емоційних сплесків або втраченого контролю.

Один із ключових чинників, що визначає, як саме сприймається мова ненависті, – це емоційна реакція людини, яка може набувати як активних, так і пасивних форм. Активна емоційна реакція зазвичай виявляється у вигляді відкритого вираження негативних емоцій, таких як злість, обурення, відчуття глибокої образи чи навіть внутрішня потреба у помсті. У свою чергу, пасивна реакція може проявлятися у вигляді байдужості, психологічної відстороненості або повної емоційної апатії до ситуації. Особливо вразливою до такого впливу є студентська молодь, яка ще не сформувала стійких навичок критичного мислення. Саме ці молоді люди можуть легко і несвідомо піддаватися емоційним маніпуляціям, які закладені в повідомленнях, що містять мову ненависті. Таке некритичне сприйняття не лише посилює вже наявні негативні стереотипи, а й сприяє формуванню нових упереджень, які глибоко вкорінюються у свідомості.

Ще одним вагомим психологічним фактором є соціальна ідентичність – тобто відчуття належності особи до певної соціальної групи, спільноти або субкультури. Студенти, які асоціюють себе з певною ідеологічною чи культурною спільнотою, схильні інтерпретувати мову ненависті через призму групових норм, переконань і інтересів. У багатьох випадках вони можуть навіть неусвідомлено схвалювати агресивні висловлювання, якщо ті відповідають або підсилюють цінності їхньої

соціальної групи [1, с. 5-11.]. Це підтверджує, наскільки сильно інформація може проникати в психіку, формуючи переконання, емоційні реакції та навіть певну поведінку, що відображає колективні установки і стереотипи.

Значний вплив на сприйняття hatespeech має також контекст, у якому ці повідомлення передаються. Наприклад, віртуальні платформи часто створюють середовище анонімності, яке сприяє прояву більш агресивних висловлювань. Студенти, перебуваючи в таких просторах, можуть не відчувати безпосередньої відповідальності за свої слова, що підвищує ймовірність використання мови ненависті [2, с. 47-52]. Крім того, зміст повідомлення і його авторитетність можуть значно впливати на те, як сприймається мова ненависті. Якщо ж студент сприймає джерело як авторитетне, він може без вагань підтримати або навіть повторити ці висловлювання.

Важливою складовою процесу сприйняття мови ненависті є здатність до саморефлексії. Студенти, які здатні аналізувати і розуміти свої емоційні реакції на мову ненависті, можуть значно знижувати її вплив на себе і, відповідно, на свою поведінку. Медіаграмотність відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки вона дозволяє не лише виявити маніпуляції, а й навчитися не піддаватися емоційному впливу.

Таким чином, сприйняття мови ненависті серед студентської молоді залежить від комплексної взаємодії психологічних чинників: емоційних реакцій, соціальної ідентичності, контексту та медіаграмотності. Розвиток медіаграмотності серед молоді, навчання критичному мисленню та саморефлексії дозволяє знижувати вплив hatespeech, сприяючи створенню більш толерантного та розуміючого суспільства.

Продовжуючи розгляд психологічних чинників сприйняття мови ненависті, важливо звернути увагу на роль когнітивних процесів у формуванні ставлення до hatespeech [4, с. 90-97]. Один з таких процесів — це когнітивне упередження, яке включає тенденцію сприймати інформацію таким чином, щоб вона підтверджувала існуючі переконання. У випадку мови ненависті, студент може сприймати певні висловлювання як підтвердження власних упереджень, що зумовлює їхнє поширення серед однолітків і навіть сприйняття як звичайної норми. Такі когнітивні спотворення сприяють укоріненню стереотипів і формуванню групової ворожнечі, що в свою чергу сприяє соціальній ізоляції та конфліктам.

Крім того, важливою психологічною характеристикою є інтерналізація стереотипів. Коли студентська молодь стикається з hatespeech, вона може не лише сприймати інформацію на емоційному рівні, але й почати засвоювати ідеї, які пропагуються через мову ненависті. Інтерналізація таких ідей може призвести до того, що студент почне оцінювати себе чи інших через негативну призму, що знижує самоповагу і підвищує ймовірність конфліктних ситуацій.

Ще одним важливим аспектом є соціальний вплив та групова динаміка. Молодь, особливо студенти, є схильними до соціальної адаптації та прагнення до

схвалення з боку однолітків. Це може призводити до того, що вони починають не лише сприймати hatespeech, але й активно поширювати її, щоб підтвердити свою належність до певної соціальної групи. В даному контексті важливим є наявність механізмів самоконтролю та вміння протистояти груповому тиску, що дозволяє мінімізувати негативний вплив мови ненависті.

Отже, сприйняття мови ненависті студентською молоддю тісно пов'язане з емоційною чутливістю, соціальною ідентичністю та рівнем медіаграмотності. Високий рівень критичного мислення дозволяє зменшити вплив hatespeech, знижуючи ризики формування упереджень і агресивної поведінки [1, с. 5–11; 3]. Анонімність онлайн-середовищ та авторитетність джерел значно посилюють вплив мови ненависті, особливо на молодь без належної саморефлексії [2, с. 47–52]. Подальші дослідження доцільно зосередити на вивченні способів підвищення медіаграмотності серед студентів як ключового інструменту протидії інформаційним маніпуляціям [4, с. 90–97].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко А. Дегуманізація медіа та етичні стандарти журналістики (на матеріалі українських ЗМК 2013–2014 рр.). *Вісник Львівського університету*. Серія Журналістика. 2022. Вип. 39. С. 5–11.
2. Гнатюк В. «Мова ворожнечі» в російсько-українській війні 2014–2015 років та національна самосвідомість українців. *Історико-культурні студії.* 2015. Вип. 2. № 1. С. 47–52.
3. Іванов В., Совенко О., Волошенюк О. Війна у медіа та медіавійна. Експертна оцінка різних аспектів висвітлення воєнних подій на Сході в українських медіа (вересень 2014р.). URL: http://www.aup.com.ua/uploads/Reliz_Media_War_Oct_14.pdf
4. Ісакова Т. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. Стратегічні пріоритети. 2016. № 4 (41). С. 90–97.

Дар'я Мішалкіна
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

ПСИХОЛОГІЧНА ДИНАМІКА ЮНАЦЬКОГО ПЕРІОДУ: ШЛЯХ ДО САМОПІЗНАННЯ ТА ЗРІЛОСТІ

Психологічний контекст юнацького віку охоплює широкий спектр внутрішніх переживань, пов'язаних із самовизначенням, емоційною нестабільністю, пошуком самостійності та соціальної інтеграції. Молоді люди

прагнуть до самореалізації, підтвердження власного «Я» та отримання визнання від інших. Водночас цей період може супроводжуватися кризами самооцінки, почуттям самотності, тривожністю щодо майбутнього та труднощами в налагодженні міжособистісних відносин.

Юнацький період – це етап інтенсивного особистісного розвитку, упродовж якого формується ідентичність молодої людини. Процес є складним і багатогранним, оскільки на нього впливають як внутрішні, так і зовнішні чинники. Одним із ключових аспектів цього віку є роль сімейного середовища. Взаємодія з батьками, родинні традиції та стиль виховання суттєво впливають на становлення самосвідомості, формування життєвих орієнтирів та систему цінностей. Дослідження свідчать, що стабільність і підтримка в сім'ї сприяють гармонійному розвитку особистості, тоді як напружені стосунки можуть викликати емоційну нестабільність і сумніви щодо власної ідентичності[3].

Соціальне оточення та взаємодія з ровесниками також відіграють важливу роль у цьому віці. Юнаки та дівчата прагнуть знайти своє місце в соціальній групі, засвоюючи норми поведінки, починаючи з себе пріоритетні й моделі комунікації. Саме в цьому особливому періоді загострюється потреба у прийнятті та підтримці з боку однолітків, що впливає на формування впевненості у собі та адаптацію до соціального середовища.

Не менш значущим є вплив на освіту та виховання. Шкільне середовище, навчальні програми, а також взаємодія з учителями формують уявлення про майбутнє, розвивають самостійність і мотивацію до досягнення цілей. Позитивний освітній досвід сприяє усвідомленню власних можливостей і підвищенню самооцінки.

Окрему роль у психологічному розвитку юнаків і дівчат сприяють культурні та медійні впливи. Засоби масової інформації, соціальні мережі та культурні традиції створюють певні уявлення про ідеали, норми поведінки та успіх, що може вплинути на сприйняття себе та інших.

Внутрішні особистісні характеристики також виникають особливості юнацького періоду. Темперамент, рівень емоційної стійкості, мотивація та особистісні риси впливають на те, як людина сприймає навколишній світ, взаємодіє з соціумом та розуміє власний життєвий шлях. Усі ці фактори в комплексі формують психологічний контекст, визначаючи її особливості та виклики, з якими стикається молода людина в процесі становлення власної ідентичності [1]. Період юнацького віку – це час активного формування особистісної ідентичності, який супроводжується значними фізіологічними, емоційними та соціальними змінами.

Процес розвитку особистісної ідентичності в юнацькому віці є багатогранним і залежить від взаємодії різних психологічних та соціальних чинників. Юнаки та дівчата, які підтримують належну підтримку та перебувають у сприятливому середовищі, мають більше можливостей для формування стабільної та позитивної ідентичності.

Важливу роль у становленні особистості створює соціальне оточення. Родина, однолітки, вчителі та інші значимі дорослі впливають на формування світогляду, самооцінки та моделі поведінки. Сімейне середовище є першочерговим чинником, що впливає або, навпаки, ускладнює процес становлення особистості. Підтримка з боку батьків, довірчі взаємини та емоційна стабільність сприяють розвитку впевненості у собі, тоді як конфліктні стосунки можуть виявитися відчуженістю, тривожністю та невпевненістю[2].

Таким чином, юнацький період є часом активного розвитку особистості, пошуку ідентичності, визначення життєвих позицій та формування соціальних зв'язків. Підтримка з боку сім'ї, позитивне соціальне середовище, ефективна система освіти та усвідомлений підхід до інформаційного простору сприяють гармонійному розвитку молодої людини. Успішне проходження цього етапу закладає основу для подальшої самореалізації, формування стійкої самооцінки та здатності до продуктивної взаємодії з оточуванням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матохнюк Л.О., Максименко Ю.Б. Ідентичність особистості в сучасному інформаційному просторі: дис. д-ра філософії в галузі психології: 053. Тернопіль. 2018. 312 с.
2. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці: Монографія. Н.В. Павлик. К.: Логос, 2015. 383 с.
3. Шпірний К.В. Переговорні практики розв'язання комунікативних проблем підлітків: кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 054 «Соціологія»/наук. керівник М.А. Лепський. Запоріжжя: ЗНУ, 2024. 51 с.

Анатолій Мозолевський
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

РІВЕНЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ІГРОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

У сучасному світі, де цифрові технології стрімко інтегруються в повсякденне життя, ігрова залежність є соціально-психологічною проблемою, що охоплює не лише підлітків, а й доросле населення. Така форма діяльності, з одного боку, може сприяти розвитку певних когнітивних функцій, а з іншого – виступає фактором ризику формування залежної поведінки та емоційної дезадаптації. Особливу увагу в цьому контексті заслуговує рівень емоційного інтелекту, що визначає здатність

особистості ефективно регулювати власні емоції та будувати здорові соціальні взаємодії.

Актуальність дослідження полягає в тому, що сучасні зміни в способах проведення дозвілля та комунікації молоді сприяють зростанню випадків ігрової залежності. Залежність від комп'ютерних ігор часто супроводжується порушеннями в емоційній сфері, труднощами в саморегуляції та соціальній взаємодії, що підкреслює необхідність вивчення цього явища з позицій емоційного інтелекту.

Метою дослідження є аналіз зв'язку між рівнем емоційного інтелекту та схильністю до ігрової залежності в ранньому юнацькому віці.

Досягнення даної мети передбачає виконання наступних завдань: аналіз існуючих досліджень щодо проблеми ігрової залежності та емоційного інтелекту; визначити психологічні особливості осіб з різним рівнем емоційного інтелекту; дослідити зв'язок між рівнем емоційного інтелекту та інтенсивністю захоплення комп'ютерними іграми в юнацькому віці.

Матеріалом роботи нашого дослідження є результати психодіагностичного обстеження учнів старших класів та студентів перших курсів навчання.

Об'єкт вивчення – емоційний інтелект особистості в ранньому юнацькому віці. Предметом є особливості впливу ігрової залежності на розвиток емоційного інтелекту.

Серед позитивних аспектів ігрової активності дослідники зазначають покращення зорово-просторових навичок, розвиток швидкості реакції та стратегічного мислення. Проте надмірне захоплення комп'ютерними іграми часто призводить до зниження навчальної мотивації, порушень режиму дня, емоційної нестабільності, проблем у спілкуванні з оточенням і зниження рівня емпатії. У деяких випадках це супроводжується агресивною поведінкою, замкнутістю, депресивними проявами, що свідчить про негативні психологічні наслідки.

Надмірне захоплення комп'ютерними іграми негативно впливає на поведінку, мотивацію, емоційний стан і успішність молоді, спричиняє погіршення фізичного здоров'я та проблеми у спілкуванні, зокрема з родиною. Психологи, вчителі та батьки зіштовхуються з цією проблемою, що вимагає термінового впровадження ефективних рішень [2].

У контексті вивчення впливу саме емоційного інтелекту на формування ігрової залежності варто звернути увагу на результати низки сучасних досліджень. Зокрема, риси емоційного інтелекту мають зв'язок із зростанням залежності, таких як залежність від смартфонів та Інтернет-залежність. Проте лише незначна кількість досліджень підтверджує вплив емоційного інтелекту саме на залежність від онлайн-ігор. Так, було підтверджено, що емоційний самоконтроль, як один із компонентів емоційного інтелекту, має негативний зв'язок із рівнем ігрової залежності у підлітків. Подібні висновки зробили [4], вказуючи на опосередкований вплив емоційного інтелекту на ігрову залежність через здатність до уважного

усвідомлення. Таким чином, низький рівень емоційного інтелекту може сприяти втечі від емоційної реальності у світ онлайн-ігор, тоді як високий рівень, навпаки, асоціюється з меншою схильністю до формування ігрової залежності.

Дослідження К. Андерсона та К. Ділла засвідчили, що агресивна поведінка молодих чоловіків часто пов’язана з нестабільними психоемоційними станами. Часті зміни настрою та внутрішня напруга спонукають їх шукати емоційний вихід у хобі або занурюватися у віртуальний світ комп’ютерних ігор. Особливу небезпеку становлять динамічні ігри, такі як шутери, рольові та симуляційні, які утримують користувача в постійному стані збудження. На відміну від реального життя, де надлишок адреналіну компенсується фізичною активністю, під час гри тіло залишається малорухомим, що спричиняє підвищення артеріального тиску, порушення метаболізму та проблеми з серцево-судинною системою. Ці ризики особливо загрозливі для підлітків, оскільки їхній організм перебуває у стані гормональної перебудови, а продукти розпаду адреналіну можуть мати шкідливий вплив на серце та судини [1].

Ранній юнацький вік є сенситивним періодом для розвитку емоційного інтелекту, оскільки саме в цей час відбувається формування світогляду, самосвідомості та системи цінностей особистості. У цьому віці спостерігається підвищена чутливість до адиктивних впливів, що робить молодь особливо вразливою до формування ігрової залежності.

Сучасні наукові дослідження вказують на існування певних механізмів впливу надмірного захоплення комп'ютерними іграми на емоційний інтелект. Основними з них є: обмеження досвіду реального емоційного спілкування; формування спрощеного сприйняття емоційних станів; розвиток емоційної холодності та відстороненості; зниження здатності до емпатії.

Теоретичне дослідження проблеми дозволяє припустити, що рівень емоційного інтелекту є важливим чинником, який визначає психологічну стійкість особистості до впливу ігрової залежності. Особи з високим рівнем здатні краще усвідомлювати та регулювати власні емоції, ефективніше справлятися зі стресом і знаходити конструктивні способи емоційного розвантаження. Натомість низький рівень емоційного інтелекту може зумовлювати труднощі у міжособистісній взаємодії, неспроможність подолати емоційне напруження та пошук компенсації у віртуальному просторі, зокрема через комп’ютерні ігри, та подальше підкріплення цього стану.

Попри те, що окремі елементи комп’ютерних ігор, зокрема тренування уваги та концентрації, можуть мати позитивний ефект, їх надмірне використання часто призводить до емоційної відстороненості, зниження рівня емпатії та труднощів у соціальній взаємодії. Це актуалізує потребу в розробці дієвих профілактичних заходів, спрямованих на зменшення негативних наслідків ігрової залежності та сприяння всебічному і збалансованому розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсон К. А., Діллл К. Е. Відеоігри та агресивні думки, почуття та поведінку в лабораторії та в житті. *Журнал особистості та соціальної психології.* 2000. № 78 (4). С. 772–790.
2. Приходько Ю. О. Дитяча психологія: Нариси становлення та розвитку. Київ: Міленіум, 2003. 192 с.
3. Kircaburun K., Griffiths M. D., Billieux J. Trait emotional intelligence and problematic online behaviors among adolescents: the mediating role of mindfulness, rumination, and depression. *Personality and Individual Differences.* 2019. №139. Pp. 208–213.

Поліна Моргун
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК САМООЦІНКИ ТА ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

У сучасному світі пошук зв'язків між психологічними характеристиками особистості набуває особливого значення, оскільки дозволяє краще зрозуміти природу людської поведінки. Самооцінка та життєстійкість належать до ключових психологічних характеристик, які визначають здатність людини справлятися з викликами та негативними обставинами. Визначення характеру взаємодії цих психологічних феноменів є важливим для розуміння того, як формується та розвивається психологічна стійкість особистості.

Дослідження О. Даценко показують, що індивіди з високим рівнем життєстійкості демонструють підвищену продуктивність та позитивну самооцінку. Отже, життєстійкість не лише впливає на характер реакцій особистості щодо фруструючих обставин, але й сприяє трансформації цих обставин у можливості для особистісного зростання. Таким чином, життєстійкість як психологічна характеристика виступає потужним фактором, що визначає здатність особистості конструктивно реагувати на негативні обставини та щоденні виклики [3].

І. Данилюк, В. Предко та М. Бондар підкреслюють, що самооцінка виступає вагомим психологічним ресурсом, який впливає на ефективність навчальної та професійної діяльності, якість міжособистісної комунікації, соціальний статус та вибір стратегій подолання життєвих труднощів. При цьому життєстійкість розглядається як ключова особистісна характеристика, що сприяє формуванню позитивної самооцінки та забезпечує оптимальний рівень психічної активації в ситуаціях невизначеності. Визначені науковці відзначають двосторонній характер цього зв'язку: життєстійкість впливає на формування позитивної самооцінки, а

висока самоповага, у свою чергу, підтримує здатність особистості долати труднощі [2, с. 30-33].

У контексті взаємозв'язку самооцінки та життєстійкості О. Брюховецька наголошує на важливості низки індивідуальних характеристик, що впливають на здатність особистості долати життєві труднощі. Зокрема, нервово-психічна рівновага є основою стресостійкості, що дозволяє людині ефективно реагувати на виклики. Самооцінка, як ядро саморегуляції, сприяє адекватному сприйняттю власних можливостей та обмежень, що впливає на вибір стратегій подолання труднощів. Відчуття соціальної підтримки та власної значущості забезпечує емоційний ресурс для підтримання життєстійкості, а життєвий досвід і соціальна активність сприяють розвитку адаптивності та впевненості у своїх силах [1, с. 70].

Специфіка взаємозв'язку самооцінки та життєстійкості набуває особливого значення у процесі формування ідентичності особистості. У цей період життєстійкість виступає як внутрішній ресурс, що стимулює трансформацію життєдіяльності, сприяючи розвитку екзистенціальної стійкості та пошуку ефективних стратегій поведінки. Високий рівень самооцінки відіграє ключову роль у зміцненні життєстійкості, оскільки формує здатність до цілеспрямованості, відповідальності та внутрішньої свободи. Завдяки таким якостям особистість може реалізувати свій потенціал, гармонійно інтегруючись у соціум та досягати значущих результатів у різних сферах життєдіяльності [4, с. 71].

Г. Троценко та А. Пашко акцентують увагу на особливій ролі самооцінки та самовизначення у формуванні життєстійкості особистості. Дослідження зазначених науковців показують, що позитивна самооцінка зміцнює віру людей у власні здібності, а чітке самовизначення надає цілеспрямованості їх розвитку. Взаємодія цих компонентів створює підґрунтя для підвищення життєстійкості, що є ключовим фактором успішного подолання викликів та особистісного зростання [5].

Таким чином, взаємозв'язок самооцінки та життєстійкості проявляється як складна система взаємовпливів, де кожен компонент підтримує та посилює інший. Позитивна самооцінка сприяє розвитку життєстійкості, а високий рівень життєстійкості підтримує формування адекватної самооцінки, створюючи міцну основу для психологічного добробуту та особистісного розвитку людини. Урахування взаємозалежності таких психологічних характеристик дозволяє створювати комплексні заходи підвищення особистісного потенціалу, спрямовані на одночасне зміцнення самооцінки та підвищення життєстійкості, що сприяє формуванню психологічно стійкої та гармонійної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брюховецька О. В. Поняття життєстійкості особистості підлітка в сучасних умовах воєнного стану в Україні. Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія: Соціальні та поведінкові науки; управління та адміністрування, 2024. Вип. 29(58). С. 62–79.

2. Данилюк І., Предко В., Бондар М. Особливості прояву рівня життєстійкості залежно від домінуючих копінг-стратегій особистості. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Психологія, 2023. № 1(17). С. 30–35.
3. Даценко О. А. Психологічний дискурс життєстійкості особистості. Актуальні проблеми психології в закладах освіти : зб. наук. праць / гол. ред. Н. М. Токарева ; за ред. Ю. М. Карандашева. Кривий Ріг, 2017. Вип. 7. С. 17–27.
4. Психологічні технології самодетермінації розвитку особистості: монографія / Л. З. Сердюк, І. В. Данилюк, В. В. Турбан, О. І. Пенькова, Н. Д. Володарська та ін. ; за ред. Л. З. Сердюк. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 192 с.
5. Троценко Г. М., Пашко А. О. Роль самооцінки і самовизначення в процесі формування життєстійкості підлітків. Актуальні проблеми юриспруденції та психології: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2023. С. 189–192.

Анастасія Назаренко
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА РІВЕНЬ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ МОЛОДІ

У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності, підвищеної стресовості та невизначеності особливої ваги набувають психологічні чинники, що сприяють адаптації особистості до життєвих труднощів. Серед них ключове місце займають життєстійкість (здатність долати стреси та зберігати психічне здоров'я) та самооцінка (оцінка власної компетентності та гідності) [2, с. 16–22]. Дослідження їх взаємозв'язку дозволить розробити ефективні психологічні інструменти для підтримки молоді в умовах викликів сучасності.

Проведений теоретичний аналіз показав, що зв'язок між самооцінкою та життєстійкістю має двосторонній характер: обидва фактори взаємодоповнюють один одного, створюючи основу для особистісного зростання та ефективного подолання життєвих викликів. Важливо підкреслити, що позитивна самооцінка сприяє впевненості у власних силах, що, у свою чергу, підвищує здатність долати труднощі. Успішне подолання стресових ситуацій посилює самооцінку, формуючи цикл, який підтримує психологічну стійкість. Ця динаміка дозволяє людині не лише адаптуватися до змін, а й активно впливати на своє оточення, досягаючи поставлених цілей [1, с. 23–43].

У теоретичному контексті було підтверджено, що самооцінка та життєстійкість є тісно взаємопов'язаними конструкціями, кожна з яких може

служити як наслідком, так і чинником, що підтримує іншу. Розвиток життєстійкості безпосередньо залежить від здатності людини сприймати себе позитивно і адекватно реагувати на зовнішні фактори стресу. Самооцінка, у свою чергу, формує ставлення до себе та до світу, що також впливає на стійкість до стресів і здатність долати труднощі [2, с. 44–47].

Було визначено, що адекватне самосприйняття є фундаментом для розвитку адаптаційних механізмів. Особи з високою самооцінкою демонструють вищу стресостійкість та ефективніше використовують внутрішні ресурси. Самооцінка та життєстійкість взаємообумовлені: позитивне ставлення до себе посилює здатність протистояти стресу. Досвід подолання труднощів підвищує самооцінку, створюючи позитивний цикл розвитку [3, с. 48–51].

ЛІТЕРАТУРА

1. Вельдбрехт О. О., Тавровецька Н. І. Стрес, життєстійкість та емоційні стани жінок у вимушеній міграції. Актуальні проблеми психології малих груп в умовах війни та по-воєнного часу: матеріали наукової конференції ,Київ, 16 травня, 2023. Київ: Талком, 2023. С. 16–22.
2. Григорчук Л. В., Кузікова С. Б. Життєстійкість як адаптаційний ресурс особистості. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. 28 лютого – 1 березня 2019 року. С. 48–51.
3. Прищак М. Д., Бровченко В. В. Життєстійкість особистості. Матеріали III науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 20–22 березня 2024 р. С. 44–47.

Анастасія Пензіна
Наукові керівники – ст. викладач Андрущенко В. О.,
доцент Дроздова Д. С.
м. Дніпро

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ЗАКРІПЛЕННЯ МАТЕРІАЛУ ЯК ПОТОЧНОЇ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОГО ЗНАННЯ

Закріплення знань є критично важливим процесом у навчанні, що забезпечує їхню інтеграцію в довготривалу пам’ять та ефективне використання у комунікативних ситуаціях. У межах сучасних підходів до викладання іноземних мов особливу увагу приділяють процесам реорганізації та адаптації комунікативного знання. Використання методів, що враховують когнітивні

особливості засвоєння матеріалу, може значно підвищити ефективність навчання. Педагог має допомогти учням трансформувати інформацію в активне комунікативне знання, яке можна гнучко застосовувати в різноманітних життєвих контекстах, а не просто зберігати в пам'яті. Важливу роль для отримання такого результату відіграють різні види повторення: початкове, регулярне та підсумкове, і практичне застосування набутих знань, що, особливо при виконанні творчих завдань, значно сприяє їх закріпленню [1]. Центром цього процесу є запам'ятовування – механізм пам'яті, який забезпечує збереження нового матеріалу. Закріплення знань відбувається як під час вивчення нового матеріалу, так і в наступні дні після цього, і спирається на активну пізнавальну діяльність учнів.

Ще в минулому столітті в психології та педагогіці виникла ідея про зв'язок пам'яті з мисленням, що призвело до постановки проблеми свідомого і довготривалого засвоєння знань (Д. Ніколенко, Т. Синиця, К. Ушинський та ін.). Відповідно в психологічних дослідженнях пам'яті поступово відбувалось зміщення акцентів дослідження. Пам'ять стала вивчатися не як чиста мнема, а у відношенні до сприйняття, уваги, емоцій, мислення тощо [3, с. 2]. Ефективність навчання значною мірою визначається психологічною готовністю учнів до пізнавальної діяльності. Така готовність передбачає усвідомлення учнями мети навчання, що мотивує до активності; фізіологічну та психологічну зрілість; бажання вчитися й уміння концентруватися; відповідний рівень розвитку.

Плануючи навчально-пізнавальну діяльність учнів, учителі мають враховувати ті сприятливі обставини, які стимулюють формування позитивного ставлення до навчання. Наукові знання захоплюють учнів, коли педагог створює ситуації, що викликають їхній інтерес і ентузіазм. Ці знання, уміння та навички стають значущими для учнів, адже вони знаходять їм практичне застосування в житті, що зумовлює позитивне сприйняття. Навчальний процес пробуджує емоції, спонукає долати перешкоди та випробовувати свої можливості в засвоєнні матеріалу. Висока цінність знань у суспільстві додає мотивації до навчання, а колективна атмосфера занять сприяє прагненню учнів зайняти гідне місце серед однолітків. Почуття самоповаги відіграє ключову роль у формуванні позитивного ставлення до навчання, успіхи в якому стають додатковим стимулом. Об'єктивна оцінка досягнень учнів також підтримує їхню зацікавленість і бажання вчитися [2, с. 31–33].

Учні від природи наділені допитливістю, прагненням досліджувати нове, а їхня увага, уява, пам'ять і мислення є основою для успішного навчання. Процес засвоєння знань проходить через кілька етапів: сприйняття, осмислення, розуміння, узагальнення, закріплення та практичне застосування.

Другий етап роботи пам'яті – збереження. Воно залежить від усвідомленості запам'ятовування, його міцності та регулярного повторення. Завершальний етап –

відтворення, яке є не лише способом перевірки знань, а й інструментом самоконтролю для учнів.

Закріплення знань є завершальним і критично важливим етапом у процесі навчання, що забезпечує інтеграцію нового матеріалу в довготривалу пам’ять та його ефективне використання в комунікативних ситуаціях [2, с. 30]. Під час навчального процесу вчителю важливо приділяти належну увагу етапу закріплення нового матеріалу. Необхідно ретельно продумувати завдання та вправи, які сприятимуть ґрунтовному засвоєнню знань, а також використовувати різноманітні прийоми, що розвивають пізнавальні процеси, такі як пам’ять, мислення та уява.

Про ступінь засвоєння матеріалу свідчить здатність учнів спиратися на власний досвід, наводити приклади з життя, аналізувати їх, порівнювати з іншими поняттями, встановлювати схожості й відмінності [4].

У контексті сучасних підходів до викладання іноземних мов особливого значення набуває реорганізація та адаптація комунікативного знання з урахуванням когнітивних особливостей засвоєння інформації. Психологічна готовність учнів до пізнавальної діяльності є фундаментальною умовою ефективного закріплення знань. Застосування методу закріплення матеріалу вимагає комплексного підходу, що поєднує розуміння психологічних механізмів засвоєння інформації з різноманітними педагогічними прийомами, спрямованими на розвиток пізнавальних процесів. Такий підхід дозволяє не просто зберегти інформацію в пам’яті, а й забезпечити її трансформацію в активне комунікативне знання, що може гнучко застосовуватися в різноманітних життєвих контекстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
2. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2019. 328 с.
3. Максименко С. Д., Пасічник І. Д. Когнітивна психологія в контексті дослідження пам’яті людини. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія: Психологія.* 2020. № 20. С. 3–16
4. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов. Київ: Ленвіт, 2018. 285 с.

Світлана Перепадиста
Науковий керівник – ст. викладач Степанова С. С.
м.Дніпро

ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ НА РІВЕНЬ ЇЇ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТОВАНОСТІ ДО КРИЗОВИХ УМОВ

Нині, коли перед людством постають глобальні проблеми, що можуть привести до тотального знищення через пандемію, війни та екологічні катастрофи, сучасній людині доводиться адаптуватися до нових умов життєдіяльності, реагуючи на численні кризові ситуації.

Аналізуючи різні підходи до визначення комунікативної компетентності, спробуємо резюмувати, що комунікативна компетентність є важливою соціально-психологічною характеристикою особистості. І має наступні складові: 1) емоційну (включає емоційну чуйність, емпатію, чутливість до іншого, здатність до співпереживання та співчуття, увагу до дій партнерів); 2) когнітивну (пов'язаний з пізнанням іншої людини, включає здатність передбачати поведінку іншої людини, ефективно вирішувати різні проблеми, що виникають між людьми) та 3) поведінкову (відбиває здатність людини до співпраці, спільної діяльності, ініціативність, адекватність зі спілкуванням, організаторські здібності і т.п.) [2. с. 78].

Тобто комунікативна компетентність – це система внутрішніх ресурсів особистості, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у певному колі ситуацій міжособової взаємодії; це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми відповідно до соціального контексту та умов змінного середовища.

Проблема комунікабельності все більше актуалізується у психологічній науці, адже за спостереженнями науковців та практичних психологів у сучасному світі невпинно зростають підліткова замкнутість та невміння (небажання) встановлювати дружні та відкриті контакти з іншими людьми. Це, в свою чергу, відбивається на здатності підлітків адекватно реагувати на кризові ситуації та приймати виважені рішення в умовах невизначеності та непередбачуваності

Процес переживання складних життєвих ситуацій саме в підлітковому віці вимагає вміти аналізувати свою поведінку у кризових умовах, обирати певний алгоритм дій та засоби комунікації з середовищем, яке змінюється.

У кризових умовах посилюється вплив комунікативної компетентності особистості на рівень її соціальної адаптивності.

Психологи виділяють такі основні кризи, з якими стикається практично кожна людина в своєму жиггі: кризи розвитку (вікові кризи); депривaційні кризи (кризи втрати і розлуки); травматичні кризи; кризи відносин; кризи сенсу життя; морально-етичні кризи. Життєві кризи, що виникають у складних життєвих обставинах,

раптово змінюють долю людини, потребуючи від неї прийняття невідкладних рішень, Крім того, переживання людиною кризової ситуації пов'язане зі ступенем усвідомлення кризового стану особистості. Усвідомлення особистістю кризового стану збільшується зі зростанням рівня особистісної зрілості, з розвитком здатності до рефлексії, які в кожної людини специфічні. Кризові умови - це такі умови, в яких людина стикається з перешкодами в реалізації життєво важливих цілей і не може подолати ці перешкоди за допомогою звичних засобів.

Тому зазвичай у кризових умовах активізуються адаптаційні ресурси особистості, які дозволяють їй пристосуватися до нових обставин, зміненої реальності, створюють певні умови для їх «прийняття» та переосмислення.

В цілому, соціальну адаптованість можна розглядати як шлях до успішної адаптації людини у соціумі, що є послідовністю психологічних реакцій на об'єктивну ситуацію. Ефективність цієї реакції значною мірою визначається вмінням підлітка взаємодіяти та спілкуватися з оточуючими, а отже - залежить від рівня розвитку його комунікабельності

Слушним є висновок Т.Палько і В.Рошко - авторів дослідження «Комунікабельність як чинник соціально-психологічної адаптації підлітків» - про наявність певного зв'язку між рівнем комунікабельності та рівнем соціальної адаптованості особистості. Зокрема, на думку цих учених, найбільш успішно адаптуються ті особистості, які мають середній рівень комунікабельності, оскільки вони товариські і в незнайомому оточенні відчувають себе цілком упевнено. Їх не лякають нові проблеми, вони допитливі, надають перевагу конструктивності, виваженості у рішеннях і судженнях

Саме завдяки комунікації з ровесниками і дорослими підліток може провести порівняння власних можливостей, «приміряти» різні соціальні ролі, формувати свою особистість та знаходити нові шляхи подолання незнайомих, кризових ситуацій.

Дійсно, розвиток комунікативної компетентності підлітків є важливим не лише для всебічного особистісне розвитку кожної молодої людини, але й для розвитку її адаптаційного ресурсу. Як зазначалося вище, комунікативна компетентність характеризується певною сукупністю знань, умінь і навичок, які сприяють забезпеченню ефективного спілкування, вміння при потребі змінити коло суб'єктів комунікації та знайти взаєморозуміння з партнером по спілкуванню [3.с.541]. Саме тому комунікативна компетентність виступає адаптаційним ресурсом особистості, який є надзвичайно важливим у випадку, коли підліток переживає кризову ситуацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук Н. Г. Особливості переживання кризової ситуації в Україні підлітками, залежно від місця проживання. Наука і життя: сучасні тенденці, інтеграція в світову наукову думку. 2018. [Електронний ресурс]. URL:https://int-

konf.org/uk/2015/nauka-i-zhittya-suchasni-tendentsijiintegratsiya-v-svitovu-naukovu-dumku-14-16-05-2015/1066-goncharukn-g-osoblivosti-perezhivannya-krizovoji-situatsiji-v-ukrajini-pidlitkamizalezhno-vid-mistsya-prozhivannya.(дата звернення – 28.03.2025)
2. Кочина Л. До визначення поняття «професійна комунікативна компетентність». Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 3. С. 76–82
3. Палько Т. В., Рошко В. І.Комунікабельність якчинниксоціально-психологічноїадаптації підлітків..Журнал «Перспективи та інновації науки»(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». 2023. №13(31). С. 534–547.
5. Sannikova O. P. Adaptivity as the integral phenomenon: empirical verification. Наукаіосвіта. Одеса, 2018. №8. С. 27–35.

Юлія Понуровська
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

ВПЛИВ ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ НА САМООЦІНКУ ПІДЛІТКІВ

Вітчизняні вікові періодизації визначають підлітковий вік як етап життя від 10 до 15 років. Підлітковий період – це час метаморфоз, коли організм та психіка дитини зазнають трансформаційних змін і відбувається формування як фізичного вигляду особистості, так і її внутрішнього психічного світу. Саме в цей час підліток починає аналізувати зовнішність, формувати критичне ставлення до себе, а у свідомості формуються власні переконання та світоглядні позиції. У підлітковому віці особистість осмислює життя, власні вчинки та їхні наслідки. Невипадково цей період називають складним – він насичений внутрішніми суперечностями, а у поведінці підлітка спостерігаються непередбачуваність, емоційні сплески. Саме підлітковий вік стає часом, коли діти можуть стикатися з булінгом.

Булінг – це систематичне та свідоме застосування агресії, маніпуляцій та психологічного тиску [5]. Наукове вивчення цього явища розпочалося в 70-х роках XX століття скандинавськими вченими і згодом поширилося на інші країни. Норвезький учений Д. Ольвеус описує булінг як регулярні агресивні дії одного чи кількох учнів щодо іншого учня, що повторюються і супроводжуються нерівністю сил [1, с. 35].

Шкільне середовище для підлітків стає не лише місцем навчання, але й територією психологічного випробування, де цькування може залишити психологічні травми на подальше життя. Проблема булінгу в освітньому просторі України набуває особливої гостроти: близько 25% українських школярів визнають себе жертвами цькування, причому майже 40% з них приховують це від батьків [3].

У сучасному інформаційному суспільстві булінг набуває різноманітних форм: вербальної (образи, насмішки), фізичної (побиття, штовхання), соціальної (бойкот, ігнорування), економічної (відбирання грошей) та сексуальної (принизливі жести, жарти сексуального характеру). За даними досліджень [4, с. 471], кожна сімнадцята дитина віком від 10 до 17 років стикається з агресією в інтернеті.

Самооцінка особистості може бути трьох типів: занижена, адекватна та завищена, причому для підлітка помірно завищена самооцінка може бути певною перевагою, оскільки сприяє здобуттю авторитету серед однолітків. Проте систематичний булінг здатен суттєво деформувати самооцінку, створюючи передумови для розвитку тривожності, депресії та інших психологічних проблем у майбутньому.

Підлітковий вік – це період глибинних трансформацій особистості, підвищеної емоційної чутливості, коли формується «Я-консепція» підлітка, розвивається самооцінка та самокритика, з'являється усвідомлене прагнення до самовдосконалення. У стосунках з однолітками підліток формує власний імідж, розвиває самокритичність, обмірковує плани на майбутнє та стратегії їх реалізації. Саме в цей період підліток починає зосереджуватися на своїй зовнішності, порівнюючи себе з іншими, зіставляючи свої досягнення у навчанні з успіхами однолітків, що стає фундаментом для формування самооцінки.

Для підлітка важлива оцінка його якостей, навичок та здібностей з боку друзів, однокласників чи старших людей, що призводить до загостреної самокритики або, навпаки, до підвищеної самооцінки. Намагаючись визначити своє місце серед однолітків, підлітки неусвідомлено звертаються до «Я-концепції», порівнюючи бажані якості «Я-ідеальне» з реальними «Я-реальне» і враховуючи соціальний аспект «Я-соціальне» [2]. Спілкування стає життєво необхідним елементом розвитку – лише через комунікацію з іншими підлітки оцінюють власні можливості та формують особистість.

Актуальність дослідження впливу булінгу на самооцінку підлітків зумовлена не лише поширеністю цього явища в освітньому середовищі, але й його негативними наслідками для самооцінки підлітків.

Метою дослідження є визначення особливостей впливу булінгу на формування самооцінки підлітків, виявлення причинно-наслідкових зв'язків між різними формами цькування та деформаціями Я-концепції, а також визначення ефективних шляхів профілактики та психологічної підтримки жертв булінгу.

Ідея дослідження полягає в тому, що булінг чинить деструктивний вплив на формування здорової самооцінки підлітків. Дослідження спирається на системний підхід у вивченні булінгу як комплексного соціально-психологічного явища, що охоплює множину взаємопов'язаних факторів: особистісних, сімейних та соціальних.

Розуміння механізмів впливу булінгу на самооцінку підлітків дозволяє розробити стратегій профілактики та корекції, спрямованих на захист

психологічного благополуччя учнів. Встановлення довірливих стосунків з однолітками для підлітків стає життєво необхідним елементом розвитку – лише через комунікацію з іншими вони оцінюють власні можливості та формують особистість, без чого зникає можливість порівняння та самовдосконалення, що унеможливлює формування здорової самооцінки.

Таким чином, подолання булінгу та його негативного впливу на самооцінку підлітків вимагає не лише індивідуальної роботи з жертвою та агресором, а й створення цілісної системи профілактики, підтримки та виховання здорових міжособистісних стосунків у загальноосвітньому закладі. Лише завдяки спільним зусиллям фахівців, освітян, батьків та самих підлітків можливо сформувати безпечне та сприятливе середовище для розвитку особистості кожної дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Chetveryk-Burchak A. On assessing emotional intelligence as a precursor of positive personality functioning and mental health. *Advances in Social Sciences Research Journal*. 2019. Vol. 1(4). P. 33–42.
2. Буковскі В. М., Неліс С. Щоденний вплив і самооцінка в ранньому підлітковому віці: кореляти середніх рівнів і мінливості всередині людини. Психологія Бельгії 59(1). 2019. С. 96–115
3. Гришко В. І. Історико-правова характеристика поняття «булінг». *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 39. С. 17.
4. Сергієні О. В., Варакута М. Л., Рубан І. А. Соціально-психологічна характеристика та профілактика булінгу як форми девіантної поведінки. *Science, innovations and education: problems and prospects: the 6 th International scientific and practical conference (January 13-15, 2022, Tokyo, Japan).* Tokyo: CPN Publishing Group, 2022. С. 468–477.
5. Сорочан Д. О. Булінг: поняття, історія існування, характеристика. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 6. С. 12–19.

Ярослава Поповська
Науковий керівник – доцент Єфімов Д. В.
м. Дніпро

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У молодшому шкільному віці відбувається перехід від наочно-образного до словесно-логічного мислення, що є важливим етапом у формуванні творчих здібностей. Дослідження (Ж. Піаже, Р. Бауер, Т. Ревлук) показують, що в цей період

активно розвиваються такі операції мислення, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування та узагальнення, які є ключовими для креативності. Однак, як зазначає Дж. Гілфорд, мислення дітей цього віку ще зберігає риси, притаманні дошкільникам: воно залишається образним, емоційним і спонтанним, з переважанням мимовільних процесів.

Ці особливості, з одного боку, можуть ускладнювати вирішення складних логічних завдань, але з іншого – сприяють нестандартному мисленню, гнучкості та оригінальності ідей. Тому методи розвитку креативності мають враховувати цю двоплановість, поєднуючи логічні вправи з завданнями, що стимулюють образність і фантазію.

Якщо розглядати розвиток уяви у молодших школярів,то тут переважає репродуктивна уява (відтворення вже відомих образів), то в молодшому шкільному віці вона поступово перетворюється на продуктивну – здатність створювати нові образи на основі власних уявлень. Дослідження (Т. М. Дьякова, К. М. Бутенко, О. В. Лозова) свідчать, що уява стає більш керованою, осмисленою та творчою. Діти вже можуть комбінувати ідеї, трансформувати образи та виходити за межі звичних схем.

Однак, як зазначає М. М. Шабанов, розвиток уяви проходить нерівномірно: у 6–7 років спостерігається тимчасовий спад творчої активності (через адаптацію до школи), але до 9–10 років вона відновлюється, оскільки діти накопичують достатній досвід для творчого його застосування.

Молодші школярі виявляють великий інтерес до різних видів мистецтва – малювання, музики, літературної творчості, театру. Їхні роботи відзначаються емоційністю, яскравістю образів і відсутністю жорстких стереотипів (Н. Ветлугіна, О. Комаровська, Л. Масол, Б. Неменський, О. Рудницька). У цьому віці діти вільно експериментують з кольорами, формами та словами, створюючи унікальні твори.

Але з віком з’являється критичність до власних робіт, порівняння з іншими, що може призвести до зниження творчої активності. Тому важливо підтримувати впевненість дітей у своїх здібностях, заохочувати експерименти та уникати надмірної оцінки.

На основі аналізу вікових особливостей можна виділити ключові умови для розвитку творчих здібностей молодших школярів:

- Створення стимулюючого середовища – простір для експериментів і самовираження.
- Використання інтерактивних методів – проблемні завдання, ігри, творчі проекти.
- Свобода вибору – можливість обирати форми діяльності.
- Підтримка мотивації – позитивне підкріплення, ситуації успіху.
- Толерантність до помилок – сприйняття їх як частини творчого процесу.

- Інтеграція мистецтв – поєднання різних видів творчості для розвитку потенціалу.

Ці підходи допоможуть максимально розкрити творчі здібності дітей у молодшому шкільному віці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башмакова О. В. Емоційні та психосоціальні чинники ставлення до здоров'я: Автореф.дис…канд. біол. наук: 19.00.01; Київський інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2007. 20 с.
2. Дьяков М. М. «Особливості психічного розвитку дітей дошкільного віку». Донецьк: 2006. 349 с.
3. Петренко Ю. О. Нейродинамічні та психічні функції у дітей молодшого шкільного віку з різним рівнем фізичного розвитку: Автореф. дис…канд. біол.. наук: 03.00.13 – фізіологія людини й тварин; Київський національній ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2006. 20 с.

Юрій Прокопенко
Науковий керівник – доцент Антонюк О. В.
м. Вінниця

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ГРИ «КОЛЕСО ФОРТУНИ» У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

На сьогодні достеменно відомо, що більш ніж дві з половиною тисячі років тому давньогрецькі філософи-софісти проводили багато часу в бесідах [1, с. 197] – так зародилась риторика – наука переконувати. Зараз важко уявити фахівця будь-якої сфери діяльності, що не мав би навичок аргументувати, відстоювати свої погляди, впливати на інших за допомогою слова. У зв'язку з цим важливим складником у професійній підготовці фахівця є риторична компетентність, що формується під час вивчення як обов'язкових освітніх компонентів, так і вибіркових, і під якою розуміємо «вищий рівень комунікативної компетентності; володіння риторичними знаннями, уміннями та навичками, якостями особистості, що визначають здатність і готовність до ефективного та оптимального спілкування, реалізовані й закріплені в досвіді комунікативної та риторичної діяльності» [5, с. 21].

Зокрема, у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса в межах освітньої програми «Українська мова та література» здобувачі вищої освіти ОС «Бакалавр», опановуючи дисципліни «Основи мовленнєвої діяльності», «Основи красномовства», «Стилістика і культура мовлення», систематично

виробляють риторичні уміння «як здатність лінгвістично правильно володіти всіма видами і формами усного спілкування залежно від мети, завдань, умов професійної комунікації» [4, с. 24]. Крім того, риторична компетентність удосконалюється й у процесі вивчення дисципліни «Основи ораторського мистецтва», що формує індивідуальну освітню траєкторію здобувача.

Свого часу Айвор Армстронг Річардс зазначив, що риторика є вивченням непорозуміння між людьми й пошуком засобів для його усунення, для запобігання та уникнення втрат у процесі комунікації [7, с. 3]. Через гармонійне поєднання логосу, етосу й патосу, через мовлення розкривається людська особистість, формується комунікативна майстерність особистості, а відтак зауважимо, що нам видається переконливим визначення, зафіксоване у Сучасному лінгвістичному словнику за редакцією А. Загнітка, що риторика – це «наука про красномовство, ораторське мистецтво; теорія виразного мовлення, що вивчає найефективніші способи побудови мовлення» [2, с. 659]. Вона базується на чіткій структурі, відомій як античний риторичний канон, у якому виділяється п’ять етапів підготовки та виголошення промови: інвенція (збирання і систематизація матеріалу промови), диспозиція (структурування матеріалу промови), елокуція (мовностилістичне редагування промови), меморія (запам’ятовування промови) й акція (її безпосереднє виголошення) [3].

Важливо підкреслити, що сучасна методика викладання дисциплін, які формують риторичну компетентність, потребує інтеграції інтерактивних методів, зокрема у вивченні етапів підготовки промови. Одним із ефективних інструментів є впровадження ігрових елементів, наприклад, гри «Колесо фортуни», що належить до алгоритмічно-дійових групових методів навчання [6, с. 65] (українськомовна адаптація відносно нещодавно вийшла на телеканалі «1+1»). Такі ігрові вправи використовують для розвитку риторичних та комунікативних навичок, для удосконалення вміння швидко та ефективно реагувати на різні, навіть непередбачувані, ситуації. Суть цієї гри полягає в тому, що кожен учасник «крутить колесо» (можна уявне) чи обирає випадкову картку з набору з темою чи ситуацією, на яку він має висловити власну думку без підготовки. Це дає можливість удосконалювати здатність до адаптації та гнучкості, а також є важливою навичкою під час публічних виступів, дебатів, круглих столів тощо.

Різноманітність тем і ситуацій дозволяє не тільки удосконалювати усне мовлення загалом, але й вдало аргументувати свою позицію, використовуючи певні види аргументів. Пропонуємо кілька вправ такого типу:

- Використовуючи аргументи *до авторитету, до жалю, до пихи,* переконати співрозмовника у користі: 1) вегетаріанства, 2) здорового способу життя, 3) проживання в селі, 4) їзди на велосипеді тощо (як варіанти для вибору).

- Скласти висловлювання за 1-2 хвилини на певну тему, запропонувати при цьому аргументи «за» чи «проти»: 1) розкриваючи тему з гумором, 2) наводячи приклади із життя, 3) озвучивши свою позицію з погляду експерта, 4) звертаючись

до історичних фактів (як варіанти для вибору). Таким чином, студенти навчаються мислити креативно, практикують виступи на різні теми, покращують навички аргументації, відшуковують відповіді в умовах обмеженого часу.

- Скласти за кілька хвилин аргументований, чіткий та логічний виступ на тему, що випала на «колесі» / у картці: 1) «Мова – це світогляд», 2) «Мова – це свобода»; 3) «Мова – це захист»; 4) «Мова – це подорож» (як варіанти для вибору). Тут, як бачимо, учасники гри навчаються критично мислити, швидко реагувати на обставини.

Сама адаптація гри у викладанні передбачає створення словника риторичних термінів, розроблення «мовних пазлів», формування ігрового поля та впровадження системи оцінювання. Використання ігрових елементів на лекційному занятті можливе через чергування теоретичних пояснень із інтерактивними блоками: студенти відгадують терміни риторичного канону, після чого аналізують їх значення та практичне застосування. Ефективність методу підтверджує його застосування для вивчення складників риторичного канону. Наприклад, у темі «Акція як завершальний етап ораторської дії» студенти поетапно відгадують ключові терміни («інтонування», «техніка дихання» тощо), закріплюючи матеріал через аналіз промов і практичні завдання.

Інтерактивний формат сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку ораторських навичок. Цей підхід не лише знайомить студентів із термінологією, а й забезпечує глибше розуміння риторичного канону. Впровадження гри «Колесо фортуни» покращує запам’ятовування, розвиває асоціативне та критичне мислення, а також допомагає побачити взаємозв’язок складників канону як єдиної системи. Відповідно, впровадження ігрових елементів суттєво впливає на мотивацію студентів, а саме:

- на підвищення інтересу до вивчення дисципліни, що перетворює потенційно складний теоретичний матеріял на захопливий процес;
- на зниження психологічного бар’єру, адже ігровий формат зменшує страх помилки та створює безпечне середовище для навчання;
- на стимулювання активної участі, де змагальний елемент заохочує навіть пасивних студентів долучатися до навчального процесу;
- на формування позитивних асоціацій з дисципліною, де приємні емоції від гри переносяться на її вивчення здобувачем (здобувачами).

Таким чином, гра «Колесо фортуни» сприяє не лише засвоєнню теоретичних знань, а й розвитку ораторських навичок: чіткої дикції, імпровізованого мовлення та подолання страху публічних виступів. Її інтеграція в лекційні заняття ефективно поєднує теорію з практикою, підвищує мотивацію та покращує засвоєння матеріалу. Перспективним є розширення гейміфікації курсу та впровадження цифрових інструментів. Застосування методів гри або їх елементів покращує вивчення дисциплін «Основи красномовства», «Основи ораторського мистецтва», зберігаючи їх значущість у формуванні риторичної компетентності здобувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загнітко А. П., Данилюк І. Г. Українське ділове мовлення: фахове і нефахове спілкування. Донецьк: БАО, 2011. 479 с.
2. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.
3. Колотілова Н. А. Риторика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
4. Корчова О. М. Риторична компетентність як складник професійної підготовки соціальних педагогів. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки. 2013. Вип. 22. С. 23–28.
5. Нищета В. А. Методика навчання риторики в школі: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 194 с.
6. Педагогіка: практикум / Уклад.: О. А. Жирун, Є. В. Пузирьов. Київ: НТУУ «КПІ», 2011. 104 с.
7. Richards I. A. The Philosophy of Rhetoric ; ed. by J. Constable. London ; New York: Routledge, 2001. 94 p.

Михайло Псарьов
Наукові керівники – доцент Круть О. В., доцент Дроздова Д. С.
м. Дніпро

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ

Інтерактивні методи навчання посідають особливе місце серед інноваційних підходів до викладання англійської мови, оскільки вони безпосередньо спрямовані на розвиток комунікативної компетентності учнів. Термін «інтерактивний» походить від англійського слова *interact*, що означає «взаємодіяти», і передбачає активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Інтерактивне навчання створює умови для постійного діалогу, обміну думками та спільного конструювання знань, що є особливо важливим у контексті вивчення іноземної мови.

Комунікативна компетентність як ключова мета навчання англійської мови включає лінгвістичний, соціолінгвістичний, дискурсивний, стратегічний, соціокультурний та соціальний компоненти. Інтерактивні методи навчання сприяють формуванню всіх цих компонентів, оскільки створюють автентичне мовне середовище та моделюють реальні ситуації спілкування. Вони дозволяють учням активно використовувати мову в різних контекстах, розвивати навички слухання та розуміння співрозмовника, адаптуватися до різних комунікативних ситуацій та долати мовні бар'єри.

Одним із найефективніших інтерактивних методів розвитку комунікативної компетентності є метод рольової гри. Він передбачає моделювання реальних життєвих ситуацій, у яких учні виконують певні соціальні ролі та взаємодіють один з одним для досягнення комунікативної мети. Такий метод дозволяє практикувати мову в безпечному середовищі, експериментувати з різними комунікативними стратегіями та розвивати соціокультурну компетентність. Рольові ігри можуть бути як структурованими (з чітко визначеними ролями і сценарієм), так і неструктурованими (із загальним описом ситуації), що дає змогу адаптувати їх до рівня мовної підготовки учнів і навчальних цілей.

Дискусія як інтерактивний метод сприяє розвитку навичок аргументованого мовлення, критичного мислення та вміння слухати співрозмовника. Участь у дискусії іноземною мовою вимагає від учнів активного використання лексичних і граматичних конструкцій для висловлення власної думки, погодження або непогодження з думкою інших, аргументації своєї позиції. Дискусії можуть проводитися у форматі круглого столу, дебатів, панельних дискусій чи форумів [2].

Метод проблемного навчання на основі кейсів передбачає аналіз реальних або вигаданих проблемних ситуацій, пошук можливих рішень та їх обговорення. Цей метод активізує мовленнєву діяльність учнів, стимулює використання англійської мови для аналізу проблеми, висловлення пропозицій та аргументації своєї позиції. Він розвиває не тільки комунікативну компетентність, але й аналітичні навички, здатність працювати в команді та приймати рішення в умовах невизначеності.

Метод проектів є комплексним інтерактивним методом, що передбачає самостійну дослідницьку діяльність учнів з подальшою презентацією результатів. Проектна робота включає планування, збір і аналіз інформації, оформлення результатів та їх презентацію. На всіх етапах учні активно використовують англійську мову для обговорення ідей, аргументації, узагальнення інформації та представлення результатів, що сприяє розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності [1].

Інтерактивна технологія «мозковий штурм» спрямована на генерування ідей та розвиток творчого мислення. Метод передбачає вільне висловлювання ідей без оцінювання на першому етапі та їх аналіз і відбір на другому. Він стимулює спонтанне мовлення, розвиває навички швидкого реагування й формулювання думок іноземною мовою [6].

Технологія «навчання у співпраці» організовує роботу в малих групах і базується на принципах позитивної взаємозалежності, індивідуальної відповідальності та рівної участі. Вона сприяє розвитку командної роботи, активної комунікації та розуміння співрозмовника [4].

Метод «акваріум» дає змогу поєднати обговорення в малій групі з аналізом процесу іншими учнями, а метод «ажурна пилка» передбачає розподіл матеріалу між групами і взаємне навчання, що стимулює розвиток монологічного та діалогічного мовлення.

Метод «станції» організовує навчання через переміщення між різними завданнями, забезпечуючи різноманітність видів мовленнєвої діяльності, а метод «навчаючи – вчуся» розвиває глибоке розуміння матеріалу завдяки тому, що учні пояснюють його іншим [7].

Технологія «перевернутий клас» дозволяє використовувати аудиторний час для практичної мовленнєвої діяльності, а «світове кафе» створює невимушену атмосферу для обговорення в міні-групах, стимулюючи обмін думками.

Метод «форум-театр» розвиває навички імпровізації й спонтанного мовлення, тоді як метод «шість капелюхів мислення» вчить аналізувати проблему з різних точок зору, розвиваючи критичне та креативне мислення [8].

Технологія «відкритий простір» сприяє самоорганізації та автономності учнів, створюючи умови для самостійного ініціювання дискусій. Метод симуляції дозволяє практикувати мову у змодельованих життєвих ситуаціях [3].

Метод «мікрофон» активізує всіх учасників обговорення, допомагаючи подолати мовні бар'єри, а метод «дерево рішень» розвиває аналітичне мислення та навички обґрунтування вибору [5].

Таким чином, інтерактивні методи створюють автентичний контекст для мовленнєвої практики, активізують учнів, розвивають не лише мовні, а й соціокультурні та прагматичні компетентності, формують позитивний емоційний фон навчання.

Впровадження інтерактивних методів вимагає від учителя компетентностей у плануванні, організації та управлінні навчальним процесом. Необхідно враховувати мовний рівень учнів, їхні індивідуальні особливості, психологічний клімат у класі й забезпечувати підтримуючу атмосферу, що сприяє сміливому мовленню та творчій активності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Т. Проектна діяльність учнів з використанням ІКТ на уроках англійської мови. Рідна школа. 2014. № 12. С. 31–34.
2. Васьківська О. Є. Діалог як засіб розвитку толерантності старшокласників. Молодь і ринок. 2016. № 7. С. 144–148.
3. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу: Постанова Головного державного санітарного лікаря України № 63 від 14.08.2001. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/npa/5a1fe801a0e83.pdf (дата звернення: 20.04.2025)
4. Діденко А. Групова форма роботи на уроках англійської мови у 6 класі. 2021. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/14719/Didenko_fuifzh_2021.pdf?sequence=1 (дата звернення: 20.04.2025)

5. Дубовик С. Культура спілкування як складник загальної культури школярів. Українська мова і література. 2012. № 1. С. 9–12.
6. Ковальська К. В., Кузьменко О. Ю., Науменко Т. С. Інтерактивні методи викладання для стимулювання критичного мислення учнів середніх класів в Україні: ефективність та стратегії імплементації. Академічні візії. 2024. № 29. 12 с.
7. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурно-логічних схемах і таблицях: навчальний посібник. Київ: Ленвіт, 2014. С. 39.
8. Сопрун В. П. Рольові ситуаційні ігри на уроках. Англійська мова та література: науково-методичний журнал. 2014. № 22/23. С. 58–60.

Ромашко А. М.
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ЖІНОК ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВІКУ

Актуальність дослідження обумовлена різким зростанням кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні внаслідок повномасштабної військової агресії. Особливої уваги потребує становище жінок, які, опинившись у статусі ВПО, змушені адаптуватися до нових соціальних умов, часто одночасно виконуючи функції матері, працівниці, опікунки та берегині родини. Вікові особливості суттєво впливають на процеси адаптації, визначаючи рівень психологічної стійкості, соціального залучення та мотиваційних стратегій.

Соціально-психологічна адаптація визначається як складний багатовимірний процес інтеграції особистості в нове соціальне середовище, що включає емоційне, когнітивне та поведінкове пристосування. У випадку жінок ВПО, цей процес ускладнюється травматичним досвідом, втратою звичних соціальних зв’язків, потребою будувати нові життєві стратегії [2].

Вік виступає одним із ключових чинників, що визначає специфіку адаптаційних механізмів. Дослідження показують, що молоді жінки (18–30 років) частіше демонструють гнучкість мислення, швидше формують нові соціальні зв’язки, активніше користуються цифровими сервісами для пошуку ресурсів. Водночас вони вразливі до втрати майбутніх перспектив, професійної реалізації та сенсу життєвого проєкту.

Жінки середнього віку (30–50 років) стикаються з багатовекторними викликами — необхідністю забезпечення родини, працевлаштування, психологічної підтримки дітей. Адаптація в цій групі тісно пов’язана з наявністю

або відсутністю соціального капіталу, міжособистісних ресурсів, партнерської підтримки.

Жінки старшого віку (50+ років) мають меншу мобільність і більшу прив'язаність до втраченої домівки, демонструють нижчу відкритість до змін. Водночас вони частіше виявляють стійкість, здатність до самопожертви, глибоку внутрішню віру як ресурс адаптації. Проте ризик ізоляції, погіршення здоров'я та економічної незахищеності в цій групі є вищим [1].

Важливо відзначити, що адаптація жінок ВПО не є виключно індивідуальною справою. Вона залежить від підтримки громади, наявності соціальних служб, доступу до медичних, освітніх та психологічних послуг. Гуманітарні програми повинні враховувати вікову специфіку для ефективного реагування на потреби.

Соціально-психологічна адаптація жінок ВПО в умовах воєнного часу є не лише особистісним викликом, а й відображенням стану гуманітарної свідомості суспільства. Вік жінки визначає не лише її уразливість, але й потенціал — здатність трансформувати втрату у нові форми життєтворення. Усвідомлення цього дозволяє будувати соціальні політики, що підтримують, а не стандартизують. Актуальність дослідження полягає не тільки в тому, щоб виявити відмінності між віковими групами, а й у тому, щоб сприяти формуванню культури емпатії, поваги й взаємопідтримки у країні, що проходить через глибокі соціальні потрясіння [3].

Вивчення жіночого досвіду адаптації в умовах внутрішнього переміщення відкриває ширше питання про стійкість нації як цілого. Жінка — як носій життя, пам'яті, турботи та творення — стає одночасно символом вразливості й опори. Саме тому ця тема вимагає не просто аналізу, а й глибокого етичного розуміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєва, Г. М. Соціальна психологія : навч. посіб. / Г. М. Андрєєва. – К. : Центр учбової літератури, 2015. 384 с.
2. Бондарчук, О. І. Психологічні аспекти адаптації вимушених переселенців / О. І. Бондарчук // Практична психологія та соціальна робота. 2015. № 12. С. 3–8.
3. Danieli, Y. International Handbook of Multigenerational Legacies of Trauma / Y. Danieli. – New York : Springer, 1998. 710 p.

Галина Седьмак
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

АДАПТАЦІЯ БІЖЕНЦІВ У ПРИЙМАЮЧИХ КРАЇНАХ: ВИКЛИКИ, РЕСУРСИ ТА ПІДТРИМКА

Проблема адаптації – одна з актуальних міждисциплінарних проблем, яка зараз інтенсивно досліджується. Адаптація – поняття, що має в науці різне смислове тлумачення. У найзагальнішому плані адаптація – це «взаємодія живих організмів та навколишнього середовища, що призводить до найкращого їх пристосування до життя та діяльності» [1].

Плануючи переїзд до іншої країни, людина, зазвичай, має високий рівень готовності та мотивації. Однак, коли мова йде про втечу від війни, яка є несподіваною і її неможливо спланувати заздалегідь, рівень готовності може бути дуже низьким. Це може стати перешкодою для соціально-психологічної адаптації біженців. У таких умовах, люди відчувають психологічний тиск та напругу, що може призвести до психічної втомлюваності, послаблення мисленнєвої діяльності та пам'яті [1]. Ці фактори можуть знизити захисні та пристосувальні можливості вимушених мігрантів і призвести до дезадаптаційного стану. Тому, враховуючи особливості вимушеного переїзду, важливо розглядати різні фактори соціально-психологічної адаптації біженців.

Рівень адаптації залежить від часу, проведеного у приймаючій країні. Спочатку процес адаптації може видаватись легким та успішним, однак після цього слідує період кризи, коли деякі люди почуваються більш-менш пристосованим, в той час як інші навпаки, відчувають дистрес. Після кризи людині стає краще – вона стає дедалі більш інтегрованою в приймаючому суспільстві. Міграція в період кризи за інтенсивністю переживань може відчуватись як втрата близької людини. За умов, коли людина самостійно обирає шлях міграції, часто її стан може бути ейфорійним – вона усім задоволена, труднощів не помічає, або налаштована позитивно щодо них. Однак вимушена еміграція є складнішою, болючішою, адже людина покинула рідну домівку не за власним бажанням [3].

А. Єфімова [4] виділяє такі основні компоненти адаптації: 1) когнітивний: усвідомлення нових соціальних норм і цінностей; 2) афективний: емоційний комфорт та задоволеність ситуацією перебування; 3) конативний: ефективна взаємодія з представниками нового середовища та здатність вирішувати проблеми міграції.

Про важливість соціальної підтримки для успішної адаптації мігрантів писав Л. Е. Орбан-Лембрик [5]. Він наголошував, що її наявність запобігає психічним розладам та забезпечує комфорт особистості. Соціальна підтримка налічує п’ять

компонентів: 1) комунікативний – задовольняє потребу людини в тому, щоб виговоритися; 2) емоційний – людина відчуває впевненість у тому, що її люблять, цінують і про неї турбуються; 3) оцінний – людина отримує відповідь на питання про правильність своїх переконань до факту чи явища в процесі соціального порівняння; 4) інструментальний – людина отримує конкретну дієву допомогу; 5) інформаційний – є чітка інформація про те, як розуміти ситуацію.

На різних етапах та для різних груп людей різні напрямки соціальної підтримки можуть виявитися ключовими. Наприклад, біженці у новій приймаючій країні можуть спочатку потребувати інформаційної підтримки, щоб зрозуміти нову культуру та отримати корисну інформацію. Потім вони можуть потребувати інструментальної підтримки для розв'язання практичних питань, таких як отримання дозволів на проживання та роботу. Нарешті, вони можуть потребувати емоційної підтримки, яка допоможе їм почуватися більш комфортно та впевнено в новому оточенні.

Одним з ключових чинників успішної адаптації є встановлення дружніх відносин з місцевими жителями. Це дозволяє біженцям краще розуміти неписані правила поведінки в новій культурі та отримувати корисну інформацію щодо свого поводження. Крім того, друзі серед місцевого населення можуть виступати у ролі соціальної підтримки, що є дуже важливим під час процесу адаптації. Тому, наряду з іншими факторами, готовність до змін та встановлення дружніх відносин можуть бути ключовими елементами успішної адаптації в новому середовищі [2].

Групові чинники, що впливають на процес адаптації біженців, включають різноманітні характеристики взаємодіючих культур: рівень схожості або відмінності між культурами є ключовим фактором, що впливає на міру культурного шоку. Дослідження показують, що чим менша культурна дистанція між культурами, тим менше стресу викликає процес адаптації. Особливості культури, до якої належать біженці, також мають велике значення для їх адаптації. Наприклад, мігранти з країн з розвинутою економікою та сильною політичною стабільністю можуть зіткнутися з труднощами, адаптувавшись до культур з менш розвиненими економіками та незабезпеченою політичною ситуацією [2].

А. Дельчова [6] виділяє чотири рівні стратегій допомоги біженцям: 1) індивідуальні стратегії: психологічна підтримка (терапія, групи самодопомоги), юридичний супровід (допомога у отриманні статусу біженця), мовні курси та соціальна адаптація; 2) громадські стратегії: створення мереж взаємодопомоги (локальні ініціативи), культурна інтеграція (заходи для діалогу між біженцями та місцевими), волонтерські програми (наприклад, навчання дітей); 3) державні стратегії: розробка політик інтеграції (наприклад, програми розселення), фінансова підтримка (соціальні виплати, житлові програми), співпраця з міжнародними організаціями (Міжнародна організація з міграції); 4) глобальні стратегії: міжнародні угоди (Конвенція 1951 року про статус біженців), гуманітарні

інтервенції (допомога у зонах конфліктів), створення транскордонних мереж підтримки.

Отже, дослідження процесу адаптації біженців у приймаючих країнах демонструє її складність та багатовимірність, що обумовлена психологічними, соціальними, культурними та інституційними факторами. Вимушена міграція, на відміну від добровільної, супроводжується глибоким стресом і ризиком дезадаптації, що вимагає цілеспрямованої підтримки на всіх рівнях – від індивідуального до глобального. Важливим напрямом подальших досліджень залишається оцінка ефективності конкретних програм підтримки біженців з урахуванням регіонального контексту та індивідуальних потреб. Реалізація комплексного підходу, заснованого на досвіді міжнародних організацій і локальних практик, може стати основою для створення інклюзивних суспільств, де вимушені мігранти не лише знаходять притулок, але й відновлюють власний життєвий потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Соціальна філософія: адаптація особистості в сучасному світі. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 288 с.
2. Березюк Ю. П. Етнокультурні виклики в процесі адаптації українських біженців. Харків: Фоліо, 2019. 220 с.
3. Васильєва Л. Є. Психологія особистісного розвитку в умовах соціальної мобільності. Львів: Світ, 2017. 312 с.
4. Єфімова А. Г. Методологічні аспекти дослідження соціально-психологічної адаптації вимушених мігрантів. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»; Серія «Управління та адміністрування».* 2023. Вип. 26 (55). С. 62–75.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Вплив міграційних процесів на поведінкові прояви особистості. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія.* Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2008. Вип. 13. Ч. 1. С. 3–15.
6. Délčová A. *Refugee Support Strategies: A Multi-Level Framework. Journal of Migration Studies,* 12(3). 2018. Pp. 45–67.

Олена Селіванова
Науковий керівник – доцент Резнікова О. А.
м. Дніпро

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ДЕЗАДАПТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Проблема дезадаптації підлітків є однією із важливих соціально-психологічних проблем, яка вимагає продуктивного розв'язання як на теоретичному так і на практичному рівнях.

Дослідники визначають, що адаптивні механізми у підлітковому віці розвинуті недостатньо (І. Булах, Т. Драгунова, Л. Закутська, І. Кон, О. Личко, Н. Максимова, С. Подмазін, Г. Прихожан, І. Сабанадзе та інші). Проблемні аспекти процесу адаптації підлітків підсилюються «кризовістю» цього вікового етапу.

Причини дезадаптації підлітків містяться у наявності невідповідності цілей соціального середовища результатам діяльності, що супроводжується деструкціями у процесі оволодіння особистістю вимогами найближчого соціального середовища (сім'я, школа), тобто порушеннями процесів інтеріоризації зовнішніх механізмів регуляції поведінки й діяльності у внутрішню самоорганізацію особистості [1].

Вивчення особливостей дезадаптації особистості в підлітковому віці, її сутності та детермінант відбувається у відповідності із психологічними підходами до поняття адаптації. Труднощі соціальної адаптації підлітків розглядаються як результат суперечностей між потребою у самоствердженні та можливістю задоволення цієї потреби; між потребою у позиціонуванні своєї «дорослості» та реальним соціальним становищем; між самооцінкою й оцінкою групи однолітків.

Виділяється низка ситуацій як базових основ дезадаптації підлітків. По-перше, коли провідна у молодшому шкільному віці навчальна діяльність залишається домінуючою в підлітковому віці, тобто унеможливлюється включення підлітків у повноцінне інтимно-особистісне спілкування із дорослими й однолітками. По-друге, коли підліток на попередніх етапах онтогенезу не «відпрацював» ігровий період і гра залишається основною діяльністю у підлітковому віці за рахунок мінімізації інших соціально- схвалюваних видів діяльності. По-третє, коли виникає дисбаланс інтимно-особистісної та навчально-професійної сторін багатопланової діяльності особистості на етапі підліткового періоду онтогенезу [1].

Аналіз психолого-педагогічної літератури не дозволяє знайти єдиного розуміння діагностичних критеріїв та форм дезадаптивної поведінки підлітків. Так, деякі дослідники виділяють деривaційну, невротичну та психопатичну форми дезадаптації. Деривaційна дезадаптація пов'язується із нездатністю особистості бачити у реальній психічній ситуації власну психологічну проблему, що виникає як результат гіперопіки батьків. Дезадаптація невротичної природи розглядається як

результат непродуктивності процесів адаптації, інтенсифікації психологічного захисту особистості. За психопатичної форми дезадаптації психологічні проблеми вирішуються підлітком невірно, що призводить до формування неадаптивних стратегій і тактик поведінки [2].

Існують спроби типологізації соціально неадаптованої поведінки підлітків. До першого типу належать підлітки, які мають недостатню сформованість особистісних структур, низький рівень розвитку моральних уявлень і соціально неприйнятні навички поведінки. До другого типу належать підлітки із акцентуаціями характеру, емоційною нестійкістю. До третього типу належать підлітки, чий опір педагогам або батькам є результатом невмілих виховних впливів. Четвертий тип складають власне дезадаптовані підлітки- їх опір педагогічним впливам обумовлений функціональними новоутвореннями особистості [1].

Найбільш узагальненим виглядає розподіл підлітків з дезадаптивною поведінкою на дві категорії. Перша категорія – це підлітки із соціалізованими формами антисуспільної поведінки. Вияви дезадаптації підлітків цієї категорії виявляються несподіваними для оточуючих. Таким підліткам притаманні хороший інтелект, достатньо розвинена рефлексивність, але низький рівень моральної самосвідомості. Їх відрізняє вміння маніпулювати оточуючими і почуття міри в цій діяльності. Друга категорія – це підлітки із агресивною, антисуспільною поведінкою. Вони знаходяться в поганих стосунках із однолітками і дорослими, мають значні емоційні розлади [2].

Соціально-психологічними детермінантами дезадаптації виступають кризові явища в організмі, психіці й взаємостосунках підлітків.

Розвиток організму підлітків у період статевого дозрівання є прискореним. Фіксуються нерівномірність розвитку серцево-судинної і кістково-м’язової систем, гормональні зміни, що погіршує психічне самопочуття підлітків, призводить до підвищеної емоційної нестабільності.

Відбуваються зміни характеру взаємостосунків підлітків з дорослими. Підлітковий вік характеризують почуття «дорослості», реакція емансипації, підвищена критика дорослих. Соціальна адаптація особистості на підлітковому етапі онтогенезу відбувається в умовах неготовності дорослих до розширення самостійності й прав дитини, інерції попереднього досвіду дорослого постійно спрямовувати й контролювати дитину. Ставлення дорослого до претензій підлітків на самостійність, довіру й повагу як до необґрунтованих викликає опір у підлітків; старі відносини набувають форми хронічного конфлікту; розвиток «дорослості» гальмується, особистість деформується, росте відчуженість; дорослий втрачає авторитет. Зміни характеру відносин за ініціативою дорослих збільшують можливість керувати цим процесом та уникнути труднощів. Підлітки не хочуть конфліктувати з тими дорослими, які розуміють їхні потреби та інтереси; вони цінують доброзичливе ставлення з їхнього боку та намагаються його утримати.

Спостерігаються зміни у взаємостосунках підлітків із однолітками своєї та протилежної статі. Інтенсивне формування самосвідомості у підлітковому віці призводить до загострення потреби спілкування з однолітками, прагнення до самоствердження. Підліткам небайдуже, як вони виглядають перед однолітками; вони високо цінують можливість позитивної самопрезентації. Ізольоване положення у соціальному мікросередовищі викликає у підлітків почуття занепокоєння й тривожної стурбованості. Потрапляючи у ситуацію, що загрожує можливостю соціальної ізоляції підліток почуває психічний дискомфорт. Становище аутсайдера супроводжується появою внутрішньої напруги, фрустрації.

У випадку зростання психічної напруги, що досягає меж стресової витривалості особистості відбувається перехід на новий рівень регуляції стосунків із оточуючими. У підлітків розвивається психологічний комплекс соціального відчуження: безпомічність, відмова від прагнення досягти мети загальноприйнятими засобами, відмова від загальновизнаних у суспільстві цінностей, залучення в діяльність, що не дає внутрішнього задоволення, соціальна ізоляція. Цей комплекс сигналізує про соціальну дезадаптацію. Він може виявлятися виразно або замасковано, навіть гіперсоціальною поведінкою [3].

Психологічний комплекс соціального відчуження розглядається як універсальна форма реагування в умовах соціальної дезадаптації, коли підліток не має можливості змінити середовище перебування. У нього практично немає можливості ефективно вплинути на хід подій, тому його пристосування до умов соціального середовища реалізується за рахунок внутрішніх ресурсів. Усвідомлення власної некомпетентності призводить до переходу особистості до захисних форм поведінки, створення емоційних бар'єрів у стосунках з оточуючими, зменшення рівня соціальних домагань. Межі пристосувальних реакцій підлітків звужуються; в мотивах конкретних вчинків виявляються ознаки адаптаційного синдрому. Підліток втрачає ініціативу у засвоєнні більш складних форм соціальної поведінки; процес соціалізації уповільнюється. Підліток починає ігнорувати досвід, що пов'язаний з успіхом і спростовує власну самооцінку [3].

Таким чином, захистна поведінка підлітків в умовах соціальної дезадаптації суттєво відрізняється від захисної поведінки дорослої людини. Соціальна дезадаптація неповнолітніх виявляється в поступовій переорієнтації особистості на захист диспозиції особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грись А. М. Теорія і практика підготовки психологів до роботи з соціально дезадаптованими неповнолітніми: монографія. К.: Геопринт, 2013. 280 с.
2. Тагирова Г.С. К проблеме социально-психологической дезадаптации школьников. URL: http://www.jourclub.ru/6/217.
3. Шамне А.В. Теорія та практика психосоціального розвитку у підлітково-юнацькому віці: монографія. Київ: ТОВ «Інтерсервіс», 2015. 488 с.

Олексій Скляр
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

МАНІПУЛЯЦІЙНІ МЕТОДИ ВПЛИВУ КЕРІВНИКІВ НА ПІДЛЕГЛИХ

Актуальність дослідження маніпулятивних методів впливу у сучасному суспільстві є беззаперечною, оскільки ці методи все частіше проникають у різні сфери життя, включаючи робоче середовище. Науково-технічний прогрес зумовив значні зміни у способах взаємодії між людьми, що, у свою чергу, підвищило актуальність проблеми маніпулювання свідомістю. Маніпуляція стає системним явищем, яке проявляється у різноманітних формах та засобах впливу [6]. Особливої уваги заслуговує вивчення маніпулятивного впливу в контексті управління персоналом, зокрема у взаємодії між керівниками та підлеглими [1]. В умовах, коли цілі організації та особисті цілі співробітників можуть розходитися, зростає ймовірність використання керівниками маніпулятивних стратегій для досягнення організаційних завдань [2]. Негативний вплив маніпуляції на міжособистісне спілкування та взаємодію підтверджує необхідність глибокого аналізу цієї проблеми.

Об’єктом даного дослідження є маніпуляційні методи впливу. **Предметом** дослідження є вплив маніпуляційних методів керівників на своїх підлеглих.

Метою дослідження є аналіз маніпуляційних методів впливу, які використовуються керівниками щодо своїх підлеглих, та визначення їхнього впливу на співробітників та робоче середовище. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання:

- виявити основні типи маніпуляційних методів, які використовуються керівниками, на основі аналізу наукової літератури.
- проаналізувати психологічні аспекти маніпуляції, включаючи мотивацію керівників та наслідки для психологічного стану підлеглих.
- дослідити вплив маніпуляцій на продуктивність, моральний стан та загальну атмосферу в колективі.

Маніпуляція визначається як тип соціального, психологічного впливу, що являє собою прагнення змінити сприйняття або поведінку інших людей за допомогою прихованої, оманливої або насильницької тактики [6]. Маніпуляція відрізняється від етичного впливу або переконання тим, що вона використовує неетичні методи, такі як примус, експлуатація чи обман, для досягнення вигоди маніпулятором, часто на шкоду іншій особі [3]. На відміну від впливу, який спрямований на користь того, на кого впливають, або, принаймні, не завдає шкоди, маніпуляція має на меті принести вигоду маніпулятору за рахунок іншої людини. Прозорість є ключовою відмінністю: вплив є відкритим і прямим, тоді як маніпуляція використовує приховані та обманні тактики [3]. Таким чином,

маніпуляція передбачає дисбаланс влади та відсутність згоди з боку того, ким маніпулюють.

У науковій літературі представлено різноманітні класифікації маніпуляційних методів. Д. Карнегі у своїх працях описував приховані маніпуляції як необхідний інструмент для досягнення мети як у діловому, так і в міжособистісному спілкуванні [3]. Він також виділяв два основних типи маніпуляторів: «Диктатор», який гіперболізує власну силу та прагне домінування, та «Ганчірка», яка є жертвою диктатора та використовує такі прийоми, як уникнення та пасивне мовчання [3].

Інші дослідники виділяють активні, емоційні та пасивні маніпуляції [5]. Активна маніпуляція передбачає спроби маніпулятора зайняти лідерську позицію, використовуючи свій соціальний статус для тиску. Емоційна маніпуляція полягає у грі на емоціях іншої людини. Пасивна маніпуляція може проявлятися через ігнорування. Ігнорування розглядається як форма примусу, що часто сприймається як зневага [4].

П. Губаль у своїй роботі пропонує розширену класифікацію маніпулятивних стратегій в управлінні, яка включає *операції з інформацією* (перекручування, приховування, спосіб та момент подачі), *контекстуальне оформлення* (фізичні умови, культурний фон), *встановлення та утримання контакту, маніпулювання міжособистісним простором, ініціативу, спрямованість впливу* (явний та прихований рівні), *психологічний тиск та використання психічних автоматизмів* (пряма актуалізація мотивів, обумовлення, мотиваційне опосередкування) [2]. Він також розглядає маніпулятивні дії у процесах планування, організації та контролю, а також виділяє ролі маніпуляторів серед підлеглих та керівників.

У контексті лідерського сторітелінгу виділяють гумористичну, псевдопартисипативну, спокусливу та псевдоемпатичну маніпуляції [9]. Макіавеллістські особистості в робочому середовищі можуть використовувати такі емоційні маніпуляції, як поширення чуток, підривання авторитету колег, саботаж проєктів та підштовхування до рішень, вигідних маніпулятору [10]. Газлайтинг на робочому місці визначається як поведінка керівника, що включає тривіалізацію (приниження поглядів та страхів підлеглих) та страждання (заподіяння емоційного болю) [12].

Інші дослідження класифікують маніпулятивні тактики як чарівність, мовчання, примус, розум, регресія та приниження [8], або як змову, тролінг, видавання себе за іншого, фабрикування сумнівів, викликання емоцій, поляризація та дискредитація. Також виділяють такі тактики, як *газлайтинг, пасивна агресія, критика, брехня, сором, ізоляція, заперечення, уникнення, залякування, гра в жертву, лестощі*. У переговорах маніпуляції можуть проявлятися як тиск, затримка, моральне апелювання, гра в «доброго та поганого поліцейського». Загалом, наукова література демонструє широкий спектр маніпуляційних методів, які можуть використовуватися керівниками в робочому середовищі.

Наслідки маніпуляції для психологічного стану підлеглих є переважно негативними. Емоційні маніпуляції можуть викликати стрес, тривогу, почуття зради, призводити до ерозії самовпевненості та емоційного вигорання [10]. Маніпуляції керівників мають значний негативний вплив на продуктивність, моральний стан та атмосферу в колективі, зокрема, створюють токсичне робоче середовище, підривають довіру, психологічну безпеку та загальне благополуччя співробітників, знижують їхню самооцінку та підвищують рівень стресу. В особливо важких випадках, як при газлайтингу, підлеглі можуть відчувати себе некомпетентними, нездатними приймати власні рішення, ізольованими та приниженими, що можна розцінювати як емоційне насильство. Маніпульовані співробітники часто відчувають негативні емоції та помічають погіршення міжособистісних стосунків. Постійне відчуття провини, звинувачення або незрозумілості ситуації може призводити до зниження мотивації та загального погіршення психологічного стану.

Створення атмосфери недовіри та підозри, підривання співпраці, придушення інновацій, зниження задоволеності роботою та зростання плинності кадрів є прямими наслідками використання маніпулятивних тактик. Зловживання владою призводить до формування токсичного робочого середовища з низьким моральним духом, низькою продуктивністю, високим рівнем стресу, збільшенням кількості прогулів та плинності кадрів [7]. Вплив маніпуляцій може проявлятися у зниженні продуктивності, погіршенні психічного та фізичного самопочуття співробітників, збільшенні плинності кадрів та потенційних юридичних наслідках для організації. Цькування на робочому місці, яке часто включає маніпуляції, підриває добробут та продуктивність співробітників, створює культуру страху, знижує залученість та призводить до звільнень.Навіть такі форми маніпуляції, як фаворитизм, можуть призвести до зниження задоволеності роботою, зменшення лояльності, зростання намірів звільнитися, емоційного виснаження та міжособистісних конфліктів. Загалом, маніпуляції руйнують позитивну робочу атмосферу, знижують мотивацію та ефективність співробітників, що негативно позначається на загальних результатах діяльності організації.

Психологічний профіль керівників, які використовують маніпуляції, часто включає такі риси, як: цинізм, скритність, підозрілість, брак емпатії та зосередженість на власній владі. Дослідження показують, що маніпулятивну поведінку можуть проявляти особи з високим рівнем макіавеллізму, які прагнуть до влади та мають політичну волю. Маніпуляції також можуть бути пов’язані з нарцисичним розладом особистості. Маніпуляція розглядається як особистісна риса, що включає використання маніпулятивних міжособистісних технік та готовність контролювати інших. Керівники, схильні до маніпуляцій, можуть бути більш сумлінними, мати вищий рівень макіавеллізму та нижчий емоційний інтелект. Токсичні керівники часто поділяються на нарцисичних, агресивних, ригідних та неадекватних, причому нарцисичні керівники характеризуються

грандіозністю, відсутністю емпатії та схильністю до експлуатації інших. Загалом, керівники, які використовують маніпуляції, часто мають певні особливості особистості, пов'язані з бажанням контролювати, домінувати та отримувати особисту вигоду за рахунок інших.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує актуальність проблеми маніпуляційних методів впливу керівників на підлеглих у сучасному корпоративному середовищі. Аналіз наукової літератури виявив широкий спектр маніпуляційних методів, які використовуються керівниками, включаючи активні, пасивні, емоційні, інформаційні та ситуативні маніпуляції, а також газлайтинг та інші тактики психологічного впливу.

Дослідження психологічних аспектів маніпуляції показало, що мотивація керівників до використання таких методів може бути різноманітною – від прагнення досягти організаційних цілей до особистих потреб у владі та контролі, часто пов'язаних з певними рисами особистості, такими як макіавеллізм та нарцисизм. Наслідки маніпуляцій для психологічного стану підлеглих є переважно негативними, включаючи стрес, тривогу, зниження самооцінки, емоційне вигорання та погіршення міжособистісних стосунків.

Обмеженням даного дослідження є те, що воно базується на аналізі наявних наукових джерел та не включає первинних емпіричних даних. Майбутні дослідження можуть бути спрямовані на проведення власних емпіричних досліджень для більш глибокого вивчення конкретних методів маніпуляції та їхнього впливу на українському робочому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошина О., Малоголова О. Психологічний зміст маніпулятивного впливу в системі керівництва персоналом правоохоронних органів. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 2018. 81((III). С. 424–436. URL: https://surl.li/socjvc (дата звернення: 23.03.2025).
2. Губаль П. Маніпулятивні стратегії в управлінні та ефективні методи їх конструктивізації. URL: https://surl.lu/hplafq (дата звернення: 23.03.2025).
3. Карпенюк Т. Ф. Психологічний аналіз маніпулятивної поведінки особистості в процесі навчальної діяльності. URL: https://surl.lu/bkfevy (дата звернення: 03.04.2025).
4. Мельник Е. Маніпуляція як форма впливу у діловому спілкуванні. URL: https://surl.li/nxbdil (дата звернення: 03.04.2025).
5. Сидоренко Д. О. Психологічні особливості маніпуляції в педагогічному спілкуванні. URL: https://surl.li/qwkugc (дата звернення: 03.04.2025).
6. Ткаленко Н. В. Застосування маніпулятивних прийомів у професійній діяльності. URL: https://surli.cc/ysblqx (дата звернення: 23.03.2025).
7. Abuse Of Authority In The Workplace: What It Is & How To Prevent It. URL: https://surl.li/tmkrgi (дата звернення: 09.04.2025).

8. Buss D. M., Gomes M., Higgins D. S., Lauterbach K. Tactics of manipulation. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1987. 52(6). URL: https://surl.li/wuuykl (дата звернення: 09.04.2025).
9. Gabriel Y. Gadamer and the storytelling organisation: Beyond narrative rationality. *Organization Studies*. 2008. 29 (11). P. 1435–1452.
10. Harrell E., Burns M. Coworker Manipulation in the Machiavellian Workplace. *Society for Personality and Social Psychology*. URL: https://surli.cc/femkvv (дата звернення: 03.04.2025).
11. Recognizing and Responding to Manipulation in Workplace Relationships. URL: https://surl.li/gpgqxk (дата звернення: 23.03.2025).
12. Rehman U., Shahnawaz M., Kazmi S. F. H. Gaslighting at the workplace: Understanding the trivialization and affliction behaviors of supervisor. URL: https://surl.li/xwjvba (дата звернення: 03.04.2025).

Анастасія Скороход
Наукові керівники – доцент Дроздова Д. С.,
ст. викладач Скоплєв А. О.
м. Дніпро

ВПЛИВ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ НА МОТИВАЦІЮ УЧНІВ

У сучасній освіті головним завданням є не лише передача знань, а розвиток особистості учня, формування життєвих і інформаційних навичок, що є надзвичайно важливими в умовах інформаційного суспільства. Сучасні школярі повинні швидко орієнтуватися в інформаційному потоці, самостійно шукати, аналізувати та трансформувати інформацію. У цьому контексті все більшої актуальності набуває використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчальному процесі. Метою даного дослідження є виявлення впливу використання ІКТ на мотивацію учнів до навчання, а також визначення основних чинників, які сприяють або, навпаки, заважають формуванню стійкого навчального інтересу за допомогою цифрових засобів

Одним із ключових чинників, що впливає на ефективність навчального процесу, є мотивація. Саме вона спонукає учня до здобуття нових знань, досягнення результатів і саморозвитку. Інформаційні технології здатні значно підвищити мотивацію школярів як за рахунок емоційної привабливості, так і завдяки можливості адаптації навчального процесу під індивідуальні потреби учнів.

ІКТ дозволяють учням:

- Навчатися в зручному темпі,

- Обирати форму подачі матеріалу (відео, інтерактивні симуляції, презентації),
- Отримувати миттєвий зворотний зв'язок,
- Брати участь у гейміфікованому процесі навчання [5, с.4].

Мультимедійні презентації, інтерактивні платформи та віртуальні лабораторії роблять подання навчального матеріалу більш наочним і зрозумілим. Учні можуть:

- Вивчати історію за допомогою інтерактивних карт і хронік,
- Досліджувати хімічні реакції у віртуальних лабораторіях,
- Виконувати завдання з фізики через комп'ютерні симуляції[1, с. 168].

Такі форми навчання сприяють візуалізації знань та забезпечують глибше розуміння складних концепцій.

Ігрові елементи в навчанні (балли, рівні, нагороди), реалізовані через платформи типу Kahoot, Quizlet, підтримують зацікавленість учнів. Завдяки гейміфікації учні отримують [3]:

- Задоволення від навчання,
- Стимул до досягнення кращих результатів,
- Змагальний інтерес, який активізує пізнавальну діяльність.

Застосування ІТ впливає не лише на зовнішню, а й на внутрішню мотивацію, яка формується через:

- Інтерес до предмета,
- Можливість самостійного вибору завдань,
- Відчуття успіху через зворотний зв'язок.

Згідно з теорією А. Бандури [2], віра учня у власні сили (self-efficacy) є важливим чинником мотивації. Сучасні навчальні платформи, що дають миттєвий фідбек, сприяють розвитку впевненості в собі, що, у свою чергу, підвищує навчальну активність.

Використання ІКТ також відповідає базовим психологічним потребам учня за ієрархією Маслоу [4, с.38], зокрема:

- Потребі в безпеці та комфорті (дружній інтерфейс, візуальний контент),
- Потребі в самореалізації (інтерактивні завдання, творчі проєкти),
- Потребі у визнанні (результати, рейтинги, сертифікати).

Окрім цього, ІКТ стимулюють дофамінову систему через позитивні підкріплення, що виникають під час гейміфікованого навчання, і створюють емоційний зв'язок з навчальним матеріалом.

Попри безсумнівні переваги, ІКТ у навчанні мають і деякі ризики:

- Надмірне захоплення зовнішніми нагородами може знизити внутрішню мотивацію,
- Відсутність живого спілкування може негативно вплинути на розвиток комунікативних навичок,

- Нерівний доступ до техніки й інтернету створює бар'єри для деяких учнів.

Отже використання ІКТ у навчальному процесі має позитивний вплив на мотивацію учнів, активізуючи як внутрішні, так і зовнішні чинники. Ці технології сприяють індивідуалізації навчання, розвитку автономності, творчого мислення та саморегуляції. Водночас ефективне впровадження ІКТ вимагає зваженого, педагогічно доцільного підходу, який враховує як психологічні особливості учнів, так і технічні можливості закладу освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилова Л. Х., Катасанова Я. І. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. Освітологічний дискурс, 2017. С. 168–182.
2. Гінцяк Т. В. Формування стратегічної компетентності у процесі оволодіння англомовною комунікативною компетентністю: магістерська робота. Херсонський державний університет, 2019. URL: https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/10379/4_Hintsyak_fif_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Дата звернення: 10.04.2025.)
3. Ткач О. Засоби підвищення мотивації при навчанні англійської мови учнів ліцею: магістерська робота. Херсонський державний університет, 2025. URL: https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16927/%D0%A2%D0%BA%D0%B0%D1%87%20%D0%9E..pdf?sequence=1&isAllowed=y (Дата звернення: 06.03.2025.)
4. Знанецький В. Ю. Щодо розвитку мотивації студентів до вивчення іноземної мови у процесі професійної підготовки. Стратегічні пріоритети в науці: зб. наук. матеріалів XL Міжнар. наук.-практ. конф., Вінниця, 10 лют. 2020 р. Вінниця, 2020. С. 38–40.

Вероніка Таган
Науковий керівник – доцент Дейниченко Л. М.
М. Дніпро

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ У СТАРШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Вибір професії – одне з ключових рішень у житті людини, особливо важливе воно в період старшого шкільного віку. Саме в цей час школярі стикаються з необхідністю визначитися з майбутнім професійним шляхом, що часто супроводжується емоційним напруженням, сумнівами, впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Соціально-психологічні фактори, зокрема підтримка родини, думка однолітків, особистісні якості, рівень самооцінки, мотивація досягнення,

ціннісні орієнтації та інформованість про професійний світ, суттєво впливають на цей процес. Усвідомлення школярами своїх інтересів, здібностей і життєвих цілей відбувається в умовах активної взаємодії з соціальним середовищем, що формує їх уявлення про «успіх», «престижність» чи «реальність» тієї чи іншої професії.

Процес професійного самовизначення у старшому шкільному віці є багаторівневим явищем, яке включає у себе як особистісні переживання та прагнення, так і впливи зовнішнього соціального середовища. Водночас на процес професійного самовизначення значний вплив мають соціальне середовище, культурні традиції, економічна ситуація в суспільстві, доступність освіти та інформації про професії. Усе це формує у старшокласників уявлення про можливі шляхи майбутнього, що, своєю чергою, відображається на їхньому виборі професійної діяльності [2].

Особистісна орієнтація, яка формується протягом життя, відіграє важливу роль у професійному самовизначенні, оскільки відображає індивідуальні риси, цінності та інтереси людини. У процесі вибору професії значну роль відіграє думка важливих дорослих – батьків, учителів, родичів – адже саме вони часто виступають джерелом підтримки, порад або очікувань. На професійне рішення впливає широкий спектр чинників: сімейне оточення, взаємини з однолітками, особисті здібності та досягнення, сформовані плани на майбутнє, прагнення до визнання та рівень усвідомлення власної ролі у професійній сфері [3].

У процесі вибору професії виявляються професійні настанови, які проявляються в умінні приймати відповідальні рішення та в готовності не лише вирішувати завдання, а й самостійно їх обирати. У цих настановах відображено попередній досвід особистості, набутий протягом її психічного розвитку.

Ключову роль у професійному самовизначенні відіграє індивідуальна система ціннісних орієнтацій, яка формується під впливом особистого досвіду та взаємодії з соціальним середовищем. Ця система не завжди відповідає загальноприйнятим нормам, і нерідко вибір майбутньої професії відбувається під впливом очікувань родини або значущих дорослих, навіть якщо це суперечить власним інтересам та прагненням молодої людини.

Таким чином, із соціально-психологічної точки зору, вибір професії є наслідком попередньої соціалізації, що формує структуру самосвідомості індивіда. Водночас цей вибір стає точкою відліку для подальшої професійної ідентифікації та соціалізації. Успішне професійне самовизначення сприяє формуванню професійної самосвідомості, яка включає когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти. Вона тісно пов’язана з системою професійних установок і цінностей.

Вибір професії зумовлений поєднанням об’єктивних та суб’єктивних чинників. До об’єктивних належать соціальний статус родини, її фінансове становище, рівень освіти батьків, культурне середовище та престиж тієї чи іншої професії. Суб’єктивні ж фактори охоплюють вік, особисті здібності, інтереси,

мотиви, риси характеру, темперамент та інші індивідуальні особливості, які формують внутрішню готовність до професійного вибору [4, ст. 249].

Розумові здібності та спрямованість інтересів також відіграють ключову роль. Деякі дослідники зазначають, що для кожної професії існує певний «поріг» інтелектуальних вимог, і недостатній рівень інтелекту може обмежити можливість досягти успіху в певній сфері. Високий інтелектуальний потенціал дозволяє краще адаптуватися до вимог професії, ефективно навчатися та реалізовувати функціональні обов'язки [1].

Отже, формування професійної ідентичності та здійснення професійного вибору старшокласниками зумовлюється широким спектром чинників: соціально-культурними, матеріальними, психологічними, ціннісними й екзистенційними. У цьому контексті важливо усвідомлювати, що ці чинники взаємодіють між собою та спільно впливають на майбутню професійну реалізацію, процес професіоналізації та освітній розвиток особистості – як на формальному, так і на практичному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильєва О.А. Фактори професійного самовизначення особистості в сучасних умовах /О.А. Васильєва//Наука і освіта: наук.-практ. журнал. 2011. № 1. С. 19–23
2. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
3. Кутрань О.І. Соціально-педагогічний супровід професійного самовизначення старшокласників. Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір: зб. тез доп. ІІ міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, м. Запоріжжя, 13-14 травня 2021 р. Запоріжжя, 2021. С. 23–25
4. Торба Н.Г. Професійна самовизначеність та вибір професії майбутнього фахівця, Н.Г. Торба Вісник післядипломної освіти. 2015. Вип. 15. С. 246–253 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2015_15_24 (дата звернення: 05.05.2025)

Анастасія Таран
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

МОВНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ПЕРСУАЗИВНОСТІ В ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МЕДІА

У сучасному українському інформаційному просторі медіа виконують не лише функцію інформування, а й виступають потужним інструментом впливу на

масову свідомість. Особливої актуальності ці процеси набули в умовах війни, політичної нестабільності, соціальної турбулентності. Відтак, дедалі активніше медіатексти застосовують персуазивні засоби – мовно-психологічні прийоми, що спрямовані на формування певних уявлень, установок, мотивацій, емоцій та дій аудиторії.

Персуазивність (від лат. Persuasio – переконання) – це властивість комунікації впливати на адресата, апелюючи до його раціональних суджень, емоцій, переконань. На відміну від прямого наказу чи маніпуляції, персуазивність має м'який, проте глибокий характер впливу, що робить її основним інструментом сучасної медіаріторики [1, с. 89].

У центрі персуазивного впливу – мовно-психологічна взаємодія, що реалізується через лексичні, синтаксичні, стилістичні, прагматичні й невербальні елементи комунікації. В українських медіа, особливо в нових цифрових формах (Telegram-каналах, онлайн-ресурсах), цей вплив набуває нових форм: він стає емоційно забарвленим, компактним, фрагментарним і водночас потужним [2, с. 272].

Серед основних мовних засобів персуазивності в сучасних українських медіа варто виокремити наступні. Емоційно-оцінна лексика формує ставлення до об'єкта повідомлення (наприклад: трагічний вибух, мужній спротив, цинічне вторгнення). Метафоричність (економіка на межі прірви, влада втрачає ґрунт під ногами) посилює вплив і полегшує сприйняття складної інформації. Паралелізм, повтор, градація – стилістичні прийоми для акцентування ключових тез (Ми пам'ятаємо. Ми боремося. Ми переможемо.). Риторичні запитання стимулюють реципієнта до роздумів (Невже ми маємо терпіти це далі?) [3, с. 205].

У медіа також активно використовуються психологічні механізми впливу, що апелюють до: – емоцій (страх, обурення, патріотизм); – колективної ідентичності («ми» проти «вони»); – соціального доказу (всі поширюють – і ти пошир); – приналежності до спільноти («підписуйся на наш канал – будь з нами») [4, с. 240].

Однією з найвпливовіших платформ для реалізації персуазивного впливу стали Telegram-канали, що з 2022 року перетворилися на головні новинні ресурси для мільйонів українців. Такі канали, як «Труха Україна», «Україна зараз», «Оперативний ЗСУ», «Інформатор», «ЦАПЛІЄНКО_UA» та інші створюють альтернативу традиційним ЗМІ, часто подаючи інформацію оперативніше та емоційніше. Telegram-медіа характеризуються: – високим рівнем емоційності; – дружньою, розмовною стилістикою; – мінімалізмом і гіпертрофованістю одночасно (короткий текст – сильний емоційний вибух). Приклад: «Щойно Вибух у Харкові. Люди кажуть – було дуже гучно. Інформація уточнюється. Підтримайте ЗСУ! Тут задіяні одразу кілька механізмів: емодзі, ефект терміновості, невизначені джерела, емоційна апеляція, заклик до дії. Інший приклад (з каналу «Новини LIVE»): Це сталося знову: обстріл Запоріжжя. Руйнування критичні. Люди під завалами. Хто винен?» Telegram-дискурс активно експлуатує фрейми, що формують бачення

ситуації: – «ми – герої», «вони – вороги»; – «ми боремось», «вони мовчать»; – «нас не зламати», «ми – світло» [5, с. 98].

Отже, мовно-психологічна персуазивність у текстах сучасних українських медіа – це поєднання традиційної риторики, маніпулятивних тактик і новітніх цифрових засобів впливу. Telegram-канали, завдяки своїй емоційності, швидкості й неформальності, стали осердям персуазивного комунікативного впливу, який варто вивчати не лише в лінгвістичному, а й у соціальному та психологічному вимірах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: ВЦ «Академія», 2004. 254 с.
2. Семенюк О. А. Комунікативні стратегії і тактики сучасного медіадискурсу. Чернівці: Рута, 2012. 272 с.
3. Дьяків О. Telegram-канали як новий формат новинного дискурсу. *Українська мова і суспільство*. 2022. № 2(8). С. 205–217.
4. Костенко Н. І. Медіааналіз і маніпуляції. Київ: КІМ, 2021. 240 с.
5. Кирилюк С. В. Ефекти Telegram-комунікації: довіра, вірусність, вплив. *Соціальні комунікації*. 2023. № 1. С. 98–105.

Денис Ткаченко
Науковий керівник – доцент Борозенцева Т. В.
м. Дніпро

ОСОБИСТІСНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ, ЩО ПРОВОКУЮТЬ ЗАЛЕЖНУ ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ

Залежність – це складний психологічний і поведінковий стан, що характеризується нав'язливим прагненням виконувати певну дію, отримуючи від цього короткотривале задоволення або уникнення дискомфорту. В основі залежностей лежить формування патологічної потреби, яка домінує над іншими аспектами життя людини. Цей стан в довгостроковій перспективі призводять до негативних наслідків.

Поведінкові залежності – це форма психологічної залежності, що проявляється у надмірній залученості до певної діяльності, що починає домінувати в житті особистості, витісняючи інші важливі аспекти, такі як навчання, спілкування, фізична активність і здоров’я. Залежність розвивається через задоволення, яке особистість отримує від такої діяльності, часто супроводжуючись втратою контролю та ігноруванням негативних наслідків.

До основних видів таких залежностей належать:

1. Інтернет-залежність, що проявляється в постійному використанні гаджетів, соціальних мереж, онлайн-ігор. Підлітки можуть ігнорувати інші аспекти життя, такі як навчання, спілкування з родиною чи друзями. Наслідками цього стає ізоляція, погіршення успішності у школі, проблеми зі сном, соціальна ізоляція, розвиток депресії.

2. Ігроманія – це неконтрольоване захоплення азартними або комп'ютерними іграми, що проявляється у втраті контролю над часом та ресурсами.

3. Патологічний шопінг: неконтрольовані, імпульсивні покупки, що не відповідають реальним потребам та часто стають способом емоційного самозаспокоєння. При цьому підлітки можуть витрачати гроші на непотрібні речі, що викликає конфлікти в сім'ї та відчуття провини; фінансові труднощі; розчарування після покупки; залежність від думки оточуючих.

4. Харчові розлади, коли вживання їжі стає способом справлятися з тривогою чи депресією. Це може проявлятися як переїдання, так і відмова від їжі, залежно від психологічного стану підлітка.

5. Трудоголізм – це надмірна і неконтрольована потреба працювати, часто до втрати балансу між роботою і особистим життям. У підлітків трудоголізм може бути наслідком низки факторів: сильний тиск з боку батьків чи школи, що сприяє безперервному прагненню до досягнення високих результатів у навчанні чи позашкільних активностях, пошук схвалення, бажання уникнути емоційних проблем. Ознаками трудоголізму у підлітків є відсутність часу на відпочинок втрата інтересу до інших захоплень або взаємодії з друзями; постійне відчуття тривоги або стресу через необхідність працювати; втрата мотивації до інших аспектів життя. За даними досліджень, понад 10-15% підлітків у США відчувають надмірний академічний тиск, що може призводити до трудоголізму. У культурі з високим рівнем академічної конкуренції, такій як Японія чи Корея, проблема може бути ще більш вираженою. Дослідження в Україні показують, що серед підлітків, які відчувають високий тиск з боку батьків та навчальних установ, до 20% мають проблеми з балансом між навчанням і особистим життям, що може призводити до трудоголізму [6].

6. Залежність від фізичних вправ проявляється, коли підліток надмірно захоплюється спортом або тренуваннями, що шкодить його здоров'ю та соціальному життю. Вона може бути зумовлена бажанням досягти ідеального тіла, пошуком відчуття контролю: соціальний тиск і тренди. В умовах культури, що пропагує фітнес та стрункe тіло, підлітки можуть відчувати, що фізичні вправи є єдиним шляхом до популярності або прийняття в суспільстві.

Підлітковий вік – це період, коли відбувається активне формування особистості, а також період інтенсивних змін у фізіологічній, психологічній та соціальній сферах життя людини. У цей час підлітки є особливо вразливими до залежностей через специфічні вікові особливості, які підкріплюються соціальними впливами.

Основними психологічними характеристиками цього віку є:

- емоційна нестабільність, що обумовлена гормональними змінами та недостатньою сформованістю механізмів контролю емоцій. Це сприяє виникненню емоційних зривів і пошуку «заспокійливих» практик. Згідно з даними Інституту психіатрії (2023), 30% підлітків регулярно відчувають емоційні зриви, що змушує їх шукати способи "відключитися", наприклад, через відеоігри чи перегляд серіалів [2]. За даними ВООЗ (2021) 5% підлітків у світі мають залежність від відеоігор [4].

- схильність до експериментування та ризику. За даними опитування, проведеного UNICEF у 2021 році, 35% підлітків віком від 14 до 17 років хоча б раз у житті свідомо йшли на ризиковані дії, не оцінюючи їхніх наслідків [7]. Легалізація азартних ігор в Україні призвела до того, що частка підлітків із проблемним гемблінгом зросла до 2% від загального числа гравців ;

- недостатньо сформовані навички самоконтролю через незавершеність формування мозкових структур, відповідальних за прийняття рішень. Підлітки можуть діяти необдумано, піддаючись миттєвим бажанням.

- низька самооцінка. За результатами дослідження Інституту демографії України (2023), 24% підлітків мають низьку самооцінку, що корелює з поведінковими залежностями, такими як шопоголізм або залежність від соціальних мереж [1].

Соціальне середовище, включаючи однолітків, родину та школу, має суттєвий вплив на поведінку підлітків. Нестача підтримки або конфлікти можуть стати тригером для формування залежної поведінки.

Соціальні фактори як умова розвитку залежностей:

а). Тиск однолітків. Згідно з опитуванням ЮНІСЕФ (2022), 37% підлітків зізналися, що їхня поведінка суттєво змінюється під впливом друзів [7].

б). Вплив медіа. Близько 60% підлітків в Україні активно користуються соціальними мережами понад 4 години на день. Це сприяє поширенню залежностей через вплив інфлюенсерів та рекламних кампаній [5].

в). Недостатня увага батьків. За статистикою Міністерства освіти і науки України (2023), 45% підлітків вважають, що їм не вистачає підтримки з боку батьків, що підвищує ризик пошуку емоційного зв’язку в інтернеті чи інших формах поведінкових залежностей [3].

г) Прагнення соціального схвалення, що може призводити до наслідування негативних моделей поведінки. Соціальний тиск та бажання бути частиною певної групи можуть спонукати підлітків до ризикованих імпульсивних вчинків, включаючи експериментування з наркотиками, алкоголем чи азартними іграми. За даними опитування Київського міжнародного інституту соціології (2022), 62% підлітків вважають, що їхні рішення значною мірою залежать від схвалення друзів. Це пояснює поширення шкідливих звичок, таких як куріння чи зловживання алкоголем [2]. За статистикою ВООЗ (2022) 11% українських підлітків регулярно вживають тютюнові вироби [4].

Отже, залежності, зокрема поведінкові, є складним біопсихосоціальним явищем, яке формується під впливом біологічних, психологічних і соціальних факторів. Підлітковий вік через свої вікові особливості (емоційну нестабільність, потребу у визнанні, схильність до ризику та незрілість механізмів самоконтролю) є критичним періодом для виникнення різних форм залежностей. Розуміння їхньої природи, класифікації та причин є важливим для своєчасного виявлення проблем та розробки ефективних профілактичних і корекційних заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інститут демографії України. Поведінкові залежності серед підлітків. 2023. URL: https://www.demography.org.ua/study/behavioural-dependence (дата звернення: 20.02.2025).
2. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). Дослідження психологічних та соціальних факторів, що сприяють розвитку залежної поведінки у підлітків. Київ: КМІС, 2023. 70 с. URL: https://kiis.com.ua (дата звернення: 26.02.2025).
3. Міністерство освіти і науки України (МОН). Соціальна підтримка та емоційне благополуччя підлітків: дослідження національних проблем. Київ: МОН, 2023. 60 с. URL: https://mon.gov.ua/ua (дата звернення: 03.03.2025).
4. Світова організація охорони здоров'я (ВООЗ). Психічне здоров'я та залежність у підлітків: глобальний аналіз. Женева: ВООЗ, 2021. 50 с. URL: https://www.who.int/publications (дата звернення: 24.02.2025).
5. Research & Branding Group. Digital Behavior of Ukrainian Youth. 2023. URL: https://www.researchbranding.com/digital-behavior-ukrainian-youth (дата звернення: 23.02.2025).
6. Weinstein, A., & Lejoyeux, M. The Role of Internet Addiction in Adolescents. Journal of Addiction Medicine, 2015. 12 с.
7. UNICEF. Залежність від соціальних мереж серед підлітків: соціальні, психологічні та культурні чинники. Київ: UNICEF, 2022. 28 с. URL: https://www.unicef.org (дата звернення: 05.03.2025).

Мілена Ткаченко
Науковий керівник – доцент Радіонова Т. М.
м. Дніпро

УКРАЇНСЬКА МОВА У ФОРМАТІ STEM: ІДЕЇ ДЛЯ СУЧАСНОГО УРОКУ

Упродовж останніх років STEM-освіта розвивається безпрецедентно швидко, віддзеркалюючи стрімкий розвиток технологій. Ця динамічна зміна підкреслює беззаперечний факт – сфера освіти має адаптуватися та шукати нові стратегії і технології, щоб іти в ногу з часом. Тому використання провідних принципів STEM допоможе мотивувати школярів до нових досягнень та дозволить отримати максимальну користь від освітнього процесу.

Окрім цього, особливої уваги набуває зараз проблема формування самостійності учнів, спроможності отримувати, аналізувати інформацію та приймати оптимальні рішення, використовувати в практичній діяльності нові інформаційні технології. З кожним роком об’єм інформації буде непомірно зростати, і людина буде не в змозі мати повний об’єм знань з того чи іншого предмета. Тому на перше місце виступає не здобуття суми знань, а вміння знайти потрібну інформацію та практично її використовувати.

Метою цієї роботи є систематизація й узагальнення теоретичної інформації та висвітлення практичних питань реалізації елементів STEM-освіти на уроках української мови у 8-9 класах.

STEAM-освіта – це інтегрований підхід, який гармонійно поєднує природничі науки, технології, інженерію, мистецтво та математику, сприяючи формуванню у школярів цілісного світогляду та практичних компетентностей [1, с. 26].

Зауважимо, що в Україні STEM-освіта базується на створенні навчальних програм, що об'єднують природничі науки, технології, інженерію та математику, сприяючи розвитку міждисциплінарних зв’язків. Як зазначають педагоги В. Мізюк та Г. Новак, ключовими особливостями цього підходу є формування творчого мислення, вміння розв’язувати проблеми та здатність до співпраці [3, с. 89]. STEAM-освіта допомагає вдало поєднувати отримані знання для вирішення реальних життєвих ситуацій [2, с. 6].

Застосування STEAM-елементів на уроках української мови є актуальним завданням, спрямованим на підвищення мотивації учнів, встановлення міжпредметних зв'язків та розвиток ключових компетентностей, необхідних у сучасному світі.

Для реалізації STEAM-освіти вчитель може використовувати у своїй практиці такі цифрові інструменти та ресурси, які активізують освітній процес та сприяють залученню учнів до дослідницької діяльності: Canva, DeepL, Grammarly, Padlet,

Google Maps, Genially, Wordwall, Tinkercad. Використання цифрових ресурсів та мультимедійних елементів робить навчання більш цікавим та інтерактивним.

Наголосимо, що провідною метою STEAM-підходу є реалізація міжпредметних зв'язків [3, с. 92]. Реалізацію таких завдань продемонструємо на прикладі нестандартного уроку з теми «Стилі мовлення» у 8 класі.

Мета цього уроку – навчити дітей розрізняти основні функціональні стилі української мови та їхні характерні ознаки (лексика, граматичні конструкції, мета, сфера вживання), а також провести паралелі між стилями одягу та стилями мовлення. Окрім того, на такому уроці учні розширять свої знання щодо різних стилів одягу (класичний, спортивний, повсякденний, святковий, етнічний, тематичний тощо). Школярі усвідомлять, що вибір як мовних засобів, так і елементів одягу часто залежить від ситуації спілкування, мети комунікації та соціальної ролі людини. Вони навчаться встановлювати асоціації між певними стилями мовлення та відповідними стилями одягу.

На такому уроці в дітей також буде розвиватися аналітичне та критичне мислення; спостережливість; емпатія та розуміння інших; навички дослідження; творчі здібності та смак.

Далі пропонуємо завдання у форматі STEAM, які можна використовувати на різних етапах уроку. Наприклад, на етані актуалізації знань пропонуємо провести такі види вправ:

1) ***«Стильні асоціації»***

Учням пропонується розглянути зображення, на яких розміщено стилі одягу (*класичний (діловий), романтичний, кежуал, бохо, спортивний, вільний тощо*). Учитель ставить запитання: «Які з представлених стилів одягу асоціюються у вас зі стилями мови?». Учні обґрунтовують свої відповіді.

2) **«Хмаринка слів»**

Діти розглядають хмаринку слів, на якій розміщено назви стилів мовлення та стилів одягу, учитель пропонує виокремити, які з цих назв належать до стилів одягу, а які до стилів мовлення.

Для того, щоб створити хмаринку слів ми використовуємо ресурс WordArt. Цей ресурс є безкоштовним, треба лише пройти процедуру реєстрації.

Далі ми пропонуємо використати завдання дослідницько-пошукового характеру, адже вони допомагають формуванню позитивного світогляду учнів, що

ґрунтується на життєвій компетентності, умінні критично мислити, здобувати й аналізувати інформацію.

Робота з тлумачним словником

Під час словникової роботи вчитель дає учням завдання: скориставшись пошуком Google, знайти та записати значення таких слів: *дизайн, мода, тренд, мегатренд, стиль, кежуал, бохо, конфесійний.* Після виконання завдання, учні, за бажанням, зачитують визначення.

Вправа «Що спільного?» (групова робота)

Учитель об'єднує учнів у дві команди. Завдання для першої команди: дослідити, що спільного між класичним стилем одягу та офіційно-діловим стилем мовлення. Відповідно, для другої команди – що спільного між художнім стилем мовлення та романтичним стилем одягу (або бохо). Кожній групі вчитель роздає зображення належного стилю одягу для наочності. Якщо у школярів виникають труднощі, то вчитель надає підказку, які критерії можна використовувати для порівняння.

Приклад виконання цієї вправи (вигляд може бути будь-який):

Команда 1.

Стиль одягу	**Стиль мовлення**
Сфера використання	
Підходить для ділових зустрічей, банківської сфери, юриспруденції, керівних посад.	Ділові стосунки, у ділових листах, юридичній і законотворчій практиці.
Призначення	
Створення професійного іміджу.	Урегулювання службових стосунків.
Особливості	
Прямий силует, чіткі та строгі лінії, мінімалізм у деталях, нейтральні кольори (чорний, білий, сірий, бежевий, темно-синій).	Нейтральна лексика, стислість викладу, послідовність, повні речення.

Наступне завдання, що ми пропонуємо для дослідницько-пошукової роботи реалізує міждисциплінарний зв'язок з українською літературою. Учитель пропонує учням дослідити стиль одягу Т.Г. Шевченка на запропонованих світлинах.

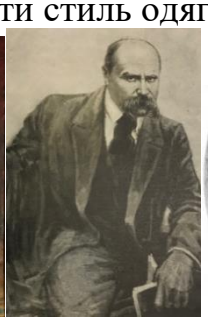

Для того, щоб учням було цікавіше та зрозуміліше виконувати аналіз, вчитель пропонує статтю «Модний Шевченко, або як одягалися у XIX столітті», перейшовши за посиланням або QR кодом, який учитель створив завчасно.

Виконання завдання передбачає написання повідомлення на одну із запропонованих тем:

а) повідомлення в газету (публіцистичний стиль);

б) смс-повідомлення в Telegram подрузі/другу (розмовно-побутовий стиль);

в) публікацію в Instagram з використанням епітетів (художній стиль).

На уроках такого формату учитель виступає коучем, тому потрібно пам’ятати, що важливо створювати атмосферу довіри та підтримки, де учні відчувають себе вільними досліджувати свої ідеї без страху помилитися; ставлять запитання, які стимулюють критичне мислення та глибше розуміння проблем.

Пропонуємо до нашого уроку додати корисні статті, ознайомившись з якими, учні відкриють для себе щось нове та цікаве.

Наприклад, дівчатам можна запропонувати «Стильні «так» та модні «ні» першої леді Олени Зеленської» [6], для хлопців – «Еволюція образів Сергія Притули» [5]. Ці матеріали стимулюватимуть пізнавальну діяльність та сприятимуть розвитку смаку та стилю. Учителю рекомендуємо зашифрувати ці статті у QR-коди. Після прочитання публікацій учитель проводить бесіду за змістом, учні обмінюються своїми враженнями.

Флешкартки

Учитель розробляє флешкартки: на одній сторінці розміщується назва стилю мовлення та зображення стилю одягу, а на іншій – у формі таблиці вказується сфера вживання, мета висловлювання, основні жанри та ознаки певного стилю мовлення.

Учитель звертає увагу учнів на картку та пропонує розповісти все, що вони знають про цей стиль. Перевертання карток під час перевірки завдання супроводжується музикою, що додає уроку захопливості та покращує настрій.

Флешкартки можемо використовувати на етапі закріплення нового матеріалу, повторення або в процесі перевірки домашнього завдання. Переглянути запропоновані картки можна за посиланням: https://buffl.co/community/f9459e11-1a15-11f0-9bc0-0941536ac44f

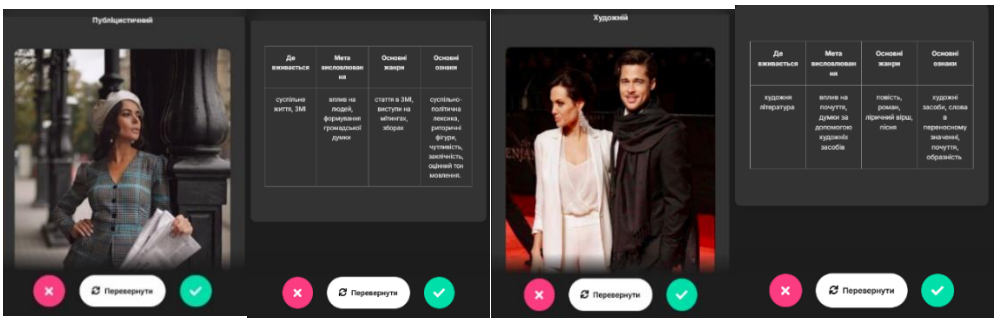

Для домашнього завдання вчитель може запропонувати учням уявити себе відомим дизайнером та представити власний стиль одягу. Написати есе, у якому розкрити особливості власного стилю, спираючись на допоміжні запитання. Окрім

цього, представити один із образів власної колекції як аплікацію з паперу/тканин, або малюнок, ескіз, створений за допомогою вебдодатків або застосунків (за вибором учня).

Можна впевнено сказати, що використання STEM-завдань на цьому уроці забезпечить реалізацію міждисциплінарного підходу до вивчення української мови. Проведення паралелей між мовою та одягом із залученням елементів дизайну та візуалізації розширить в учнів розуміння стилів мовлення. Такий підхід стимулюватиме їхнє логічне мислення через пошук спільного між різними сферами, а завдання сприятимуть розвитку комунікативних навичок дітей під час обговорення та аргументації своїх думок. STEM-завдання зробили процес навчання більш інтерактивним, практикоорієнтованим і таким, що відображає зв'язок мови з реальним світом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василашко І. та ін. *STEM – світ інноваційних можливостей. Реалізація програми інноваційного освітнього проєкту «Я – дослідник»*. Київ, 2020. URL: https://surl.li/iqyxgo (дата звернення: 20.03.2025).
2. Історія та розвиток STEM-освіти в Україні / О. Є. Стрижак та ін. *STEM та STEAM: науково-практичні тенденції розвитку цифровізації в умовах євроінтеграції* : Всеукр. науково-пед. підвищ. кваліфікації, м. Львів-Торунь. 2024. С. 23. URL: https://surl.li/dvnwde (дата звернення: 29.03.2025).
3. Мізюк В., Новак Г. Генезис поняття та ідей STEM-освіти в Україні та зарубіжжі: історичний аспект. *Scientific Bulletin of the Izmail State University of Humanities. Section «Historical sciences»*. 2022. № (57). С. 89–92. URL: https://surl.li/prrrfl (дата звернення: 11.03.2025).
4. Поліщук Н., Камінська В. *STEM-освіта: науково-теоретичні аспекти, досвід впровадження, перспективи розвитку* : Матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Луцьк / ред.: П. Олешко та ін. Луцьк, 2021. С. 8. URL: https://surl.li/kmvlbi (дата звернення: 27.02.2025)
5. Стиль кандидатів: еволюція образів Сергія Притули. *jetsetter.ua*. URL: https://surl.li/kzlhqh (дата звернення: 05.04.2025).
6. Стильні «так» та модні «ні» першої леді Олени Зеленської – Компанія Текстиль-Контакт. *Текстиль-контакт*. URL: https://surli.cc/pvhmlr (дата звернення: 01.04.2025)

Заріна Токманьова
Науковий керівник – доцент Грицук О. В.
м. Дніпро

ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У XXI столітті людство вступило в нову фазу свого розвитку, що пов'язана із домінуванням інформаційних та комунікаційних технологій. Цей період нерідко називають «третя інформаційна революція», що змінила спосіб життя, мислення, ведення бізнесу та структуру суспільства загалом. У цьому контексті актуальним є дослідження змісту поняття інформаційного суспільства, в якому інформація виступає не лише ресурсом, а й стратегічним фактором розвитку.

Поява інформаційного суспільства є логічним продовження тривалої історії еволюції людської популяції, тож неминучість суспільної трансформації у своїх роботах описували багато видатних вчених, таких як З. Бжезінський («Велика шахівниця», 1998 р.), В. Вернадський («Філософські думки натураліста», 1988 р.), Ю. Габермас («Теорія комунікативної дії», 1993 р.), У. Ліпман («Громадська думка», 2004 р.), Е. Тофлер («Шок майбутнього», 2002 р., «Третя хвиля», 2004 р.), О. Шпенглер («Захід Європи», 1998 р.). У роботах цих вчених розглядається питання еволюційної нездатності людини сприймати і обробляти інформацію. Досліджуючи окремі аспекти інформаційних відносин, вони передбачили появу суспільства, центральним елементом якого є інформаційні зв'язки, за допомогою яких відбуваються взаємовідносини між усіма його учасниками [1].

На нашу думку, доцільно зазначити поняття інформаційної революції як періоду глобальних змін у способах отримання, обробки, зберігання та передавання інформації, що здійснюється завдяки впровадженню новітніх технологій. Її передумовами стали технічні досягнення в галузі обчислювальної техніки, телекомунікацій та мікроелектроніки. Учені зазначають поняття інформаційних революцій як якісних змін у способах збереження, обробки та передачі інформації, що трансформують усі сфери життєдіяльності суспільства. В історії розвитку цивілізації умовно можна виділити кілька інформаційних революцій, питання про точний початок і кількість яких є дискусійним й досі.

На відміну від попередніх революцій – аграрної та індустріальної, – інформаційна революція базується не на фізичній праці чи механічному виробництві, а на інтелектуальній діяльності та знаннях. До ключових ознак інформаційної революції можна віднести: стрімке зростання обсягу інформації; глобальне охоплення комунікаційних мереж (інтернет, мобільний зв'язок); автоматизацію обробки даних; створення нових форм соціальної взаємодії (соціальні мережі, цифрові платформи).

Оскільки поняття інформаційної революції та інформаційного суспільства пов'язані між собою, одне з них є причиною, а інше – наслідком, доцільно виділити поняття інформаційного суспільство як соціального устрою, у якому виробництво, обробка та використання інформації стають головними факторами розвитку. Це суспільство, де більшість економічної активності пов'язана з інформаційними продуктами, знаннями та послугами, а не з матеріальним виробництвом.

Американський соціолог М. Кастельс вважає, що інформаційне суспільство базується на мережевій логіці, де головною силою стає доступ до інформації та здатність її використовувати. Основними характеристиками інформаційного суспільства є інформація як стратегічний ресурс; цифровізація всіх сфер життя – освіти, медицини, державного управління, бізнесу; формування знаннєвої економіки; глобалізація та розмивання географічних меж комунікації; зміна ролі людини – від виконавця до творця інформаційного продукту.

Відбулись глобальні зміни у сучасному суспільстві, до яких призвела інформаційна революція: економічна трансформація – поява нових галузей (IT, кібербезпека, штучний інтелект), соціальні зміни – нові форми праці, дистанційна робота, цифрові професії, політична модернізація – електронне урядування, участь громадян через цифрові платформи, культурні зрушення – формування цифрової культури, нових форматів комунікації та самоідентифікації [2, с. 34].

Отже, аналізуючи вище наведене, можна дійти висновків, що інформаційна революція та становлення інформаційного суспільства є фундаментальними процесами, що визначають вектор розвитку сучасного світу. Вони впливають на всі сфери життя, трансформуючи традиційні уявлення про працю, спілкування, освіту і державне управління. В умовах глобалізації доступ до інформації та вміння ефективно її використовувати стають визначальними чинниками конкурентоспроможності як окремої особи, так і цілих держав. Тому, інформаційне суспільство – це нова епоха, в якій інформація стає головним багатством, а технології – інструментом для досягнення цілей у всіх сферах життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалів І. Р. Історичні етапи інформаційних революцій. *Енциклопедія Сучасної України /* Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: https://esu.com.ua/article-12800. (дата звернення: 09.04.2025).
2. Кононович В. Г., Тардаскін М. Ф. Парадигма інформаційної безпеки телебіометрики та сенсорних мереж. *Науково-технічний збірник «Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні»*. 2006. Випуск 1 (12). С. 56–66.

Аліса Федіна
Науковий керівник – доцент Свіденська Г. М.
м. Дніпро

ПОНЯТТЯ САМООЦІНКИ У ПСИХОЛОГІЇ: СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ

У сучасних умовах розвитку педагогіки й психології особливої уваги набуває проблема формування адекватної самооцінки особистості. Самооцінка розглядається як ключовий чинник особистісного розвитку, що визначає навчальну мотивацію, соціальну адаптацію та ефективність самореалізації людини, зокрема в процесі оволодіння гуманітарними дисциплінами.

Самооцінка – це інтегроване уявлення людини про саму себе, яке формується на основі оцінювання власної зовнішності, здібностей, інтелектуальних ресурсів, соціальних навичок та особистих досягнень. Це поняття має динамічний характер і змінюється під впливом соціальних норм, суспільних очікувань і ставлення оточення.

Термін «самооцінка» був уперше введений Вільямом Джеймсом, який визначав її як складову структури особистості. Представник біхевіоризму Б. Ф. Скіннер акцентував увагу на ролі індивідуального досвіду у формуванні самооцінки. А. Адлер, засновник індивідуальної психології, підкреслював важливість дитячого періоду в розвитку самооцінки. А. Маслоу у своїй теорії ієрархії потреб відносив самооцінку до потреб, пов’язаних із прагненням до приналежності, любові та самоповаги. К. Роджерс, основоположник гуманістичної психології, розглядав самооцінку як складову Я-концепції, яка формується у процесі соціалізації через взаємодію з людьми, що мають особливе значення для індивіда.

У сучасній психолого-педагогічній науці самооцінка класифікується за кількома ознаками. Залежно від об’єкта оцінювання виділяють глобальну та часткову самооцінку. Глобальна самооцінка – це загальне уявлення людини про себе в цілому, тоді як часткова стосується оцінки окремих якостей чи аспектів особистості, що проявляються в конкретних видах діяльності.

Ще одним важливим критерієм є відповідність самооцінки реальності. За цією ознакою розрізняють адекватну та неадекватну самооцінку. Неадекватна самооцінка може проявлятися як у завищеній, так і в заниженій формі, залежно від рівня відхилення від об'єктивних оцінок.

Усвідомлення власної самооцінки має велике значення для особистісного розвитку, встановлення гармонійних стосунків та ефективної соціальної взаємодії. Знання особливостей своєї самооцінки допомагає людині коригувати її, орієнтуючись на характерні риси поведінки людей із завищеним або заниженим рівнем самооцінки.

Отже, самооцінка є важливим психологічним утворенням, що визначає ставлення людини до самої себе, впливає на її поведінку, життєві орієнтири та взаємодію з оточенням. Вона має складну структуру, виконує регулятивні, захисні та мотиваційні функції, а її формування залежить від соціальних, індивідуальних та виховних чинників.

У сучасній педагогіці та психології формування адекватної самооцінки розглядається як необхідна умова особистісного розвитку, успішної навчальної діяльності й ефективної соціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дядюкіна Є. В. Самооцінка як міждисциплінарне поняття. Науковий вісник Донбасу. 2020. № 1.
2. Мусіяка Н. І. Проблема самооцінки в теорії особистостості В. Джемса. Актуальні проблеми психології. 2016. № 16. С. 121–125.
3. Мухіна Ю. І. Самооцінка як форма прояву свідомості. Питання науки та освіти. 2018. № 1. С. 23–27.
4. Олійник О. О. Самооцінка як передумова професійного становлення студентів. Теорія і практика сучасної психології. 2018. № 1. С. 97–101.
5. Пенькова О. І. Самовдосконалення особистості і її самооцінка. Психологічний часопис. 2015. № 1. С. 74–78.

Влада Філенко
Науковий керівник – доцент Степаненко Л. М.
м. Дніпро

ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Юнацький вік – це період інтенсивного психічного, емоційного та соціального розвитку, коли особистість стикається з численними викликами, що впливають на її психічні стани. Саме в цей час формуються ціннісні орієнтації, самооцінка, відбувається пошук ідентичності, що часто супроводжується підвищеною тривожністю, емоційною нестабільністю, конфліктами з оточенням. Психологічна корекція психічних станів у юнацькому віці є важливим напрямом сучасної практичної психології, оскільки дозволяє не лише зменшити прояви негативних емоційних станів, а й сприяє гармонійному розвитку особистості.

Юнацький вік (від 15 до 21 року) характеризується підвищеною емоційною чутливістю, схильністю до тривожності, нестабільністю самооцінки, пошуком сенсу життя та місця в суспільстві. У цей період виникають такі психічні стани, як:

тривожність і невпевненість у собі;
емоційна напруга, дратівливість;
депресивні настрої;
відчуття самотності, ізоляції;
підвищена конфліктність у стосунках з батьками, однолітками, педагогами.

Важливо враховувати, що психічні стани юнаків мають вікову специфіку, зумовлену як біологічними, так і соціальними чинниками. Саме тому психологічна корекція повинна бути спрямована не лише на зняття симптомів, а й на глибоку роботу з особистісними установками, цінностями, самооцінкою.

Сучасна психологічна наука пропонує різноманітні підходи до корекції психічних станів у юнацькому віці.

Психодинамічний підхід акцентує увагу на глибинних переживаннях, що виникли внаслідок раннього досвіду, і передбачає роботу з несвідомими конфліктами через методи символдрами, кататимно-імагінативної психотерапії [1].

Гуманістичний підхід спрямований на розвиток самоактуалізації, гармонізації характеру, формування позитивної самооцінки, підтримку особистісного зростання.

Когнітивно-поведінковий підхід передбачає зміну неадаптивних переконань, формування навичок саморегуляції, вирішення проблемних ситуацій, розвиток стресостійкості.

Соціально-психологічний підхід використовує групові форми роботи, тренінги, рольові ігри, дискусії для розвитку комунікативних навичок, емпатії, соціальної адаптації [3].

У практиці психологічної корекції психічних станів юнаків застосовуються такі методи:

Групові тренінги (соціально-психологічний тренінг) включають дискусії, рольові ігри, проективне малювання, музикотерапію, арт-терапію, психодраму, вправи на релаксацію та саморегуляцію. Вони сприяють розвитку емоційного інтелекту, зниженню тривожності, підвищенню впевненості в собі [3].

Індивідуальна психотерапія це робота з особистісними проблемами, глибинними переживаннями, корекція негативних установок, розвиток навичок саморефлексії [1].

Ведення щоденників самопізнання: юнаки виконують завдання для самоаналізу, рефлексії, що допомагає усвідомити власні емоції, мотиви поведінки, зміцнити самооцінку [3].

Психодіагностика: використання тестів, опитувальників для виявлення рівня тривожності, депресивності, особистісних особливостей, що дозволяє індивідуалізувати корекційну програму.

Кататимно-імагінативна психотерапія (символдрама): робота з образами, символами, що дозволяє опрацювати глибинні емоційні переживання, зняти внутрішню напругу, гармонізувати психічний стан [1].

Етапи корекційної роботи

Психологічна корекція психічних станів у юнацькому віці зазвичай включає такі етапи:

1. Психодіагностика: виявлення проблемних зон, визначення рівня тривожності, емоційної напруги, особистісних особливостей.
2. Планування корекційної програми: вибір методів і форм роботи відповідно до індивідуальних потреб юнака.
3. Проведення корекційних занять: індивідуальних або групових, із застосуванням різних психотерапевтичних і тренінгових методик.
4. Оцінка ефективності: повторна психодіагностика, аналіз динаміки змін, корекція програми за потреби [1].

Наведемо приклади ефективних програм.

Програма гармонізації уявлень про власне «Я», оптимізації ставлення до майбутнього, формування навичок вирішення проблемних ситуацій, підвищення впевненості в собі (І.А. Ясточкіна) [3].

Тренінг розвитку креативності як засіб корекції тривожності (С.А. Водяха)

Програма гармонізації характеру через духовно-моральну самоактуалізацію (Н.В. Павлик) [3].

Психокорекційна програма на основі кататимно-імагінативної психотерапії для роботи з негативними переживаннями у стосунках з батьками (О. Лазос) [1].

Психологічна корекція психічних станів у юнацькому віці є багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу, врахування вікових, індивідуальних, соціальних особливостей юнаків. Ефективність корекційних програм забезпечується поєднанням різних методів – від групових тренінгів до індивідуальної психотерапії, від арт-терапії до когнітивно-поведінкових технік. Важливою умовою успіху є систематичність, діагностичний супровід, залучення до процесу самих юнаків, їхніх батьків, педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лазос О. Психологічна корекція негативних переживань підлітків у стосунках з батьками: дисертація. дис. … канд.. психол. наук: 174 19.00.07. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2013. 228 с.
2. Павлик Н.В. Психологія гармонізації характеру в юнацькому віці: Монографія. К.: Логос, 2015.
3. Петренко В.Є. Вікові аспекти психологічної корекції тривожності. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки. Київ, 2014. Вип. 44. С. 175–180.

Ксенія Фоменко
Науковий керівник – доцент Несторук Н. А.
м. Дніпро

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: НЕВІДЄМНА СКЛАДОВА ЧИ ПРОСТА ФОРМАЛЬНІСТЬ?

Концепція «Нової української школи» стала основним документом для впровадження інклюзивної освіти в Україні. Вона передбачає реформування освіти до 2029 року. Вирішення проблеми інклюзивної освіти проростає з принципу дитиноцентризму. Нова українська школа повинна враховувати потреби, здібності та права дитини, а не слідувати інструкції, яку подають «нагорі». Основна мета інклюзивної освіти полягає у рівномірному забезпеченні якісною освітою усіх учнів, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб, а також їхню інтеграцію та соціалізацію в суспільство. Однак, на сьогоднішній день, постає питання: чи стала інклюзія невід'ємною складовою освітнього процесу для всіх школярів, або ж це лише формальність, яку вимушені виконувати педагоги НУШ?

У сучасній системі шкільної освіти провадження інклюзії є чи не одним з найбільших викликів. Термін «інклюзія» родом із Франції. Походить від слова «inclusive», що в перекладі означає «включає в себе». Тобто, «інклюзивна освіта» – це спільне навчання дітей з особливими освітніми потребами та здоровими дітьми в умовах загальноосвітнього або дошкільного навчального закладу [2, с. 5].

Учні з особливими потребами – це звичайні діти, які потребують любові, турботи, спілкування та розвитку. Проте, у новому середовищі їм необхідна відповідна психологічна підтримка та допомога. Ідеологія інклюзивної освіти НУШ спрямована на усунення будь-яких форм дискримінації. Оскільки ці діти можуть мати обмеження у спілкуванні, самообслуговуванні чи пересуванні, їх розвиток значною мірою залежить від допомоги інших людей. Це включає багатогранний процес соціально-педагогічної інтеграції та інклюзії. Забезпечення прав на освіту школярів з ООП є одним із ключових пріоритетів державної політики у сфері корекційної освіти. Однак, для успішної реалізації інклюзії необхідні зусилля всіх учасників освітнього процесу – від Міністерства освіти і науки України до педагогів, класних керівників, психологів, обслуговуючого персоналу [3, с. 18].

Інклюзивна освіта, як ключовий елемент Нової української школи, передбачає, що виховний процес є невіддільною частиною загальної освітньої програми та орієнтується на такі загальнолюдські цінності, як етичні, моральні, соціальні та політичні. Зважаючи на це, сучасний педагог повинен дотримуватися нових вимог, а важливим чинником його професійного розвитку є цінності, в тому числі і інклюзивні – справедливість, об'єктивність, рівноправність, рівність, права дитини, співпраця, повага до різноманітності, співчуття, мудрість, оптимізм тощо [1, с. 92].

Безумовно, інклюзивна освіта є невід'ємною складовою Нової української школи. Проте, на нашу думку, на даний час вона не досконала та має ряд формальностей. Найголовнішим обмеженням з яким стикнулась інклюзія, на наш погляд, це брак спеціалістів. На сьогодні, в освіті спостерігається нестача кваліфікованих вчителів, психологів, вихователів, дефектологів, логопедів, які спеціально навчені для роботи з особливими дітками. Погоджуємось з думкою про те, що успішний вчитель Нової української школи повинен володіти компетентністю в галузі інклюзивної освіти. Це включає знання педагогічних підходів, адаптаційних технологій, вміння працювати в команді з іншими фахівцями (логопедами, психологами тощо) і сприяти соціальній інтеграції дітей з ООП.

Вважаємо, що якість навчання за інклюзивною освітою потребує значного підвищення. Однак, тішить те, що інклюзія стрімко набирає обертів. Сподіваємося, що в недалекому майбутньому особливі учні навчатимуться у звичайній школі і це буде для них нормою.

Також у перспективі розвитку інклюзії в Україні вбачаємо потребу в модернізації та доопрацюванні стандартної програми навчання, яка на сьогоднішній день, не підходить для деяких дітей з особливими потребами, тим самим є лише формальністю. На сьогодні, у більшості шкіл відсутнє відповідне обладнання для інклюзивного навчання, тому у перспективі на державному рівні, стоїть фінансове питання, яке дозволить придбати необхідне обладнання та матеріали.

Таким чином, ми вважаємо, що система інклюзивної освіти в Україні – це ефективний процес, хоча і складний, котрий вимагає усвідомленості, спільного інтересу та терпіння. Адже в результаті навчання за цією системою реалізовуються права особливих людей та підвищується соціальний рівень країни. Безперечно, інклюзивна освіта поступово стає невід'ємною складовою Нової української школи. Ми переконані, що вона повинна стати реальним механізмом інтеграції всіх дітей у навчальний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономаренко О. В. Інклюзивна освіта НУШ: проблеми та перспективи сьогодення. *Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття :* матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 листопада 2021 року, м. Запоріжжя). Запоріжжя : Запорізький національний університет. 2021. С. 91–93.
2. Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи : проблеми та перспективи. *Освіта та педагогічна наука*. 2020. № 1 (173). С. 3–13. DOI: 10.12958/2227-2747-2020-1(173)-3-13

3. Ярмола Н. А. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі : навч.-метод. посібн. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України. 2020. 208 с.

Єлизавета Харківська
Науковий керівник – викладач Соколова А. Є.
м. Дніпро

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сучасний навчальний процес неможливо уявити без допомоги сучасних технологій, які значно розширили межі для викладання англійської мови. Цифрові інструменти дозволяють зробити навчальний процес більш різноманітним, стимулювати мотивацію учнів та створити своє індивідуальне мовне середовище. Інтеграція цифрових технологій у викладання англійської мови відповідає вимогам сучасного суспільства, а також сприяє формуванню цифрової грамотності учнів.

Серед найбільш вдалих та дієвих цифрових технологій у викладанні англійської мови варто відзначити навчальні платформи та застосунки, інтерактивні дошки, мультимедійні презентації, аудіо- та відеоматеріали, мобільні додатки та соціальні мережі. Такі технології можуть використовуватися на різних етапах уроку: для подачі нового матеріалу, закріплення знань, контролю та оцінювання, а також для організації самостійної роботи учнів. Дуже великою перевагою цифрових технологій є можливість створення цікавого навчального процесу, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу [1, с. 2].

Різноманітні навчальні платформи та онлайн-ресурси стали невід'ємними помічниками вчителів англійської мови. Такі платформи як Kahoot!, Quizlet та інші навчальні додатки дозволяють організувати інтерактивне навчання, створювати різноманітні завдання та відстежувати прогрес учнів. Наприклад, використання платформи Kahoot! для повторення лексики з теми «Food and Drinks» у 7 класі може виглядати так: вчитель створює інтерактивний квіз із зображеннями різних страв, а учні за допомогою мобільних телефонів вибирають правильну відповідь. Така форма роботи перетворює просте повторення лексики на захопливу гру, яка сприяє набагато кращому запам'ятовуванню слів.

Однією з основних переваг цифрових інструментів є можливість організації дистанційного навчання. Завдяки онлайн-платформам освітній процес може тривати без перерв навіть за складних обставин, як під час карантину. Учні отримують доступ до навчальних матеріалів, таких як завдання, відеоуроки,посібники, тести та інші ресурси, що сприяє їх активній участі та високим результатам. Використання таких додатків, як Zoom чи Microsoft Teams,

дає змогу проводити інтерактивні заняття, де учні залучаються до обговорень, працюють у групах і отримують персоналізовані рекомендації від вчителя. [3, с. 3].

Аудіо- та відеоматеріали грають особливу роль у формуванні навичок говоріння та аудіювання . Використання відеоматеріалів, таких як фрагменти фільмів, новини, інтерв'ю, музичні кліпи, дозволяє ознайомити учнів з особливостями живої мови. Для учнів 10 класу при вивченні теми «Environmental Problems» можна запропонувати перегляд короткого документального фільму про зміни клімату з подальшим виконанням завдань: відповіді на запитання, обговорення проблеми, висловлення власної думки.

Мобільні додатки для вивчення англійської мови стають все більш популярними серед учнів різного віку. Такі додатки як Duolingo, Memrise пропонують різноманітні вправи для розвитку всіх мовленнєвих навичок. Вчитель може успішно додати роботу з мобільними додатками у навчальний процес, пропонуючи учням виконувати певні завдання вдома. Наприклад, для учнів 6 класу при вивченні теми «My Daily Routine» можна запропонувати використання додатка Duolingo для закріплення лексики та граматичних структур.

Соціальні мережі та месенджери також можуть бути ефективно використані у викладанні англійської мови. Створення групи класу у Viber, або Telegram дозволяє організувати спілкування англійською мовою, ділитися корисними матеріалами, проводити опитування та обговорення. Для учнів 11 класу при вивченні теми «Career Choices» можна запропонувати створення спільного проєкту у Google Docs, де кожен учень описує свої кар'єрні плани та коментує плани однокласників. Подібна форма роботи розвиває навички письма та критичного мислення [2, с. 2].

Цифрові технології також відкривають нові можливості для організації контролю та оцінювання знань учнів. Онлайн-тести, інтерактивні вправи, електронні портфоліо дозволяють оперативно оцінювати навчальні досягнення та надавати зворотний зв'язок. Наприклад, для контролю засвоєння лексики з теми «Health and Illnesses» у 7 класі можна використати платформу Quizlet Live, яка перетворює тестування на командну гру.

Дієве використання цифрових технологій у викладанні англійської мови потребує від учителя не лише технічних навичок, але й методичної підготовки. Слід пам'ятати, що цифрові технології є засобом досягнення навчальних цілей, а не самоціллю. Їх вибір повинен відповідати меті уроку, віковим особливостям учнів та наявним технічним можливостям. Крім того, необхідно забезпечити баланс між використанням цифрових технологій та традиційними формами роботи. Це дозволяє задовольнити різноманітні навчальні потреби учнів та створити оптимальні умови для розвитку їхньої іншомовної комунікативної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рачковська Т. В. Використання інноваційних технологій на уроках англійської мови. Освітній портал «На Урок». URL: https://naurok.com.ua/vikoristannya-innovaciynih-tehnologiy-na-urokah-angliys ko-movi-18931.html (дата звернення: 03.04.2025).
2. Устецька М., Кравець О. Застосування ІКТ на уроках англійської мови в початковій школі як засіб підвищення якості навчання здобувачів освіти. URL: http://eprints.zu.edu.ua/32478/1/%D0%A3%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86_%D0%BA%D0%B0_%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1 %86__%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf (дата звернення: 03.04.2025).
4. Ровко Ю.О. Роль цифрових інструментів у навчанні англійської мови: інтерактивні платформи та їх вплив на успішність учнів. Освітній портал «Всеосвіта». URL: https://vseosvita.ua/library/stattia-rol-tsyfrovykh-instrumentiv-u-navchanni-anhliiskoi-movy-interaktyvni-platformy-ta-ikh-vplyv-na-uspishnist-uchniv-893097.html (дата звернення: 05.04.2025)

Анастасія Харківська
Наукові керівники – ст. викладач Андрущенко В. О.,
доцент Дроздова Д. С.
м. Дніпро

MOTIVATION IN ENGLISH DISTANCE LEARNING

In recent years, distance learning has become an increasingly popular mode of education worldwide, driven by the need for flexibility and the rapid development of digital technologies. While this method offers many advantages, such as convenience and accessibility, it also presents significant challenges. One of the most important factors in the success of distance education is student motivation, particularly in the context of language learning. This paper explores students' motivation during their distance learning and focuses on their engagement and learning activities in English language lessons.

Motivation plays a crucial role in any learning environment, but its significance becomes even more pronounced in distance learning. Students in this setting often work independently, which requires a higher level of self-regulation and intrinsic motivation. According to E. Deci and R. Ryan's Self-Determination Theory, motivation is driven by the need for competence, autonomy, and relatedness. In distance learning, these elements can be either supported or hindered depending on the structure of the course and the students' engagement with the content [1].

In distance learning students' intrinsic motivation – the drive to engage in learning for the inherent enjoyment and satisfaction it brings – is often a key factor in sustaining

their commitment to coursework. However, extrinsic motivation, such as external rewards or the need to meet academic or professional requirements, also plays a significant role, especially in online environments where students can experience a sense of isolation.

Several factors impact the motivation of distance learning students in English language lessons, each with its own set of challenges and opportunities.

Course Design and Structure

The design of distance learning courses is critical to fostering motivation. A well-structured course that is clear, organized, and engaging can make a significant difference in how motivated students feel. In English language lessons, the use of varied learning materials, interactive activities, and real-world applications can enhance motivation by keeping students engaged and providing them with a sense of achievement. As C. McLoughlin and M. Lee highlight, students are more motivated when they feel that the course content is relevant and applicable to their lives. For instance, incorporating multimedia resources such as videos, podcasts, and interactive exercises can stimulate student interest and provide a richer learning experience [4].

Autonomy and Control

One of the central tenets of motivation in distance learning is the degree of autonomy students have over their learning process. Distance learners often appreciate the flexibility to schedule their lessons and work at their own pace. However, this autonomy can also lead to procrastination if students lack sufficient structure. As pointed out by B. Zimmerman, students in distance learning environments must have strong self-regulation skills to manage their time effectively and maintain motivation over the long term [5].

In the context of English language learning, autonomy allows students to select materials that suit their interests and learning pace. This personalization can lead to greater motivation because learners are more likely to engage with content that aligns with their personal goals or passions, whether that is improving speaking skills for travel or writing skills for academic purposes.

Teacher Support and Feedback

Even in an online setting, teacher involvement is crucial to maintaining motivation. Regular feedback, clear communication, and active engagement from the instructor can significantly enhance students' sense of competence and relatedness. D. Garrison, T. Anderson, and W. Archer suggest that a strong presence from the teacher in online courses fosters a sense of connection and support, which is vital for keeping students motivated. In English language lessons, timely feedback on assignments, assessments, and participation in discussions helps students track their progress, address challenges, and feel that their efforts are valued [2].

Moreover, the teacher can help guide students through the complexities of language learning by providing personalized recommendations, offering encouragement, and fostering a collaborative learning environment. This support is particularly important in

distance learning, where the absence of face-to-face interaction may lead to feelings of isolation.

The use of technology in distance learning can either motivate or demotivate students depending on how it is implemented. Tools such as online discussion forums, virtual classrooms, and interactive exercises provide opportunities for students to interact with both the content and their peers. However, if the technology is not user-friendly or if students encounter technical issues, it can create frustration and decrease motivation. According to C. Lai and Y. Zhao, the integration of technology in language learning should aim to enhance the learning experience, not complicate it. Tools like gamified platforms, language-learning apps, and interactive quizzes can make learning English more engaging and enjoyable, thus increasing students' motivation [3].

Moreover, the opportunity to collaborate with peers in online environments can provide a sense of community, which is essential for distance learners who may otherwise feel isolated. Peer interactions, collaborative projects, and group discussions can boost motivation by fostering a sense of belonging and social presence in the virtual classroom.

In distance learning environments, both intrinsic and extrinsic motivation are crucial. However, the balance between these two types of motivation can vary significantly depending on the individual student.

Intrinsic motivation in English language lessons often stems from personal interest in the language, a desire to explore new cultures, or the satisfaction derived from mastering a new skill. For example, a student who is passionate about travel might feel intrinsically motivated to improve their English-speaking skills, knowing that it will enhance their ability to communicate in different countries.

On the other hand, extrinsic motivation might come from external factors such as the need to pass exams, fulfill academic requirements, or improve career prospects. For instance, many students may be motivated to learn English because it is a prerequisite for university admission or to advance in their professional careers. In distance learning, it is important to balance both intrinsic and extrinsic motivators to keep students engaged and committed to their studies.

Despite the benefits, there are several challenges that can affect motivation in English distance learning. One of the primary issues is a lack of interaction, which can lead to feelings of isolation. In traditional classroom settings, students benefit from social interaction with peers and teachers, which encourages them to stay motivated. In contrast, distance learning students may struggle to stay engaged when they lack these social connections.

Time management is another common challenge. Without the structured environment of a physical classroom, distance learners must rely on their own discipline to manage their time effectively. Procrastination can be a significant barrier to motivation, as students may find it difficult to stay on track without external deadlines or face-to-face encouragement.

The motivation of distance learning English learners is influenced by various factors, including course design, autonomy, teacher support, technological tools, and the balance between intrinsic and extrinsic motivation. To ensure success, it is essential to create an engaging and supportive learning environment that addresses the unique challenges of distance education. By providing clear structure, relevant content, and opportunities for interaction, educators can foster a sense of competence, autonomy, and relatedness, which are crucial for maintaining student motivation. As distance learning continues to grow, understanding and addressing the motivational needs of students will be key to ensuring the effectiveness of language education in this format.

REFERENCES

1. Deci E. L., Ryan R. M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. Springer Science & Business Media, 1985. 243 p.
2. Garrison D. R., Anderson T., Archer W. Critical thinking, cognitive presence, and computer conferencing in distance education. *American Journal of Distance Education*. 2001. 15(1). P. 7–23.
3. Lai C., Zhao Y. Technology in language learning and teaching. New York; Berlin: Springer, 2011. P. 23–35.
4. McLoughlin C., Lee M. J. W. Social software and participatory learning: Pedagogical choices with technology affordances in the Web 2.0 era. *Australasian Journal of Educational Technology*. 2007. 23(2). P. 171–180.
5. Zimmerman B. J. Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory into Practice*. 2002. 41(2). P. 64–70.

Юлія Ярошенко
Науковий керівник – ст. викладач Разумова О. Г.
м.Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Самотність – це одне з тих глибоко особистісних і чутливих переживань, яке торкається кожної людини, незалежно від її віку чи морального стану. Юнацький вік є надзвичайно важливим етапом становлення особистості, що характеризується інтенсивними психологічними, соціальними й емоційними трансформаціями. У цей період молоді люди активно формують власну ідентичність, прагнуть до автономії, але водночас мають високу потребу в емоційній підтримці, розумінні та прийнятті з боку близького оточення. На тлі таких змін особливо гостро проявляється

феномен самотності, що сприймається як глибоке внутрішнє почуття ізольованості, непотрібності або відторгнення.

Ця проблема привертала увагу людей упродовж різних історичних епох.

У юнацькому віці, коли відбувається активне формування особистості та соціальних зв'язків, переживання самотності може мати особливі прояви. Ідеї Свендсена Ларса, норвезького філософа, становлять цінне підґрунтя для глибшого розуміння переживань самотності серед юнаків. Він вважає, що самотність є важливим аспектом особистісного розвитку. Це час, коли молода людина починає формувати свою ідентичність і намагається знайти місце в соціумі. Він зазначає, що саме через досвід можно краще зрозуміти себе і свої бажання, потреби та цінності. Свендсен наголошує на важливості осмислення самотності як можливості для особистісного росту, хоча надмірна ізольованість може мати негативні наслідки.[4]

Ю.В. Железнякова в своїй роботі «Самотність у підлітковому віці як соціальнопсихологічна проблема» аналізує самотність як важливий аспект розвитку підлітків, що має соціально-психологічний характер.Важливе значення мають соціальні зв'язки, а тривала самотність без підтримки може погіршити психічне здоров'я підлітка.[2]

Л.О. Колісник детально досліджує, як старші підлітки переживають самотність, розглядаючи психологічні, емоційні та соціальні аспекти цього явища. Колісник зазначає, що для підлітків старшого віку самотність часто є результатом внутрішнього конфлікту. Вони прагнуть до незалежності і автономії, одночасно відчуваючи потребу в соціальній приналежності та підтримці. Це суперечливе бажання бути одночасно самостійними та частиною соціуму створює відчуття ізоляції. Старші підлітки переживають складний процес змін у соціальних ролях – переходять від підліткової до молодіжної ідентичності. Для подолання самотності важлива підтримка з боку сім'ї та друзів, а також розвиток внутрішніх ресурсів, таких як самоусвідомлення та здатність до самопідтримки.[3]

Е. Шпрангер вважав, що в юності відбувається вростання індивіда в культуру. У психосоціальній теорії Е. Еріксона в підлітковий період і період юності повинна бути розв’язана центральна задача досягнення ідентичності, створення несуперечливого образу самого себе в умовах численності виборів ролей, партнерів, груп спілкування тощо. Соціологічні теорії юності розглядають її, перш за все, як певний етап соціалізації, як перехід від залежного дитинства до самостійної і відповідальної діяльності дорослого.[1]

Таким чином самотність у юнацькому віці має складну природу і тісно пов’язана з етапом переходу до дорослого життя. Це період активного пошуку власної ідентичності, коли юнак або юнка прагне зрозуміти, хто вони є, чого хочуть від життя, які цінності поділяють.Разом із тим, це переживання може бути і корисним. Самотність стимулює внутрішній діалог, допомагає сформувати особисті погляди, прийняти себе, навчитися бути наодинці без страху. Саме в цей час може зароджуватися здатність до глибших міжособистісних стосунків у

майбутньому.Однак тривале чи інтенсивне таке почуття самотності без підтримки може стати фактором ризику для психоемоційного стану, викликаючи тривогу, апатію, втрату мотивації. Тому надзвичайно важливою є присутність людей, які здатні підтримати, вислухати та створити атмосферу прийняття.

Таким чином, самотність у юності – це не лише проблема, але й ресурс, який за сприятливих умов може сприяти особистісному зростанню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко О.Ю. Індивідуально-психологічні особливості переживання самотності серед молоді: Вісник Дніпропетровського університету, 2012. С. 74–79
2. Железнякова Ю.В. Самотність у підлітковому віці як соціальнопсихологічна проблема: «Педагогіка і психологія», 2013. С. 67–74
3. Колісник Л.О. Особливості переживання самотності у старшому юнацькому віці: Психологія, 2014. С. 102–110
4. Сведсен Ларс. Філософія самотності, 2017. 208 с.